

© გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი
თბილისი, 2019

Akaki Bakradze. Taming Literature

© Giorgi Leonidze State Museum of Georgian Literature
Tbilisi 2019

მისამართი: გიორგი ჭანტურიას ქუჩა 8

ტელ.: +995 32 293 20 45

www.literaturemuseum.ge

info@literaturemuseum.ge

ყდაზე: სტალინის ძეგლი თბილისში, მარტი, 1956

გამომცემელი: **ლაშა ბაქრაძე**

რედაქტორი: **თეა თვალავაძე**

დაკაბადონება და დიზაინი: **ფატი გაგულია**

ISBN 978-9941-9595-2-3

აკაკი ბაქრაძე

მწერლობის მოთვინიერება

თბილისი, 2019

სხეობა

აბ
ს

ავტორისაბან

70-იანი წლების მეორე ნახევარში, უნივერსიტეტში, ლექციებს ვკითხულობდი. 1983 წელს ვალეწკვიტე ეს ლექციები ხმამაღლა, ვართო მოზრდილი წიგნი გამოვიდა, რომელსაც „მწერლობის მოთვინიერება“ დაეარქვა. მაშინ, რა თქმა უნდა, ამ წიგნის დაბეჭდვაზე ფიქრიც კი ზედმეტი იყო, მაგრამ ხელნაწერი მაინც წაიკითხა ზოგიერთმა (ნიჩო აღამიამ მიხილ ანთაძემ, ამირან გომართელმა, ლეილა ნანიტაშვილმა, ალექსანდრე პაპავამ, ნანული პაპავამ, ნოდარ წულუისკარმა და სხვებმა)..

როცა „მწერლობის მოთვინიერებას“ ვწერდი, მიზნად არ მქონდა ვიხიმი საყვედური—დამუნათება. არ მქონია იმიტომ, რომ არ ვიცო თავად როგორ მოვიქცეოდი იმათ მდგომარეობაში რომ ჩავფარდნილიყავი. წინასწარ არავინ უწყის, ვინ რას ჩაიდენს, როცა ყურში წემსს ვაუყრიათ, როცა ივის! მოაგლვვენ, როცა ფეხებით თავდაყირა დაკიდებენ, როცა რკინის კეტებით ძელებს დაუმტვრევენ, როცა ბოთლზე დასვამენ და კიდევ ვინ იცის, რა წამებს მიაყენებენ... თუ ყველაფერი ეს გადაგითანია და არ გატეხილბარ, მაშინ გაქვს უფლება შეხედო სხვას საყვედურიანი და მპატივბელი თვალბით. მაგრამ, როცა არაფერი გემუქრება და თბილ ლოგინში არბეინად წყურდობ, მაშინ იოლია სხვათა განკითხვა და პატიონების თანაში.

ხელნაწი

ავტორისაბან

მე უზრალოდ მიწლოდა საბუთების მოშველებით დროის სურათი და მებხტა და ამ დროში განწირული ადამიანი (განსაყუთრებბით მწერალი). „მწერლობის მოთვინიერების“ გამოცემა ღლეს შესაძლებელია. მართალია, ზოგიერთი მკითხველს შეიძლება წიგნი მოძველებულად მოეჩვენოს, მაგრამ ისიც ვასათვალისწინებელია, რომ ბევრი რამ სწორედ ისე მოხდა, როგორც ვვარაუდობდი.

წიგნი — სასქესო ორგანოები (საბა).

შინაარსი

ნაწილი პირველი

I	ეროვნული ტრადიცია და პარტიულობის პრინციპი	7
II	ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი და შემოქმედებითი თავისუფლება	42
III	ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი და მწერლის აქტიური საზოგადოებრივი როლი	58
IV	მწერლობა-აგიტპუნქტი და ლიტერატურის ჰუმანისტური პრინციპი	77
V	მწერლობა-აგიტპუნქტი და მისი შედეგი	91
VI	საერთო ადამიანური თუ კლასობრივ-პარტიული?	116
VII	იდეალი და ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი	129

ნაწილი მეორე

I	მუქარა და სასჯელი	167
II	კრიტიკა-ჟენდარმი	202
III	აზრის დასაჭურისება	228

ნაწილი მესამე

I	უღირსებო კაცი, ანუ „ახალი ადამიანი“	251
II	სამშობლო	279
III	ეროვნული ენერჯის ძიება	302

პირთა საძიებელი

331

ПРИВЕТ С'ЕЗДУ СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ!

ЛВВ БАСКИН 34.

..ЛИТЕРАТУРНОЕ ДЕЛО ДОЛЖНО СТАТЬ ЧАСТЬЮ ОБЩЕПРОЛЕТАРСКОГО ДЕЛА /ЛЕНИН,/"

საბჭოთა პლაკატი
მხატვარი: ლევ ბასკინ, 1934

ნაწილი პირველი

საბჭოური ლიტერატურის თეორია, სკკპ დაჟინებული მოთხოვნით, ამტკიცებს, რომ სიტყვაკაზმული მწერლობა და ხელოვნება არის პარტიული და კლასობრივი. ამას ლიტერატურისა და ხელოვნების ლენინურ პრინციპს ეძახიან, რადგან ეს საკითხი დასმულია ლენინის სტატიის „პარტიული ორგანიზაცია და პარტიული ლიტერატურა“.

ლიტერატურის და ხელოვნების პარტიულობის პრინციპის გაზიარება შეუძლებელია. ვეცდები დავასაბუთო – რატომ.

I

ეროვნული ტრადიცია და პარტიულობის პრინციპი

ქართველმა ხალხმა სიტყვაკაზმულ მწერლობას განსაკუთრებული მისია დააკისრა. იგი ერის წინამძღოლად აღიარა. ეს განაპირობა ქართველი ხალხის ისტორიულმა ცხოვრებამ. ჩვენს ერს ხშირად და დიდხანს უხდებოდა ცხოვრება ნაციონალური ხელისუფლების თვინიერ, დამპყრობლის უღელქვეშ. ასეთ პირობებში ორად ორი ძალა იცავდა ქართველი ხალხის ეროვნულ ღირსებას – ქრისტიანული რელიგია და მწერლობა. როცა რუსეთმა ქართული ეკლესია გააუქმა, ჩვენი ერის ქომაგის როლი მარტო მწერლობას დაევალა.

ეს ტრადიცია „აბოს წამებით“ იწყება. იოანე საბანისძემ დაწერა თხზულება, რომელმაც, ძნელბედობის ჟამს, ქართველ ხალხს რწმენა, ძალა, იმედი, ენერგია ჩაუნერგა და მტკიცედ თავდაცვა ასწავლა. ასე მოდის და მოდის საუკუნეების მანძილზე. სულხან-საბა ორბელიანი მწერალიც არის და სახელმწიფო მოღვაწეც. დავით გურამიშვილი პოეტიც არის და „ქართლის ჭირის“ მოზარეც. ილია ჭავჭავაძემ კი პირდაპირ გამოაცხადა მწერალი ერის წინამძღოლად:

*მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მინიერი ზეციერსა,
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარუძღვე წინა ერსა.¹*

¹ ხაზი ყველგან ჩემია – ა. ბ.

დიდი ღმერთის საკურთხევლის
მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოწმედ ვიყო
ჭმუნვასა და სიხარულში;
ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მენოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

მწერლობის ამოცანის ამგვარად დასმამ განსაზღვრა ქართველი ხალხის სიტყვაკაზმული ლიტერატურისადმი დამოკიდებულება, თორემ არც ერთ ფრანგს არ უფიქრია, რომ ბალზაკი საფრანგეთის ეროვნული წინამძღოლი უნდა იყოსო, არც რომელიმე ინგლისელს მიუჩნევია დიკენსი ინგლისის ნაციონალურ თავკაცად. ერის წინამძღოლის ფუნქციას თავისუფალ ქვეყანაში ისინი ასრულებენ, ვისაც ეს უშუალოდ ევალება და არა მწერლები. გაჭირვებას რა ვუთხრათ, თორემ პოლიტიკოსის ფუნქცია მწერალმა რატომ უნდა იკისროს? გვიჭირს და სხვა გზა, სხვა ხსნა არა გვაქვს.

საქართველოში მწერლის ეროვნულ წინამძღოლად წარმოდგენას იმანაც შეუწყო ხელი, რომ ჩვენს მეფეთა შორის ბევრი პოეტობდა.

დავით აღმაშენებელი ავტორია ჰიმნისა „გალობანი სინანულისანი“, დემეტრე პირველი – „შენ ხარ ვენახისა“. თამარს იამბიკოები დაუნერია. პოეტები იყვნენ თეიმურაზ პირველი, არჩილი, ვახტანგ მეექვსე, თეიმურაზ მეორე. ასე გადაეჯაჭვა ჩვენში მწერალი და პოლიტიკოსი ერთმანეთს. მწარედ, მაგრამ სამართლიანად იხუმრა აკაკი წერეთელმა – „მეფე რომ „პიიპუუ-პიიპუს“ დაუკრავს, მაშინ მისი სამეფო „ვაი-ვაის“ იმღერებსო“. საქართველოსაც ასე დაემართა. თუმცა აკაკიმ ისიც დააყოლა – „დავით აღმაშენებელიც მწერალი იყო, მაგრამ სამეფოსათვის არა დაუკლიარაო“ („ბაში-აჩუკი“). ალბათ მართალია ძველი სიბრძნე – რაიც იუპიტერს ხელენიფება, იგი ხარს არ შეუძლიაო.

ეს ისტორიული ტრადიცია შეიცვალა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ. ერის ხელმძღვანელის როლი კომუნისტურმა პარტიამ იკისრა და ეს ფუნქცია მწერლობას ჩამოართვა. თითქოს ყველაფერი მოწესრიგდა და დალაგდა, მაგრამ ნამდვილად ასე არ მოხდა. არ მოხდა იმიტომ, რომ საქართველოს კპ არ არის დამოუკიდებელი, თავისთავადი პარტია. იგი სკკპ-ს ერთი პანია ორგანიზაციაა და ასრულებს მხოლოდ იმ მითითებებს, რასაც მოსკოვი აძლევს.

საბჭოთა პლაკატი
მხატვარი: დიმიტრი პიატკინ, 1950

სკკპ გამომხატავს მხოლოდ რუსეთის ეროვნულ ინტერესს. იბრძვის რუსეთის იმპერიის განმტკიცებისათვის. სკკპ იმდენად ითვალისწინებს სსრკ-ში შემავალი არარუსი ხალხების სურვილსა და მისწრაფებას, რამდენადაც ეს დაემთხვევა რუსეთის გეგმებს. უბრალოდ რომ ვთქვათ, რაც კარგი და მისაღებია რუსეთისათვის, კარგი და მისაღებია საქართველოსთვისაც (ყველა არარუსისათვის). რაც უარსაყოფი და ცუდია რუსეთისათვის, უარსაყოფი და ცუდია საქართველოსათვისაც. საქართველო გახდა რუსეთის ისეთივე პროვინცია, როგორც არის, მაგალითად, ტამბოვის ან კალუგის ოლქი.

იმ წითელ პარტიულ ბილეთში, რომელიც ყველა ქართველ კომუნისტს ჯიბეში უდევს, რუსულად და ქართულად მთავრულით მკაფიოდ და გარკვეულად წერია – საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია. ეს კი რეალურად იმას ნიშნავს, რომ არავითარი საქართველოს კპ არ არსებობს. თუ ჩვენ ცნებავს – საქართველოს კპ – მაინც ვხმარობთ, ამას აქვს მნიშვნელობა ერთ-ერთი, რიგითი პარტიული ორგანიზაციის სახელისა და არა უფრო მეტი. ეს რომ ასეა, ამას ცხადად მოწმობს ეს გარემოებაც: არის სომხეთის კპ, უკრაინის კპ, ტაჯიკეთის კპ და ა. შ. მაგრამ არ არსებობს რუსეთის კპ. როგორ – ყველა მოკავშირე რესპუბლიკას საკუთარი კომუნისტური პარტია ჰყავს და რუსეთს არა? არ ჰყავს იმიტომ, რომ რუსეთის კპ-ს სახელად ეწოდება სკკპ. ხოლო ყველა დანარჩენი კპ რუსეთის კპ, ანუ სკკპ, ცალკეული ორგანიზაციაა. ამიტომ არის სკკპ რუსეთის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესის გამომხატველი, ამ ინტერესის განხორციელებისათვის მებრძოლი.

არსებული მდგომარეობის გათვალისწინებით, ბუნებრივია ისიც, რომ საქართველოს კპ-ს მხოლოდ იმ დირექტივების განხორციელების უფლება აქვს, რასაც მოსკოვი მისცემს. ნაწილი მოვალეა, ემორჩილებოდეს მთელს. ამდენად, ცხადია და მკაფიო ისიც, რომ საქართველოს კპ ვერ გამოხატავს ქართველი ხალხის ეროვნულ ოცნებას, მისწრაფებას და სურვილს. ის კი შეუძლებელია, რომ საქართველოს ეროვნული და ისტორიული მისია ემთხვეოდეს რუსეთის ეროვნულ და ისტორიულ მისიას, იმდენად უზარმაზარია მათ შორის განსხვავება.

რუსეთი მსოფლიოს ერთ-ერთი უდიდესი სახელმწიფოა.

საქართველო კი პანია ქვეყანაა, რომლის არსებობა თითო-ორი კაცმა თუ იცის ამქვეყნად.

რუსეთმა თვალუწვდენელი მსოფლიო იმპერია შექმნა, რომლის წინაშე კაცობრიობა შიშით ცახცახებს.

საქართველომ კი თავისთავსაც ვერ მოუარა და სამონყალოდ სხვას შეეხიზნა.

რუსული ენა ერთ-ერთი უდიდესი საერთაშორისო კულტურული ენაა, რომლის ცოდნა არარუს ადამიანს ღირსებად მიაჩნია და ეამაყება.

ქართული ენის ცოდნას ბევრი ქართველიც კი არ თვლის სავალდებულოდ და, მით უმეტეს, არაქართველს რა პატივისცემა უნდა ჰქონდეს მის მიმართ.

მართალია, მეორეული მოვლენაა, მაგრამ მაინც რუსული კულტურა საკაცობრიო კულტურის მნიშვნელოვანი ნაწილი და მიღწევაა.

საკაცობრიო თვალსაზრისით, ქართულ კულტურას კი ჯერჯერობით არსებითი როლი არ შეუხსრულებია. ეს მომავლის ამოცანაა.

რაც ზემოთ ვთქვი, იმის გამო ნურვინ იფიქრებს, რომ საქართველოს ეროვნულ ენერჯიას ნიჰილისტურად ვუყურებდე. არა, ასე არ არის. უბრალოდ, მინდა, ძალთა განლაგებას ფხიზელი თვალთ შევხედოთ და ცხადად დავინახოთ, რანი ვართ და რანი შეიძლება ვიყოთ. იმასაც კარგად უნდა მივხვდეთ, რუსეთი რა არის, თორემ საქართველოს მომავლის განჭვრეტა გაგვიჭირდება.

როცა ყველაფერს ნათლად გავითვალისწინებთ, მკაფიოდ დავინახავთ, რომ რუსეთის ისტორიულ-ეროვნული მისია სხვაა და საქართველოსი – სრულიად სხვა.

რუსეთი მიისწრაფვის გახდეს მსოფლიოს იდეოლოგიური, კულტურული, პოლიტიკური და სამხედრო მეთაური, საქართველო კი ეროვნულ გადარჩენასა და არსებობის შენარჩუნებაზე ოცნებობს.

მიზნისა და ამოცანის ეს ძირეული განსხვავება, რა თქმა უნდა, სხვადასხვა ბედს უმზადებს რუსეთსა და საქართველოს, სხვადასხვა დავალებას აძლევს მოაზროვნე რუსს და მოაზროვნე ქართველს.

საქართველო ამჟამად ერთ ეკონომიკურ-პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ-კულტურულ სისტემაში შედის, რომელსაც ოფიციალურად სსრკ ეწოდება. სსრკ ყველგან, მთელ მსოფლიოში, აღიქმება რუსეთად. ეს მართალიც არის. სსრკ-ს ძირითადი მდინარე არის რუსეთი, ხოლო დანარჩენი ქვეყნები, ე. წ. მოკავშირე რესპუბლიკები, მისი შენაკადებია. როცა დიდ მდინარეს პანია რუები უერთდება, სახელიც და სახრავიც იმ დიდ მდინარეს ეკუთვნის და ნაკადულები აღარავის ახსოვს. ლიახვი თუ არაგვი მანამდეა ლიახვი და არაგვი, სანამ მტკვარს შეუერთდება, თორემ შეერთების მერე ორივე მტკვარია. ისიც კი აღარავის ახსოვს, რომ მტკვარს ლიახვის და არაგვის წყალი ურევია. ეს ყოველი შეერთების ბუნებრივი კანონზომიერებაა: დიდი ყლაპავს პატარას.

ისიც კარგად და მტკიცედ უნდა გვახსოვდეს, რომ მკაფიოდ გვითხრეს – უკვე ჩამოყალიბდაო ერთიანი საბჭოთა ხალხი.

ცნებაში – „ერთიანი საბჭოთა ხალხი“ – სიტყვა „საბჭოთა“ განსაზღვრავს ამ ერთიანი ხალხის ცხოვრების სოციალ-პოლიტიკურ ხასიათს. ამიტომ ბუნებრივად ისმის კითხვა: ეროვნულად ეს ერთიანი ხალხი ვინ არის?

როგორც წესი, ხალხის ერთიანობა გულისხმობს ტერიტორიულ, იდეოლოგიურ, კულტურულ, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და ენობრივ ერთიანობას. ტერიტორიულად, იდეოლოგიურად, კულტურულად, ეკონომიკურად, პოლიტიკურად დღეს სსრკ მოსახლეობა მართლაც ერთიანია. მაგრამ ამ ერთიანი ხალხის ერთიანი ენა რომელია? არა მგონია, გონიერ კაცს ამ კითხვის პასუხი გაუჭირდეს – რუსული ენა.

მაშასადამე, თუ მართლაც ჩამოყალიბდა ერთიანი საბჭოთა ხალხი, მაშინ იგი ეროვნულად რუსია.

რამდენიმე ერის შერწყმით რალაც ახალი ეროვნული ერთეული არ მიიღება. ასეთი მაგალითი ისტორიამ არ იცის. შერწყმა-შეერთების დროს დიდი და ძლიერი ერი ნთქავს სუსტსა და პატარა ერებს. სსრკ-ის პირობებში ეს დიდი და ძლიერი ერი რუსი ხალხია და იგი ყლაპავს სხვა სუსტსა და პატარა ერებს. ეს უტყუარი კანონზომიერებაა და თუ კაცი თავს ძალად არ იბრმავებს და იყრუებს, ამას ნათლად ხედავს და ესმის.

ამგვარ ვითარებაში ქართულ ენას რჩება პატუა-ენის (შინ სახმარი ენის) ფუნქცია. როგორც ყველა პატუა-ენა, ქართულიც თანდათანობით გადაგვარდება და დაკარგავს კულტურულ-მნიგნობრული ენის მნიშ-

ვნელობას. დღეს ეს პროცესი აქტიურად მიმდინარეობს. როგორც კი ეს პროცესი დასრულდება, ქართველი ხალხის გარუსების პრობლემაც გადაწყვეტილი იქნება. მაგრამ ჯერჯერობით პრობლემა პრობლემად რჩება და სანამ ასეა, გადარჩენის იმედი კიდევ შეიძლება ვიქონიოთ.

დღეს ქართველი ხალხის წინაშე სრულიად ნათელი ალტერნატივა დგას – ან გარუსდეს, ან დამოუკიდებლობისა და ეროვნული თავისუფლებისათვის იბრძოლოს. მესამე გზა არ არსებობს. თუ ვინმე საქართველოს დღევანდელი მდგომარეობით კმაყოფილია, იმას უნდა ვუთხრა: ისტორია ერთ ადგილას არ დგას. იგი მუდმივად მოძრაობს და წინ მიდის. ამიტომ ვერც საქართველო გაჩერდება ერთ მდგომარეობაში. ისტორიის მსვლელობა მასაც აიძულებს, უნდა თუ არა, იმოძრაოს. ამ მოძრაობას კი, როგორც ითქვა, ორი მიმართულება აქვს – გარუსებისაკენ და ეროვნული დამოუკიდებლობისაკენ. ან ერთი უნდა აირჩიო, ან მეორე. ამიტომ საქართველოს დღევანდელი მდგომარეობით კმაყოფილებს, სურთ თუ არა ეს, მოუწევთ გარუსება. თუმცა გამორიცხული არ არის, რომ მათი კმაყოფილება გარუსების მოლოდინითაც იყოს გამოწვეული. ბრიყვი ყველა ერში უთვალავი რაოდენობით არის.

ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაა საჭირო. ბრძოლას კი წინამძღოლი და მეთაური სჭირდება. ვინ იქნება იგი?

ქართველი კომუნისტები ამ ფუნქციას ვერ შეასრულებენ, რამეთუ, როგორც სკკპ წევრები, მოვალენი არიან მოსკოვს ბრმად ემორჩილებოდნენ და მის განკარგულებებს უყოყმანოდ ასრულებდნენ. თუ ვინმე გაბედავს სხვაგვარად მოიქცეს, მას მაშინვე კატორღაში უკრავენ თავს. ყველას კარგად მოეხსენება, რომ სკკპ-ში მონური მორჩილება არსებობს და არავის აქვს უფლება, საკუთარი აზრი ჰქონდეს. ამიტომ ქართველი კომუნისტები არ გამოხატავენ ქართველი ხალხის ეროვნულ ინტერესს, თუმცა წამდაუნუმ ჩაგვჩინებენ – სხვა მიზანი, საფიქრალი და დანიშნულება არ გაგვაჩნია, თუ არა საქართველოს მოვლა-პატრონობაო. რა თქმა უნდა, მათ ევალებათ საქართველოს, როგორც რუსეთის პროვინციის, მოვლა-პატრონობა და ამას შეძლებისდაგვარად აკეთებენ კიდევ. მაგრამ მე ვლაპარაკობ საქართველოს ეროვნულ დამოუკიდებლობაზე და, ცხადია, რომ ამ ფუნქციის შემსრულებლად ქართველი კომუნისტები არ გამოდგებიან. ეს ისტორიამაც დაამტკიცა და დღევანდელი მდგომარეობამაც.

დღეს ყოველი ხალხი იბრძვის ეროვნული დამოუკიდებლობა-თავისუფლებისათვის და ქართველი ხალხიც ვერ გამოეთიშება ამ საერთა-

პანტელეიმონ ჩხიკვაძე და
კონსტანტინე ლორთქიფანიძე
სოხუმი, 19 დეკემბერი, 1931

შორისო მოძრაობას, თუ მას საბოლოოდ არ დაუკარგავს ნაციონალური ღირსება.

უნდა ითქვას ისიც, რომ სკკპ არც სოციალური თვალსაზრისით გამოხატავს მშრომელი ხალხის გულისნადებს, მის სურვილსა და მისწრაფებას. საბუთად მოეუხმით ნარკვევს – „მთას დაუბრუნდა მთიელი“ (ავტორია კ. ლორთქიფანიძე).

მე-20 საუკუნის 40-50-იან წლებში საბჭოთა ხელისუფლებამ გადანყვიტა, მთიდან ბარში ჩამოერეკა მოსახლეობა. მაშინ მთის დაცარიელება და ბარის ჭარბად დასახლება ფრიად აქტუალურ, პროგრესულ და საჭირო საქმედ მიაჩნდათ. საქართველოს მთიანეთის ერთი ნაწილი ძალითა და ცემა-ტყეპით ჩამოათრიეს ბარში. პრესა და მწერლობა ხმაშენწყობილი გამაყრუებლად კიოდა – ხალხის ბედნიერებისათვის კეთდებაო ეს.

არ გასულა 20-30 წელიც, რომ გამოირკვა – მთის დაცარიელება უდიდესი უბედურება ყოფილა ქვეყნისათვის და ამიტომ ბარში დასახლებული ოჯახები, 70-იან წლებში, ისევ აჰყარეს და უკან მთაში აასხეს.

ეს ამბავია აღწერილი კონსტანტინე ლორთქიფანიძის ნარკვევში და ვნახოთ – როგორ.

აყრილ, უხალხო, უპატრონო სოფელ ჭერემში ერთადერთი ოჯახია დარჩენილი – ნიკა ჯაჭვადისა.

ერთხელ, შუალამისას, ჯავრისაგან გულგამოხრულმა ნიკამ ყური მიუგდო ნადირის ყმუილს. მერე უეცრად თვითონაც აყმუვლდა, ბანი მისცა ტყიურს... – რა დაგემართა, ნიკავ, გაგიჟდი, კაცო?! – გამოსძახა ოთახიდან ქალმა.

– მგლებში ვცხოვრობ, ანეტა, და მგელივით უნდა ვიყმუვლო! – მიუგო ნიკამ.¹

მე-19 საუკუნის ქართულმა ლიტერატურამ ბევრნაირი უსამართლობა და უკანონობა დახატა – გლეხის უღელში შებმით დაწყებული და ეგზეკუციური ძარცვა-გლეჯით დამთავრებული, მაგრამ ადამიანის მგლადქცევის ნატვრა არ აუნერია. გასულ ასწლეულში არ მომხდარა შემთხვევა, რომ გლეხს ეთქვას – მგლებში ვცხოვრობ და მგელივით უნდა ვიყმუვლოო.

ხალხის ასაყრელად ძალდატანების გაუგონარ და არნახულ ფორმებს მიმართავდნენ. როცა სოფელმა ჭერემმა უარი თქვა გადასახლებაზე, მაშინ გაჯიქება ეგრე არ უნდაო, – გაჯავრდნენ ხელისუფალნი და ჭერემს ჯერ ელექტროსადგური მოუშალეს, სოფელი ბნელში დატოვეს. მერე წისქვილებს წყალი გადაუგდეს და, როცა ძალმომრეობამ სოფელი მაინც ვერ გატეხა, მაშინ უებრო წამალი მოიგონეს: სახლის სახურავზე მილიციელები ავიდნენ და კრამიტი გადმოყარეს, აღარც ახლა ნახვალთო? ნავიდნენ.²

სომხეთში გაუქმებიათ 130 სოფელი. გაუქმება ასე მიმდინარეობდა: *В Гнишике, например, районные руководители предупредили жителей, что со следующего года выключат электроэнергию, дороги не будут ремонтироваться, магазин и школа закроются.*³

ჩვენს ლიტერატურაში გლეხის ანიოკების ყველაზე შემზარავი სურათი ეგნატე ნინოშვილის „გოგია უიშვილშია“ აღწერილი. მაგრამ იქ უბედურება მხოლოდ ერთ ოჯახს ატყდება თავს და არა მთელ სოფელს. ჭერემში კი მთელი სოფელი (ვინ უწყის, საერთოდ რამდენი სოფელი!) გახდა ძალმომრეობის მსხვერპლი. ვერც ერთი ქვეყნისა და ხალხის ლიტერატურაში ვერ წაიკითხავთ, რომ მთელი სოფლისათვის ელსადგუ-

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 13. 09. 1980.

² იქვე.

³ Зорий Балаян, „Гнишику жить“, „Литературная Газета“, 16. 12. 1987.

აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

რი მოეშალოთ, წისქვილებსათვის წყალი გადაეგდოთ და პოლიციას სახლებისათვის სახურავები აეხადოს. ამის მსგავსი სურათი წარსული საუკუნის არც ქართულ ლიტერატურაში დახატულა და, თუ არ ვცდები, არც რუსულში. საბჭოთა ხელისუფლებამ კი ეს ჩაიდინა და თან ურცხვად ამტკიცებდა, ხალხის კეთილდღეობისათვის ვაკეთებო ამას.

ისიც ფრიად საგულისხმოა, მშრომელი გლეხობის ამ არსმენილ უბედურებას აღწერს მწერალი, რომელმაც სულითა და გულით უმღერა სოფლად სოციალიზმის დამკვიდრებას (იხილეთ რომანი „კოლხეთის ცისკარი“).

მიყვებით ისევ ჭერემელთა თავგადასავალს.

ჭერემიდან გადასახლებულ ნიკა ჯაჭვადეს გულმა ვერ გაუძლო და ერთ გაზაფხულს ისევ სოფელში დაბრუნდა.

...სალამოხანს იგი უკვე სოფელ გადრეკილში იყო. მეგობარ კაცს ხარი და კავი გამოართვა და იმავე ღამეს ჭერემში ავიდა.

ბევრი არა, – ერთი ჩარეჯა მინა მოხნა და სიმინდი დათესა.

...

დათესა და ისევ გამარჯვებაში დაბრუნდა.

ჭერემში ხშირად ამოდოდნენ მეთვალყურეები. ფხიზლობდნენ, თვალს ადევნებდნენ, რომ ჭერემში არავინ დაბრუნებულიყო. ერთხელ დაინახეს ახლად მოხნულ-დაფარცხული მინდორი და ქვეყანა შეჰყარეს, ვისია ყანა, ვინ დათესაო.

იცოდნენ, მაგრამ სდუმდნენ.

მეთვალყურეებმა გული არ გაიტეხეს, ვინც ამ მინაში თესლი ჩაადგო, იგი ყანას უთოხოდ არ დატოვებსო.

მართლაც, სიმინდი დაორყურდა თუ არა, ნიკაც ყანაში გამოჩნდა.

გამოჩნდნენ ისინიც, გახურებულ თოხნის დროს თავზე წაადგნენ და... – ახლა კი გაგაბითო! – უთხრეს და იქვე დააპატიმრეს, მისი „საქმე“ კი სახალხო სასამართლოს გადასცეს.

გამოძიებამ ძველი „ცოდვები“ გაუხსენა ნიკა ჯაჭვადეს: მოსკოვი, გორკინის სახელზე დანერვილი საჩივარი, ხალხის ნაქეზება, ჭერემიდან ფეხი არ მოიცვალათო. გაუხსენეს ერთი კაცის სოფელი, რამაც ქვეყანა აალაპარაკა.

მერე ბრალი დასდეს...

რა დანაშაულში?

სასამართლომ იმსჯელა და სახელმწიფო მიწის დატაცებისათვის ნიკა ჯაჭვადეს სამი წლის ციხე მიუსაჯა.

გაგეცინება, მკითხველო, – არა, გული გეტკინება, თმა ყალყზე და-
გიდგება, როდესაც ამგვარ წრეგადასულ უსამართლობას წაანყდები.

კაცი დავბერდი, მთელი ჩემი დღე და მოსწრება ქართული სოფლის
ცხოვრების შუაგულში ვტრიალებდი, და ჯერ ასეთი საარაკო ამბავი არ
გამიგონია. პატიოსანი მშრომელი კაცი ციხეში გამოამწყვდიეს მხო-
ლოდ იმიტომ, რომ მან სადღაც ნაპარტახალ სოფელში ერთი ჩარევა
მინა მოხნა და სიმინდი დათესა.¹

ამ გრძელ ამონაწერს განმარტება არ სჭირდება. დღესავით ნათლად
არის დახატული – რა დღეში ჩააგდო გლეხი საბჭოთა ხელისუფლებამ.

დემაგოგები აყვირდებიან: კომპარტია და საბჭოთა ხელისუფლება
რა შუაშია, ეს ცალკეული პირების შეცდომააო.

ამის პასუხად უნდა ვთქვა:

ჯერ ერთი, თვალუწვდენელ ქვეყანაში ადამიანი სამართალს რომ
ვერ იპოვის, ეს მხოლოდ ცალკეული პირების შეცდომაა?

მეორეც, საბჭოთა ხელისუფლების არსებობის მანძილზე ამ ცალ-
კეული პირების შეცდომას საშველი არ დაადგა, რის გამოც უდანაშაუ-
ლოდ დასჯილთა რიცხვმა ათეულ მილიონებს გადააჭარბა. მაღლობა
ღმერთს, ეს თვით სკკპ-მ აღიარა მე-20, 21-ე და 22-ე ყრილობებზე.
მომავალში კიდევ რამდენს აღიარებენ, ეს ალაჰმა უწყის.

მესამეც, როგორ ხდება, რომ ცალკეულ პირთა შეცდომებს მთელი
პარტია ათეული წლების მანძილზე ვერ ასწორებს?

მეოთხეც, 60-იანი წლების დასაწყისში სკკპ საზეიმო ფიცით დაჰპირ-
და საბჭოთა ხალხს – პარტია საქვეყნოდ აცხადებს: საბჭოთა ადამია-
ნების ახლანდელი თაობა იცხოვრებს კომუნიზმის დროს.² მაშინ მთელ
სსრკ-ში ბუკი და ნალარა ქუხდა, დაფდაფებს ბაგაბუგი გაჰქონდა. პრე-
სა გადაჭრელებული იყო – კომუნიზმის კარიბჭესთან ვდგავართო. ახ-
ლა ყველა და ყველაფერი დუმს, კრინტს აღარავინ ძრავს, გატრუნუ-
ლი არიან, თითქოს ეს დაპირება სკკპ პროგრამაში არ ეწეროს. მეტი რა
გზა დარჩათ. უნდა გაჩუმდნენ, რადგან ეკონომიკური სიდუხჭირის გამო
ქვეყანა თავზე ექცევათ. დაპირების შესრულება კი არა, ლუკმა-პური
უჭირთ და 80-იან წლებში 26-ე ყრილობა მოიწვიეს სურსათ-სანოვავის
პრობლემის მოსაგვარებლად. იმას, რაც 60 წელიწადში ვერ მოაგვარეს,
ხუთ წელიწადში უნდათ უშველონ.

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 16. 09. 1980.

² სკკპ პროგრამა, მიღებული XXII ყრილობის მიერ, 1961, გვ. 157.

მეხუთეც, ამდენი ტყუილის შემდეგ, სად არის გარანტია, რომ სკკპ ისევ არ შეცდება? მილიონობით მსხვერპლის მერე ისევ და ისევ არ დაიწყება თავის მართლება – შეცდომა მავანი და მავანი „ბელადის“ ბრალიაო?

ამის გარანტია, ცხადია, არსად არის და არც იქნება. არ იქნება სსრკ-ში გაბატონებული ერთი ჩვეულების გამო: ანდაზა ამბობს, ურემი რომ გადაბრუნდება, გზა მერე გამოჩნდებაო. სსრკ-ში ის კაცი, ვინც ურემის გადაბრუნებამდე მიხვდება, ამ გზაზე ხიფათია მოსალოდნელი და არ უნდა წავიდეთო, მტრად არის გამოცხადებული და პირში ბურთი აქვს ჩაჩრილი (რა თქმა უნდა, თუ თავის ნაწყვეტას გადარჩა), ხოლო იგი, ვინც ურემის გადაბრუნების მერე თვალთმაქცურად აყვირდება, გზა უვარგისი იყოო, გმირად და ქვეყნის მხსნელად არის აღიარებული. საქმიანობისა და პატიოსნების კრიტერიუმის ასე თავდაყირა დაყენებამ სსრკ-ში მოსპო ყოველგვარი იმედი მდგომარეობის მონესრიგებისა.

კომუნისტებისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე ამა თუ იმ დაუსაბუთებელი იდეის ამოჩემა-აკვიატება. ერთ მშვენიერ დღეს ნათელი გახდება, რომ აკვიატებული იდეის განხორციელება შეუძლებელია ან ხელსაყრელი არ არის. იმის მაგიერ, რომ უარჰყონ ამგვარი იდეა, იწყებენ მის „განხორციელებას“ ძალით, დაჭერა-გადასახლებით, ტოტალური შიშის დანერგვით. არ აკრთობთ არც ტანჯვა, არც სისხლი, არც მსხვერპლი, ოღონდ აკვიატებული იდეა „საქმედ აქციონ“. მიუხედავად ამისა, ბოლოს და ბოლოს, მაინც არაფერი გამოდის, რამეთუ ყოველივე ანტიბუნებრივი უდღეური და მკვდრადშობილია. როცა სისხლიანი და მსხვერპლიანი აკვიატებული იდეა ჩაფლავდება, იძულებული არიან, უარი თქვან მასზე და, თავის მართლების მიზნით, ყველაფერს ამა თუ იმ პარტიულ „ბელადს“ აბრალებენ. ნამუსის გასანმენდად „დამნაშავე ბელადს“ მსხვერპლად სწირავენ ჩაშლილ აკვიატებულ იდეას. მერე ახალი „ბელადის“ წინამძღოლობით იწყებენ ახალი აკვიატებული იდეის ძველი ძალადური მეთოდით განხორციელებას. არც ამ ახალი აკვიატებული იდეიდან გამოდის რამე. ისიც ფლავდება. ისევ მსხვერპლად ეწირება „ბელადი“. ისევ ახალი „ბელადი“ დაჯდება. ისევ ახალი აკვიატებული იდეა გაჩნდება... და ასე დაუსრულებლად.

ასე ჩამოყალიბდა სსრკ-ში პოლიტიკური მოღვაწის ახალი სახეობა – ბელადი ზვარაკი. ეს პოლიტიკოსი, სანამ პარტიული ლიდერის სკამზე ზის, ბელადია. როცა მოკვდება ან მოხსნიან – ზვარაკი. სანამ სკამზე

კალე ბობოხიძე
1940-იანი წლები

ზის, უცდომელი ბელადია. როცა მოკვდება ან მოხსნიან, ყველა ბოროტმოქმედება მას ბრალდება და მსხვერპლად შესანიერი განტევების ვაცი ხდება.

სანიმუშოდ გავიხსენოთ ზოგიერთი ფაქტი.

20-იან წლებში საქართველოში ბრძოლა გამოუცხადეს სიმინდს, როგორც ჩამორჩენილ სასოფლო-სამეურნეო კულტურას. დაიწყეს ვითომ უფრო პროგრესულის – რამისა და ჩაის პროპაგანდა. იწერებოდა ლექსები და რომანები, რომლებშიც დასცინოდნენ სიმინდს. მოიგონეთ კონსტანტინე ლორთქიფანიძის რომანი „ძირს სიმინდის რესპუბლიკა“, ანდა კალე ბობოხიძის ლექსი – „შემოდგომა“.¹

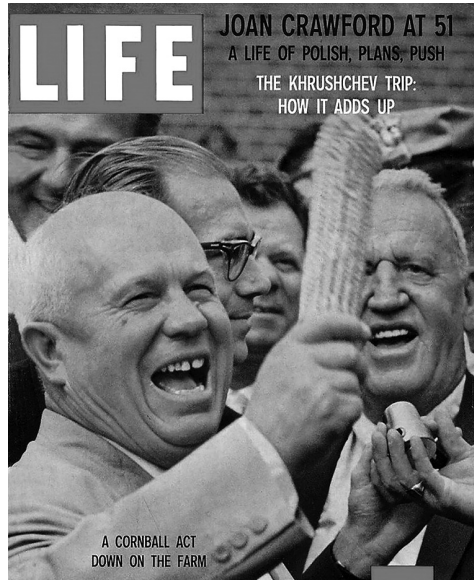
*თითქო დაიწყო გაზაფხული – ყვავის გერანი,
მხოლოდ სიმინდი ყვითლდება და ვატყობ, დარდი აქვს,
სიმინდის ყანავ, შემოდგომით ხდები ვერანი,
უკანასკნელად ფერმიხდილი უმზერ განთიადს.*

...

*პლანტაციებო, ჩაი გიმზერს მაღალ ვაკიდან;
კულტურა რამის და გერანის რადგან მშვენიდება,
აღბათ სიმინდმა დღეს სიცოცხლე ბენჯზე დაჰკიდა –*

¹ ჟურნ. „პროლეტარული მწერლობა“, 1931, №8-9, გვ.146.

ნიკიტა ხრუშჩოვი ამერიკული
ჟურნალის „Life“ ყდაზე
5. 10. 1959

*გაზაფხულივით შემოდგომა ჩაის ამწვანებს,
როცა გამხმარ ჩალის ღეროს ქარი აწვალებს...*

გავიდა დრო. მიხვდნენ, რომ სიმინდი გადასაგდები არ ყოფილა. აკვიატებული იდეა დაგმეს და მსხვერპლად შესწირეს საქართველოს კპ ცკ-ს მაშინდელი მდივნები.

50-იან წლებში ხრუშჩოვმა აშშ-ში იმოგზაურა. ნახა, რომ მარცვლეულის პრობლემას ამერიკელები სიმინდის საშუალებით აგვარებენ. გადაირია სინარულით – თუ გვიშველის, სიმინდი გვიშველისო. იმდროინდელ საბჭოთა პრესას თუ გადაათვალიერებთ, ყველგან ხრუშჩოვის სურათს ნახავთ: „ბელადს“ სიმინდის ტარო აქვს პირში გაჩრილი. აქაოდა, ხრუშჩოვს სიმინდი მოეწონაო და დაიწყო ყველგან განუკითხავად სიმინდის თესვა. ბალტიისპირელებს ავალებდნენ, კარტოფილის მაგიერ, სიმინდი ეთესათ, ხოლო ქართველებს ურჩევდნენ, კახეთში ვენახი აჩეხეთ და სიმინდი მოაშენეთო.

სინარულით გაოგნებული ქართული პრესა შესმატკბილებული გალობდა – კაცობრიობას ამგვარი სიბრძნე ჯერ არ სმენიაო.

ჩაფლავდა ხრუშჩოვის აკვიატებული იდეა და მას „ბელადი“ მსხვერპლად შესწირეს.

თუ 30-იან წლებში დანერილ ლექსებს გადაიკითხავთ, ამგვარ სტრიქონებს წააწყდებით:

სიმონ ჩიქოვანი, ზორის ჩხეიძე და მიხეილ ჩიქოვანი ბამბის კრეფაზე
ბორჩალო, 1931

მოვიდა მასსა. კოლო გასრისა
და დაიძახა
ბამბა.

ბამბა.

ბამბა.

ბამბავენ ველს...
ბიჭებო, დასცხეთ
გ ზა პირდაპირი –
მინდორზე ბამბა იმედებს ლამბავს,
უძახის ბანით დობირს დობირი:
ბამბა.

ბამბა.

ბამბა.¹

რატომ დაინერა ეს ლექსი? იყო დრო, როცა კომპარტია საქართველოს
ბამბის რესპუბლიკად გადაქცევას უპირებდა. იყო გაჩაღებული ბამბიანა

¹ ს. ჩიქოვანი, ლექსები (ნიგნი პირველი), 1933, გვ. 250–258.

პრესაში, მწერლობაში. ინერებოდა რაგინდარა ჟანრის ნაწარმოებნი ბამბის სადიდებლად. მერე აღმოჩნდა, რომ საქართველოში არ არის კლიმატური პირობები, რომელიც მებამბეობის განვითარებას შეუწყობს ხელს. კომპარტიის აკვიატებული იდეა ჩაფლავდა. განუხორციელებელ ოცნებას გადაყვნენ „ფანტაზიური“ პარტიუმუშაკებიც და ბამბიადას პოეზიაც.

30-იანი წლების ბოლოს და 40-იან წლებში ახალი აკვიატებული იდეა აწამებდა კომუნისტებს – საქართველომ თავად უნდა უზრუნველყოს თავისთავი საკუთარი პური. *საქართველოს მტკიცედ აქვს აღებული კურსი იმისაკენ, რომ 1940 წლისათვის ძირითადად დააკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნილებანი საკუთარი პური.*¹ რისი 1940 წელი! „საკუთარი პურისათვის“ ბრძოლა ბერიას დახვრეტამდე გრძელდებოდა. საშინელი ამბავი დაატრიალეს. პურეულის დასათესად ყველაფერი გადახნეს – საძოვრები, სათიბები, ბალ-ბოსტნები, ვენახები, ხორბლეული ვერ მოიყვანეს. სამაგიეროდ განყდა უსაძოვროდ დარჩენილი ცხვარი, დაიხოცა უთივოდ საქონელი, გაჩანაგდა ბალ-ვენახი. როცა ქვეყანა ეკონომიკურად დაიქცა და ლავრენტი ბერიაც გაანადგურეს, მერე გადაიღეს შეცდომების „მამხილებელი“ ფილმი – „ჩრდილი გზაზე“.

მე-19 პარტიკრილობაზე, 1952 წლის ოქტომბერში, სკკპ-მ მალენკოვის პირით, გამოაცხადა, რომ *მარცვლეულის პრობლემა, რომელიც წინათ ყველაზე უფრო მწვავე და სერიოზულ პრობლემად ითვლებოდა, გადაჭრილია წარმატებით, გადაჭრილია საბოლოოდ და სამუდამოდ.*²

თუ მარცვლეულის პრობლემა 1952 წლისათვის იყო „გადაჭრილი საბოლოოდ და სამუდამოდ“, რატომღა ყიდულობს სსრკ დღეს მილიონობით ტონა ხორბლეულს უცხოეთში? რატომღა იმტვრევენ ცხვირ-პირს დღეს ამ საკითხის მოსაგვარებლად? არაფერი იყო გადაჭრილი 1952 წელს და არც ახლა – 80-იან წლებშია – მოგვარებული ეს პრობლემა. მალენკოვის განცხადება იყო მორიგი, ჩვეული ტყუილი, რითაც სკკპ უმასპინძლებდა საბჭოთა მოქალაქეებს.

გამოხდა ხანი და „ბელადი“ მალენკოვიც სანაგვე ყუთში გადაისროლეს. შეცდომები მას დაბრალდა.

დღეს 26-ე ყრილობის იმედით სულდგმულობენ. იგი გადანყვეტსო სასურსათო პრობლემებს. ანდაზაში ნათქვამია – აღდგომა და ხვალეო. ვნახოთ.

¹ ლ. ბერია, „მეათე ყრილობის შედეგები“, ჟურნ. „მნათობი“, 1937, №5, გვ. VIII. ეს წერილი „პრავდაშიც“ იყო დაბეჭდილი (5. 06. 1937).

² გ. მალენკოვი, საანგარიშო მოხსენება პარტიის XIX ყრილობას საკავშირო კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მუშაობის შესახებ, 1952, გვ. 58.

დასკვნის სახით გულახდილად უნდა ვთქვა ორი რამ:

პირველი ის, რომ სისხლიანი და მსხვერპლიანი აკვიატებული იდეა არასოდეს გამოხატავს ხალხის სურვილსა და მისწრაფებას. პირიქით, ყველა იდეა-ფიქსი ხალხის მტერია.

მეორე ის, რომ კომპარტიის ყრილობების თვინიერ არის მოწესრიგებული სურსათ-სანოვავის პრობლემა ყველა განვითარებულ ქვეყანაში. ასე იყო ჩვენშიც: ყოველმა გლეხმა ჩინებულად იცოდა, როდის, სად და როგორ დაეთესა ხორბალი, სიმინდი, კარტოფილი, ჩაეყარა ვენახი, მოეშენებია ბაღა-ბაღი. არც ცხვარ-ძროხის გამრავლებას სჭირდებოდა კომპარტიის ცკ დადგენილებანი.

რუსეთ-იაპონიის ომის დროს, 1904 წელს, ქართველმა გლეხმა ძიკი კვარაცხელიამ რუსეთის იმპერატორს, ნიკოლოზ მეორეს აჩუქა ასი დარჩეული ხარი, ერთი ასაკის, ერთნაირი წონის, ერთი ფერის (ოქროსფერი), ერთნაირად თეთრქიანი.¹ ახლა მთელი სსრკ რომ დაიარო კიდით კიდე, ას ამნაირ ხარს ვერაფრით ვერ მოაგროვებ, თუმცა დადგენილებებს ტომობით ნახავ. მაშინ კი ამის გაკეთება ერთ მშრომელ გლეხკაცს შეეძლო (ოღონდ სოციალისტური შრომის გმირს – არა).

ასე გაჩნდა უფსკრული ხალხის ინტერესსა და კომპარტიის საქმიანობას შორის, როგორც სოციალური, ისე ეროვნული თვალსაზრისით.

ამგვარ სიტუაციაში ქართველი ხალხის პატრონად და ქომაგად ისევ მწერლობა უნდა დარჩეს. სხვა გამოსავალი არ არის. მაგრამ, თუ ქართული მწერლობა გაიზიარებს ლიტერატურის კომუნისტური პარტიულობის პრინციპს, იქნება მისი ერთგული, მაშინ იგი ჩვენი ხალხის მეთაურად არ გამოდგება. როგორც ცნობილია, ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის ძირითადი ამოცანაა, მწერლობისა და ხელოვნების სამუალებით, პროპაგანდა გაენიოს მოსკოვში შემუშავებულ დირექტივებს. მაშასადამე, დანერგოს კრემლიზმი, ანუ რუსული სოციალიზმი. კრემლიზმი კი, როგორც უკვე ითქვა, გამორიცხავს სხვა ხალხთა სურვილსა და მისწრაფებას და მხოლოდ რუსეთისას ემსახურება.

ავიღოთ უბრალო მაგალითი: დღეს შორეულ აღმოსავლეთში მიმდინარეობს БАМ-ის მშენებლობა. ბავშვმაც კი იცის, რომ ეს ხდება არა შორეული აღმოსავლეთის ეკონომიკური ათვისების მიზნით, არამედ სამხედრო თავდაცვის ამოცანით. იქ, ჩინეთის სახით, რუსეთს დაუძინე-

¹ მ. გვასალია, „ლეო ქიაჩელი“, ლიტერატურული კრებული „რინა“, 1977, გვ. 139.

**პარგინა თქვა — საჭიროა!
კომკავშირმა უპასუხა — არის!**

თბილისი. საქართველოს დამკვერ-
ლური სამშენებლო რაზმი ბაიკალ-ამუ-
რის მაგისტრალზე მიემგზავრება.

**კომკავშირელებმა. ყველა საბჭოთა ახალგაზრდამ უდიდესი ალუბოვანებით აღიძვეს სკკპ
ცენტრალური კომიზივის განკარგული მდივნის ლ. ი. ბრეჟნევის მოწოდება მოწინააღმდეგე მი-
ლეთ მემისჯარის მშენებლობაში. ათასობით ქალიშვილმა და ჯაბჯამმა გამოთქვა სპირიტი
შეასრულებინა პარტიის უპასუხავენი ღვაწლები.**

ფურცელი 2

საქინფორმი

საქინფორმის პარტიული ცენტრის ბიბლიოთეკა

საქინფორმის სააგიტაციო-საინფორმაციო ფურცელი, 1970-იანი წლები

ბელი მტერი ჰყავს. ჭარბად დასახლებულ ჩინეთს სულის მოსათქმელად ტერიტორია სჭირდება. ეს ტერიტორია არის ციმბირსა და შორეულ აღმოსავლეთში. ჩინეთიც ემზადება, წაართვას იგი რუსეთს. რუსეთმა ამ ტერიტორიის დასაპყრობად სისხლი დაღვარა. ცხადია, მისი დათმობა აღარ უნდა. არც დათმობს, სანამ ძალ-ღონე ეყოფა. ამიტომ მომავალი, გარდაუვალი რუსეთ-ჩინეთის ომისათვის აუცილებელია ამ ტერიტორიის სამხედრო გამაგრება-ათვისება. BAM-ის რკინიგზის მშენებლობაც ამ ამოცანას ემსახურება, მაშასადამე, BAM-ი რუსეთის ეროვნული თავდაცვის კედელია შორეულ აღმოსავლეთში.

თუ ქართველი თავს რუსად არ თვლის, მაშინ მას BAM-ის მშენებლობაზე არაფერი ესაქმება. ტყუილად ღვრის იქ სისხლსა და ოფლს. ჩინეთი საქართველოს არ ემუქრება. ერთი ციციქნა ქართული ტერიტორია მას არაფრად სჭირდება.

ეს ერთი. მეორეც: თუ ქართველი ეროვნულად თავისუფალი არ იქნება, განა სულერთი არ არის, ვინ იქნება მისი ბატონი — რუსი თუ ჩინელი? ანდაზა ამბობს: გინდ მგელს შევუჭამივარ, გინდ — მგლისფერ

ძალღსო. თუ იმდენად დავგიჩღუნგდა გონება, რომ რუსის სტომაქზე უკეთესი ვერაფერი წარმოგვიდგენია?

მესამეც: ისტორიული პერსპექტივაც ხომ უნდა დავინახოთ. რუსეთი კაცობრიობის ისტორიაში უკანასკნელი იმპერიაა. როგორც სხვა იმპერიებს, მასაც უეჭველი დაშლა მოეღის. ეს შორეული ამბავი არ არის. ეს მე-20 საუკუნის ბოლომდე მოხდება. იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომ შორს არ არის ის დღე, როცა ჩინური ოკეანე ჯებირს გაარღვევს და სსრკ-ს მოედება. ტყუილად ჰგონია ვისმეს, რომ დღევანდელი რუსეთის სამხედრო სიძლიერე რაიმე უპირატესობის ნიშანია. ატომისა თუ ნყალბადის ბომბების დამზადება ახლა არავითარ სირთულეს არ წარმოადგენს. უახლოეს წლებში ჩინეთი თანამედროვე იარაღით ისევე იქნება თავით ფეხამდე შეიარაღებული, როგორც რუსეთია. ასეც რომ არ მოხდეს, თითქმის მიღიარდი მოსახლეობა ისეთი ძალაა, რომელსაც ვერავითარი იარაღი ვერ დაუდგება წინ. ბოლოს და ბოლოს ანეკდოტური შემთხვევა შეიძლება მოხდეს. სამასი მიღიონი ჩინელი რუსეთს ტყვედ დანებდეს. 260-მიღიონიან სსრკ-ს ეს ტყვეები ისე შეჭამენ, რომ ჩინეთში ვერც გაიგებენ, დააკლდათ თუ არა მოსახლეობა. ასეთი ფანტასტიკური საშიშროების წინაშე დგას რუსეთი. ამიტომ რუსი პოლიტიკოსები, თუ მთლად არ გამოყეყეჩებულან, იმ ხალხების ეროვნულ თავისუფლებაზე უნდა ფიქრობდნენ, რომელნიც იმპერიის ფარგლებში ცხოვრობენ. რა ურჩევნია რუსეთს – ჩინეთი მოვიდეს სსრკ-ში, როგორც დაპყრობილი ერების გამანთავისუფლებელი თუ პირიქით, ახალი დამპყრობელი იმ ხალხებისა, რომელთაც რუსეთმა ნებაყოფლობით მისცა ეროვნული თავისუფლება. გონიერი კაცისათვის ამ კითხვის პასუხი ნათელია.

ეს სიტუაცია, რუს პოლიტიკოსებთან ერთად, **БАМ**-იადის მგალობელმა ქართველმა მწერლებმაც უნდა გაითვალისწინონ. **БАМ**-იადა ანტიქართული საქმიანობაა. ეს თვალნათლივ დაადასტურა ვინმე რიბაკოვსკის წერილმა „პრავდაში“.¹ ამ წერილით „პრავდამ“ მკაფიოდ გვითხრა: ამიერკავკასიელები და შუაზიელები ძალას ნუ გამოგვაცენებინებთ. თქვენი სურვილით აიკარით გუდა-ნაბადი და ციმბირსა და შორეულ აღმოსავლეთში გადასახლდითო. დრო აღარ ითმენს და ეს საქმე 80-იან წლებში უნდა მოვათაოთო.

¹ გაზ. „Правда“, 11. 09. 1981.

როგორც ჩანს, ამ საშინელი მუქარის არსი ვერ ამოვიცანით, რაკი ასე თავგამეტებული შრომობს BAM-ზე ქართველი და ქართული პრესა, რადიო-ტელევიზია ასეთ საგულდაგულო პროპაგანდას უწევს მას. ამის წაკითხვისას შეიძლება ზოგიერთი გაცხარდეს: ჩვენი რა ბრალია, რუსები გვაძალებენ და იძულებული ვართო BAM-ზე სამუშაოდაც წავიდეთ, ვუმღეროთ კიდეც და პროპაგანდაც გავუწიოთო. ვინც ამას იტყვის, იგი ხომ დაადასტურებს ამით, რომ საქართველოს ეროვნული ინტერესი სხვაა და რუსეთისა – სხვა.

მე-19 საუკუნეშიაც აშენებდნენ რუსები შორეულ აღმოსავლეთს, იბრძოდნენ მის ასათვისებლად, მაგრამ ქართველი მწერლისათვის არავის დაუვალებია, იმ მშენებლობაზე წერე და პროპაგანდა გაუწიეო. რატომ? იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ცარიზმი ვერ ბედავდა აშკარად ეთქვა – რუსისა და ქართველის მისია ერთნაირია და ქართული მწერლობა რუსეთის იმპერიის ყურმოჭრილი მსახური უნდა გახდესო. ცარიზმი ჩუმად, მიპარვით ცდილობდა რუსიფიკაციის აქტის ჩატარებას. რუს კომუნისტებს კი არაფრის ეშინიათ. მათ რუსულ შოვინიზმს ინტერნაციონალიზმის ნიღაბი ააფარეს და ლიტერატურის, პარტიულობის პრინციპის მომარჯვებით, ყველა არარუსი ხალხის მწერლობა რუსეთის სამსახურში ჩააყენეს. იმდენად არის ყველა დამფრთხალი და თავზარდაცემული, რომ სანინალმდეგოდ კრინტის დაძვრას ვერავინ ბედავს.

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა არა მარტო თანამედროვე პრობლემებზე მსჯელობისას შეუკრა კრიჭა ქართულ მწერლობას, არამედ – წარსულისაც. მაგალითად, იგი ხმას ვერ იღებს იმ ქართველი მოღვაწეების საქმიანობაზე, რომელთაც არ უნდოდათ საქართველოს რუსეთთან შეერთება ან შემდგომ პერიოდში საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეას ემსახურებოდნენ.

მე-18 საუკუნის ერთ-ერთი გამოჩენილი სახელმწიფო მოღვაწის სოლომონ ლიონიდის სახელი და საქმიანობა მიჩქმალულია, რაკი იგი, სოლომონ მეორესთან ერთად, რუსეთს ებრძოდა და არ შეეგუა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობას. თუ გაიხსენებენ, მხოლოდ იმიტომ, რომ დიდებული სიტყვა წარმოთქვა ერეკლე მეორის დასაფლავებაზე. სოლომონ ლიონიდის რეაბილიტაციისათვის აუცილებელი გახდა იმის მტკიცება, რომ გეორგიევსკის ტრაქტატი მისი ხელით არისო დაწერილი.¹ შეიძლება სოლომონ ლიონიძე ტრაქტატის დაწერაში მართლაც

¹ თ. ენუქიძე, „მე ვიყავ მოქმედი...“, გაზ. „კომუნისტი“, 27. 09. 1981.

მონაწილეობდა,¹ მაგრამ იმ ფაქტს რა ვუყვით, რომ რუსეთმა ეს ხელშეკრულება ფეხქვეშ გათელა, მისი არც ერთი მუხლი არ შეასრულა და რუსეთის მფარველობაზე მეოცნებე ბაგრატიონთა დინასტია ურცხვად მოატყუა და გააცუტურაკა?

ალექსანდრე ბატონიშვილი ხომ პირდაპირ ჩაქოლვას იმსახურებს, რაკი საქართველოში რუსეთის გაბატონების წინააღმდეგი იყო.

არც სოლომონ II სარგებლობს ჩვენი სიყვარულით. ესეც იმიტომ, რომ არც იგი შეგებებია ხელგაშლილი და აღტაცებული რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიას. სანამ შეეძლო, თავგამოდებული ებრძოდა მტერს.

სრულიად უყურადღებოდ არის დატოვებული ალექსანდრე ამილახვარი, ავტორი ტრაქედიისა „ბრძენი აღმოსავლეთისა“. ეს მოაზროვნე განდევნილი გვყავს ქართული აზროვნების ისტორიიდან მხოლოდ იმიტომ, რომ ერეკლე მეორე არ უყვარდა და ებრძოდა მას. დღევანდელ საქართველოში ერეკლე მეორისადმი კრიტიკული დამოკიდებულება ისევეა აკრძალული, როგორც მარქსისა და ლენინისადმი. რაკი ერეკლე რუსეთის ტრფიალად არის ჩათვლილი, ქართველ კომუნისტებს მონარქი იდეალად ჰყავთ მიჩნეული. რუსეთის ხათრით იდეოლოგიური ნილაბიც კი ჩამოიხსნეს.

ამ მდგომარეობაში არ არიან მარტო მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრის მოღვაწეები. მე-19 თუ მე-20 ასწლეულების მოღვაწეებსაც იგივე დღე ადგათ.

არჩილ ჯორჯაძის წიგნების გამოცემა არ შეიძლება. ისინი ქართველს ეროვნულ ღირსებას ახსენებენ. ამიტომ მე-19 საუკუნის დასასრულისა და მე-20-ის დასაწყისის ყველაზე გამოჩენილ ქართველ მოაზროვნეს არც ახალგაზრდობა იცნობს და არც ფართო საზოგადოება. ამის მიზეზი კი ის გახლავთ, რომ რუსული მოდელის მიხედვით არ აზროვნებდა. ამიტომ ეშინიათ მისი ხსენება ისტორიკოსებსა და ლიტერატურისმცოდნეებს. თუ ახსენეს, აუცილებლად უნდა დაგმონ.

მენშევიკი გიორგი პლეხანოვი მოკრძალებით და პატივისცემით სარ-

¹ აკაკი ბაქრაძის გარდაცვალების შემდეგ ლელა მიქიაშვილმა ავტორის ოჯახს გამოუგზავნა „საისტორიო აღმანახი, კლიო 21“ (2004), სადაც 167 გვერდზე ამ საკითხთან დაკავშირებით ნათქვამია: თ. ენუქიძის წერილი „ვიწრო სამეცნიერო ხასიათისა, კერძოდ კი წმინდა ტექსტოლოგიურ, ანუ წყაროთმცოდნეობით საკითხებს შეეხება და ავტორის მიზანს არანაირად არ წარმოადგენს ტრაქედიის პოლიტიკური შეფასება... გეორგიევსკის ტრაქედატი ნამდვილად სოლომონ ლიონიდის ხელითაა დაწერილი, დადგინდა მეცნიერ-ტექსტოლოგის პროფესიული კვლევის შედეგად“... (გამომცემლის შენიშვნა).

გებლობს (თბილისში მისი სახელობის პროსპექტიც არის), მენშევიკი ნოე ჟორდანია კი ლანძღვა-გინების წუმპეშია ამოსვრილი. საქართველოში მარქსიზმის ერთ-ერთმა პირველმა პროპაგანდისტმა და, რუსეთის იმპერიის მასშტაბით, უგანათლებულესმა სოციალ-დემოკრატმა ეს რისხვა დღევანდელ საქართველოში იმით კი არ დაიმსახურა, რომ მენშევიკური მიმართულების პოლიტიკური მოღვაწე იყო (ასე რომ ყოფილიყო, მაშინ პლეხანოვიც უნდა დაეგმოთ, მაგრამ მისი წიგნები დიდი ტირაჟით იცემა სსრკ-ში), არამედ იმით, რომ მისი სახელი ქართველს პირველ დამოუკიდებელ რესპუბლიკას ახსენებს, პირველ ქართველ პრეზიდენტს და 26 მაისის იდეალებს. ეს კი ქართველს აკრძალული აქვს. თუ ვინიცობაა, ახსენა, უთუოდ ლაფი უნდა დაასხას. ასე სურთ მოსკოვში და იმიტომ.

პავლიკ მოროზოვს, რომელმაც მამა გაყიდა, ქართული პოეზია უმღერის.¹ მაგრამ არავის ახსოვს 1921 წლის 23 თებერვალს ყოფილი სამხედრო ტაძრის (ამ ადგილას ახლა მთავრობის სახლი დგას) გალაგანში საძმო საფლავში ჩასვენებული ახალგაზრდა ქართველი ოფიცრები და სტუდენტები – არჯევან ანანიშვილი, ალექსანდრე ახვლედიანი, ირაკლი თოიძე, პავლე იაკობაშვილი, ნიკოლოზ სტურუა, ნიკოლოზ ზანდუკელი, მიხეილ თუმანიშვილი, ნიკოლოზ კალანდარიშვილი და სხვანი.

ემიგრანტი პოეტი ვანო ბაქრაძე გოდებს:

*დღეს 24 თებერვალია,
ტაბახმელისა ვიგონებ გმირებს.
ვფიქრობ, რომ იქაც, საქართველოში
მათ საფლავებზე მოფენენ ვარდებს
და ჩუმად ვინმე აანკარუნებს
სიონის ტაძრის დამტვრეულ ზარებს.²*

ვაი, რომ ცრუ იმედია!

არავინ იცნობს და არც არვის ახსოვს მათთან ერთად დაკრძალული მარიამ კოტეს ასული მაყაშვილი, ჩვიდმეტი წლის მოწყალების დაი. ისინი დაიღუპნენ კოჯორთან, საქართველოს დასაპყრობად მოსულ რუსთა მეთერთმეტე არმიასთან ბრძოლაში. ისინი ხომ საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობისა და ღირსების დაცვას შეეწინააღმდეგებნენ! მაგრამ ქართულ მწერლობას აკრძალული აქვს მათზე წერა, რამეთუ ტყუილი უნდა

¹ ნ. კილასონია, „პავლიკ მოროზოვს“, „ქართული საბავშვო ლიტერატურის ანთოლოგია“, 1971, გვ. 194.

² ჟურნ. „კავკასიონი“, №15.

დაინერგოს, თითქოს ქართველმა ხალხმა ნებაყოფლობით თქვა უარი თავისუფლებაზე და ხელგაშლილი შეეგება ბოლშევიკურ რუსეთს.

ანინდელმა ქართველმა მკითხველმა არ იცის, თორემ ქართულმა პოეზიამ უმღერა მარო მაცაშვილის გმირობას. მაგალითად, რაჟდენ გვეტაძემ ლექსით – „ტირილი პროსპექტზე მთვარიან ღამეში (მარო მაცაშვილს)“.¹

*მე არ გიცნობდი, ამორძალო, სწორო თამარის,
მაქვს სანანებლად თქვენი სახის უნახველობა.
მაგრამ ამბობენ: რაფაელის უნდა ხელობა
თქვენს ნამდვილ პორტრეტს,
დღეს რომ ვარდი ფარავს სამარის.*

მამამ, კოტე მაცაშვილმაც მიუძღვნა შვილს ლექსი – „ჩემს მაროს“:²

*არც სიცოცხლის, არც სიკვდილის აღარა მაქვს ხალისი,
თებერვალმა დამიზამთრა სამუდამოდ მაისი!
გულზე სევდა შემომანვა თავის მძიმე ლოდებით:
საქართველო გაიჟღინთა მაცაშვილთა გოდებით...
დავიღალე... დავიჩაგრე... და შენი ვარ მხმობელი,
ჩემო გმირო და წმინდანო, გამამხნევე მშობელი!
სამშობლო თუ შენ – რომელი, ახ, ვიტყვი რომელი?!
დავდნი ცრემლად ორივესთვის
სხვათა ცრემლის მშრობელი!..*

როცა ხალხი ეროვნული თავისუფლებისათვის წამებულთ არ ახსენებს, ეს ეროვნული სინდისის დაკნინება-დაქვეითებას ნიშნავს. მწერლობა კი უპირველესად ეროვნული სინდის-ნამუსის გამოვლენა-გამომჟღავნებაა. ამის უფლება ჩამოართვა სწორედ ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა ქართულ მწერლობას. ამით ნათლად შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, რა დღეში ჩავარდა ჩვენი სიტყვაკაზმული ლიტერატურა.

ქართული საბჭოური ლიტერატურისმცოდნეობა იძულებულია, ბევრი ქართველი მწერალი, რომელთაც ცხოვრება 26 მაისისა და 25 თებერვლის მიჯნაზე მოუწიათ, ცალმხრივად განიხილოს და წარმოადგინოს.

აღარ იბეჭდება და აღარ ლაპარაკობენ გერონტი ქიქოძის წიგნზე – „ეროვნული ენერჯია“, ანდა სხვა წერილებზე, რომლებიც დასტამბუ-

¹ რ. გვეტაძე, „ღამეები“ (ლექსები), 1921, გვ. 20.

² გაზ. „პოეზიის დღე“, 7. 05. 1922, №3, გვ. 2.

იოსებ გრიშაშვილი,
კოტე მაყაშვილი,
სანდრო შანშიაშვილი
თბილისი, 1913
ფოტო: ბორის კოზაკ

ლია 1921 წლამდე. დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების თვალსაზრისით, ქართველი ხალხის ეროვნული ენერჯის განხილვა დღეს არასასურველია. ხომ შეიძლება საკუთარი ძალის რწმენა აღდგეს ჩვენს ერში! ახლანდელმა მკითხველმა არ იცის, რომ იოსებ გრიშაშვილი ასეთ ლექსებსაც წერდა:

*დღეს კი ქართველი გულში მუდამ წყევლას აჩალებს,
და სწყევლის იმას, ვინც ჩრდილოეთის ველურ ყაჩაღებს
გაულო კარი თერგდალეულ დარიალისა.¹*

ცდილობენ, იოსებ გრიშაშვილი წარმოადგინონ მხოლოდ როგორც საბჭოთა ხელისუფლების მომლერალი. მისი ასე ცალკობად დახატვა აიოლებს ლიტერატურისმცოდნეობის საქმიანობას. აადვილებს იმიტომ, რომ თუ ვაჩვენებთ როგორი მსოფლმხედველობრივი წინააღმდეგობა გადალახა პოეტმა, მაშინ ისიც უნდა აიხსნას – როგორ გახდა იოსებ გრიშაშვილი ეროვნული თავისუფლების ქადაგიდან საბჭოთა ხელისუფლების მეხოტბე. ეს არ მომხდარა ნებაყოფლობით, მსოფლმხედველობის ბუნებრივი განვითარებით. იგი მოხდა შიშით, ძალდატანებით,

¹ ი. გრიშაშვილი, „ავლაბარი“, ჟურნ. „ცისარტყელა“, 1920, №4, გვ. 6.

სხედან: გრიგოლ ვეშაპელი, ვასილ წერეთელი, გერონტი ქიქოძე და
ტიტე მარგველაშვილი
1910-იანი წლები

მათრახით. თუ ყველაფერი აშკარად ითქმის, მაშინ საზოგადოება მკაფიოდ დაინახავს, როგორი ჯოჯოხეთური წამების დარჯაკში გაიარა ყოველმა ქართველმა მწერალმა, რომ ცოცხალი გადარჩენილიყო.

დღეს არავინ იცის, როგორ მოუწოდებდა აკაკი შანიძე – აბა, ფრთხილად, ქართველებო!.. ნუ, ნუ ვალებთ დარიალსა!..¹

არც ალექსანდრე აბაშელის ამგვარ ლექსებს იცნობს ქართველი საზოგადოება:

*დაჰკრავს საათი კერპთა დასეტყვის,
მინას მოივლის ცეცხლის მოდება
და ძველ ქვეყანას რეკვიემს ეტყვის
ჩემი ნაღვლიან სულის გოდება.
ოხ, ჩემთვის ძნელი მისაღებია
შურისძიება ახალ მეტოქის,
ცეცხლის ეკრანზე ისახებთან*

¹ აკ. შანიძე, „ქართული ეროვნული ჰიმნი“, ჟურნ. „პრომეთე“, 1918, №1, გვ. 31-32.

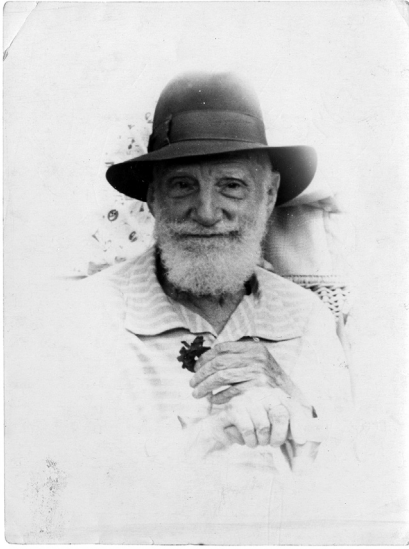

სხედან: ნატალია აზიანი, თედო სახოკია, დუტუ მეგრელი, ნიკო შიუკაშვილი, ალექსანდრე აბაშელი, კონსტანტინე კაპანელი; დგანან: გიორგი ქუჩიშვილი, ალექსანდრე სულავა, შალვა დადიანი, რაჟდენ გვეტაძე, სიმონ ჩიქოვანი
1930-იანი წლები

*ძვირფასი ჩრდილნი წარსულ ეპოქის.
ცეცხლში უეცრად გადასხვაფერდა
ძველი ფიქრები და იმედები
და იღენება ბორკილთან ერთად
წარსულ დიდების თეთრი სვეტები.
**და ერის ტანჯვის გამომსახველი
იზრდება გულში ორი მწვერვალი,
ერთი ნალველის ორი სახელი:
კრწანისის ველი და თებერვალი.**
და ჩემს ფიქრებში ცრემლი გროვდება,
ვიღაც ჩურჩულებს, არ არის მკვდარი!..
დროთა მიჯნაზე სალამოვდება,
სადღაც ჰქვეითინებს მწუხარე თარი...¹*

მიფუჩეჩებულია და ნაცარწაყრილი ეროვნული ტკივილი, რაც არსებითი პრობლემა იყო ქართული მწერლობისა. გაცემულია დირექტივა:

¹ ალ. აბაშელი, „შორეული ნაპირი“, ჟურნ. „ხომალდი“, 1921, დეკემბერი, ნიგნი I, გვ. 38.

ვასილი შულგინ
გაგრა, 1966

ეროვნული საკითხი სამუდამოდ მოგვარებულია და მასზე ლაპარაკი საჭირო აღარ არის. ამიტომ ისიც უნდა დაივიწყო, რასაც წარსულში ამბობენ. მართალია, ჭრილობა ისევ გტკივა და გენვის, მაგრამ ენას კბილი უნდა დააჭირო და კენესა გულში ჩაიხშო.

სხვანაირად უყურებს რუსი თავის წარსულს. რუსეთში არა თუ ივანე ბუნიჩინა დაფასებული და პატივცემული, არამედ მონარქისტი, საბჭოთა ხელისუფლების დაუძინებელი მტერი, პირწავარდნილი რეაქციონერი შულგინიც. ფილმიც კი გადაიღეს მასზე და მისი მონაწილეობით. ბუნებრივად არის ეს. იგი რუსეთის ისტორიაა და ისტორიას პატივისცემა უნდა. საქართველოში კი არც ვიქტორ ნოზაძის ხსენება შეიძლება, არც მიხეილ წერეთლის, არც ზურაბ ავალიშვილის, არც გრიგოლ რობაქიძის და არც სხვა ქართველი მოღვაწეებისა, რომელნიც ბედის უკუღმართობამ უცხოეთში გააძევა.

ანეკდოტური მდგომარეობაც კი შეიქმნა: გრიგოლ რობაქიძის „ლამარას“ თეატრთმცოდნეები ვაჟა-ფშაველას მიანერენ. ამავე დროს ეს პიესა ვაჟას თხზულებათა არც ერთ გამოცემაში არ შეაქვთ. არც თეატრებში დგამენ. თუ ვაჟასია, რატომ არ ბეჭდავენ და არ დგამენ? თუ ვაჟასი არ არის, მაშინ რა ნამუსით ვაკუთვნებთ „ლამარას“ დიდ ქართველ პოეტს? რატომ გვინდა, ვაჟაც დღევანდელი უსინდისობის მონაწილე გავხადოთ? მაგრამ ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი ყოველგვარ სისაძაგლეს დასაშვებად მიიჩნევს.

საქართველოს კარლემენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

**საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დელეგაციის წევრები
სხედან: ნიკო ნიკოლაძე, აკაკი ჩხენკელი (დელეგაციის ხელმძღვანელი),
ზურაბ ავალიშვილი; დგანან: სპირიდონ კედია, გიორგი მაჩაბელი, მიხეილ წერეთელი
ბერლინი, სასტუმრო „ადლონი“, 1918**

რუსი უფროთხილდება, სათუთად ექცევა თავის კულტურას, თავის ლიტერატურას. არა მარტო ყოფილი ემიგრანტების რეაბილიტაცია მოხდა, არამედ იმათაც ლმობიერად მოექცნენ, ვინც დღეს დგას ანტისაბჭოურ პოზიციაზე. ყველაზე შეუპოვარი ანტისაბჭოელი ალექსანდრე სოლჟენიცინი უცხოეთში გააძევეს და იქ მისცეს შემოქმედების საშუალება. ასევე მოექცნენ სხვებსაც. რატომ? იმიტომ, რომ რუსმა კარგად იცის, რუსული ლიტერატურა, რუსული კულტურა სოლჟენიცინია, რასტრაპოვიჩია, მაქსიმოვია და სხვანი, ვინც ამჟამად ემიგრაციაშია. გავა მცირე დრო და ისინი ისეთივე ტრიუმფით დაბრუნდებიან რუსეთში, როგორც ბუნინი, რახმანინოვი, შალიაპინი და სხვები. კულტურა არასდროს ყოფილა ერთგანზომილებიანი, ერთსახოვანი. იგი ყოველთვის მრავალგანზომილებიანი, მრავალსახოვანი და მრავალფეროვანი იყო და იქნება. ამიტომ არ სურს რუსს, მოსპოს რუსული კულტურის მრავალფეროვნება, ცდილობს, დაუნდობელი იდეოლოგიური ბრძოლის პირობებშიც კი მისი შენარჩუნების შესაძლებლობა გამოძებნოს.

აბა, ქართველ მწერალს გაეხედია ის, რაც სოლჟენიცინმა გააკეთა. მას კაზნმატში ამოხდინდნენ წამებით სულს. გაანადგურებდნენ მის საგვარეულოს, ყველაფერს მის შექმნილს. რუსი კომუნისტების მიზანია, ქართული კულტურა (ყველა არარუსი ხალხის კულტურა) იყოს პრიმიტიული, უსახო, უფერო, ერთგანზომილებიანი, მოსაწყენი და არამიმზიდველი. ქართულ კულტურაში არ უნდა არსებობდეს არავითარი აზრთა ჭიდილი, შეხედულებათა სხვადასხვაობა, მრავალფეროვანება. თუ ქართული ლიტერატურა (ყველა არარუსი ხალხის ლიტერატურა) იქნება საინტერესო, მიმზიდველი, საყურადღებო, აზრითა და ფორმით მდიდარი, მაშინ შეუძლებელი იქნება ამგვარი განკარგულების გაცემა: *გეზის ალება მსოფლიოში ყველაზე მონინავე რუსული ლიტერატურისაკენ – ეს იყო და იგივე უნდა დარჩეს ქართული საბჭოური ლიტერატურის ტრადიცია*.¹ მართალია, ეს 1947 წელს ითქვა, მაგრამ მის განხორციელებას დღეს გაცილებით უფრო მკაცრად მოითხოვენ, ვიდრე მაშინ.

ამ დირექტივის ამოცანაა, ქართული ლიტერატურა გადააქციოს რუსული ლიტერატურის ჩრდილად, ლანდად. ეს რომ ასეა, ამის საბუთად გამოდგება ერთი ფაქტი. 1934 წლის მარტში მწერალთა კავშირში მოუწევიათ კონსტანტინე ლორთქიფანიძის რომანის „ძირს სიმინდის რესპუბლიკა“ (ახლანდელი „კოლხეთის ცისკარი“) განხილვა. 1934 წლის 11 მარტის „სალიტერატურო გაზეთში“ ამ განხილვის შესახებ დაიბეჭდა ინფორმაცია, რომელშიაც ნათქვამია:

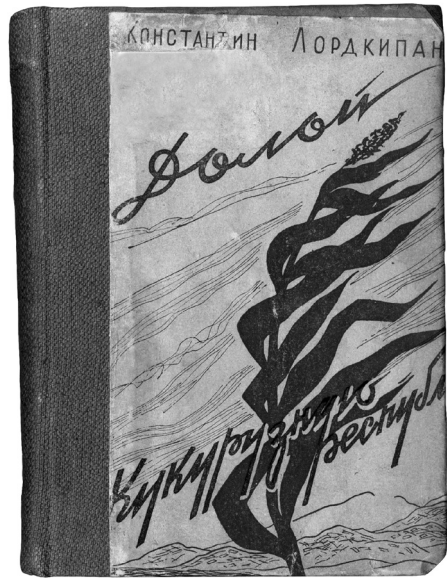
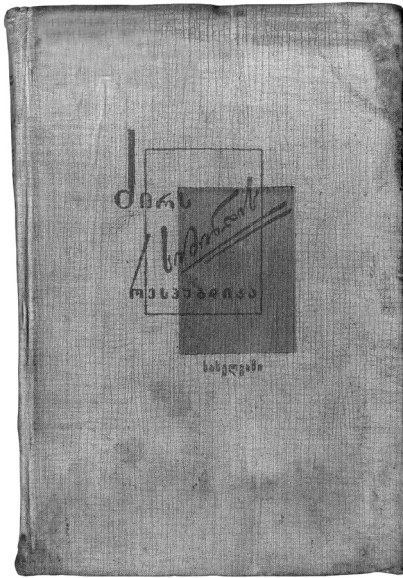
დისკუსიის დროს ერთ-ერთი ორატორის მიერ, ამხ. რ. კალაძის მიერ დაშვებული იქნა უხეში პოლიტიკური შეცდომა (თითქოს ჩვენებური კულაკის სოციალური ბუნება განსხვავდებოდეს რუსეთის კულაკის სოციალური ბუნებისაგან), რაც სასტიკად გაკრიტიკებული იქნა მთელი რიგი ორატორების მიერ (კ. მელაძე, ი. ლისაშვილი, ნ. მათიაშვილი). ეს შეცდომა აღიარებული იქნა თვით მისი ავტორის – ამხ. რ. კალაძის მიერაც.

ლევ ტოლსტოი კი მოთხრობის „Набер“ სქოლიოში შენიშნავდა – *лягушки на Кавказе производят звук, не имеющий ничего общего с кваканьем русских лягушек.*

თუ კავკასიაში ბაყაყებიც კი სხვანაირად ყიყინებენ, ვიდრე რუსეთში, მაშინ² ქართველი კულაკის სოციალური ბუნება რატომ არ უნდა განსხვავდებოდეს რუსი კულაკის სოციალური ბუნებისაგან? იმიტომ, რომ ქართულ მწერლობას, ქართულ კულტურას უნდა წაერთვას დამოუკიდებელი ღირებულება, დამოუკიდებელი ფუნქცია.

¹ მონინავე – „ქართული საბჭოთა ლიტერატურის წინსვლისათვის“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 19. 02. 1947.

² სტრიქონი „თუ კავკასიაში... მაშინ“ ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

„ძირს სიმინდის რესპუბლიკა“-ს ქართული და რუსული გამოცემები, 1934

ვინც ოდნავ მაინც იცნობს მწერლობის ისტორიას, კარგად იცის, რომ ყოველი ერის სიტყვაკაზმულ ლიტერატურას არა მარტო ეროვნული ფორმა აქვს, არამედ ეროვნული შინაარსიც. თუ რომელიმე ხალხის ლიტერატურას არ ძალუძს ეროვნული შინაარსი და ფორმა აიყვანოს ზოგადკაცობრიული ფორმისა და შინაარსის დონემდე, იგი ვერაფერს შესძენს მსოფლიო კულტურას. თუ ჩვენს მწერლობას ჩამოერთმევა ეროვნული შინაარსი, მაშინ ქართული ლიტერატურა გადაიქცევა ორლობის მწერლობად, რომელიც აღარავის დააინტერესებს. ყოველგვარი ნიაზი გაქრება მის მიმართ, რამეთუ ვერაფერს ეტყვის ახალსა და თავისებურს საკაცობრიო კულტურას. ეს მარტივი ჭეშმარიტება ყველამ იცის. ამიტომ რუსული შოვინიზმი მიზნად ისახავს, ნაართვას დამოუკიდებელი ღირებულება ქართულ (ყველა არარუსი ხალხის) ლიტერატურას. გადააქციოს ისინი რუსული ლიტერატურის პანია ნაკადებად. ამ პოლიტიკის თანახმად არა მარტო საბჭოური პერიოდის ლიტერატურა ცხადდება რუსული მწერლობის ლანდად, არამედ მე-19 საუკუნისაც. საბჭოურ პერიოდში დაწერილ ვერც ერთ ნარკვევს ვერ ნახავთ, სადაც ილია, აკაკი, ვაჟა და სხვანი მიჩნეული არ იყვნენ რუსი მწერლების შეგირდებად. რუსის მონაფეობა ჩათვლილი მათ ყველაზე დიდ დამსახურებად. რუსი ლიტერატურისმცოდნეები კი პირიქით იქცევიან. ამტკიცებენ: რუსული ლიტერატურა არავის გავლენას არ განიცდიდაო. იგი

სრულიად დამოუკიდებელიაო. სანიმუშოდ შეგიძლიათ წაიკითხოთ 1981 წლის „ინოსტრანნაია ლიტერატურას“ პირველ წიგნში დასტამბული მასალა „ფ. მ. დოსტოევსკი და მსოფლიო ლიტერატურა“, რომელშიც რუსი მწერალი საკაცობრიო მწერლობის მასწავლებლად არის გამოყვანილი. ანდა რუსი ლიტერატურისმცოდნეების თავგადადებული ცდა, გაასაღონ პუშკინი დანტესა და გოეთეს ბადალ პოეტად. ზოგიერთი იმასაც ამტკიცებს, რუსი პოეტი იტალიელსაც და გერმანელსაც სჯობსო.

ისმის კითხვა: თუ რუსი მწერლისათვის სამარცხვინოა განიცდიდეს ვისიმე გავლენას, იყოს ვისმეს მიმდევარი, ქართველი მწერლისათვის რატომ არის სასახელო რუსის მონაფეობა? პასუხი უბრალოა: რუსული მწერლობა დამოუკიდებელი ღირებულების ლიტერატურაა, ქართველს კი არ გააჩნია. ქართული ლიტერატურა რუსულის პროვინციული ნაწილია. მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რომ ქართული ლიტერატურა ქართულ ენაზე იქმნება. ქართული ენა აქ მხოლოდ საშუალებაა რუსული იდეოლოგიის საქადაგებლად, კრემლიზმის გასავრცელებლად.

რუსული შოვინიზმის დანერგვის თვალსაზრისით, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ლიტერატურის (საერთოდ კულტურის) პოლიტიკის სამსახურში ჩაყენებას. ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი კი ამის საუკეთესო იარაღია. სკკპ არაფრად აგდებს იმას, რომ პარტიულობის პრინციპმა დანიშნულება და შინაარსი წაართვა კულტურას, როგორც დამოუკიდებელ ფენომენს.

სკკპ-მ დიდი ხანია დაივიწყა მარქსისა და ენგელსის ცნობილი დებულება – *თუ არ იქნა აღდგენილი ყოველი ცალკეული ერის დამოუკიდებლობა და ერთიანობა, ისე არც პროლეტარიატის საერთაშორისო გაერთიანებაა შესაძლებელი და არც ამ ერების მშვიდობიანი და შეგნებული თანამშრომლობა საერთო მიზნების მისაღწევად.*¹ ამ დებულების განხორციელებას სკკპ-მ ამჯობინა, რუსული ცარიზმის ეროვნული პოლიტიკის ერთგული გამგრძელებელი გამხდარიყო. სხვანაირად შეუძლებელიც იყო. ამ ერთგულებას ითხოვდა რუსული კულტურა, რომელზეც აღზრდილია რუსი კომუნისტები. თითქმის სამასი წელიწადია, რაც რუსს ჩასჩიჩინებს რუსული კულტურა, კაცობრიობის მესია ხარო. ჯერ რუსული მართლმადიდებლობით ქადაგებდნენ კაცობრიობის გადარჩენას, ახლა – რუსული სოციალიზმით. ამან ისე დააჩლუნგა უბრალო რუსი მოქალაქის გონება, რომ, როცა ვისმეს დასამონებლად და დასაჩაგრავად გზავნიან, ჰგონია, მის გადასარჩენად და დასახმარებლად მივდივარო. რუსეთმა კავკასიის, ბალტიისპირეთის, შუა აზიის ხალხები ისე დაიპყრო,

¹ კ. მარქსი, ფ. ენგელსი, კომუნისტური პარტიის მანიფესტი, 1954, გვ. 34.

**პროლეტარ მწერალთა პირველი საკავშირო ყრილობა
ბენიტო ბუაჩიძე დგას მეორე რიგში, მარჯვნიდან მეორე, გიორგი კრეიტანი ზის
ცენტრში**

მოსკოვი, მაისი, 1928

ფოტო: ლევ ლეონიდოვ

რომ რუსეთის კულტურის მოღვაწეთა შორის ერთი კაციც კი არ აღმოჩენილა ისეთი, ვინც პირუთვნელად ამხელდა რუსეთის დამპყრობლურ პოლიტიკას. პირიქით, ხოტბა-დიდებას უმღერდნენ. ამით გაბრუებულ რუსს, სადაც მივა, ყველაფერი მისი ჰგონია. გენერალ პავლე ციციანოვს ზუსტად გაუგია რუსის ბუნება-თვისება და ქართველებისათვის უთქვამს – ნუ ოცნებობთ ტყუილად, ვითომ რუსები საქართველოში დროებით არიან და მალე წავლენო. რუსები, რაკი რომელსამე ქვეყანას თავის გუბერნიად დასახავენ, ფეხს თავის დღეში აღარ მოიცვლიან იქიდანო.¹ ამ თვისების აღზრდა რუსში დანაშაულია რუსული კულტურისა. დანაშაულია არა მარტო დაპყრობილი და დაჩაგრული ხალხების მიმართ, არამედ თვითონ რუსეთისა და რუსი ხალხის მიმართ. ამგვარმა უგუნურებამ რუსი ბოროტების იარაღი გახადა, ხოლო რუსული კულტურა ბოროტების

¹ ალ. ფრონელი, „მთიულეთი, 1804 წ.“, 1896, გვ. 29.

მქადაგებელი. ამას ნათლად დავინახავთ, ერთმანეთს თუ შევადარებთ ევროპული და რუსული კულტურის შედეგებს.

ევროპულმა კულტურამ აღზარდა პიროვნული და ეროვნული თავისუფლების იდეალი აფრიკისა და აზიის დაპყრობილ ხალხებში. გააღვიძა ისინი. ეს გამოფხიზლება მათი განთავისუფლებით დამთავრდა. ევროპული კულტურა ყოველთვის ემიჯნებოდა ევროპის სახელმწიფოების მთავრობათა პოლიტიკას. მთავრობას არ აძლევდა კოლონიური ქვეყნების მოტყუების საშუალებას. ამის ნყალობაა, რომ აფრიკისა და აზიის დაპყრობილი ხალხების უმრავლესობამ დამოუკიდებლობა და თავისუფლება მშვიდობიანი გზით, უსისხლოდ მიიღო. ისინი დღეს მსოფლიოს სრულუფლებიან და თავისუფალ ნაწილს წარმოადგენენ. ეს არის ევროპული კულტურის შექმნილი იდეალის გამარჯვება.

რუსულმა კულტურამ კი თავისუფლების იდეალის მაგიერ გამოიშვა პიროვნებისა და ერის დამონების ახალი ფორმა და გარუსების ახალ გზას მიაგნო, რუსული სოციალიზმის სახით. ეს მოხდა იმიტომ, რომ რუსული კულტურა ყოველთვის ხელისუფლებას მორჩილებდა და დღესაც ასეა. თუმცა სამართლიანობა მოითხოვს, ითქვას, რომ რუსეთის უკეთესი შვილები მიხვდნენ რუსული კულტურის საბედისწერო შეცდომას და ყოველ ღონეს ხმარობენ მის გამოსასწორებლად. ამის მაგალითია, ალექსანდრე სოლჟენიცინის, ლიდია ჩუკოვსკაიას, ანდრეი სახაროვის და სხვათა თავგანწირული მოღვაწეობა. მათი საქმიანობა უკვალოდ არ ჩაივლის. რუსული კულტურის ავტორიტეტიც აღდგება და რუსული კომუნისტური იმპერიის დამონებული ხალხებიც განთავისუფლდებიან.

უშედეგო და უნაყოფო დარჩება ქართველი კომუნისტების ღალადისი: რუსი ხალხისათვის ორგანულად დამახასიათებელი სოციალური და ეროვნული სამართლიანობის, საბჭოთა პატრიოტიზმისა და პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის გრძნობა დღეს ის წარუვალი ღირებულებაა, რომელსაც, სხვა ფაქტორებთან ერთად, ხალხთა ლენინური მეგობრობა ემყარება.

მსოფლიოში არ არის სხვა ხალხი, რომელსაც ესოდენ ბევრი რამ გაეკეთებინოს სხვა ხალხების ბედნიერებისა და კეთილდღეობისათვის, ასე გულწრფელად და ასე უანგაროდ, ხშირად დიდი მსხვერპლისა და გაჭირვების ფასად, როგორც ამას რუსი ხალხი აკეთებდა და აკეთებს.¹

¹ ე. შევარდნაძის მოხსენება საკავშირო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე, „ლენინური ეროვნული პოლიტიკის განხორციელება და ინტერნაციონალური აღზრდის აქტუალური საკითხები სკკპ XXV ყრილობის გადანვევტილებათა შუქზე“, გაზ. „კომუნისტი“, 4. 12. 1976.

განა ეს რუსის განსაკუთრებულობის, არაჩვეულებრივობის, ყველაზე უკეთესობის პროპაგანდა არ არის? და შოვინიზმიც სხვა არაფერია, თუ არა რომელიმე ერის განსაკუთრებულობისა და გამორჩეულობის ქადაგება. ზემორეციტირებული სტრიქონებიც პირნაგარდნილი რუსული შოვინიზმია. მაგრამ ეს ახალი ამბავი არ არის. ძველთა ძველია. საბჭოთა ხელსუფლების დროს ამ აზრს გამუდმებით ჩაგვიჩინებენ და ჩაქუჩით გვიჭედვენ თავში, ხან „პოეზიის“ საშუალებით და ხან პოლიტიკური სადღეგრძელოებით. განსაკუთრებული აქტიურობით რუსული შოვინიზმის ქადაგებას მას მერე მოეკიდნენ, რაც სტალინმა 1945 წლის 24 მაისს საგანგებოდ დალია რუსების სადღეგრძელო,¹ რუსი ყველა სხვა ხალხზე მაღლა დააყენა და საფუძველი ჩაუყარა ნეოსლავიანოფილობას. ამით ნაქეზებული საბჭოთა პოეტები და პოლიტიკოსები ერთმანეთს ეჯობებინ რუსის ხოტბა-დიდებაში.

*დიდება რუსის უებრო ძმობას,
არ დამარცხდება, ვინც იმას ენდო...²*

მართალია, აკაკი წერეთელი სხვა აზრის იყო და ქართველ ხალხს აფრთხილებდა:

*მერე სკვითებსაც შეხედა:
„ამას ხომ ხედავთ თქვენაო?
არ მიჰყვეთ მაგის გზას და კვალს,
არ გაირისხოთ ზენაო!“³*

მაგრამ აკაკის ვინლა უგდებს ყურს.

*...ჩვენი ჭეშმარიტი მზე აღმოსავლეთიდან კი არა, ჩრდილოეთიდან,
რუსეთიდან ამობრწყინდა.⁴ მაგრამ პარტიულ მუშაკს აქაც დაავიანდა.
პოეტმა დაასწრო. მზე ამოდის, მზე, მოსკოვის მხრიდან!⁵ – 1949
წელს ითქვა ეს.*

¹ ი. სტალინის სიტყვა, მიღება კრემლში წითელი არმიის ჯარების სარდალთა პატივისაცემად, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 27. 05. 1945.

² ხ. ბერულავა, „დიდება რუსის უებრო ძმობას“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 18. 06. 1950.

³ აკ. წერეთელი, „სხვადასხვა ერი“, თხზულებათა სრული კრებული შვიდ ტომად, ტ. I, 1940 წ, გვ. 223. კარგად არის ცნობილი, რომ აკაკის პოეზიაში ეთნონიმი „სკვითი“ აღნიშნავს რუსს.

⁴ ე. შევარდნაძის სიტყვა საქ. კომპარტიის XXV ყრილობაზე, გაზ. „კომუნისტი“, 27. 02. 1976.

⁵ ა. კალანდაძე, ლექსები, 1957, გვ. 15.

რუსული შოვინიზმის ქადაგებაში თავშეუკავებლობა იქამდე მიდის, რომ რუსული ენა მეორე დედაენად გამოაცხადეს.

საერთოდ, ენების ცოდნას რა სჯობს. რამდენი ენაც იცი, იმდენი კაცი ხარო, ნათქვამია. იცოდეს ქართველმა კაცმა რუსულიც, ფრანგულიც, ინგლისურიც, გერმანულიც, სომხურიც და აზერბაიჯანულიც, თუკი ამის ნიჭი და უნარი შესწევს. მაგრამ ნურავინ შეეცდება, თვალში ნაცარი შეგვაყაროს, მოგვატყუოს და რუსული მეორე მშობლიურ ენად შემოგვაპაროს. როგორც ორი დედა არ შეიძლება ჰყავდეს ადამიანს, ასევე არ შეიძლება ორი დედაენა ჰქონდეს.

...არის ენა – ოქტომბრის ენა, ლენინის ენა, დიადი რუსული ენა, ხალხთა ძმობის და მეგობრობის ენა, რომელსაც ყველა ჩვენთაგანი სიყვარულით უწოდებს მეორე დედაენას¹ – ეს პარტიული მუშაკის ამონაკენესია.

ქართველი პოეტი კი მშვენიერ ბულგარულ ქალიშვილს შეხვედრია. დიდ გასაჭირში ჩავარდნილა. მან ბულგარული არ იცის, ქალიშვილმა კი – ქართული. ამ სასონარკვეთილებაში მყოფთ მშველელად რუსული ენა მოვლენიათ, რაკი ორივეს სცოდნია იგი.

*მაშინ ორივემ შევხედეთ პუშკინს
და მისი ენა დავლოცეთ გულში!²*

ქართველი პარტმუშაკი და პოეტი თანაბრად არიან დარწმუნებული, რომ ვერც გოეთეს ენა, ვერც შექსპირის ენა, ვერც ბალზაკის ენა იმ ფუნქციის შესრულებას ვერ შეძლებს, რასაც ლენინისა და პუშკინის ენა. ინგლისური, ფრანგული ან გერმანული თუ იცი, თურმე ვერავის დაე-ლაპარაკები. ეს უნარი, თქვენ წარმოიდგინეთ, მარტო რუსულს ჰქონია.

თუ ამგვარი გონებრივი სიდუხჭირის წინააღმდეგ გაილაშქრე, მაშინვე ნაციონალისტს დაგიძახებენ და ჰგონიათ, დიდი შეურაცხყოფა მოგაყენეს ამით. უცნაურია, მაგრამ რატომღაც სწორედ კომუნისტებმა დაივიწყეს ენგელსის სიტყვები – „ნამდვილი ეროვნული იდეები ამავე დროს ყოველთვის წარმოადგენს ნამდვილ ინტერნაციონალურ იდეებსაც“. ასეა იმიტომ, რომ დამონებული ერის ინტერნაციონალიზმი მტკნარი სიცრუეა. ყოველი ერი მაშინ გახდება ინტერნაციონალისტი, როცა მას არავინ დაჩაგრავს არც უფროსი ძმის და არც უმცროსი დის

¹ ე. შევარდნაძის სიტყვა აფხაზეთის საოლქო პარტიულ კონფერენციაზე, გაზ. „კომუნისტი“, 16. 01. 1979.

² ხ. ბერულავა, „ლილიანა“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 29. 01. 1950.

ხუტა ბერულავა III საშუალო სკოლის პიონერებთან
თბილისი, 1970

ფოტო: აკაკი ყუფუნია

სახელით. ცრუ ინტერნაციონალიზმის ქადაგებით არავინ მოტყუვდება. ამის ნათელი ნიმუშია სსრკ-ში გავრცელებული ანეკდოტი:

როცა ებრაელი ლაპარაკობს ეროვნულ ინტერესზე, ეს სიონიზმია, როცა ჩინელი – ეს ჰეგემონიზმი, როცა ქართველი – ეს ნაციონალიზმი, ხოლო, როცა რუსი – ეს ინტერნაციონალიზმი.

ისიც კარგად მოგეხსენებათ, რომ ყოველ ქვეყანაში, სადაც აზროვნება აკრძალულია, ხალხის აზრსა და განწყობილებას გამოხატავს ანეკდოტი. ასეა სსრკ-შიც. ჩვენში ანეკდოტს დიდი და სერიოზული მნიშვნელობა აქვს. საბჭოთა მოქალაქის ყოფის ნამდვილ სურათს მხოლოდ ანეკდოტი იძლევა.

ახლა კი ყოველივე ზემოთ თქმულის საფუძველზე, დასკვნის სახით, უნდა გითხრათ – ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა ქართულ მწერლობას ჩამოართვა უფლება, ემსახუროს ქართველი ხალხის ეროვნულ ინტერესს. იგი რუსული შოვინიზმის სამსახურში ჩააყენა, ეროვნული ტრადიცია დაკარგა და სხვისი იარაღი გახდა.

II

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი და შემოქმედებითი თავისუფლება

შემოქმედებითი თავისუფლება უპირველესად ორ აუცილებელ კომპონენტს გულისხმობს – პირველი, მწერალს (საერთოდ ხელოვანს) უნდა ჰქონდეს საკუთარი კონცეფცია და მეორე – ზნეობრივი პასუხისმგებლობა. ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი უარყოფს ორივე კომპონენტს და, ამდენად, შემოქმედებით თავისუფლებასაც.

ამ აზრის საილუსტრაციოდ მივმართოთ ნიმუშებს.

ვინც საბჭოური ლიტერატურის განვითარებას თვალს გააყოლებს, დაინახავს, როგორ იყო ჩვენში გაჩაღებული ლენინიზმი, სტალინიზმი და ბერიაზმი. ინერებოდა უანგარიშო და უღევი ლექსი, მოთხრობა, პიესა, რომანი. მწერალთა პლენუმებსა და ყრილობებზე იკითხებოდა საგანგებო მოხსენებებიც – „ამხანაგ სტალინის სახე ქართულ საბჭოთა მხატვრულ ლიტერატურაში“. ეს გახლავთ სათაური იმ მოხსენებისა, რომელიც ნაიკითხეს საქართველოს საბჭოთა მწერლების მეორე ყრილობაზე 1939 წლის 25 სექტემბერს. იგი ასე იწყება:

პოეზიაზე მინდა გესაუბროთ და მერე როგორ პოეზიაზე?

რუსთაველის დიდებული ქართულით რომ ასახავს ჩვენი ეპოქის აზროვნებისა და ქმედების უდიდეს გენიოსს, მშობლიურსა და საყვარელ ბელადს სტალინს.¹

ციტირების გაგრძელება საჭირო აღარ არის. მკითხველი ისედაც კარგად მიხვდება, რა იქნება ნათქვამი ამგვარად დაწყებულ მოხსენებაში.

არც ეს მოხსენება და არც მხატვრული ნაწარმოებნი, მიძღვნილი სტალინისადმი, არ ყოფილა ნებაყოფლობით, გულწრფელად და მწერლის სურვილით დაწერილი. ეს კომპარტიის მკაცრი მოთხოვნა იყო, ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის შესაბამისად.

1937 წლის 15 მაისს საქართველოს კპ მე-10 ყრილობაზე ბერიამ მოინონა სტალინისადმი მიძღვნილი ლექსები.

უკანასკნელ წლებში განსაკუთრებით სწრაფად განვითარდა ქართული საბჭოთა პოეზია. ქართული პოეზია გამდიდრდა ახალი მნიშვნელოვანი ნაწარმოებებით.

პირველ რიგში საჭიროა აღინიშნოს დიდი სტალინისადმი მიძღვნი-

¹ შ. დადიანი, რჩეული წერილები, წიგნი I, 1950, გვ. 5.

შალვა დადიანი, ალექსანდრე ქუთათელი, გიორგი ლეონიძე, სანდრო შანშიაშვილი, ალექსანდრე ჭეიშვილი, ალექსანდრე აბაშელი სახელმწიფო სესხის ხელშეკრულების გაფორმებისას თბილისი, მწერალთა კავშირი, 1948

ლი ნაწარმოებნი. ჩვენი პოეტები უმღერიან ბელადის სახეს, როგორც ყველა ჩვენი გამარჯვების სიმბოლოს.¹

ეს შექება მკაფიოდ აუწყებდა მწერლობას, რომ კომპარტია მოიწონებდა მხოლოდ შეკვეთით დანერილ თხზულებებს.

გავიდა დრო. გარდაიცვალა სტალინი. მალე იგი სასტიკად გააკრიტიკეს მისმა ერთგულმა თანამებრძოლებმა და მოწაფეებმა. აიკრძალა მასზე წერაც და ადრე დაწერილის გამოქვეყნებაც.

იგივე დაემართა ბერიასაც.

ირაკლი აბაშიძეს აქვს ლექსი „ვლადიკავკაზში“:

*სულ ახლო იდგა ხმლების კაშკაში,
ახლოს იწვოდა ცეცხლის კერია,
მაშინ უეცრად ვლადიკავკაზში
მე დავინახე გზაზე ბერია.
უცებ ქალაქში ვნახე ბერია,
ქუჩა ნაბიჯით დინჯად გადასჭრა...*

¹ ლ. ბერია, საქართველოს ბოლშევიკების X ყრილობის შედეგები, ჟურნ. „მნათობი“, 1937, №5, გვ. XVIII.

მობალსე მწერალები ფრონტზე, 1942

ირაკლი აბაშიძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, კარლო კალაძე, სიმონ ჩიქოვანი, ილო მოსაშვილი

*მე შემოვხედე ჩვენსკენ დარიალს,
ვთქვი – საქართველო უკვე გადარჩა.*

თავის დროზე ეს ლექსი დიდად იყო მონონებული ქართული ლიტერატურული კრიტიკის მიერ.

დიდი სტალინის სახელოვანი თანამებრძოლი, ქართველი ხალხის საამაყო შვილი ამხანაგი ლავრენტი ბერია ხსნის იმედად, გამარჯვების მაუნყებლად, კავკასიონთან მტრის ბნელი ურდოების განადგურების ორგანიზატორად მოეწვინა იმ დღეებში საქართველოს და მთელ კავკასიას. ამ ისტორიული დღეების ლირიკული განცდით არის აღბეჭდილი ზემოდმოყვანილი სტრიქონები.¹

ბერიას დახვრეტის მერე ირ. აბაშიძემ ლექსი მიუძღვნა სტალინის ბატონობის დროს დაღუპულ პოეტს პაოლო იაშვილს. აქ ნათქვამია:

*შენ,
შენ დაეცი იმ წელს,*

¹ გ. ნატროშვილი, „ირაკლი აბაშიძის პოეზია“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 2. 12. 1951.

სიმონ ჩიქოვანი და შალვა დადიანი
ქართველ მსროლელთა დივიზიაში
კალაბატკა, 1943

*როცა საქართველოზე
კაენის სულის აღზევებამ
გადისრიალა.¹*

ერთ ლექსში ბერია გამოცხადებულია „საქართველოს გადამრჩენელად“, მეორეში – „კაენის სულის აღზევებად“. რომელია ირ. აბაშიძის აზრი – პირველი თუ მეორე? რომელ აზრზე აგებს ზნეობრივად პასუხს პოეტი? გაუგებარია, რამეთუ ლექსებში გამოვლენილია არა ირ. აბაშიძის კონცეფცია, არამედ – კომპარტიის მითითებანი. სკკპ ამბობდა, ბერია ქვეყნის მხსნელიაო, პოეტიც ამგვარად უმღეროდა მას. სკკპ-მ თქვა, ბერია ხალხის მტერიაო, პოეტმაც ძმის მკვლელი კაენის სახელი უწოდა მას.

გრიგოლ აბაშიძის „ძღვევის ქედშიც“ იყო ბერიასადმი მიძღვნილი სტრიქონები:

*შუქმა შორით მომქროლავემა
ისნის კარი გადიარა –
და მანქანა ნავთლულის გზით,
შემოვიდა ფრთაკრიალა.*

¹ ირ. აბაშიძე, „პაოლო იაშვილს“, რჩეული, 1969, გვ. 65.

მოჭერის მგ ზავრი. გამჭრიახი
მისი თვალი ფოლადს გახევს,
მხედრულ ქუდის ჩრდილი ფარავს
გასაოცრად ცოცხალ სახეს.
შემართება ვეფხვის ჰქონდა,
გამოხედვა შევარდნული...
განგაშებდა კვლავ თბილისი,
იდგა ცერზე შემართული.
და მანქანა მტკვრის ნაპირას
გასრიალდა ცეცხლის თვალა,
ნუთით თითქო ცა განათდა,
ყველაფერი შეიცვალა.
თბილისს ძალა შეემატა,
ფეხზე დადგა და ხმამალლა
დაიძახა: „ჩამოვიდა,
ვინც ნამდვილად განმაახლა!“
გუგუნებდა მთები შუქით
მოხატული ათასფერად:
„ჩამოვიდა, ჩამოვიდა,
მტერს არ მიგვცემს გასათქერად“.¹

ამ სტრიქონებმაც კომპარტიისა და ლიტერატურული კრიტიკის მა-
ლალი შეფასება დაიმსახურეს.

საქართველოს კპ ცკ მაშინდელი პირველი მდივანი ჩარკვიანი საქარ-
თველოს კპ XIV ყრილობაზე ამბობდა:

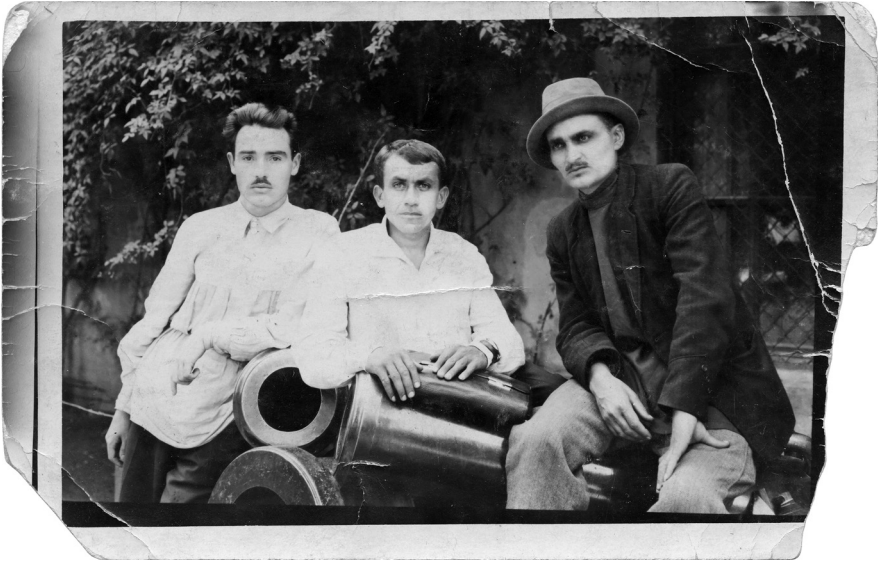
განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს გრიგოლ აბაშიძის პოემა „ძღვევის
ქედი“, რომელშიც მკაფიოდ არის წარმოდგენილი კავკასიის დაცვის
ამბები. პოემაში ყველაზე კარგია ადგილები, რომლებიც მიძღვნილია
ამხანაგ ლ. პ. ბერიასადმი, რომელმაც უზრუნველყო კავკასიის მისად-
გომებზე გერმანელ ფაშისტ დამპყრობთა განადგურების სტალინური
გეგმის განხორციელება.²

სერგი ჭილაია კი წერდა:

პოემის საუკეთესო ადგილია შესანიშნავი სიმღერა ქართველი ხალ-
ხის საყვარელი შვილის, ამხანაგ ლავრენტი ბერიას განუზომელ ღვაწ-

¹ გრ. აბაშიძე, სამი პოემა, 1947, გვ. 75-76.

² გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 28. 01. 1949.

იონა ვაკელი, პეტრე სამსონიძე, გიორგი ქუჩიშვილი
1920-იანი წლები

ლსა და დამსახურებაზე კავკასიის მისადგომებთან გერმანელ ფაშისტთა ჯარების განადგურების საქმეში.¹

დააკვირდით, როგორი ერთნაირი დაშტამპული ენით მეტყველებენ პარტმუშაკი და ლიტერატორი!

ახლა ეს ნაქები სტრიქონები ამოღებულია პოემიდან. „ძლევის ქედის“ 1953 წლის შემდგომ გამოცემებში მათი ჭაჭანებაც არ არის.

ახლა ისევ ვიკითხოთ – „ძლევის ქედის“ რომელ ვარიანტშია გამოშლავნებული პოეტის გულწრფელი კონცეფცია – იმ ვარიანტში, სადაც იგი ბერიას უმღერის თუ იმ ვარიანტში, სადაც ბერიასადმი მიძღვნილი სტრიქონები აღარ არის?

არც ერთ ვარიანტში არ არის გრ. აბაშიძის კონცეფცია. ორივეში გამოვლენილია ის დავალება, რომელიც კომპარტიამ მისცა.

რაკი ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი პანეგირიკულ-პროპაგანდისტულ მწერლობას ითხოვს, მარტო ლენინი, სტალინი და ბერია არ გამხდარა ხოტბის საგანი. ყველა ბელადისათვის უნდა ემღერათ დახვრეტამდე და ხალხის მტრად გამოცხადებამდე.

¹ ს. ჭილაია, „ახალი წარმატებანი, ახალი პერსპექტივები“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 8. 04. 1951.

გაგახსენებთ რამდენიმე ნიმუშს.

პეტრე სამსონიძე:

დიდი მოსკოვის თუ პეტროგრადის
განწირულები – ლანდათ ქცეულნი;
აქარიშხალდნენ გმირ ვოლოდარსკის
და **ლენინ-ტროცკით** გამონწეულნი...
გადაიქეციტ ცეცხლის ისრებათ...
ხედავთ, ყურს გვიგდება **ზინოვიევი!!**
ჩვენი სიმღერა მას მოესმება,
როგორც ყიჟინა ბრძოლის ძიების.¹

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე:

კამენევი ხის ტრიბუნიდან
როგორც რუპორი
კაპიტანის მღელვარე ზღვაში,
მქუხარებდა და ადგენდა
მორიგ საკითხებს...²

ფრიდონ ნაროუშვილი:

სინამდვილეში მხოლოდ კულაკი
გამდიდრებული სისხლიან პურით
ღმუოდა მგლურად... ისმენდა ღმუილს
თვით **ბუხარინის** ფაქიზი ყური...³

ხშირად ლექსში „ბელადის“ ნათქვამი ციტატად იყოს ჩასმული.

კარლო კალაძე:

ეს კაცი ეხლა, – ყოველ უბრალო ნივთში თუ არი,
რომელიც ჩვენგან ოქტომბრის შემდეგ გაკეთებულა!
„– სხვა მომაკვდავი ასე უეცრივ და დიდებულათ
მთელი სხეულით არ გადასულა ხალხში“ (ბუხარინ)⁴

¹ პ. სამსონიძე, „ცეცხლის ხმები“ (დინამოლექსები), ტფილისი, 1923, წიგნის გვერდები დანომრილი არ არის.

² კ. ლორთქიფანიძე, ღიმილი (ლექსები), 1927, გვ. 63.

³ ფ. ნაროუშვილი, პოლიტიკური პოეტის დეკლარაცია, 1931, გვ. 23.

⁴ კ. კალაძე, „ამხანაგი ლენინი“, ყურნ. „მნათობი“, 1928, №1. ალბათ, „მომაკვდავის“ მაგიერ უნდა იყოს „მოკვდავი“.

სანდრო გული, ბენიტო ბუაჩიძე, კარლო კალაძე
მოსკოვი, მაისი, 1928

ამგვარი უთვალავი მაგალითის დასახელება შეიძლება. ცხადია ისიც, რომ მათ პოეზიასთან არავითარი კავშირი არა აქვთ. მაგრამ ისინი იმ ფუნქციასაც ვერ ასრულებდნენ, რისთვისაც მათ წერდნენ. პროპაგანდისტებისაც უსარგებლო აღმოჩნდნენ. ხოტბაშესხმულ „ბელადებს“ მაღლიმალ იჭერდნენ, ხვრეტდნენ და ხალხის მტრებად აცხადებდნენ. ლექსებიც თან მიჰქონდათ.

შეიძლება მკითხველმა იკითხოს, რატომ მომყავს საილუსტრაციოდ ერზაცლექსები?

როცა აზროვნება აკრძალულია, დროის, ეპოქის სულის ამოსაცნობად უნიჭო მწერალი უფრო მეტ მასალას იძლევა, ვიდრე ნიჭიერი. ხომ გახსოვთ ანდაზა – „ჭურს რასაც ჩასძახებ, იმას ამოგძახებსო“. უნიჭო მწერალი ქვევრია, რომელსაც მხოლოდ ჩაძახებულის ამოძახება შეუძლია. იგი ეპოქის კონიუნქტურას, გაბატონებულ დოგმას და გემოვნებას ფოტოგრაფიულად ასახავს. რაკი საკუთარი აზრი არ გააჩნია, თუთიყუშით იმას იმეორებს, რაც ყოველდღე ესმის. ნიჭიერი მწერალი კი საკუთარი აზროვნების, გემოვნების კუთხით უყურებს ყველაფერს და ამგვარადვე წარმოგვიდგენს. ამიტომ აუცილებლად უნდა გაიმიჯნოს დრო და პიროვნება, როცა გალაკტიონ ტაბიძე წერს –

ნათქვამია – ხელი ხელს,
ორივე კი პირსა ჰბანსო,
გეგმა უნდა შევასრულოთ
სანარმოო-საფინანსო.
დაკვრით ვნახოთ, რასაც იქმს
დღე ღამით და ღამე დღისით
რიგი რიგებს, რიგი რიგს,
რომ შეივსოს დანაკლისი.
ჩამორჩენილობა – ძირს!
ყოველ მანქანაზე მდეგმა
უნდა სძლიოს ყველა ჭირს,
უნდა შეასრულოს გეგმა!

ძნელია, ამოიციო – სერიოზულად არის ეს დაწერილი თუ ირონიულად. როგორც ყოველი ნიჭიერი ადამიანი, გალაკტიონიც დიდი ირონიისტი იყო. ამიტომ მის შემოქმედებაში ცრუპანეგირიკულისა და ირონიულის გამორჩევა ადვილი საქმე არ არის.

მაგრამ, როცა კალე ბობოხიძის ქვემორეციტირებულ სტრიქონებს წაიკითხავთ –

ბრიგადირებო, გეგმაზე მეტი მოგვეცით ნავთი,
ბამბას თუ კენაფს არტელი გვითმობს,
ხორცს და ბენვეულს, რძის პროდუქტებს მწყემსების ნადი.
სახელოსნოდან კვლავ გუგუნებს ლოკომოტივი,
ისევ გრიალი ცის სივრცეში გააქვს პროპელერს,
ისევ მანქანებს ბენზინი და ზეთი მოტორის
და გამზირიდან ეჯიბრება სივრცე შოფერებს –²

საეჭვო არაფერია: ზუსტად შეგიძლიათ შეიცნოთ ეპოქა, მისი იდეალი, სულიერი ავლადიდება, ზნეობრივი სიღრმე.

ამით არის გამართლებული ერზაცლიტერატურის დამონმება.

მარტო „ბელადებისადმი“ მწერლის დამოკიდებულება არ განისაზღვრება ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპით. გაპირობებულია საერთოდ ყოველი მოვლენისადმი დამოკიდებულება. ამის საბუთად შეიძლება კიდევ ერთ ნათელ მაგალითს მოვუხმოთ.

1925 წლის 28 დეკემბერს თავი ჩამოიხრჩო სერგეი ესენინმა. ეს

¹ გ. ტაბიძე, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. III, 1966, გვ. 364-365.

² კ. ბობოხიძე, „შემოდგომა“, ჟურნ. „პროლეტარული მწერლობა“, 1931, №8-9, გვ. 145.

სანდრო შანშიაშვილი, ილო მოსაშვილი, ალიო მაშაშვილი, შალვა დადიანი
პიონერებთან
1940-იანი წლები

თვითმკვლევლობა ტიცციან ტაბიძემ ლექსით გამოიგლოვა. ამ ლექსში მან იწინასწარმეტყველა საკუთარი და მისი ამხანაგების ბედი.

*ამხანაგებო, თუ ღრმა ლელეში
ჩვენი თავებიც სადმე დაგორდეს,
ყველამ იცოდეს – სხვა პოეტებში
ესენინ ჰყავდა ძმად ცისფერ ორდენს!*

მართლაც, ამ ლექსის დაწერიდან არც ისე დიდი ხანი გავა, რომ კომპარტიის ტერორის მსხვერპლი გახდებიან ტ. ტაბიძე და სხვა ქართველი მწერლები.

მაშინ ესენინის თვითმკვლევლობას და ტ. ტაბიძის ლექსს გამოეხმაურა პროლეტპოეტი კონსტანტინე ლორთქიფანიძე. ამ ლექსს სათაურად ჰქონდა – „რამდენიმე სიტყვა ესენინს და სხვებს“, ¹ ხოლო ეპიგრაფად უძღოდა ტ. ტაბიძის სიტყვები – „შევსვამთ სანამლავს ჩვენ როგორც მირონს“.

¹ ჟურნ. „ქართული მწერლობა“, 1926, სექტემბერ-ოქტომბერი, გვ. 63–65.

აჰა, ლექსიც დავინწყე, მამძიმებდა ფიქრები:
ღამე იყო და გული მოგონებით მიძგერდა,
შორს ქუჩიდან ფარანი ფერმიხდილი, მიმქრალი,
როგორც თავი დამხრჩვალე ესენინის მიცქერდა.
მწუხარებამ შემიპყრო, მსურს გავცახხო: მავნეა
შენი უკანასკნელი ხულიგნობა, ესენინ!
განა ჩვენი ცხოვრება ისე ჩლუნგი რამეა,
სასიკვდილოდ თოკზე რომ გადმოჰკიდო კისერი?
თვითმკვლევლობა რათ გვინდა, მოვა დრო და მოვკვდებით.
პოეტებო, უმღერეთ ახალ ქვეყნის ალიონს,
სჯობს, კისერზე გრიგალი მოვიხვიოთ თოკივით,
სანამღავის მაგიერ ეს ცხოვრება დავლიოთ.¹

1978 წლის 6 ოქტომბერს „ლიტერატურულ საქართველოში“ კ. ლორთქიფანიძის ამ ლექსის ახალი ვარიანტი დაიბეჭდა სათაურით – „სერგეი ესენინს“. ეპიგრაფად, გ. ტაბიძის სიტყვების მაგიერ, წინ უძღვის – „1925 წელს, 28 დეკემბერს, ღამით, ლენინგრადის სასტუმრო „ანგლეტერში“ თავი ჩამოიხრჩო პოეტმა სერგეი ესენინმა“. ეს ვარიანტი ასეთია:

გამაღვიდა სიჩუმემ. ხმის გამცემი – არავინ,
დაიღია სანთელი და ბუხარი გაცივდა...
ჩემი ფანჯრის პირდაპირ ეს ჩამქრალი ფარანი
ასე რამ დაამგვანა ჩამოხრჩობილ კაცის თავს.
ასე მწარედ არასდროს მე გული არ მტკენია,
ის მარყუჟი თითქოსდა მეც კისერზე მიჭერდეს...
ნუთუ ჩვენი ცხოვრება ისე მოსაწყენია,
შენისთანა ბულბული ბაღში არ გაგვიჩერდეს.
მაშ რა მოხდა იმ ღამეს, გული რად მოგვიკალი,
შენ არასდროს არ იყავ ლაჩარი და გამქცევი...
თოკი არა, – კისერზე მოვიხვიოთ გრიგალი,
რომ მგოსნებიც კვდებოდნენ, როგორც ჯარისკაცები.

ამ ლექსის ქვეშ დაწერის თარიღად 1926 წელი ზის. მაგრამ ეს ხომ ცყუილია. 1926 წელს კ. ლორთქიფანიძემ დაწერა პირველი ვარიანტი, რომელიც ძირეულად და არსებითად განსხვავდება ახალი ვარიანტიგან

¹ 1927 წელს ლექსების კრებულში „ღიმინი“ (გვ. 39) პოეტმა ისევ გამოაქვეყნა ეს ლექსი სულ ოდნავ შეცვლილი ვარიანტით.

შალვა აღსაბაძე, ალექსანდრე ქუთათელი, სანდრო შანშიაშვილი,
ალექსანდრე ბოკერია, სერგეი ესენინ
თბილისი, 1925

განწყობილებით, დამოკიდებულებით, პათოსით, მიზანდასახულობით. რატომ გახდა მწერალი იძულებული სიცრუე ეთქვა? ლექსის დანერის ძველი თარიღის დატოვება და სრულიად ახალი ვარიანტის შექმნა ხომ იმას მოწმობს, რომ კ. ლორთქიფანიძე სინდისის ქენჯნას განიცდიდა იმ პირველი ვარიანტის გამო? არ შეიძლება, არ განეცადა, რამეთუ ლექსის პირველ ვარიანტში გადმოცემული დამოკიდებულება ესენინისადმი ნაკარნახევია არა ქართველი პოეტის უშუალო განცდით, არამედ კომპარტიის იმდროინდელი ლიტერატურული პოლიტიკით. ესენინის შემოქმედებისადმი კომპარტიის მაშინდელი დამოკიდებულება, ბუხარინის პირით, ამგვარად გამოითქვა:

...„ესენინშიჩინა“ მთლიანად – ეს არის საზიზღრად შეპუდრული, ურცხვად შეფერუმარილებული რუსული დედისგინება, ლოთური ცრემლებით მაგრად დასველებული და ამიტომ უფრო მეტად საზარელი, უცნაური ნაზავი „ხვადი ძაღლისა“, „ხატებისა“, „ჯიქნიანი დედაკაცებისა“, „წმინდა სანთლისა“, მთვარისა, ძუკნებისა, უფალ-ღმერთისა, ნეკროფილებისა და ლოთური ცრემლების სიუხვისა, ეს არის ნაზავი „ტრალიკული“ ლოთური სლოკინისა, რელიგიის, ხულიგნობის, ცხოველებისადმი „სიყვარულის“ და ადამიანისადმი, განსაკუთრებით

ქალისადმი ბარბაროსული დამოკიდებულებისა; ესაა ნაზავი უმწეო ცდებისა „ფართო გაქანებისადმი“ – უბრალო დუქნის ოთხ ფრიად ვინ-რო კედლებს შორის, ნაზავი თავაშვებულობისა, რომელიც პრინციპის სიმალეზეა აყვანილი. და ყველაფერი ეს იფარება მოსალოცე კვაზინაციონალიზმის საფარველ ქვეშ. აი, რა არის „ესენინშინა“!¹

როგორც ხედავთ, კ. ლორთქიფანიძემ მექანიკურად გადაიტანა ლექსში ესენინისადმი კომპარტიის დამოკიდებულება. მაგრამ დროთა განმავლობაში ნათელი გახდა, რომ კომპარტიის ლიტერატურულ პოლიტიკას შეუძლია, აიძულოს ესენინი თავი მოიკლას, ფიზიკურად გაანადგუროს იგი, მაგრამ უძლურია, დაამარცხოს ესენინი, როგორც პოეტი. პოეტმა ესენინმა გაიმარჯვა. კომპარტია იძულებული გახდა შეეცვალა მისდამი დამოკიდებულება. იგი რუსული პოეზიის დიდოსტატად აღიარეს. ნაცადი ხერხი გამოიყენეს: ესენინის ადრინდელი ლანძღვა-გინება ცალკეულ პირებს გადააბრალეს, მათ შეცდომად მონათლეს. ახლა გამარჯვებული ესენინისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება გამორიცხულია. კ. ლორთქიფანიძეც ქმნის ლექსის ახალ ვარიანტს, სადაც ესენინი აღარ არის შეურაცხყოფილი.

ასე ჩააყენა ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა კ. ლორთქიფანიძე უხერხულ მდგომარეობაში. მკითხველმა აღარ იცის, ლექსის რომელ ვარიანტზეა კ. ლორთქიფანიძე ზნეობრივად პასუხისმგებელი – პირველსა თუ უკანასკნელზე? როდის გამოთქვა პირადი აზრი – 1926 წელს თუ 1978 წელს? ძნელი სათქმელია. უფრო მართალი ვიქნებით, თუ ვიტყვით, რომ ორივე ვარიანტი მისადაგებულია კომპარტიის ლიტერატურული პოლიტიკისადმი.

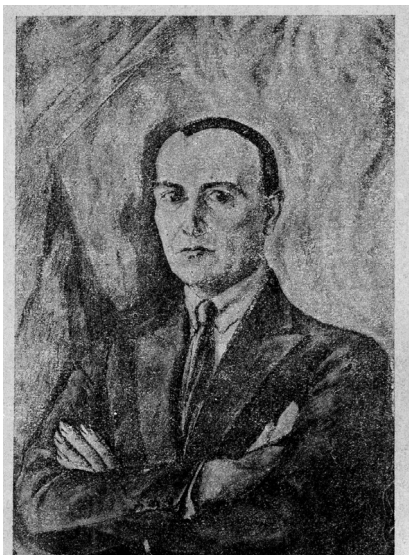
ეს არ არის ცალკეული შემთხვევა. ყოველი საბჭოთა მწერალი (ხელოვანი საერთოდ) ასე იქცევა.

ლადო გუდიაშვილს ერთხელ გრიგოლ რობაქიძის პორტრეტი დაუხატავს. ტიციან ტაბიძის სიტყვით ეს არის უდიდესი, რაც შეუქმნია ლადო გუდიაშვილს. გრიგოლ რობაქიძე არწივის თავით, რომელსაც გადმოსდის ტვინი ბალღამივით და შუბლი შედრეკია ისე, თითქო მაცხოვარს ჩასცეს ლახვარი². მერე გრ. რობაქიძე ემიგრაციაში წავიდა. მის წინააღმდეგ პამფლეტი – „გველის პერანგოსანი“³ – დაწერა კომუ-

¹ ნ. ბუხარინი, „გესლიანი შენიშვნები“, ჟურნ. „მნათობი“, 1927, №1, გვ. 183.

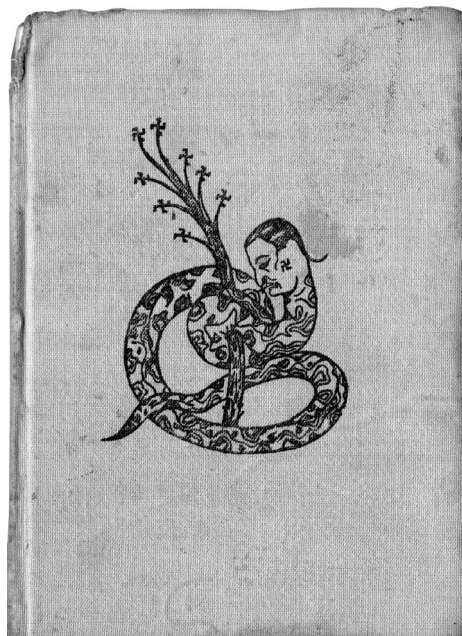
² ტ. ტაბიძე, „დადაიზმი და ცისფერი ყანნები“, ჟურნ. „მეოცნებე ნიამორები“, 1923, №10, გვ. 12-16.

³ იხილეთ გრ. მუშიშვილის წიგნი „გველის პერანგოსანი“, 1934.

გრიგოლ რობაქიძე

მისი ახალი პიესის „მადმტრემის“ დადგმის გამო.

გრიგოლ რობაქიძე
მხატვარი: ლადო გუდიაშვილი
ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“,
1924, №9

გრიგოლ მუშიშვილი
„გველის პერანგოსანი“
თბილისი, 1934
ყდის მხატვარი: ლადო გუდიაშვილი

ნისტმა პუბლიცისტმა, გრიგოლ მუშიშვილმა. ეს წიგნი მხატვრულად ლ. გუდიაშვილმა გააფორმა. მხატვარმა გრ. რობაქიძის თავს ქვენარმაველის ტანი გამოაბა და მწერალი გველად გამოიყვანა.

როდის იყო გულწრფელი ლ. გუდიაშვილი? მაშინ, როცა არწივისთავიანი გრ. რობაქიძე დახატა, თუ მაშინ, როცა გველისტანიანი გრ. რობაქიძე გამოსახა?

რა თქმა უნდა, ლ. გუდიაშვილმა თავის გულისნადები მაშინ გამოთქვა, როცა არწივისთავიანი გრ. რობაქიძე დახატა, ხოლო როცა გველისტანიანი გრ. რობაქიძე გამოსახა, მაშინ მხატვარი კომპარტიის განკარგულებას ასრულებდა. სხვა გამოსავალი იმ დროს ლ. გუდიაშვილს არ ჰქონდა. მისი სიცოცხლეც ბენვზე ეკიდა. როგორმე თავი უნდა გადაერჩინა.

თვითონ გრ. მუშიშვილის ბედიც ნათლად გვეუბნება, რა მძიმე იყო ყოველი ადამიანის ცხოვრება.

გრიგოლ მუშიშვილი ადრე სოციალ-ფედერალისტი იყო. მერე ბოლშევიკების ბანაკში გადაბარგდა. პროლეტარიატისათვის ერთგულების

დამტკიცება გვარის შეცვლითაც გადაწყვიტა. ნამდვილი გვარი – ხოფერია – მუშიშვილად შეიცვალა, მუშათა კლასის პატივისცემის ნიშნად. სხვებსაც მოუწოდებდა აქეთკენ. *ეული! – საყვედურობდა გრ. მუშიშვილი სანდრო ეულს – როგორ შეიძლება პროლეტარული პოეტი ეული, ე. ი. განმარტოებული, განცალკევებული, გარიყული იყოს პროლეტარიატის დიქტატურის პირობებში. ნ. ზომლეთელსაც და ეულსაც აქვთ საუცხოვო ნამდვილი გვარი „პროლეტარული ბუნების“: ქურიძე. ქურა ქარხნის ელემენტია და დიდი ფიქრია საჭირო, ნამდვილი გვარი კი არა, ანალოგიური ფსევდონიმი გამოიგონო მწერალმა.¹*

მაინც არაფერმა უშველა. 1937 წლის 17 აგვისტოს საქართველოს მწერალთა კავშირის კრებაზე ითქვა: გრ. მუშიშვილი გამჟღავნებული იქნა, როგორც ხალხის მტერი, ჯაშუშურ და დივერსანტულ ბანდის მონაწილე.² იგი გაანადგურეს.

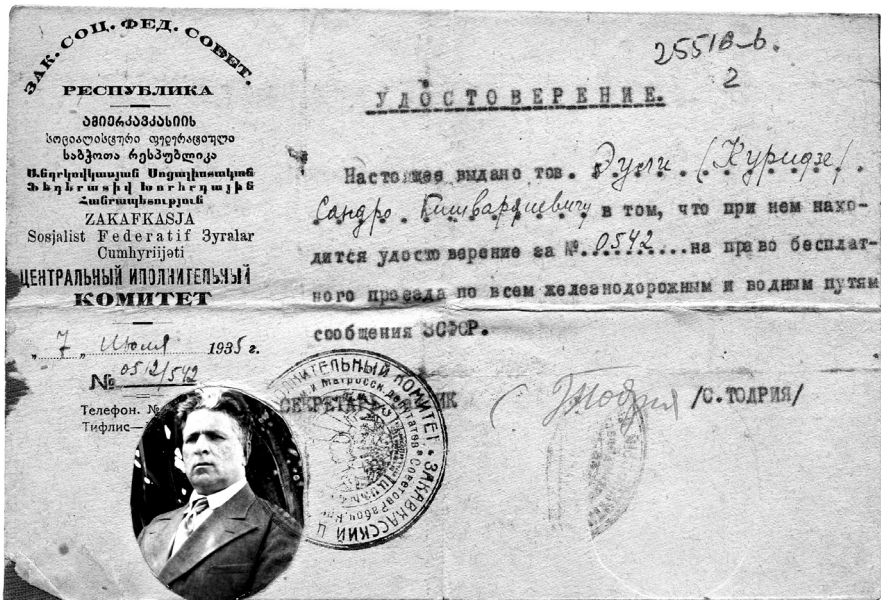
ამ განადგურების შიშმა დაანერინა კ. გამსახურდიას „ბელადი“, გ. ლეონიძეს – „სტალინი, ბავშვობა და ყრმობა“, დ. შენგელაიას – „ფიცი“ და „მერხეული“... რომელი ერთი უნდა ჩამოითვალოს. ზღვაა მათი რაოდენობა. დარჩა კი ვინმე, კომპარტიისადმი ერთგულების ფიცი არ დაედოს!

არის დრო, როცა მთელი ერი მიეცემა სასოწარკვეთილებას, აღარავის სჯერა სამართლიანობის, პატიოსნების, კეთილსინდისიერების და მხოლოდ საკუთარ ტყავს უფრთხილდება ადამიანი. ასეთია კომუნისტების დიქტატურის ეპოქა. ამ ეპოქაში გაბატონებულმა ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა ჩამოაყალიბა მწერლის ახალი ტიპი – მწერალი-ფლუგერი, რომელიც პოლიტიკური ქარის მიმართულებით ტრიალებს და ცხოვრობს დევიზით – აბა, ჩემო მანასეო, ხან ისე და ხან ასეო.

გმირობა დიდი, იშვიათი და განსაკუთრებული ნიჭია. უზენაესი იშვიათად იძლევა მას. სრულიად არ არის აუცილებელი ყოველი კაცი, მით უმეტეს მწერალი, გმირი იყოს. საერთოდ მწერალი ემოციური, სუსტი არსებაა. იგი იოლად ემორჩილება განკარგულებას. ძალადობის წინაშე ისეთმა ადამიანებმაც კი მოიდრიკეს ქედი, როგორც იყვნენ გალილეი, რადიშჩევი, რილევი და სხვანი. სამოქალაქო გმირობა უაღრესად იშვიათი მოვლენაა. თუ იგი ვინმემ გამოავლინა, ეს ბუნების სასწაულად უნდა ჩათვალო. ღმერთს მადლობა შესწირო და გაჩუმდე. ჩვეულებრივ

¹ გრ. მუშიშვილი, „პროლეტარული მწერლობის დასაცავად“, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №8-9, გვ. 172.

² ლხცსა, ფონდი 8, აღწ. 1, საქ. 600. ფურც. 7-12, ოქმი №5.

სანდრო ეულის (ქურიძის) მონმობა ამიერკავკასიაში უფასოდ მგზავრობისთვის თბილისი, 7 ივლისი, 1935

კი მწერალს ლმობიერად უნდა მოექცე. ცხადია, ეს იმას არ ნიშნავს, სიმართლე დამალო, ტყუილი ილაპარაკო და ამა თუ იმ პიროვნებას ის მიანერო, რაც იგი არ არის. გალ. ტაბიძის დანერილმა თორმეტ ტომში მოიყარა თავი (როცა ყველაფერი გამოიცემა, მეტიც გამოვა). მაგრამ ამ თორმეტიდან ნამდვილი პოეზია ორ ტომში დაეტევა. დანარჩენი მაკულატურაა, რომელიც გალაკტიონის ბადალ პოეტურ ნიჭიერებას კი არა, უბრალო უნიჭობას არ ეკადრება. ეს იმიტომ მოხდა, რომ გალაკტიონი გმირი არ იყო. სრულიად საკმარისია, რომ იყო გენიალური პოეტი. ამ გენიალურმა ნიჭმაც ვერ გაუძლო სკკპ ძალდატანებას და საკუთარი შემოქმედება ერზაცლექსებით გაავსო. ეს ტრაგიკული მაგალითი ნათლად მეტყველებს ერთ ჭეშმარიტებას – საზოგადოება ისე უნდა მოეწყოს, რომ ადამიანი არ იყოს იძულებული, სინდისს უღალატოს. კომუნისტებმა კი საზოგადოება ისე მოანწყვეს, რომ, არსებობა თუ გინდა შეინარჩუნო, აუცილებლად ნამუსი უნდა გაყიდო. ამან გამოიწვია ქართული მწერლობის ზნეობრივი დაქვეითება, რისი უშუალო საფუძველიც ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპია.

III

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი და მწერლის აქტიური საზოგადოებრივი როლი

დღევანდელმა მკითხველმა ალბათ არ იცის, რომ იყო დრო, როცა არსებობდა ე. წ. მუშათა განვცევა მწერლობაში.

ამაზე ოთარ ჩხეიძის მოთხრობა – „ავანსი“ – გამოქვეყნდა 1987 წლის 1 მაისის „ლიტერატურულ საქართველოში“.

რას ნიშნავს ეს?

პროლეტარული მწერლობის ბოლშევიზაცია და რიგების გამუშურება ჩვენი გენერალური ლოზუნგია, დამკვრელ მუშათა ბირთვის ზრდა – ამოცანათა ამოცანაა, ამ მიზნითაა ნამონწყებული დამკვრელი მუშების განვცევა პროლეტარულ ლიტერატურაში – იძლევა პასუხს კრიტიკოსი ვალერიან ლუარსამიძე.¹

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე დასძენს: განვცევის მიზანი იყო, გვყოლოდა მრავალრიცხოვანი ლაშქარი უპარტიო მწერლებთან საბრძოლველად.²

დღევანდელმა მკითხველმა უნდა იცოდეს, რომ მაშინდელი პოლემიკის ენაზე „უპარტიო მწერალი“ ნიშნავს ნამდვილ მწერალს. დასკვნა მკაფიოა: მწერალთა რიგებში მუშების გამრავლებით უნდა მოეკლათ ნამდვილი მწერლობა. ნათლად არის გამოხატული მრწამსი. მწერლობა არ არის ნიჭიერება, არ არის აზროვნება. იგი არის პროპაგანდა. პროპაგანდა კი შეუძლია ყველას, ვინც იცის წერა-კითხვა და ესმის მოცემული დირექტივის აზრი და მიზანი. სიტყვაკაზმულ მწერლობას ენიჭებოდა სკკპ აგიტპუნქტის ფუნქცია.

პირველი ხუთწლედის მესამე გადამწყვეტი წელი (ეს კომპარტიის სამეტყველო ენაა) წარმატებით რომ დაემთავრებინათ, ქ. ტულის №1 ქარხნის მუშებს მოწოდებით მიუმართავთ მშრომელებისათვის. ამ მოწოდებას დიდი ამბით გამოხმაურებია ქართველი მწერლების კრებაც.

ამ კრებაზე ორატორებმა აღნიშნეს, რომ ტულის მუშების მიმართვა წარმოადგენს უდიდესი მნიშვნელობის ფაქტს. ტულის მონინავე პროლეტარების ძახილი განსაკუთრებით იმიტომაც უფროა საყურადღებო, რომ ის უშუალოდ მოდის მუშათა წიაღიდან და გამოხატავს ყველა პატიოსანი მშრომელის გულისთქმას.

¹ ვ. ლუარსამიძე, „პროლეტარული მწერლობა – პროლეტარული რევოლუციონიზმი“, „პროლეტარული მწერლობა“, 1931, №1-2, გვ. 123.

² კ. ლორთქიფანიძის სიტყვა, „ლიტერატურული საქართველო“, 10. 06. 1937.

საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრები
 I რიგში: კალე ბობოხიძე, ალიო მირცხულავა, ალექსანდრე სულავა,
 კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ვალერიან ლუარსაბიძე, გიორგი ნატროშვილი;
 II რიგში: აგას ვართანიან, სევასტი თალაკვაძე, იაკინთე ლისაშვილი, ივანე ვაშაყმაძე,
 ბენიტო ბუაჩიძე, სოლომონ დოლიძე, შალვა რადიანი, კარლო კალაძე,
 ელიზბარ პოლუმორდვინოვი; III რიგში: დიმიტრი გრებენშიკოვი, ირაკლი აბაშიძე,
 შალვა ნავთლუღელი, გიორგი კაჭახიძე, გიგო ხერუაშვილი, დავით რონდელი,
 სიმონ წვერავა, გიორგი ქუჩიშვილი, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, ნიკო ასლამაზიშვილი
 თბილისი, მწერალთა სასახლე, ზამთარი, 1931

ტულელი მუშების პასუხად კრებას დაუდგენია:

მწერალთა კლუბთან გაიმართოს სოციალისტური მშენებლობის ყოველი დარგის მიღწევათა გამოფენა დიაგრამების სახით; მოეწყოს სოც-შეჯიბრის კაბინეტი; დაარსებული იქნეს „518“ ქარხნის და „1040“ სატრაქტორო სადგურის სახელობის მწერალთა ბრიგადები, რომლებიც იმუშავებენ სანარმოებში და კოლექტივებში. ამ ბრიგადებს ევალებათ დღემდე არსებულ სუსტად მომუშავე მწერალთა ბრიგადების ბუქსირზე აყვანა; მწერლებს შორის გამოცხადდეს სოც-შეჯიბრება სოციალისტური მშენებლობის პროცესების და მუშათა ახალი ყოფა-ცხოვრების საუკეთესოდ ასასახავად; გამოიცეს სქელტანიანი კრებული, რომელშიც მხატვრულად გაშუქებული იქნება სოციალისტური მშენებლობის მიღ-

ნევები; კრება ვალათ იღებს, აწარმოოს პრაქტიკული მუშაობა ამხ. სტალინის ლოზუნგის „დავეუფლოთ ტექნიკას“ განსახორციელებლად.¹

შემოქმედება გაიგივებულია აგურის დამზადების პროცესთან. მწერალი მიჩნეულია მეხამლედ, რასაც შეუკვეთავ, იმას რომ დაგიმზადებს. ამ დამოკიდებულების შედეგია ის, რომ ხშირად იწვევდნენ კრებებს და მწერლებს ტყავს აძრობდნენ, რატომ არ წერთ, გეგმებს რატომ არ ასრულებთო. ერთ-ერთი ასეთი კრება მოუწვევიათ 1937 წლის 28 ივლისს, რომელზეც თორმეტი მწერალი გაატარეს კრიტიკის ქარცეცხლში, პროდუქციას რატომ არ იძლევითო.²

როგორც ცნობილია, „ოთარაანთ ქვრივის“ შემდეგ, თუმცა კიდევ ოცი წელიწადი იცოცხლა, ილიას მხატვრული ნაწარმოები არ დაუნერია. ახლა წარმოიდგინეთ, ხელისუფლების განკარგულებით კრება მოეწვიათ და ილია გაელანძღათ, რატომ არაფერს წერ, გეგმას რატომ არ ასრულებო... ეს ხომ გაუგონარი სისულელეა. ჰოდა, ეს გაუგონარი სიბრიყვე საბჭოელი მწერლის ყოველდღიური ცხოვრებაა.

იმის გამო, რომ დღეს აშკარად არ იწვევენ მუშებს მწერლობაში, ნურავინ იფიქრებს – სიტყვაკაზმული ლიტერატურისადმი დამოკიდებულება შეიცვალაო. დამოკიდებულება იგივე დარჩა, შეიცვალა მისი გამოვლენის ფორმა. ფორმის გამოცვლა ორი მიზეზით მოხდა. პირველია ის, რომ მუშათა განვევამ არ გაამართლა. მაგალითად, 30-იანი წლების ბოლოს მწერლობაში განვეული 280 მუშიდან მწერალთა კავშირის ნევრად მხოლოდ ორი დარჩენილა.³ დანარჩენი ისევ ქარხანაში დაბრუნებულა. მწერლობას საკუთარი ხელობა ამჯობინა. მეორეა ის, რომ განვევამ ფუნქცია დაკარგა, რაკი მწერლობა დაითრგუნა და დათანხმდა აგიტპუნქტში თანამშრომლობას.

1980 წლის 23 სექტემბერს გაზეთმა „კომუნისტმა“ გამოაქვეყნა ინფორმაცია – „მევენახე და პოეტი – ერთ მწყობრში“. იგი გვაუწყებდა, რომ იქ, სადაც ხუთწლედის დამამთავრებელი წლის გეგმების შესრულების ბედი წყდება, გაემგზავრნენო მწერლები. ამ მგზავრობას „დიდი შთაბეჭდილება“ მოუხდენია და მის შედეგსაც დაუყოვნებლივ გავეცანით 25 სექტემბრის „კომუნისტში“.

¹ ჟურნ. „პროლეტარული მწერლობა“, 1931, №3, გვ. 154-155.

² ლხცსა, ფონდი 8, აღწ. 1, საქ. 600. ფურც. 5-6. ოქმი №4.

³ გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 10. 06. 1937.

შოთა ნიშნიანიძე, არჩილ სულაკაური, ლევან სანიკიძე, მედეა კახიძე „გოგლაობაზე“
პატარძელი, 1988

რთველშია მთელი კახეთი,
იმხელა მოსავალია,
– გადამრევ, შინჯიაშვილო,
ნუთუ სტუმრისთვის გცალია?
– მცალიან კარგი სტუმრისთვის,
მგოსნები მიყვარს ძალიან.
რაკი ამაგი დაფასდა,
ჰაი-ჰაი, რომ მცალიან...¹

კადრებთან მუშაობაში სერიოზული ნაკლოვანებებისა და დატაცებებისა და ბოროტმოქმედების წინააღმდეგ ბრძოლის სუსტი ორგანიზაციისათვის პარტიის რაიკომის ყოფილ პირველ მდივანს, ბ. ი. შინჯიაშვილს გამოეცხადა სასტიკი საყვედური.²

გურჯაანის ღვინის სანარმოო გაერთიანების მუკუზნის №1 ღვინის ქარხანაში გაჩაღებულია დიდი ქურდობა-პარვა. ცხადია, შინჯიაშვილიც უხვად იჯიბავდა.

ახლა ნიშნიანიძეც გააპანლურეს.

ასე გამდიდრდა ერზაცლიტერატურა კიდევ ერთი ნიმუშით. ამას ეწოდება, ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის თანახმად, მწერლობის აქტიური საზოგადოებრივი როლი.

¹ შ. ნიშნიანიძე, „20 სექტემბერი გურჯაანში“.

² „საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტში“, „კომუნისტი“, 31. 01. 1985.

მწერლობა-აგიტპუნქტის შექმნას უწყობდა ხელს მოწოდებაც კოლექტიური შემოქმედებისაკენ.

1936 წლის 24 მაისის „ლიტერატურული საქართველო“ გახარებული იუწყებოდა – ნ. მიწისძვრილი, ტ. ტაბიძე და ს. ჩიქოვანი ერთად წერენო პოემას „სამშობლო“. გაზეთი დასძენს: *პროლეტარიატის უდიდესი დღესასწაულისათვის მწერლების ასეთი კოლექტიური მუშაობა საუკეთესო საშუალებაა დიდი მხატვრული ტილოების შესაქმნელად.*

მწერალთა ერთ-ერთ კრებაზე კ. ლორთქიფანიძეს უთქვამს: *პ. იაშვილმა და ა. მაშაშვილმა ერთად დაწერეს ლექსი ამხ. სტალინისადმი მიძღვნილი და ეს ლექსი ისე ორგანიულად არის დაწერილი, რომ ვერ გაარჩევ, სად თავდება ერთი ავტორი და სად იწყება მეორე.¹*

დღეს ეს სიტყვები შეიძლება გონებაგახსნილ მკითხველს მწარე ირონიად მოეჩვენოს. როგორ უნდა გათქვეფილიყო ერთმანეთში ორი ძირეულად განსხვავებული პოეტი – ცისფერყანწელი პაოლო იაშვილი და პროლეტმწერალი ალიო მაშაშვილი? ეს გათქვეფა ხომ მათი პოეტური ინდივიდუალობის, თავისთავადობის სიკვდილს მოასწავებდა! ცხადია, ამას ნიშნავდა, მაგრამ კომპარტიის ამოცანაც ეს იყო: წაეშალათ მწერლის ყოველგვარი ინდივიდუალობა, თავისთავადობა და მიეცათ უსახო, უფერული კოლექტიური გამომეტყველება. ამიტომ კ. ლორთქიფანიძის სიტყვებში ირონია კი არ არის, არამედ შეშინებული კაცის თანხმობა, ვისაც ვერ გაუბედავს, ხმა ამოიღოს უაზრო მოთხოვნის წინააღმდეგ. კ. ლორთქიფანიძე თავად რომ ყოფილიყო კოლექტიური შემოქმედების მომხრე, მაშინ არ ეცდებოდა, რაც შეიძლება მკაფიოდ, გამოეკვეთა საკუთარი მწერლური პროფილი.

კოლექტიური შემოქმედება ყველაზე ნათლად ვლინდებოდა გალექსილ მიმართვებში. როგორც იცით, სკკპ საქმიანობაში დამკვიდრებულია წესი, რომლის თანახმად, კომპარტიის ყოველი ადგილობრივი პლენუმი, კონფერენცია, ყრილობა უგზავნის წერილს სკკპ ცკ-ს, მის გენერალურ მდივანს. წინათ ეს მიმართვა-წერილები ილექსებოდა.

სანიმუშოდ ასეთი გალექსილი მიმართვები შეგიძლიათ წაიკითხოთ 1938 წლის 10 იანვრის „ლიტერატურულ საქართველოში“, 1947 წლის 11 ნოემბრის გაზეთ „ლიტერატურასა და ხელოვნებაში“, 1939 წლის „მნათობის“ მე-12 ნიგნში და სხვაგან. იმდროინდელი პრესა გადაჭრულად ამ გალექსილი მიმართვებით. მათი პოეტური ღირებულების საჩვენებლად გაგაცნობთ რამდენიმე სტრიქონს.

¹ გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 20. 03. 1937.

სატირულ-იუმორისტული
ჟურნალის „ტარტაროზი“ ყდა
1 იანვარი, 1930

ინდუსტრიის მხარედ იქცა ჩვენი კუთხე მოსანონი,
ტყვარჩელი და ჭიათურა, ტყიბული და ზესტაფონი,
აბრეშუმის ქარხანა და ქუთაისის ლიტოპონი,
ელექტრონით მოქარგული საქართველოს მიდამონი.

...

ოცდაათს ათასს აჭარბებს მასწავლებელი სოფლისა,
არის რვაასი ათასი მონაფე, თვალი მშობლისა,
მეცნიერი და სტუდენტი, საბჭოთა დიდი სკოლისა,
რა არმიაა დიადი! სიხალისეა შრომისა.¹

ლიტერატურული კრიტიკა აღტაცებული იყო ამგვარი პოეზიით.

ქართული პოეზიის უდიდეს მიღწევას წარმოადგენს პოეტების მიერ საბჭოთა საქართველოს 15 წლისთავზე ლექსად გადმოცემა „საბჭოთა საქართველოს მწერალთა წერილისა ხალხთა ბელადის დიდი სტალინის მიმართ“. ეს წერილი, რომელიც ქართული საბჭოთა პოეზიის ოქროს ფონდში შევა, მოწმობს ქართული საბჭოთა ლიტერატურის უდიდეს ზრდას და ამავე დროს წარმოადგენს სოციალისტური სამშობლოს

¹ „საქართველოს საბჭოთა მწერლების მიმართვა ამხანაგ სტალინს“, გალექსილია ა. მაშაშვილის, გ. ლეონიძის, ი. მოსაშვილის, ს. ჩიქოვანის, ირ. აბაშიძის და კ. კალაძის მიერ, ჟურნ. „საბჭოთა ხელოვნება“, 1939, №12, გვ. 11.

და ახალი ცხოვრების შემოქმედის ამხანაგ სტალინის ერთგულ მწერალთა კოლექტიური შემოქმედების შესანიშნავ ნიმუშს.¹

არც ეს გალექსილი მიმართვები შევიდა საბჭოთა პოეზიის ოქროს ფონდში და ვერც კრიტიკოსმა დაუმტკიცა ერთგულება კომპარტიას. 1937 წლის 17 ოქტომბერს დ. დემეტრაძე, როგორც „გამომუშავებული ხალხის მტერი“ გარიცხეს მწერალთა კავშირიდან და გაანადგურეს.²

სამწუხაროდ, ათეული წლები დასჭირდა იმ ელემენტური ჭეშმარიტების აღიარებას, რაც ყველა დროში, ყველა ქვეყანაში იცოდა ყველა მწერალმა.

*Коллективно нельзя создать ни „Войну и мир“, ни „братьев Карамазовых“, ни рассказов „Архиерей“ Чехова, ни „худой травы“ Бунина.*³

მართალია, კოლექტიური შემოქმედებისაკენ მონოდებას სკკპ თავი დაანება, მაგრამ მწერლისაგან ერთგულებისა და მორჩილების ფიცს კი ურყევად ითხოვს. მწერლობაც დებს ამ ფიცს.

სიტყვა, რომელიც წარმოთქვა ამხანაგმა ედუარდ შევარდნაძემ ყრილობათა დიდ დარბაზში, პატრიოტიზმის ბრწყინვალე ნიმუშად მიმაჩნია!

...

მაგრამ მე ახლა კი არ ვაქებ მას, ქართველი მწერლების სახელითა და დავალებით. უბრალოდ ვულოცავ სოციალისტური შრომის გმირის მაღალ წოდების მინიჭებას, მანაც ხომ მომილოცა ლენინური პრემია! ესეც რომ არ იყოს, მის გმირობას ქალიანკაციანად მთელი საქართველო ჩემულობს და ჩვენ, მწერლებმა, რაღა დავაშავეთ!

...საერთოდ, იმ ბედნიერ დედას გაუმარჯოს, რომელიც სამშობლოს ასეთ შვილს გაუზრდის.⁴

*ჟამთაღმწერელმა ხამს უკვდავყოს ოცდამეექვსე!
ჟამთაღმწერელი ხომ შენა ხარ, ძმაო მელექსევე,
მაშ, დაჯექ წერად ამ ფიქრთაგან განუშორებლად,
რაიც ელვარებს, შექმნილია გამრჯე ხელებით,
და გაამდიდრე, გაამდიდრე „ქართლის ცხოვრება“
ამ ლამაზ დღეთა ჯადოსნური ამეტყველებით.⁵*

¹ დ. დემეტრაძე, „შემოქმედებითი მუშაობის შემდგომი გაშლისათვის“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 15. 05. 1937.

² ლხცსა, ფ. 8, აღწ. 1, საქ. 600, ფურც. 20, 23, 25, ოქმი №9.

³ ი. ბონდარევის სიტყვა, „Литературная Газета“, 30. 05. 1979.

⁴ ნ. დუმბაძე, „იმ ბედნიერ დღეს გაუმარჯოს“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 31. 03. 1981.

⁵ ხ. ბერულავა, „24 იანვარი, 1981“, გაზ. „კომუნისტი“, 30. 01. 1981.

ეს ხომ სტალინიადის უშუალო გამოძახილია. ლენინიანა-სტალინიანა-ბრეჟნევიანა ერთი მთლიანი ციკლია ერზაცლიტერატურისა.

აგიტპუნქტისადმი ეს ერთგულება გამოწვეულია იმით, რომ ყოველმა საბჭოელმა მწერალმა უკვე ზედმიწევნით იცის – როგორც უნდა შეიცვალოს სკკპ ლიტერატურისა და ხელოვნებისადმი დამოკიდებულება, იგი არასოდეს დაუშვებს აზროვნების თავისუფლებას და არც აზროვნების კონტროლს შეწყვეტს. გინდა თუ არა, თუთიყუშით ის უნდა გაიმეორო, რასაც გიბრძანებენ.

ნადეჟდა მანდელშტამი წიგნში – „Воспоминания“ – წერს:

უკანასკნელი წვეთი, რომელმაც მას (ანდრეი ბელის – ა. ბ.) ცნობიერება მოუწამლა, იყო კამენევის წინასიტყვაობა. იგი დაურთეს მის წიგნს გოგოლის შესახებ. ეს წინასიტყვაობა გვიჩვენებს, როგორც უნდა შეტრიალდეს შინაპარტიული ურთიერთობა, სულერთია, აზრის ნორმალურ განვითარებას მაინც არ დაუშვებენ. მოვლენათა ნებისმიერი შემობრუნების დროს, აზრის აღზრდისა და მასზე მეურვეობის იდეა მაინც დარჩება საფუძველთა საფუძველად. აი, გზატკეცილი, გვითხრეს ჩვენ და, თუ იგი გავიყვანეთ, რატომ უნდა იმგზავროთ შუკებით?.. (გვ. 163).

გზატკეცილად სკკპ ცკ დადგენილებანია მიჩნეული. მწერალიც ვალდებულია, მხოლოდ და მხოლოდ ამ გზით იაროს. მაშინ იქნება იგი საზოგადოებრივად აქტიური. არ უნდა დაინახო განსხვავება აგიტპუნქტის თანამშრომელსა და საზოგადო მოღვაწეს შორის. მთელი ლენინიანა, სტალინიანა, კოლხოზიანა, სამგორიანა, ზაჰესიანა, ბერიაანა, ბამიანა, ენგურჰესიანა, ყურძისა და ჩაის მოკრეფიანა ეკუთვნის აგიტპუნქტს და არაფრით არ უკავშირდება არც სიტყვაკაზმულ ლიტერატურას და არც მწერლის საზოგადოებრივ აქტიურობას. მწერლობის აქტიური საზოგადოებრივი როლი მაშინ მყლავნდება, როცა ლიტერატურა დაჩაგრულის დასაცავად ებრძვის ხელისუფლების თვითნებობას.

როცა 1924 წლის აგვისტოში ქართველი ხალხი სისხლით იცლებოდა, ჩვენს მწერლობას არ ჰქონდა საშუალება პროტესტი გამოეთქვა. ხოლო პროლეტლიტერატურა ფარისევლობდა – *რა დრო გვინახავს! ეხლა ყვავილიც საქართველოში არ ითელება.*¹

როცა 20-იანი წლების ბოლოსა და 30-იანის დასაწყისში მშრომელ, გამრჯე გლეხობას კულაკებს ეძახდნენ და ციმბირში მიერეკებოდნენ, მაშინაც ხელფეხშეკრული იყო მწერლობა. კომპარტია ავალებდა ხოტბა

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „პირველის შემდეგ“ (ლექსები), 1927, გვ. 28.

პირველ რიგში: კოლაუ ნადირაძე, კლავდია ალექსეევა-ბუგაევა, თამარ
ოქრომჭედლიშვილი-იაშვილი, ნინო მაყაშვილი-ტაბიძე, ნიკოლო მინიშვილი;
მეორე რიგში: ტიცინან ტაბიძე, ანდრეი ბელი (ბორის ბუგაევი), პაოლო იაშვილი,
გრიგოლ რობაქიძე, სანდრო შანშიაშვილი
თბილისი, 1929

მუქთახორებისათვის შეესხათ. ამის საბუთია რომანები „ძახილი მთაში“, „ლელო“, „ჩაი“, „მამამ გამომგზავნა“ და სხვანი. რა დღეში იყო მშრომელი, მუყაითი გლეხი, ნათლად არის დახატული მიხეილ ჯავახიშვილის „დამპატიჟეში“.

მშრომელი გლეხის წინააღმდეგ ბრძოლის შედეგად ეს მდგომარეობა მივიღეთ.

ჩემი ბავშვობა და სიჭაბუკე არასოდეს არ დაშორებია იმერეთის სოფელს. ახლაც თვალწინ მიდგას იმერელი გლეხის ძველი კარმიდამო, რაგინდ გაჭირვებული უნდა ყოფილიყო ჩვენებური კაცი, ორი თუ არა ერთი მენველი ძროხა მაინც დაუდიოდა ოჯახში, ჰყავდა თხა და ღორი, მრავლად – შინაური ფრინველი.

ახლა რომ ჩავეუარე სოფლის ეზოებს, მართალი გითხრათ, ცოტა გული დამწყდა. ის ეზოები ნახევრად დაცარიელებული მეჩვენა. ძროხა ძალიან იშვიათად სჩანდა, შინაური ფრინველიც შეთხელებულიყო, თხის

ბენიტო ბუაჩიძე, ილო მოსაშვილი, ალექსანდრე ქუთათელი სტუმრად ბელორუსიის მწერალთა კავშირში
მინსკი, 1935

წვეტიანი რქებიც აღარსად დამინახავს, არც კარმიდამოში და აღარც ეკალ-ბარდში.¹

როცა 35–38 წლებში უდანამაულო ადამიანთა სასაკლაო მოაწყვეს, მწერლობას ევალებოდა ამ ტერორის ორგანიზატორებისათვის ემღერათ.

– აქვის ანდობთ გულის ნადებს
და ქართველი ხალხის საჭეს!
– ბერიას ჩვენს მოამაგეს, –
სტალინური რკინით ნაჭედს!²

ანდა:

იყავ დღეგრძელი და როცა ქვეყნად
მოვა ოქტომბრის წელი სამოცი,

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „სოფელი ღონიერია, თუ კაცი გონიერია!“ გაზ. „კომუნისტი“, 14. 04. 1979.

² ი. მოსაშვილი, „ჩვენი ქვეყნის სიმღერები“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 27. 11. 1937.

მუხრან მაჭავარიანი და გიორგი შატერაშვილი სტალინის ძეგლთან თბილისი, 9 მარტის წინა დღეები, 1956

*გვემდეროს შენთვის კვლავ ასე ერთხმად
შაირი, ხოტბა და მისალოცი.¹*

არ გამართლდა პოეტის ოცნება. ვერ მოესწრო ბერია ოქტომბრის რევოლუციის სამოცი წლისთავს.

ასე იყო მომდევნო წლებშიც, ასეა დღესაც.

როცა 1956 წლის მარტში, სტალინური პროპაგანდით გონდაბინდულმა ახალგაზრდობამ პანია ჯანყი მოაწყო, ისინი ისე გაჟუჟეს, ხელიც არავის აკანკალებია. არც ის გაუთვალისწინებიათ, რომ ისინი „მსოფლიო პროლეტარიატის ბელადის, ბრძენი მამისა და მასწავლებლის“ ღირსების დასაცავად იბრძოდნენ. ბავშვებს არ შეეძლოთ მიმხვდარიყვნენ, რომ 30 წლის მანძილზე ნამდერ-ნანერი ქება-დიდება თვალთმაქცობა და მტკნარი სიცრუე იყო. ეს დახოცილი ბავშვები ისე ჩაყარეს მიწაში, რომ მშობლების გარდა, არავინ უწყის, სად არის მათი განსასვენებელი. იმ მწერლობას, რომელიც სტალინიადის ღალადისით სამი ათეული წელიწადი ატყუებდა საზოგადოებას, ერთი არალეგარუ-

¹ ი. აბაშიძე „საოქტომბრო მიძღვნა ამხანაგ ლ. ბერიას“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 5. 11. 1937.

ლი ლექსიც არ დაუნერია 1956 წლის მარტის უდანაშაულო მსხვერპლის გამოსაგლოვად.

სამაგიეროდ, აიძულებდნენ უხვად ეფრქვიათ ცრემლები აზიაში, ლათინურ ამერიკაში თუ აფრიკაში მომხდარი უსამართლობის გამო. ესეც თვალთმაქცობაა შავი პურის ყუის მოსაპოვებლად.¹

ერთ კონკრეტულ ამბავს მოგიყვებით.

როცა მეორე მსოფლიო ომი დამთავრდა, კომუნისტებმა პროპაგანდა დაუნყეს უცხოეთში ემიგრანტებს, სამშობლოში დაბრუნდითო. მაშინ ბევრი პატიოსანი ადამიანი წამოეგო ანკესზე და სსრკ-ში ჩამოვიდა. მათ შორის ქართველი ემიგრანტებიც. მერე, 50-იანი წლების ბოლოს ისინი, ყველა, დაიჭირეს და შუა აზიასა და ციმბირის საკონცენტრაციო ბანაკებში გადაასახლეს.

ციმბირში გადასახლებული ერთი ქართველი ემიგრანტის შვილმა, 13 წლის გოგომ დაიჩემა, მამა უნდა ვნახოო. გოგო დედით ობოლი იყო და თბილისში მასავით მცირეწლოვან ძმასთან ცხოვრობდა მარტოდმარტო. შორეული ნათესავები უწვდიდნენ ხანდახან სამადლოდ ხელს.

პატარა გოგომ იმდენი იწვალა, იჯახირა და იდავიდარაბა, რომ მოსკოვში ჩავიდა სსრკ პროკურორი ნახა. 13 წლის ბავშვს ხელი იმანაც შეუნყო, რომ იგი საფრანგეთში იყო დაბადებული და საფრანგეთის საელჩო დაეხმარა მიეღწია პროკურორამდე.

პროკურორმა მოწყალება გაიღო და ბავშვს მამის ნახვის ნება დართო. გოგო მამასთან გაემგზავრა. საკონცენტრაციო ბანაკი, სადაც მამა იყო დამწყვდეული, რკინიგზის სადგურს ორასი კილომეტრით იყო დაცილებული.

13 წლის გოგომ, მშეირმა, მწყურვალმა, შემთხვევით გზადშეხვედრილი ადამიანების დახმარებით, ტაიგაში 200 კმ. გაიარა ფეხით. როცა საკონცენტრაციო ბანაკს მიაღწია და მამა დაინახა, ბავშვს გული წაუფიდა და წაიქცა. იგი რომ გამოაფხიზლეს, უკვე გონშერყეული იყო. ველარაფერმა ველარ უშველა.

დღეს თბილისში ცხოვრობს მარტოხელა ქალი, რომლის გონება სრულ სიბნელეში იმყოფება. იგი დუმს და არავის ელაპარაკება.

მე არ ვასახელებ მის გვარს, რამეთუ არ მინდა, შარახვეტია დოყლაპიების ცნობისმოყვარეობამ მოუნამლოს ისედაც განამებული ცხოვრება.

არავინ უწყის რამდენმა ათასმა ქართველმა გადაიტანა მსგავსი საშინელება. მათი ბედი ქართულ მწერლობას არ ანუხებს. საბჭოთა მწერ-

¹ წინადადების ნაცვლად გვ. 72-ის ბოლო აბზაცი (გამომცემლის შენიშვნა).

ჟურნალის „რემედას“ ყდა
1925, მარტი, №5

ლობას არც იმ ქალების ტკივილი აწუხებს, რომელთა შვილებიც 1956 წელს უნგრეთში და 1968 წელს ჩეხოსლოვაკიაში დაიღუპნენ. არც ისინი ახსოვთ, ვინც დღეს ავღანეთში კვდება. კარგი, ბატონო, გლოვა აკრძალულია, ხოტბა მაინც შეასხით მათ „გამათავისუფლებელ“ მისიას. არც ეს შეიძლება. სულის სიღრმეში ხალხმაც და ხელისუფლებამაც ჩინებულად იცის, რომ კეთილი საქმისათვის არ განწყვეტილან საბჭოთა ჯარისკაცები უნგრეთსა და ჩეხოსლოვაკიაში და არ იჟუჟებიან დღეს ავღანეთში. საკუთარ ტკივილზე დუმს საბჭოთა მწერლობა, სანაცვლოდ თვალების დათხრამდე მისტირის ამერიკელი ჯარისკაცების ბედს ვიეტნამში, ნიკარაგუასა თუ სალვადორში. რას იზამთ, ინტერნაციონალისტი საბჭოთა მწერალი სხვაგვარად როგორ მოიქცევა!

თავისუფლებისა და ადამიანის ღირსების ქომავად არ ჩაითვლება მწერალი, რომელიც მხოლოდ თანამემამულეთა გასაჭირს იგლოვს და გულგრილია სხვა ხალხების უბედური შვილების მიმართ. მით უმეტეს, არარაობაა ლიტერატურა, რომელიც სხვა ერის შვილების გასაჭირზე ცბიერად ტირის, ხოლო საკუთარი ქვეყნის და ხალხის ტრაგედია ჩალის ფასად არ უღირს.

– მშობლების გამო რაიმე წყენა ხომ არ გაქვს ან გქონდათ პარტიის მიმართ? – ეკითხებიან ნოდარ დუმბაძის მოთხრობის „მარადისობის კანონის“ პერსონაჟს ბაჩანა რამიშვილს. ბაჩანა რამიშვილის მშობლე-

ბიც უდანაშაულოდ მოსპეს კომუნისტებმა და მან ობლობასა და გაჭირვებაში გაატარა ბავშვობაც და ყმანვილკაცობაც. ამ გაიძვერულ კითხვას ბაჩანა რამიშვილმა უპასუხა:

– კი, მქონდა!

– და შემდეგ გაგიარათ ამ წყენამ თუ?..

– გამიარა, მაგრამ შემდეგ, დიდი ხნის შემდეგ კვლავ გამიჩნდა ეს გრძნობა...

– როდის?

– რეაბილიტაციის შემდეგ, ჩემთვის მოულოდნელად, სიხარულის ნაცვლად წყენა გამიჩნდა... გამიჩნდა იმიტომ, რომ მთელი ამ ხნის განმავლობაში თურმე სულ ტყუილად, არაფრის გამო გადავიტანეთ ამდენი სიდუხჭირე, დამცირება და უბედურება.

– და თქვენ ახლა ასეთი გრძნობით შედიხართ პარტიაში?..

– ...ადამიანებმა, რომლებმაც მე ტკივილი მომაყენეს, უკვე აგეს პასუხი და თითქმის აღარ არიან. ახლა სახელმწიფოს მმართველობაში ჩემი თაობის ხალხი მოდის, ჩემი თანატოლები მოდიან, მე არ მაქვს შურისძიების უფლება, პირიქით, მე ვალდებული ვარ, მხარში ამოვუდგე მათ, თუნდაც იმიტომ, მსგავსი შეცდომა არ განმეორდეს... მით უმეტეს, რომ მე საოცრად მჯერა მათი საქმის, ეს საქმე საკუთარ საქმედ მიმაჩნია...

რას ნიშნავს, რას გვაუწყებს ეს დიალოგი?

ნუთუ მართლა ჰგონია ნ. დუმბაძეს, რომ რაც სსრკ-ში ხდებოდა და ხდება შეცდომაა, რომლის გამოსწორებაც შეიძლება? ნუთუ არ იცის, რომ ყველაფერი მოხდა და ხდება წინასწარ მკაფიოდ შემუშავებული გეგმის შესაბამისად? ნუთუ არ იცის, რომ სოციალიზმის არსებობა მხოლოდ ტერორის გზით არის შესაძლებელი. საკმარისია, ოდნავ შემსუბუქდეს ტერორი, რომ სოციალიზმი მაშინვე დაემხოს? ნუთუ არაფერს ეუბნება მას უნგრეთის, ჩეხოსლოვაკიის, პოლონეთის ამბები? თუ დღეს ყველას დასანახად არ არის გაჩაღებული ლიანგური¹ ხოცვა-ჟლეტა, როგორც ეს 30-იან წლებში იყო, ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ დაბეჩავებული საბჭოთა ხალხი მუშასაქონლის მოთმინებით ეწევა უღელს, ხმას აღარ იღებს და რატომ უნდა გაჟუჟონ? აბა, კრინტი დაძრას, ისეთ დღეს დააყრიან, რომ 1937 წელი ღვთის წყალობად მოეჩვენებათ.²

¹ ლიანგური – მასობრივი.

² „ერთ კონკრეტულ ამბავს მოგიყვებით (გვ. 70)... წყალობად მოეჩვენებათ“ ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

I რიგში: ილო მოსაშვილი, დემნა შენგელაია, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ლევან ასათიანი, მიხეილ ჩიქოვანი; II რიგში: ნიკო ლორთქიფანიძე, სანდრო ეული, იაკინთე ლისაშვილი; III რიგში: ტოროტაძე, გრიგოლ ცეცხლაძე, ლეო ქიაჩელი, ალექსანდრე ბერიკაშვილი, პლატონ კეშელავა, ბესო ჟღენტი, ვარლამ ჟურული; სავარაუდოდ, წაშლილია: ტიცვიან ტაბიძე, ნიკოლო მინიშვილი, ფრიდონ ნაროუშვილი, ჰუსეინ ნაკაიძე, კოსტა ფარნიევი, პეტრე სამსონიძე
 ბათუმი, ოქტომბერი, 1932

დაფიქრდით, მთელი მსოფლიო ირყევა მანიფესტაციებით, დემონსტრაციებით, მიტინგებით, გაფიცვებით, ერთადერთი ქვეყანა, სადაც სამარისებური სინყნარე და დუმილია, სსრკ-ია. ნუთუ 265 მილიონი კაცი ისეა კმაყოფილი კომუნისტების მმართველობით, რომ სხვა აღარაფერი უნდა, გარდა თავჩაქინდრული, უხმო მუშაობისა? ცხადია, არა, მაგრამ ტოტალურმა სახელმწიფო ტერორმა პირუტყვად აქცია. ძველ რომში მონას „ინსტრუმენტუმ ვოკალეს“ – მოლაპარაკე ინსტრუმენტს – ეძახდნენ. სსრკ-ში „ვოკალეც“ აღარ არის. უბრალოდ ინსტრუმენტი. იმდენად დაჩლუნგდა ჩვენი შეგნება, რომ როცა 7 ნოემბერს ან პირველ მაისს, ჯოხის ცემით გამორეკავენ ხალხს ქუჩაში და ააჭყლოპინებენ, ზეიმი და დღესასწაული გვგონია!

საბჭოთა მოქალაქის მდგომარეობას დიდებულად გამოხატავს ერთი ანეკდოტი:

ამერიკელ ჟურნალისტს უკითხავს საბჭოთა ჟურნალისტისთვის –

სანდრო შანშიაშვილი, გიორგი ლეონიძე, ირაკლი ანდრონიკაშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე, სერგი ჭილაია, იოსებ გრიშაშვილი, იოსებ ნონეშვილი, კალე ბობოხიძე, ერეკლე ქარელიძე, რევაზ მარგიაანი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 35 წლისთავისადმი მიძღვნილ ალღუმზე თბილისი, ლენინის მოედანი, 7 ნოემბერი, 1952

რატომ არასოდეს არ გამოთქვამსო საბჭოთა მოქალაქე პროტესტს? საბჭოთა ჟურნალისტს მიუგია – ყველაფრით კმაყოფილია და არც საპროტესტო აქვს რაიმე. არ დაუჯერებია ეს ამერიკელს. დაუფინია – ხელისუფლება არ აძლევსო პროტესტის უფლებას. მაშინ საბჭოთა ჟურნალისტს წაუყვანია მუშებთან ამერიკელი და მიუმართავს – აი, თვითონ გასინჯეთ, გამოთქვამენო თუ არა პროტესტს.

ამერიკელს გადაუწყვეტია მუშების გაღიზიანება და უთქვამს – ყველას ხელფასი უნდა დაგიკლონო. საშინელი ტაშისცემა და „ვაშას“ ყვირილი ატეხილა. გაოცებულ ამერიკელს დაუმატებია – საერთოდ ყველას ხელფასი უნდა წაგართვანო. ისევ ტაშისცემა და „ვაშას“ ყვირილი. მთლად დაბნეულა უცხოელი – სამსახურიდანაც და ბინიდანაც უნდა გაგყარონო. ამაზეც ტაშისცემითა და „ვაშას“ ძახილით გაყრუებულა იქაურობა. უკანასკნელი ღონე მოუკრებია ამერიკელს და დაუყვირია – ხვალ ყველანი უნდა ჩამოგახრჩონო. ისევ „ვაშას“ შეძახილი და ტაში.

სიმონ წვერავა, კალე ბობოხიძე, ირაკლი აბაშიძე, გრიგოლ აბაშიძე, სერგი ქილაია, ბესარიონ ჟღენტი, იოსებ ნონეშვილი, რევაზ მარგიანი, ნოდარ გურეშიძე მშრომელთა დემონსტრაციაზე

თბილისი, 7 ნოემბერი, 1965

ფოტო: ბონდო დადვაძე

მაგრამ მუშებს შორის ვილაცას ხელი აუწევია და სიტყვა უთხოვნია. გადარეულა სიხარულით ამერიკელი – ეს მაინც განაცხადებსო პროტესტს. წამომდგარა ის მუშა და უკითხავს – სახრჩობელას თოკი ჩვენ მოვიტანოთ თუ პროფკავშირი მოგვცემსო.

სკკპ მიერ ჩატარებულ ტერორს ერთი მიზანი და ამოცანა ჰქონდა – დაენერგა საყოველთაო შიში, საბოლოოდ დაეთრგუნა ყოველგვარი პროტესტის სურვილი, შეექმნა ტოტალური მორჩილების ატმოსფერო. ეს სრულად არის განხორციელებული დღეს. ახლა სკკპ მიზანი და ამოცანაა, შეინარჩუნოს მიღწეული და კიდევ უფრო გააღრმავოს იგი. ეს არის პარტიის საქმე.

ნუთუ ეს მიაჩნია ნ. დუმბაძეს (ბაჩანა რამიშვილი ხომ მისი alter ego-ა) საკუთარ საქმედ? თუ ასეა, ნ. დუმბაძეს გაუთანაბრებია KГБ-ს და მწერლობის დანიშნულება.¹

¹ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

კომუნისტების მიზანსა და ამოცანას – ხალხი გადააქციოს მუშა-სა-ქონლად – მე-19 საუკუნეშივე მიხვდა ყველა ჭკვიანი კაცი (მაგალითად თ. დოსტოევსკი. ნაიკითხეთ ყურადღებით მისი „Бесы“). მერედა, იმ ჯოჯოხეთური გეგმის შესრულებაა ნ. დუმბაძის საკუთარი საქმე?

ნ. დუმბაძის მოთხრობებში, უკლებლივ ყველაში, გაძრწუნებთ დედის ნოსტალგია. ნუთუ ადამიანს, რომელსაც ასე აწამებს ტანჯული დედის ნოსტალგია გულწრფელად შეუძლია თქვას, რაკი ჩემი თაობის ადამიანები მოექცნენ ხელისუფლებას სათავეში, იმათ მხარში უნდა ამოვუდგეთ, ახალი დანაშაულის ჩასადენად. ძნელი დასაჯერებელია ეს.

ბაჩანა რამიშვილის პირით, ნ. დუმბაძე აცხადებს – *...მწერალს არა აქვს უფლება, სუბიექტური იყოს... თუ მწერალი ობიექტური არ არის, კაპიკია მისი მწერლობის ფასი...* მერედა, ობიექტურობაა მთელი ხალხის მიმართ ჩადენილი ბოროტების პატიება? მარტო ნ. დუმბაძე ხომ არ ყოფილა კომპარტიის ტერორის უსამართლობის მსხვერპლი! ამ ტერორს ხომ მილიონები შეეწირა. ვინ მისცა მწერალს უფლება ამ წამები მილიონების სახელით (აკი ამბობს, ობიექტური უნდა ვიყო!) მიუტევოს კომპარტიას დანაშაული? თუ ობიექტურობა და პატიოსნება ითხოვს იმ წამებული მილიონების გვერდით დგომას და თავგამეტებულ ბრძოლას სკკპ-ს თვითნებობის და ტერორის წინააღმდეგ?

აღ. სოლჟენიცინი გვიამბობს – მოსკოვის ახლო მდებარე კომუნისტური საკონცენტრაციო ბანაკიდან ახალგაზრდა ქალი გაქცეულა. ეს ლტოლვილის ამხანაგ ქალს გახარებია და უთქვამს: **Хоть за нас пусть на воле погуляет!** ამ სიტყვისთვის ბანაკის ადმინისტრაციას ეს ყმანვილი ქალი გაუშიშვლებია, ყინვასა და ქარში დაუყენებია და ცოცხლად გაუყინავს. **Я обещаю тебя, девушка прочтет о том весь свет** – და მწერალმა შეასრულა ფიცი.

გამოჩნდება კი ქართველი მწერალი, რომელიც კაცობრიობას უამბობს ქართველი კაცის ტანჯვას?

ღმერთმა ქნას!¹

¹ ბოლო ნ აბზაცის ნაცვლად – „ამით კომპარტია ხალხს გადააქცევს მუშა-საქონლად, რომელიც მორჩილად იშრომებს. ამ მიზანს მე-19 საუკუნეში ყოველი გონიერი ადამიანი მიხვდა. მაგალითად, დოსტოევსკი. „Бесы“-ში ეს ცხადად ჩანს. მაგრამ, სამწუხაროდ, არის ეპოქები, როცა ადამიანი უგუნურებას უდებს ყურს და ჩირად არ აგდებს გონიერებას. ასე დაემართა პროლეტარიატსაც“ (გამომცემლის შენიშვნა).

IV

მწერლობა-აგიტპუნქტი და ლიტერატურის ჰუმანისტური პრინციპი¹

კაცობრიობის ისტორიამ გვიჩვენა, რომ არის მარადიული კონფლიქტი და არის წარმავალი, დროებითი კონფლიქტი.

მარადიული კონფლიქტია უნიჭობისა და ნიჭიერების, სილამაზისა და სიმახინჯის, ავადმყოფობისა და სიჯანსაღის, გონიერებისა და უგუნურების, ჭკუისა და უჭკუობის, ძლიერებისა და უძლურების, უნარიანობისა და უუნარობის და ა. შ.

დროებით, წარმავალ კონფლიქტს წარმოშობს ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, იურიდიული და ამგვარი მოვლენები.

დროებით კონფლიქტს შეუძლია გარკვეული ზეგავლენა მოახდინოს მარადიულ კონფლიქტზე, ელფერი შეუცვალოს, ნიუანსი, შტრიხი მიუმატოს. დააჩქაროს ან შეანელოს, გააძლიეროს ან დაასუსტოს, მაგრამ არ ძალუძს, არსებითად შეცვალოს იგი.

რუსი მწერალი, ალექსანდრე სოლჟენიცინი მიმართავდა სკკპ-ს – თუ ერთ უბედურ დღეს ჩრდილოეთ ყინულოვანი ოკეანის ყინულის ლოდები დნობას დაიწყებს და კაცობრიობას მსოფლიო წარღვნა დაემუქრება, მაშინ ვისლა შეჩრით ცხვირში თქვენს ყბადაღებულ კლასობრივ ბრძოლას?

მართლაც, ვისლა ეცლება მაშინ გაარჩიოს, ვინ არის ღარიბი და ვინ – მდიდარი, ვინ არის მუშა და ვინ – კაპიტალისტი, ვინ არის იდეალისტი და ვინ – მატერიალისტი?

ტექნიკურ-მეცნიერული პროგრესის წყალობით კაცობრიობა თერმობირთვული იარაღის პატრონი გახდა. იგი აქვს როგორც კაპიტალისტურ, ისე სოციალისტურ სამყაროს. ისიც გასახსენებელია, რომ კაპიტალიზმს უფრო ადრე ჰქონდა, ვიდრე სოციალიზმს. მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებისათვის არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონია სოციალ-პოლიტიკურ სისტემას. მეცნიერება და ტექნიკა განვითარების თავის გზით მიდის და სოციალ-პოლიტიკური სისტემა – თავის გზით. დღეს კაცობრიობის ბედი მეცნიერებასა და ტექნიკაზე დამოკიდებული და არა ამა თუ იმ პოლიტიკურ სისტემაზე. თავი რომ გადაირჩინოს და არსებობა შეინარჩუნოს, თერმობირთვულ იარაღს კაპიტალიზმიც გამოიყენებს და

¹ ქვესათაური შეცვლილია – „პარტიულობა და ლიტერატურის ჰუმანისტური პრინციპი“ (გამომცემლის შენიშვნა).

სოციალიზმიც. ერთიც განირაგეს კაცობრიობას და მეორეც. ისევ მეცნიერება თუ იხსნის კაცობრიობას კატასტროფისაგან.

ამგვარ სიტუაციაში განა სასაცილო არ არის კლასობრივი, რელიგიური, პარტიული, ფილოსოფიური და ამგვარი წინააღმდეგობანი?

ეს საშინელი იარაღი ერთიანად ემუქრება ყველას და ყველაფერს.

როცა თურ ჰეიერდალმა პაპირუსის გემით ატლანტის ოკეანე გადაცურა, მასთან თანამშრომლობდნენ სხვადასხვა ერის, სხვადასხვა რწმენის, სხვადასხვა მსოფლმხედველობისა და პარტიულობის ადამიანები. მაგრამ ამ სხვადასხვაობას სრულიად არ შეუშლია მათთვის ხელი, ერთი, საერთოადამიანური საქმე ეკეთებინათ.

როცა ადამიანს უკურნებელი სენი შეეყრება და გარდაუვალი სიკვდილი დაემუქრება, რაღა მნიშვნელობა აქვს მის სოციალურ, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ თუ იურიდიულ მდგომარეობას?

არარსებობის წინაშე შიშვლდება ადამიანი და ხელოვნურად გამოგონილი ყოველგვარი სამოსელი მნიშვნელობასა და ღირებულებას კარგავს.

ადამიანს ერთადერთი მტერი ჰყავს – უგუნურება.

კანის ფერით განსხვავებული რასები ბუნებამ გააჩინა. უგუნურებამ კი ნაირ-ნაირი რასობრივი თეორიები მოიგონა და რასები ერთმანეთს დაუპირისპირა. იმის მაგიერ, რომ ბუნების კანონზომიერების შესაბამისად დაბადებული რასების თანაბარუფლებიანობა აღიაროს, უგუნურება ყველა ღონეს ხმარობს, მათ ერთმანეთი დააჩაგვრინოს.

სხვადასხვა ერი ბუნებამ გააჩინა, თავისუფლება და თავისთავადობა მიანიჭა, უგუნურებამ კი ერთი ერის მიერ მეორის დაპყრობა, დაჩაგვრა, ასიმილაცია მოიგონა. იმის მაგიერ, რომ ყოველი ერის ბუნებით თანდაყოლილი თავისუფლება აღიაროს, უგუნურება ნაირ-ნაირ საშუალებას იგონებს ერთა წასაკიდებლად და გადასამტერებლად.

ნაირ-ნაირი ენაც ბუნებამ გააჩინა. უგუნურებამ ენების დისკრიმინაცია მოიგონა. იმის მაგიერ, რომ ყველა ენის აუცილებლობა და პატივისცემა აღიაროს, უგუნურება ცდილობს, გააბატონოს რომელიმე ერთი ენა, დანარჩენი კი ჩანჩხლოს და მოსპოს.

ყოველი პიროვნება თავისუფალ ადამიანად ბუნებამ გააჩინა, უგუნურებამ კი სხვადასხვაგვარი ჩაგვრა მოიგონა – ეროვნული, სოციალური, პოლიტიკური, რასობრივი, იდეოლოგიური, რელიგიური და ა. შ.

ეს უგუნურებას სურს, იყოს ბუნების კანონზომიერებაზე ძლიერი და შეცვალოს იგი. დაუქვემდებაროს მის მიერ გამოგონილ უჭკუო სისტემებს.

სანდრო ეული და ეკატერინე გაბაშვილი მოსწავლეებთან შეხვედრაზე
ბათუმი, 1938

რასაც ადამიანი მიწვდა და შეიცნო სამყაროში, მან გაგვაოცა ჰარმონიულობით, კანონზომიერებით, აუცილებლობით, მშვენიერებით და სამართლიანობით, მაგრამ რასაც ვერ მიწვდა და ვერ შეიცნო, მან შეაშინა და თავზარი დასცა. მოეჩვენა ქაოტურად, უსამართლოდ, ბოროტად. თუმცა ელემენტური ლოგიკა ითხოვდა, კითხვა დაგვესვა ასე: თუ ის, რაც შევიცანით ჰარმონიული და სამართლიანია, რატომ უნდა იყოს ქაოტური და უსამართლო ის, რაც ვერ შევიცანით? ლოგიკა ითხოვს, ვიფიქროთ – ისიც, რაც ვერ შევიცანით, ისევე სამართლიანი, კანონზომიერი, აუცილებელი, ჰარმონიული და მშვენიერია, როგორც ის, რაც შევიცანით. ოღონდ სამართლიანი, მშვენიერი და ჰარმონიულია იმ შემოქმედის თვალთახედვით, ვინც ეს უთვალავფერიანი სამყარო შექმნა, რომელიც ყველგან არის, მაგრამ რომელსაც ადამიანი ყოველთვის ვერ ხედავს და ვერ წვდება. ამიტომ უნიჭობაც და ნიჭიერებაც, სილამაზეც და სიმახინჯეც, ავადმყოფობაც და ჯანმრთელობაც, ჭკუაცა და უჭკუობაც, პატიოსნებაც და უნამუსობაც, ძლიერებაც და უძლურებაც, უნარიანობაც და უუნარობაც სამყაროს აუცილებელი და განუყოფელი

ნაწილია. ეს ჰარმონიული ერთიანობა კარგად შეიცნო დავით გურამიშვილმა. მან ჯერ გაკვირვებულმა კითხვა დასვა:

თუ ხარ ღვიძილი, რაღა არს ძილი?!
თუ ხარ სიმაძღრე, რა არს შიმშილი?!
თუ ხარ სიცოცხლე, რა არს სიკვდილი?!
იყავ ერთ-ერთი, ინამე ღმერთი.

მერე დამშვიდებულმა თავად უპასუხა:

სიკვდილ-სიცოცხლე ორივე
არიან ღვთისა განგება.

უგუნურებას ღვთის განგება, ანუ ბუნების კანონზომიერება შეცდომად მიაჩნია და მის „გასწორებას“ ცდილობს. ამით უგუნურება კაცობრიობას თიშავს, ადამიანებს ერთმანეთს უპირისპირებს რასობრივ, ეროვნულ, რელიგიურ, სოციალურ, პოლიტიკურ, პარტიულ და სხვათა საფუძველზე.

მწერლობა ადამიანს არ უნდა უყურებდეს სექტური თვალსაზრისით, რომელიმე დოქტრინის კუთხით. მას ადამიანისადმი დამოკიდებულების ერთი თვალსაზრისი უნდა ჰქონდეს – **საერთოკაცობრივი.**

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი კი აიძულებს მწერლობას, ადამიანს უყუროს აკვიატებული სოციალ-პოლიტიკური დოქტრინის შესაბამისად.

მე ბოლშევიკის გარდა სხვა ვინმე
არც მიმაჩნია ადამიანად.¹

მკითხველისათვის ნათელია ამ სტრიქონების აბსურდულობა. პოეტმა ადამიანთა სიიდან ამორიცხა არა მარტო მილიონობით რიგითი მოქალაქე, არამედ წარსულისა და აწმყოს უდიდესი მოღვაწენი – რუსთაველი, დანტე, გოეთე, ნიუტონი, აინშტაინი და სხვანი და სხვანი. ისინი არ ყოფილან ბოლშევიკები და, მაშასადამე, პოეტის ლოგიკით, არც ადამიანები. მაგრამ, რაც მთავარია, ამ ლექსს თუ დავუჯერებთ, არც კომკავშირლები არიან ადამიანები, რამეთუ კომპარტიაში შესვლამდე ვერც ისინი იქნებოდნენ ბოლშევიკები.

კ. ლორთქიფანიძის ციტირებული სტრიქონების შემდეგ უნდა გაგახსენოთ ნიკო ლორთქიფანიძის სიტყვები:

გამხდარ თხას, დაკოჭლებულ ცხენს, ჩახმახდამტვრეულ თოფს ფასი
ეკარგება, ადამიანს კი ერთი და იგივე ფასი აქვს ყოველთვის და ყველ-

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „პირველის შემდეგ“ (ლექსები), 1927, გვ. 41.

სხედან: რაიკომის მუშაკები, ალიო მირცხულავა, ალექსანდრე ქუთათელი, შალვა დადიანი, სიმონ ჩიქოვანი, დემნა შენგელაია, ბესარიონ ჟლენტი, სილიბისტრო თოდრია; დგანან: კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, სანდრო ეული, ნიკო ლორთქიფანიძე
ჩანჩეთი, 1934

გან, იმერეთის მეფობას არგუნებს თუ დანელიას მელორეთ გააჩენს უფალი. დადიანის სასახლე ათას ფაცხაში არ გაიცვლება; ადამიანი კი იმდენივე ღირს, რაც მთელი კაცობრიობა, ადამიანის არც გაცვლა შეიძლება, არც დაფასება, არც გამრავლება, არც გამოკლება. იგი უფასოა. იგი ერთია, მუდამ ერთი.

ადამიანი მუდამ ადამიანია – არც მეტი და არც ნაკლები (მოთხრობა – „დადიანის ასული და მათხოვარი“).

ორი ლორთქიფანიძის ციტატების შედარებით ნათლად ჩანს განსხვავება ლიტერატურის პარტიულ და ჰუმანისტურ პრინციპებს შორის. ისიც გასაგებია, რომელ პრინციპს უნდა აღიარებდეს მწერლობა და ხელოვნება.

თითქოს კ. ლორთქიფანიძის ლექსის დაგვიანებული პასუხია შოთა ნიშნიანიძის „კომუნისტები“, რომელიც 70-იან წლებში დაინერა.¹

¹ შ. ნიშნიანიძე, „გადასახედი“ (ლექსების კრებული), 1977, გვ. 97.

ამ ლექსში ცნება „კომუნისტი“ უსაზღვროდ არის გაფართოებული. თუ ერთი პოეტისათვის ბოლშევიკის გარდა სხვა არავინ არის ადამიანი, მეორე პოეტისათვის ყოველი გამოჩენილი კაცი, იქნება იგი რეალური, ისტორიული პიროვნება თუ მხატვრული ნაწარმოების გამოგონილი პერსონაჟი, კომუნისტია. ამიტომ ერთადაა თავმოყრილი – პრომეთე, ცხრა ძმა ხერხეულიძე, ცოტნე დადიანი, დემეტრე თავდადებული, ჯორდანო ბრუნო, მღვდელი თევდორე, ტარას ბულბა, სპარტაკი, გავროში... ლენინი და სტალინი.

შ. ნიშნიანიძის ლექსში კაცობრიობის, პარტიულობის ყველა ნიშანი ნაშლილია. ცნება „კომუნისტი“ სრულიად აბსტრაქტულია. რაღაც კარგს გულისხმობს, მაგრამ რას – გაუგებარია.

როგორ შეიძლება, კომუნისტი ყოფილიყო მეფე დემეტრე თავდადებული და მონარქიზმის დაუნდობელი მტერი ლენინი?

როგორ შეიძლება, ერთნაირად კომუნისტი ყოფილიყო საქართველოს ეროვნული თავისუფლებისათვის მებრძოლი ცოტნე დადიანი და, ინტერნაციონალიზმის ნიღბით, რუსული შოვინიზმის ბურჟი სტალინი?

როგორ შეიძლება, ერთნაირად კომუნისტი ყოფილიყო ტიტანი პრომეთე და მარბიელი ლაშქრის ფანატიკოსი მეომარი ტარას ბულბა?

ეს კითხვები შ. ნიშნიანიძეს არ აინტერესებს. მისთვის მთავარია პათეტიკურ-ემოციური შეძახილი, რომელიც გააოგნებს კრიტიკრიუმდაკარგულ ადამიანებს. ნასროლი მიზანს ზუსტად მოხვდა: საქართველოს კომპარტიის მუშაკებს ლექსი დიდად მოეწონათ.

რამ გამოიწვია პოეტის და საზოგადოების ამგვარი დაბნეულობა? რატომ დაკარგა ცნება „კომუნისტი“ კონკრეტული შინაარსი და აბსტრაქტული გახდა?

დროთა განმავლობაში გასაგები შეიქნა, რომ თუ ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპს გაჰყვება მწერალი, იგი **კალმით ჯალათი** უნდა გახდეს, თანაც უნიღბოდ. მოგეხსენებათ, შუა საუკუნეებში ჯალათები ყოველთვის ნიღაბფარებული აკეთებდნენ თავიანთ შავ საქმეს. არ შეიძლება, საზოგადოებას დაენახა მათი სახე. თუ ისინი უნიღბოდ იქნებოდნენ, ხალხს ეცოდინებოდა, ვინ იყო ჯალათი და მათი ცხოვრება საზოგადოებაში შეუძლებელი გახდებოდა. ამგვარი მდგომარეობა შეექმნათ კალმით ჯალათებსაც. აბა, როგორ უნდა გამოსულიყო საზოგადოებაში უნიღბოდ ამ ლექსის ავტორი:¹

¹ აბზაცის ნაცვლად წინადადება – „რევოლუციის იდეალების სამსახურმა პროლეტარულ მწერლობას ბევრი უაზრობა და უზნეობა დაანერინა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

საბჭოთა პლაკატი
მხატვარი: ვიკტორ დენი, 1930

მე გადავწყვიტე მთლიანი გულით,
ახალი ქვეყნის დავრჩე ერთგული!
არ გაგიკვირდეს დღეს ეს ცვლილება,
არ გაგიკვირდეს, ნუ მეტყვი ჯალათს,
მე მამას მოგკლავ, დავახრჩობ დედას,
რევოლუციამ თუ კი მიბრძანა!

არც რევოლუციას, არც ლიტერატურას არ დასჭირდა ასეთი პოეტი. კალე ფეოდოსიშვილი, როგორც ხალხის მტერი, განანდგურა იმ რევოლუციამ და პარტიამ, რომლისთვისაც დედას ახრჩობდა და მამას ჰკლავდა.

ვაშა, გ.პ.უ. – შენი განაჩენი
ბოლშევიკურად არის დანერილი!
როგორც პოეტმა – პოლიტიკურმა
უნდა შეასრულო შენი გაკვეთილი,
სოციალიზმის ყველა მავნებელი
დიქტატურის ტყვეით იყოს დახვრეტილი!

¹ კ. ფეოდოსიშვილი, „ქალაქის ბაღში“, ჟურნ. „მერცხალი“, 1926, №4.

ვაშა, გ.პ.უ. – შენი განაჩენი
ბოლშევიკურად არის დანერილი!¹

საინტერესოა, როცა კლასობრივმა და პარტიულმა ძმებმა კედელთან დასახვერტად ააყუდეს ფრიდონ ნაროუშვილი, მაშინ თუ ყვიროდა – „ვაშა, გ.პ.უ. – შენი განაჩენი ბოლშევიკურად არის დანერილი!“²

ასე გაგრძელება აღარ შეიძლებოდა. საბჭოური მწერლობა მთლიანად იხდიდა ნიღაბს და საბოლოოდ ემიჯნებოდა ლიტერატურის ჰუმანისტურ პრინციპს.

ჯალათობის აპოლოგეტობამ იმდენად მოხიბლა მწერლობა, რომ დღემდე მოაღწია. „რკინის მუშტია საჭირო, რკინის ლოგიკის გარდა“ – ამოიკენესა 1978 წელს შოთა ნიშნიანიძემ.³ თან პარალელურად შ. ნიშნიანიძე ლექსს უძღვნის რკინის მუშტის მსხვერპლს ტ. ტაბიძეს.⁴ ამგვარი ქაოსი აზროვნებაში ტიპიურია საბჭოელი მწერლისთვის. ასეთ პირობებში აუცილებელი გახდა ჰუმანისტური ნიღაბი. ამოცანა – კომუნისტების ხოტბა-დიდება დარჩა. ეს ურყევი მოთხოვნილებაა. მაგრამ როგორ უნდა შეასრულო ეს განკარგულება დღეს, როცა უკვე აღარავინ იცის, რით არის, რა კონკრეტული გამოვლენით კომუნისტი და სოციალიზმი კარგი? მწერლობამ მოძებნა გამოსავალი აბსტრაქციაში. როგორც მთლიანად კაცობრიობის, ისე კერძოდ საქართველოს ისტორიაში არის დადგენილი ფაქტები, არიან პიროვნებები, რომელთა კეთილშობილება, ვაჟკაცობა, ზნეობრივი სინმიწე, გონიერება საყოველთაოდ აღიარებულია, არავის ეეჭვება. დავარქმევთ მათაც კომუნისტებს და პროპაგანდისტული მიზანიც მიღწეული იქნება. ასე გამოცხადდა კომუნისტებად პრომეთე, დემეტრე მეორე, ცოტნე დადიანი, ჯორდანო ბრუნო და სხვანი. უფრო მეტიც, ზოგიერთმა ქრისტიც კომუნისტად გამოაცხადა.⁵

¹ ფ. ნაროუშვილი, პოლიტიკური პოეტის დეკლარაცია, 1931, გვ. 21. გპუ ანუ ოგპუ – Объединенное государственное политическое управление. КГБ-ს ადრინდელი სახელი.

² აბზაცის ნაცვლად წინადადება „ამ სტრიქონების ავტორიც – ფრიდონ ნაროუშვილიც – მოსპეს“ (გამომცემლის შენიშვნა).

³ შ. ნიშნიანიძე, „რკინის კაცისა და ხალიბის დიალოგი“, ჟურნ. „ცისკარი“, 1978, №10, გვ.19.

⁴ შ. ნიშნიანიძე, „წითელი მიხაკები“, „გადასახედი“ (ლექსების კრებული), 1977, გვ. 264. არც შურისძიებას და არც პატიებას არ ვითხოვ, მხოლოდ ცოდვით იდაგები: კაცი აღარ იყო... და ისევ ტყვიებმა მკერდზე დააბნიეს წითელი მიხაკები“.

⁵ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

აუცილებელი გახდა, თუნდაც ფორმალურად, ჰუმანიზმისაკენ შემობრუნება. მაშინ ისტორიისაკენ მიიხედეს და იქ დაიწყეს ძებნა იმ ადამიანების, რომელთაც შეეძლოთ იდეალის როლის შესრულება. იტალიელმა კომუნისტმა მწერალმა და კინორეჟისორმა პიერ პაოლო პაზოლინიმ გადაიღო ფილმი „მათეს სახარება“. როცა ჰკითხეს – კომუნისტმა კაცმა ქრისტიანზე ფილმი რატომ გადაიღეთო – უპასუხა: პირველი კომუნისტი ქრისტიანი იყო და ამიტომო.

ასე დაიკარგა კრიტიკიკული – ვინ არის კომუნისტი. თუკი კაცობრიობის ისტორიაში ყოველ დიდებულ პიროვნებას კომუნისტს დავარქმევთ, ამას რაღა სჯობსო, მოენონათ სკკპ-ს მუშაკებს და ტაში დასცხეს აბსტრაქტული კომუნისტის სადიდებლად. გამოჩნდა ის, რაც უძველესი დროიდან ცნობილია. ამაღლებული, მშვენიერი და გმირული საერთოადამიანური თვისებაა. იგი ადამიანის სულიერ სამყაროში დევს და არაფერი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რასობრივად, ეროვნულად, სოციალურად, პარტიულად, რელიგიურად ეს ადამიანი ვინ არის. თურმე უბრალო ჭეშმარიტება გამორჩენიათ: ყოველ მოძღვრებას შეიძლება მიეცემასნოს ავაზაკი და ყოველი მოძღვრება აღიაროს პატიოსანმა ადამიანმა. ბუნებრივი ამბავი ყოფილა, რომ კაპიტალისტიც შეიძლება იყოს კარგი და ცუდი, და კომუნისტიც, ქრისტიანიც და მაჰმადიანიც. მდიდარიც შეიძლება იყოს ნაძირალა და ღარიბიც. კომუნისტობა არ ყოფილა კაიკაცობის საბუთი. დაინახეს ეს, მაგრამ ამის აღიარება არ უნდათ. უნდათ მხოლოდ ის, რომ კაცობრიობის გრძელი ისტორიის მანძილზე ყოველ კეთილშობილ კაცს კომუნისტის ქუდი ეხუროს. არ უნდათ, აღიარონ, რომ ამაღლებული, მშვენიერი, კეთილშობილური, გმირული ადამიანის სულიერი თვისებაა და არა პარტიული ან კლასობრივი. ამ მხრივ იდეოლოგიური მარცხის დამალვას აბსტრაქტული კომუნისტით აპირებენ. მაგრამ არავის დავინყებია, ადამიანში რა თვისების აღზრდას ქადაგებდა და ქადაგებს საბჭოური ლიტერატურა.

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი ითხოვდა და ითხოვს, მწერლობამ გამოავლინოს კლასობრივი თვითშეგნება. ეს კი გულისხმობს ადამიანთა შორის კლასობრივი და პარტიული დაპირისპირების ასახვას, წინასწარ დადგენილი ტენდენციით. ეს ტენდენცია ბრძანებს: მართალია მხოლოდ კომუნისტი. სხვა ყველა მტყუანია. ზნეობრივად ის იქცევა სწორად, ვინც კომუნისტს ემხრობა. სხვა ყველა დამნაშავეა. ამ მოდელის მიხედვით იქმნება ყველა მხატვრული ნაწარმოები. მართალია, ამგვარმა მოდელმა მოკლა ინტერესი მხატვრული აზროვნების მიმართ, რამეთუ

მკითხველმა წინასწარ იცის, როგორ და რანაირად დამთავრდება ყველა კონფლიქტი, ბრძოლა, ურთიერთობა, მაგრამ პროპაგანდისტის ასე მიიჩნის საჭიროდ და არასდროს არ ფიქრობენ მის შეცვლას.

მარშალი ვასილევსკი მემუარებში გვიამბობს: ერთხელ სტალინმა მკითხაო, მამათქვენს ოთხი შვილი ჰყავს. ოთხივე კარგი მდგომარეობის მქონე. რატომ არ ეხმარებით მოხუც მამას, რატომ გაქვთ მასთან კავშირი განწყვეტილი? ამის პასუხად ვასილევსკის უთქვამს: – ...1926 წლიდან ყოველგვარი კავშირი გავწყვეტეთ მშობლებთან. ასე რომ არ მოვეცეულებოდით, მაშინ, როგორც ჩანს, არა მარტო ჩვენი პარტიის რიგებში ვერ მოვხვდებოდით, არამედ მუშურ-გლეხური არმიის რიგებშიც კი საეჭვოა რომ მემსახურა.¹ ვასილევსკის მამა მღვდელი იყო. ხუცესის შვილს საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში სამუშაო რომ ეშოვა, აუცილებელი იყო სასულიერო წოდების მშობელზე უარი ეთქვა. მშობლების გაყიდვით და მიტოვებით გაეკეთებინა კარიერა. მარშალი თურმე ყველა ანკეტაში გულმოდგინედ აღნიშნავდა – მამასთან კავშირი აღარ მაქვსო.

ეს არ არის ცალკეული შემთხვევა. ეს იყო კომპარტიის მიერ შექმნილი მოდელი, რომლის მიხედვითაც უნდა ეცხოვრა ყოველ საბჭოთა მოქალაქეს. „მამა და მასწავლებელი“ თვალთმაქცობს, როცა ვასილევსკის ეკითხება, მამასთან კავშირი რატომ გაგიწყვეტიათო. სტალინმა ჩინებულად იცოდა, რატომაც ჰყავდა ვასილევსკის მამა მიტოვებული. ოღონდ მას ადამიანის გამასხარავება უყვარდა და უხაროდა, როცა კომუნისტური უზნეობის მონას ხედავდა.

ვინმე ა. კოლოდუბის, „ხალხის მტრის“ შვილს, თორმეტი წლის ბიჭს, მოუთხოვია მამის დახვრეტა და გვარის გამოცვლა. ამას სიხარულით ატყლოპინებული „Правда“ იუნყებოდა.²

დანიელ გრანინის მოთხრობის – „უკანსამგზავრო ბილეთი“³ – პერსონაჟი პეტრე სერგეის ძე უნდა გადაესახლებინათ, რაკი მამა ჰყავდა კულაკი. მამამ ურჩია შვილს – წადი, მთავრობასთან დამასმინე, უარი თქვი ჩემზე, როგორც კულაკზე. კომუნისტებს ეს გამცემლობა მოეწონებოდა, შეგიყვარებენ და ცხოვრებაში გზა გაგეხსნებაო. შვილიც ამ რჩევის შესაბამისად მოიქცა და გამყიდველობით იხსნა თავი.

¹ გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 21. 12. 1979.

² ან. ანტონოვ-ოვსეენკო, „ტირანის პორტრეტი“ (რუსულად), 1980, ნიუ-იორკი, გვ. 143.

³ ჟურნ. „Новый Мир“, 1976, №8.

**ირაკლი აბაშიძე, გიორგი კაჭახიძე, ალექსი გომიაშვილი, ბორის ჩხეიძე
თბილისი, 1930-იანი წლები**

ასე აყალიბებდნენ „ახალი ადამიანის“ შეგნებას და მორალს.

სევასტი თალაკვაძის რომანში – „გადასასვლელი“ – აღწერილია, როგორ მიმდინარეობს ოჯახში „კლასობრივი ბრძოლა“.

საშუალო გლეხი გლახუნ ზვიადაძე კოლექტივიზაციის წინააღმდეგია. მას ორი ქალიშვილი ჰყავს – თინა და ოლლა. ისინი კოლექტივიზაციის მომხრე არიან. მათ შორის ბრძოლაა. როცა გლახუნ ზვიადაძემ კულაკურ შეთქმულებაში მონაწილეობა მიიღო, იგი კომკავშირელმა შვილმა გასცა. ახალგაზრდა ბოლშევიკი პორფილე ეუბნება ანდრო კირსანიას, კოლექტივიზაციის ერთ-ერთ ორგანიზატორს:

...თინა საუცხოვო ტიპია ბოლშევიკის. იცი, რა მითხრა: ბაიაშვილი მამაჩემს მეგობრობს ძალიანო. მამაჩემი კი ფარული მენშევიკია და ჩვენი მტერით. ეს მე აქამდის მინდოდა განმეცხადებინა, მაგრამ ამ უბედურებამ მომიხსნო (თინა კულაკებმა დასჭრეს – ა. ბ.) და ველარ შევძელი. ახლა კი, როგორც კი გამოვწერები, ცეკას მინდა ვუთხრა ყველაფერი. ამიტომ ჩქარობს გამონერას საავადმყოფოდან.

თინა აღშფოთებულია იმით, რომ მამამისი ბაიაშვილმა არ დააჭერინა. კრებაზე თინა ბაიაშვილს ამხელს, როგორც ინტრიგანს:

– იგი, ამხანაგებო, ჩემ მენშევიკ მამას, რომელთანაც მე მუდამ დავა-
ში და ჩხუბში ვარ, მეგობრობს და ამას წინად მას გეპუემ ხელი სტაცა და-
საჭერად, ბაიაშვილმა კი დაიფარა და იხსნა.

მერე ავტორი თავის მხრივ ამატებს:

მან, გლახუნმა ისიც კი არ იცის, რომ თავისმა ქალიშვილმა – თინამ
ცენტრს უთხრა, გაუმხილა მამამისის პოლიტიკური ვინაობა.

როცა თინას გამცემლობა ანდრო კირსანიას მოხუცმა დედამ გაიგო,
არ მოეწონა ეს და შვილს უთხრა:

– მაგრამ ის ვილაც თინა ყოფილა, მამის წინააღმდეგ წასვლას და
მტრად გამოცხადებას მე თქვენსავით ვერ მოვუწონებ, როგორც შვილს.
ესაა მისი კაი ქალიშვილობა?

ბოლშევიკი ანდრო სირცხვილით იწვის დედის ასეთი ჩამორჩენილო-
ბის გამო და დედას კომუნისტურად არიგებს:

– შენთვის ძნელია ახლა, გაიგო ჩვენი კლასობრივი ბრძოლის საი-
დუმლობა, მისი პრინციპი, პოლიტიკური ბრძოლის ლოგიკა და დაუნ-
დობლობა...¹

ამრიგად, ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის მიხედვით
შექმნილი ნაწარმოებნი საუცხოო ბოლშევიკად მამის გამყიდველებს
თვლიან, ხოლო მშობლის სიყვარულისა და პატივისცემის მოთხოვნი-
ლება მხოლოდ იმას შეიძლება გაუჩნდეს, ვინც ჩამორჩენილია და კლას-
ობრივი ბრძოლის ლოგიკა არ ესმის.

ამგვარი შეგნების გამო გასცა მამა პავლიკ მოროზოვმა. ამის გამო
გამოაცხადეს იგი საბჭოთა ბავშვის ეტალონად. ამიტომ უმღერიან და
ლიტერატურაში მთელი პავლიკიდაა შექმნეს. ამიტომ დაუდგეს ძეგლი.

ამიტომ ჰკლავდა „მთვარის მოტაცების“ პირველ ვარიანტში კომკავ-
შირელი არზაყან ზვამბაია მამას – კაც ზვამბაიას.

მაგრამ მშობლების გაცემა-გაყიდვა მაშინ არის სიქველე, თუ იგი
კომუნისტების სასარგებლოდ ხდება. თუ კომუნისტების საწინააღმდე-
გოდ ჩადიან, მაშინ კი გაუგონარი ზნედაცემულობაა.

როცა კომპოზიტორ დ. შოსტაკოვიჩის შვილმა მ. შოსტაკოვიჩმა ვე-
ლარ აიტანა სსრკ-ში ცხოვრება და თავი აშშ-ს შეაფარა, „ლიტერატურ-
ნაია გაზეთა“ (1981 წ. 6 მაისი) აღშფოთდა: „ყველა დროში და ყველა
ხალხისათვის ყველაზე უმდაბლესი გამცემლობა იყო დედ-მამის საქმი-
სა და ხსოვნის ღალატი“.

¹ ს. თალაკვაძე, „გადასასვლელი“, წიგნი პირველი, 1933, გვ. 197, 198-199, 202, 209.

Тов. И. М. Громский.

обстановке, о чем свидетельствуют пере-хлестывания «На литшесту» в отношении Кольгичева, Григорьева и др. Оратор критикует также доклад т. Кыршона в той части, где докладчик подвергал критику последние номера «На литшесту», считая, что эта критика была недоста-точной.

жения нужно ударить. Удар здесь не-обходим, хотя это не должно быть битьем для битья. Этого партия делать не даст.

— Что достигается тем поворотом, который произвела партия? Прежде всего, он должен сплотить коммунистов, расширить их влияние на все слои писательства. Коммунисты должны повести за собой всех писателей, помогая им, бережно к ним относясь, критикуя, но не командуя. Основная же задача — вырабатывать кадры, обеспечить все условия для этого роста, для подлинного творчества.

— До последнего времени очень много писалось деклараций, много разговари-вали о методах, но разговаривали схо-ластически, абстрактно. Было очень мно-го группочек, но мало творче-ского соревнования. А надо боль-ше заниматься литературой, творчеством. Вопрос о методе нужно ставить не абстрактно, не подходить к этому делу так, что писатель должен сначала пройти курсы по диалектическому ма-териализму, а потом уже писать. Основное требование, которое мы пред'яв-ляем к писателям, — пишите правду, правдиво отображайте нашу действи-тельность, которая сама диалектична. Поэтому основным методом советской литературы является метод социалисти-ческого реализма.

„სოციალისტური რეალიზმის მეთოდი“ პირველად ივან გრონსკიმ ახსენა

„ლიტერატურნაია გაზეტა“, 23 მაისი, 1932

ტურის პარტიულობის პრინციპი? ან სოციალისტური რეალიზმი რა-ლა? უკვე აღარ იციან, რა თქვან. ამიტომ სიტყვით არც ერთი ქვეყნის ლიტერატურაში არ ებრძვიან ფორმალიზმს და აბსტრაქციონიზმს ისე, როგორც საბჭოურ ლიტერატურაში, ხოლო საქმით არც ერთი ქვეყნის ლიტერატურა არ არის ისე ფორმალისტური და აბსტრაქციული, რო-გორც საბჭოური.

ეს ბუნებრივიც არის. დღეს თეორიულად საბჭოური ლიტერატუ-რა აღიარებს მწერლობის პარტიულობის პრინციპს, პრაქტიკულად კი ცდილობს, თავი აარიდოს, გაექცეს მას.

თეორიისა და პრაქტიკის შეუსაბამობა-შეურიგებლობამ დაბადა საბ-ჭოური აბსტრაქციონიზმი.

V

მწერლობა-აგიტპუნქტი და მისი შედეგი¹

აგიტპუნქტური მწერლობა იოლი „შემოქმედებით“ გადის ფონს. საკმარისია კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების ან ინფორმაციის გართმვა და ლექსი მზად არის:

*ზვრების ბოლოს, მთების მწვანე უბეს
რაკეტების რაზმი შეუხიზნავს...
რა ქნან... ზოგჯერ ააცდინეს ღრუბელს,
ახლა მაინც იდარაჯონ ფხიზლად.
ზვრები ისევ ბიბინებენ ლურჯად,
ვაზი მერქანს ისევ შემოერტყა,
წელს მოსავალს კარგი პირი უჩანს,
ოლონდ ცოტაც დაგვაცალოს სეტყვამ...²*

პრესამ შეგვატყობინა, რომ მდინარე ყვირილა გაიწმინდება. დაიდგა სათანადო მანქანები და მარგანეცით მდინარის წყალი აღარ გაჭუჭყიანდებაო. მაშინვე გაჩნდა ლექსიც:

*დრომ შენთვისაც მოიცალა დიდ საქმეთა სამკელად,
კობტა ბიჭო, თეთრო ბიჭო, გუშინდელი ზანგელა.
ბიჭო, თუ ყვირილია, ახლა უნდა ყვიროდე,
ახლა უნდა გრგვინავდე ფოთის სანაპირომდე.³*

ასევეა პროზაშიც. ვთქვათ, კომპარტიის ცკ-მა დაადგინა: უნდა ვებრძოლოთ ნეგატიურ მოვლენებს, ე. ი. უნდა ვებრძოლოთ სახელმწიფო ქურდებს, გამფლანგველებს, მექრთამეებს, კომბინატორებს და ამგვარი ჯურის ნაირ-ნაირ ავაზაკებს. რაც საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა, იმ დღიდან სულ ნეგატიურ მოვლენებს ებრძვიან კომუნისტები, მაგრამ პოზიტიური მოვლენები სულ უფრო და უფრო უძღურდება და ნეგატიური სულ უფრო და უფრო ძლიერდება. არავინ უწყის, ბოლოს რა მასშტაბს მიაღწევს. იზრდება იმიტომ, რომ ნეგატიური მოვლენები სოციალიზმთან ერთად დაიბადა. მიხეილ ზოშჩენკოს მოთხრობა აქვს ერთი, „ძაღლის ყნოსვა“ ჰქვია სახელად.

¹ ქვესათაური შეცვლილია: „პარტიული კონიუნქტურა და მისი შედეგები“ (გამომცემლის შენიშვნა).

² ი. ნონევილი, „წელს მომავალს კარგი პირი უჩანს“, გაზ. „კომუნისტი“, 11. 08. 1974.

³ მ. ნიშნიანიძე, „ყვირილაო, გუშინდელი ზანგელა...“, გაზ. „კომუნისტი“, 10. 01. 1981.

იოსებ ნონეშვილის იუბილე
მოსკოვი, 1978

ერემია ბაბკინს ქურქი მოპარეს. იჩივლა. მილიციელმა ძალღიმი მოიყვანა. საერთო საცხოვრებლის ბინადარნი ეზოში გამოიყვანეს და გაამწყვდინეს. ძაღლმა ქურქის ძებნა დაიწყო. ძაღლი ჯერ თეკლე ბებიას ეცა. თეკლემ აღიარა, მართალია, ქურქი არ მომიპარავს, მაგრამ ხუთი ვედრო საფუარი და აპარატი ჩემი ანაპნულიაო. მერე სახლმმართველს მივარდა ნაგაზი. სახლმმართველიც გამოტყდა: ქურქი არც მე მომიპარავს, მაგრამ წყლის ფული რომ ავკრიფე, ის კი მივითვისეო. მეშვიდე ოთახში მცხოვრებ მოქალაქესაც ეცა ძაღლი. ისიც იძულებული გახდა გამოტყეხილიყო: ქურქი არ მომიპარავს, მაგრამ შრომის წიგნაკში თარიღი გადავასწორე და ერთი წლის სტაჟი მოვიმატეო. მერე ძაღლი თავად ერემია ბაბკინს მივარდა. ბაბკინმა გაამხილა საიდუმლო: ქურქი თვითონ მოვპარეო ძმას. ამის დამნაშაველი შეშინებული ხალხი გაიქცა. მაგრამ ძაღლი მისდევდა და სათითაოდ იჭერდა. თურმე ყველა დამნაშავე იყო. მილიციელის სინარულს საზღვარი არ ჰქონდა: ერთად ამდენი ბოროტმოქმედი დავიჭირეო. მაგრამ მისი მხიარულება დიდხანს არ გაგრძელებულა. ბოლოს ძაღლი მასაც ეცა. მილიციელმა ძაღლს მოუბოდიშა: მოქალაქე ძაღლო, შენს შესანახად სამ თუმანს მაძლევენ, მაგრამ ორს მე ვითვისებ და მხოლოდ ერთს ვხარჯავო შენზე. მ. ზოშჩენკო ასე ამთავრებს მოთხრობას: – მერე რა მოხდა, ვერ გეტყვით, რადგან მეც ფაცხაფუცხით მოვუსვიო იქიდან.

სხედან: პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ალიო მაშაშვილი, ლევან ასათიანი; დგანან: ?, დემნა შენგელაია
1930-იანი წლები

ეს მოთხრობა 1923 წელს დაიწერა. ოქტომბრის რევოლუციიდან ექვსი წელიც არ იქნებოდა გასული, მაგრამ ის მანკიერებანი, რასაც ვითომ ახლა ებრძვიან კომუნისტები, უკვე ტოტალურად ყოფილა გავრცელებული.

– მე ჩემი თვალით შევნიშნე, ამხანაგებო, – განაგრძობდა ისევ კარპოვი, – როცა ერთმა ყაბალახით თავშეხვეულმა მუშამ, მორჩა სამუშაოს თუ არა, გვერდზე მიიხედ-მოიხედა, ფრთხილად სახაზინო სატეხი ჯიბეში ჩაიდო და შინისაკენ გზას გაუდგა... მეორემ სალაშინი გააპარა...

– ნუთუ? – ჩაილაპარაკეს ზოგიერთებმა და ისევ ერთმანეთს გადახედეს...

– სამწუხაროდ, ეს ასე არის, ამხანაგებო, და მოგეხსენებათ, რომ ყოვლად დაუშვებელია სახელმწიფო ავლადიდების ასე უთავბოლოდ განიავება...

ეს ნაწყვეტი პანტელეიმონ ჩხიკვაძის რომანიდან „სართულები“ გახლავთ ამონერილი (გვ. 83), რომანი კი ცალკე წიგნად 1934 წელს გამოიცა.

ამ რომანიდან კიდევ ერთ ამონაწერს გაგაცნობთ:

კარლო კალაძე, ნოე ზომლეთელი, შალვა დადიანი
ქუთაისი, გაზეთის „მუშა და კოლმეურნე“ რედაქცია, აპრილი, 1934

რამდენი ქარხანა შენდება, რამდენი ახალი წარმოება-დანესებულება იხსნება, რამდენი რა... მაგრამ უბინაობა მაინც ვერ იქნა და ვერ აღმოფხვარიო... (გვ.13).

დღესაც ზუსტად ასე არ ლაპარაკობენ?

იციან, რომ ვერც ერთ მანკიერ მოვლენას ვერ აღმოფხვრიან, რამეთუ ისინი სოციალიზმ-კომუნიზმის თანდაყოლილი თვისებაა, მაგრამ ნაირ-ნაირ დადგენილებებს მაინც იღებენ. ხალხი უნდა მოატყუონ: მანკიერ, ნეგატიურ მოვლენებს ვებრძვიო. და აი, ამ დადგენილებების შესაბამისი რომანებიც ცხვება. მაგალითად, გიორგი ციციშვილის „სძლიე სიხარბესა შენსა“, სადაც სათაურშივეა ლოზუნგი გადმოსროლილი. ანდა სულხან ქეთელაურის „ზაფხულის ცხელი დღეები“ და სხვა მრავალი.

პარტიულ ლიტერატურას ერთი ურყევი თვისება აქვს: უსაშველოდ ერთფეროვანია და არ ვითარდება. ვისი დაწერილიც უნდა იყოს, როდის დაწერილიც უნდა იყოს, ტყუპის ცალეზივით ჰგვანან ერთმანეთს.

1926 წელს ნოე ზომლეთელი წერდა:

*მემანქანევ! ჩამოასხი,
მე ლოთი ვარ, ზეთის ლოთი,
გეშინოდეს ჩემი რისხვის
და გიყვარდეს ეგ ხმის ქოთი...*

ალიო მაშაშვილი, კარლო კალაძე,
კონსტანტინე ლორთქიფანიძე
1920-იანი წლები

ზზიი... ნკორიინტ! მემანქანე,
გაფრთხილება გაგპარია:
შენ ზეთი დამიგვიანე
და ქალაღდი გადიბზარა...¹

1937 წელს ალექსანდრე გომიაშვილი განაგრძობდა:

არის შეტევა. მანქანა
მთებში გუგუნებს ნიადაგ.
მოდის ხევი და... ბარაქა,
ველად მოჰყვება ლიანდაგს.

...

ისევე ჰგლეჯენ დგრიალით
გვირაბებს ამონალები...²

1940 წელს ალიო მაშაშვილი (მირცხულავა) მღეროდა:

ის ქარხანაა, შავი, მტვრიანი,
კვამლის კრიალით მთებს რომ ედება,

¹ ნ. ზომლეთელი, „რატაციონი“, ჟურ. „მერცხალი“, 1926, №4, გვ. 3-4.

² ალ. გომიაშვილი, ლექსები, 1937, გვ. 41.

ჰქმნის მანქანათა ჩქარის ტრიალით
ინდუსტრიულურ შემოქმედებას!

...

მაშ, იგრაგანეთ კვლავ, მანქანებო,
გრიგალივით რომ დაზგებს დაჰხარით,
დასცხეთ, დაჰკარით, ამხანაგებო,
დასცხეთ-დაჰკარით, დასცხეთ, დაჰკარით.¹

1955 წელს მუხრან მაჭავარიანი მოუწოდებდა:

აღმართულია ვოლგის პირას ძლევამოსილად,
ბედნიერია კომუნიზმის მოახლოვებით...

ხე-ტყე,

ცემენტი,

ქვანახშირი,

აგური,

სილა...

ვოლგით,

ყოველდღე

ყოველ მხრიდან

მოაქვთ

ყოველი,

– ვით კომუნიზმის ნაწილები...²

1976 წელს ლადო სულაბერიძე იყო მშენებლობით შთაგონებული:

ჰაერში გაკიდულ ფოლადის ბაგირებს

ჩამავალი მზე ელაციცება.

აქ დაღვრილ ოფლს თუ ეჭაშნაგირე,

გაგიტაცებენ გზნების კვიცები.

მოხეთქილია ლავა შენების

რკინით,

ფოლადით,

ღორღით,

ცემენტით,

ყინით,

¹ აღ. მაშაშვილი, თხზულებანი, 1940, გვ. 75.

² მ. მაჭავარიანი, ლექსები, 1956, გვ. 56.

ლადო სულაბერიძე
1970-იანი წლები

*შეტევით,
სწრაფვით,
ჭენებით,
გაჯიუტებით, ამოჩემებით.¹*

მკითხველმა მინდა იცოდეს. ეს ნიმუშები იმისათვის არ მომიტანია, რომ მათ ავტორებს საყვედური ვუთხრა. არა.²

ამგვარი ლექსები, სამწუხაროდ, ყველას აქვს დაწერილი – ყველაზე ნიჭიერსაც და ყველაზე უნიჭოსაც. ზემორე ციტირებული ლექსები მოხმობილია მხოლოდ აგიტპუნქტური პოეზიის თვალნათელი ილუსტრირებისათვის.

სხვადასხვა ნიჭის, სხვადასხვა ტემპერამენტის, სხვადასხვა დამოკიდებულების პოეტები, სხვადასხვა დროს დაწერილი ლექსები და სრულიად ერთნაირი, ერთფეროვანი, ერსახოვანი განწყობილება, პათოსი და შინაარსი! რატომ? იმიტომ, რომ პარტიულ მწერლობას ერთადერთი დანიშნულება აქვს: შექმნას ამა თუ იმ მშენებლობის (ან ღონისძიების) გარშემო ცრუ ენთუზიაზმისა და ცრუ აღტაცების ცრუ პათოსი. ამის

¹ ლ. სულაბერიძე, „ნდობის კაშხალი“, ჟურნ. „მნათობი“, 1976, №11, გვ. 3–15.

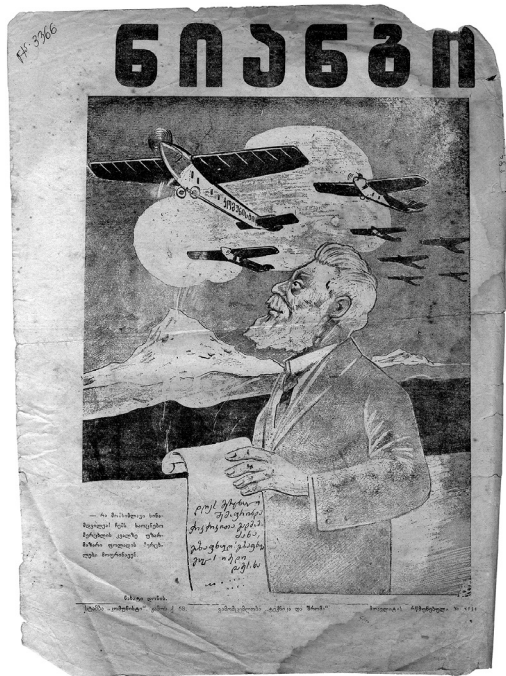
² აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

გაკეთებას არ სჭირდება არავითარი აზრი. მისთვის საკმარისია პათე-
თიკური შექაზილების კორიანტელი – ფოლადი, კვამლი, ღორღი, ჟინი,
მტვერი, შეტევა, გუგუნი, ამონალი, გრაგანი, ჯახანი, დასცხეთ, დაჰ-
კარით, ზზიი.., წკრიინტი.., დინამიტი, დაძგერება, ხე-ტყე, სილა, აგუ-
რი, დენთი, ბურღი... და ცრუ შრომისა და ენთუზიაზმის ატმოსფეროც
დახატულია.

ამგვარი ერზაცლიტერატურა მწერლობის მკვდარი ნაწილია. შეიძ-
ლება თქვან – რა მოხდა მერე, ლიტერატურას ყოველთვის ახლავს მა-
კულატურა, უამისოდ მწერლობა არ არსებულაო. ეს მართალია, მაგრამ
საბჭოური ლიტერატურის საქმიანობის დროს საშიში სხვა გარემოე-
ბაა: თავისუფალი ლიტერატურული შემოქმედების დროს მაკულატურა
უნებლიეთ იქმნება. მართლაც, მწერალი ყოველთვის ხომ ვერ შექმნის
შედეგს! მარცხი გულდასაწყვეტია, მაგრამ იგი გამოცდილებით აჯილ-
დოებს მწერალს და ისიც ცდილობს, ფეხი აღარ წაიკრას. საბჭოურ
მწერლობაში კი ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი საგანგებოდ
გეგმავს და ნერგავს მაკულატურას. მწერლობის პარტიულობის პრინ-
ციპს სურს შექმნას ერთგვარი ლიტერატურული ნარკოტიკი, რომელიც
საზოგადოებას თუ პიროვნებას დროებით ალაგზნებს და ალატკინებს.
როგორც ყოველგვარი ნარკოტიკი, ისე ლიტერატურულიც, აავადებს
ადამიანს. ლიტერატურული ნარკოტიკი ყველაზე მძიმე ფორმის სენს
ინვესს – გონებრივ გადაგვარებას, როგორც ცალკეული პიროვნების,
ისე მთელი საზოგადოების.

პარტიული მწერლობა დანაშაულს ჩადის არა მარტო საზოგადოების
წინაშე, არამედ თავისთავის მიმართაც.

პარტიული მწერლობა მსწრაფლწარმავალია. იგი მალე იკარგე-
ბა. უცბად ეძლევა დავინყებას. დღეს ხალხს აღარ ახსოვს, აღარ აინ-
ტერესებს არა მარტო ზაჰესიდა ან სამგორიდა, არამედ საბჭოური
ლიტერატურის ისეთი მძლავრი ნაკადიც, როგორიც არის ლენინიდა.
პარტიული მწერლობის სიმძლავრე და შეტევა მოჩვენებითია. თუმცა,
გარკვეული მცირე დროის მანძილზე შეიძლება შთაბეჭდილება მოახდი-
ნოს, ბრბო გააოგნოს. მაგრამ, როგორც ითქვა, მალე ქრება. ამ თვისე-
ბის გამო აგიტპუნქტურ ლიტერატურაში მწერალი ამაოდ თანამშრომ-
ლობს. საკუთარ შრომას უნაყოფობისათვის წირავს. გიორგი ლეონიძემ
თავისი შემოქმედებითი ენერჯის დიდი ნაწილი ტყუილად შესწირა
აგიტპუნქტურ მწერლობას. არც მის შემოქმედებას, არც მთელ ქარ-
თულ ლიტერატურას ეს ნაწილი არაფერს მატებს, არაფერს ეუბნება.

ჟურნალის „ნიანგი“ ყდა
1935, იანვარი, №2

ახლა დავფიქრდეთ და წარმოვიდგინოთ, რა დიდი და გამოუსწორებელი დანაშაულია გ. ლეონიძის წინააღმდეგ. რატომ აიძულეს მე-20 ს. ქართული პოეზიის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენელი, დაეხარჯა ნიჭი არაფრისათვის? გ. ლეონიძე სანიმუშოდ დავასახელე, თორემ ასე არ გადაიყარა წყალში ბევრი ნიჭიერი მწერლის შრომა? დღესაც ასევე არ იყრება?¹ ეს ხომ პიროვნების უმოწყალო ძარცვაც არის და მთელი კულტურისაც. აგიტპუნქტურ მწერლობას ხომ არავითარი ღირებულება არა აქვს მომავალი თაობების სულიერი ცხოვრებისათვის. ყოველი თაობის სულიერი ცხოვრება მარტო იმით არ იკვებება, რასაც თანამედროვენი ქმნიან. საზრდოობს იმითაც, რაც წინამორბედებს დაუტოვებიათ. რა იქნებოდა დღეს ქართველი კაცის სულიერი ცხოვრება, რომ იგი არ კითხულობდეს რუსთაველს, სულხან-საბას, გურამიშვილს, ილიას, აკაკის, ვაჟას და სხვებს – ჩვენებურს, თუ უცხოელს! ისინი ამდიდრებენ და აკეთილშობილებენ ჩვენს სულიერ სამყაროს, რადგან გველაპარაკებიან ადამიანზე, მის მარადიულ სიხარულსა და ტკივილზე, ზნეობრივ ამალღებასა და დაცემაზე, მშვენიერებასა და სიმახინჯეზე.

¹ „გიორგი ლეონიძემ... (გვ. 98) იყრება?“ ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპმა გააღატაკა მწერლობა საერთოდ და მწერალი კონკრეტულად. უნაყოფო გახდა მისი შრომა. ამ გაუგონარ ექსპლუატაციას მწერლობა მშვიდად ითმენს და პროტესტის ნიშნად დაკნავლებსაც კი ეშინია.

ექსპლუატაცია ორგვარია – სოციალური და ინტელექტუალური. კომპარტია თითქოს თავგადადებული ებრძვის სოციალურ ექსპლუატაციას, ერთი ადამიანის მიერ მეორე ადამიანის შრომის ნაყოფის მითვისებას. მაგრამ არაფერი გამოუვიდა, რამეთუ ჭიანჭველებივით მომრავლებული სახელმწიფო ქურდები, კომბინატორები, მექრთამეები, გამომძალველები და ხალტურისტები ითვისებენ პატიოსანი ადამიანების ნაშრომს. ეწევიან მათ ჯერ გაუგონარ ყვლეფას. მართალია, კომპარტიამ სოციალური ექსპლუატაციის პრობლემას ვერ მოუარა, მაგრამ, სანაცვლოდ, ბეჯითად და მტკიცედ დაამკვიდრა ინტელექტუალური ექსპლუატაცია. როცა ადამიანს აიძულებენ, ის ილაპარაკოს და წეროს, რაც მას არ სწამს და არც სჯერა, ეს არის შემზარავი ინტელექტუალური ექსპლუატაცია. საბჭოთა მოქალაქეების ოთხმოცდაათი პროცენტი მაინც, თუ მეტი არა, იმას ლაპარაკობს და წერს, რაც არ სწამს და არ სჯერა. თუ ანტიკურ ეპოქაში არსებობდა სოციალური მონობის ინსტიტუტი, სოციალიზმის დროს შეიქმნა ინტელექტუალური მონობის ინსტიტუტი. ეს ძალიან საშიში მოვლენაა თვითონ სოციალიზმისათვის. მარქსისტ-ლენინისტი ისტორიკოსები ამტკიცებენ, რომის იმპერია სოციალური მონობის არსებობამ დაანგრიაო. მონას აღარ აინტერესებდა შრომა. იგი აღარ ქმნიდა მატერიალურ დოვლათს. ამან შიგნიდან გამოლრღნა რომის იმპერია და საკმარისი აღმოჩნდა გარედან ოდნავ ხელის კვრა, რომ იმპერია ხუხულასავით დაემხო. თუ სოციალურმა მონობამ ამგვარი რეზულტატი გამოიღო, წარმოიდგინეთ რა შედეგს მოიტანს ინტელექტუალური მონობა, დღეს სსრკ-ში აღარავის სურს შრომა. ყველა ცდილობს ნაირ-ნაირი კომბინაცია-მაქინაციით დაუძვრეს საქმეს და თავი მუქთახორობით შეინახოს. ჯერჯერობით გამოსდით კიდეც ეს: ყველა მუქთახორობა ბევრათ უკეთ ცხოვრობს, ვიდრე გამრჯე, მშრომელი კაცი. ამ მდგომარეობიდან თავის დაღწევა კომუნისტებს ცარიელი პროპაგანდით უნდათ და მწერლობას აიძულებენ, შრომას უმღერონ. მაგრამ ასე უბრალოდ და იოლად ამ პრობლემის გადაწყვეტა არ შეიძლება.

მართალია, ადამიანი გვაღვასაც უნდა ებრძოდეს, კარგი მოსაგალიც უნდა მოჰყავდეს, რკინიგზასაც უნდა აშენებდეს, ქარხანა-ფაბრი-

კებსაც უნდა აგებდეს და ბალ-ვენახსაც უნდა უვლიდეს, მაგრამ ჯერ მკაფიოდ და ნათლად უნდა ჰქონდეს ჩამოყალიბებული თავისთვისაც და სხვისთვისაც, ვინ არის იგი, როგორი ადამიანი, რა იდეალს ემსახურება. ამ საქმეში მას ხელოვნება და მწერლობა უნდა ეხმარებოდეს.

თუ მწერლობა ადამიანის ზნეობრივ ღირებულებას მხოლოდ იმით შემოფარგლავს, რომ მავანმა და მავანმა კაცმა გვალვას აჯობა, დიდი ჭირნახული მიიღო, გიგანტური ქარხანა ააშენა ან ჭაობი ამოაშრო, მაშინ ლიტერატურა ადამიანის სულიერ გამშვენიერებას, ამაღლებას ხელს ვერ შეუწყობს. პირიქით, დააკნინებს მას. ბორის ჩხეიძის რომანის „ფეროს“ პერსონაჟი მელაშა ქარხანას აშენებს. დიდი აქტივისტიც არის. მაგრამ არც ეს რომანი და არც მისი პროპაგანდისტი დღეს აღარავის ახსოვს. დღევანდელი ჩვენი საზოგადოების სულიერ ცხოვრებაზე არავითარ გავლენას არ ახდენს. ილიას ოთარაანთ ქვრივი არც საკოლმეურნეო მინდვრებზე მუშაობს, არც ქარხანას აშენებს, მაგრამ ყოველი ადამიანის სულიერ სამყაროზეც მოქმედებს, შრომასაც გვასწავლის და ქალობის ეტალონიც არის. ალბათ, მეტყვეით, აქ მნიშვნელობა ილია ჭავჭავაძისა და ბორის ჩხეიძის მწერლური ნიჭიერების სხვაობას აქვსო. მაგრამ, ჩემი აზრით, გადამწყვეტი ეს არ არის. გადამწყვეტია მწერლის ადამიანისადმი დამოკიდებულების პრინციპი. ბ. ჩხეიძეს, როგორც ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის მიმდევარს, არ აინტერესებს მელაშა-ადამიანი. იგი ცდილობს დახატოს მელაშა-მშენებელი. ბ. ჩხეიძის და მსგავსი მწერლებისათვის უმთავრესია ქარხანა აშენდეს. ამიტომ მელაშას ზნეობრივი ფუნქცია შემოიზღუდა და მკითხველს ხელთ საქმე შერჩა, რომელსაც ზემოქმედების ძალა არა აქვს. ილიასათვის კი მთავარია ადამიანი, მისი ტკივილითა და სიხარულით. ეს ტკივილი და სიხარული მკითხველზეც მოქმედებს და ოთარაანთ ქვრივის ემოციურ სამყაროში შევეყვართ. ეს ემოციური სამყარო მკითხველის სულს ამდიდრებს, აფიქრებს, აკეთილშობილებს, ასწავლის სიყვარულსა და თანაგრძნობას. შეიძლება ვერც შევამჩნიოთ, მაგრამ „ოთარაანთ ქვრივის“ ნაკითხვის შემდეგ, ცოტად თუ ბევრად, ჩვენს სულში რაღაც იცვლება, სხვანაირი ვხდებით. ამ თითქოსდა შეუმჩნეველი კვალის დატოვებაა მწერლობის ფუნქცია. ეს კი მაშინ მოხდება, როცა მკითხველისა და პერსონაჟის სახით, ორი ადამიანი შეხვდება ერთმანეთს და მუდმივი კონტაქტი დამყარდება მათ შორის. პროპაგანდისტული მოდელის მიხედვით შექმნილ სქემასთან კი ამგვარი კონტაქტი არ მყარდება.

პროლეტპოეტი პეტრე სამსონაძე გახარებული წერდა:

ჯანსუღ ჩარკვიანი, სერგო კლდიაშვილი, თამაზ ჭილაძე, ნოდარ დუმბაძე,
არჩილ სულაკაური
სერგო კლდიაშვილი ათვალიერებს ნოდარ დუმბაძის ლენინური კომკავშირის
პრემიის მედალს, რომელიც მიენიჭა რომანისთვის „მარადისობის კანონი“
თბილისი, 1980

*ხედავთ ჰამლეტებს? სამარეში როგორ მიდიან?!!
ულმობელია დღევანდელი რევოლუცია,
ბევრ მათგანისთვის გლოვის კაბა გადაუცვია.¹*

იმას კი ვერ მიხვდა, რომ, თუ ჰამლეტები წავლენ სამარეში, მაშინ, მის მაგიერ, ქურდები, კომბინატორები, ხალტურისტები, მექრთამეები, და საერთოდ ყოველგვარი ჯურის ავაზაკები, მოვლენ. ასეთია ულმობელი ლოგიკა. როცა ადამიანის ზნეობრივი ღირებულება ყოველდღიური პრაქტიკული საქმიანობით (ისიც საეჭვო და არასანდო საქმიანობით) ფასდება და სხვა, უფრო მაღალი კრიტერიუმში დაკარგული გვაქვს, როცა ადამიანი არ ფიქრობს სიცოცხლის, სიკვდილის, გონიერების, უგუნურების, პატიოსნების, უსინდისობის, სილამაზის, სიგონჯის და სხვა

¹ პ. სამსონაძე, „სონეტი იონა ვაკელს“ – „ცეცხლის ხმები“, 1923.

ამგვარ პრობლემაზე და მისი რუასი¹ დაკავებულია მხოლოდ დროებითი და წარმავალი საკითხებით, იგი უზნეობის ქაობში ეფლობა. უზნეობა კი ბადებს ყოველგვარ ბოროტებას.

როცა საბჭოთა საზოგადოება უზნეობის ქაობში ჩაიძირა, მწერლობა გაუბედავად ალაპარაკდა სულიერ ფასეულობაზე. ნ. დუმბაძის „მარადისობის კანონის“ პერსონაჟმა გვაუწყა, რომ ავადმყოფობის დროს ასეთი დასკვნა გავაკეთო:²

...ადამიანის სული, გაცილებით უფრო მძიმეა, ვიდრე სხეული, იმდენად მძიმე, რომ ერთ ადამიანს მისი ტარება არ შეუძლია, ამიტომ, ვიდრე ცოცხლები ვართ, ერთმანეთს ხელი უნდა შევაშველოთ და ვეცადოთ, როგორმე უკვდავყოთ ერთმანეთის სული; თქვენ ჩემი, მე – სხვისი, სხვამ – სხვისი და ასე დაუსაბამოდ, რამეთუ იმ სხვისი გარდაცვალების შემდეგ არ დავობლდეთ და მარტონი არ დავრჩეთ ამ ქვეყანაზე.³

კი მაგრამ, ეს ხომ ქრისტიანობის მცნებათა გამეორებაა და რად სჭირდება მას ბაჩანა რამიშვილის „აღმოჩენა“? მიუხედავად ამისა, ნ. დუმბაძის დასკვნა მაინც არ არის ასული ქრისტიანული მოძღვრების სიყვარული-სა და სათნოების დონემდე. ხოლო იესო ჰრქუა მას, ვითარმედ არა კაც-ჰკლა, არა იპარო, არა იმრუშო, არა ცილი სწამო. პატივი-ეც მამასა შენსა და დედასა შენსა და შეიყუარო მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თუისი (მათე, 19; 18, 19).

მღვდელ იორამ კანდელაკსა და მწერალ ბაჩანა რამიშვილს შორის კამათი საბჭოთა მწერლის, სკკპ წევრის ბაჩანა რამიშვილის სრული მარცხით მთავრდება. ამას არა მარტო ბაჩანა რამიშვილის დასკვნა მოწმობს, არამედ მისი სიზმარიც, როცა ზმანებაში ხილულ ქრისტეს სკკპ წევრი ეუბნება:⁴

...მაშინ დაეშვა მუხლებზე ბაჩანა, თაყვანი სცა ახალგაზრდას და უთხრა:

– გიხილე და გინამე.

სასიკვდილოდ გადადებულ ბაჩანა რამიშვილს ლენინი არ ზმანებია. ქრისტე დაესიზმრა. ბუნებრივია, ადამიანის არსებობის უკანასკნელ წუთს ლენინს არ ძალუძს ნუგეშის ცემა. პირიქით, როცა ლენინი კვდე-

¹ რუასი – გონება.

² „გვაუწყა... გავაკეთო“-ს ნაცვლად „სასიკვდილო სარეცელზე მწოლარემ, სიზმარში ქრისტე იხილა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

³ ნ. დუმბაძე, „მარადისობის კანონი“, 1978, გვ. 239.

⁴ სამი აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ბოდა, თვითონაც უთუოდ ღმერთს ევედრებოდა შველას. არც სოციალიზმისა და კომუნიზმის თეორია უშველის და შეეხილება ადამიანს სულის ხორცთან განშორების ჟამს.

თუ ნ. დუმბაძეს ქემშარიტად სწამს მარქსიზმ-ლენინიზმი, მაშინ ორი პროტაგონისტი, რატომ ნახულობს სიზმარში ქრისტეს, რატომ აკეთებს ქრისტიანული ზნეობით სავსე დასკვნას და რატომღაა რომანის ბოლო სიტყვა მარიამთან ნამიყვანეო? ეს ქალი ხომ ალეგორიაა, რომელშიც ღმერთისმშობელზე ოცნებაა გაცხადებული? და საერთოდ, რატომ ელტვის ნ. დუმბაძე ქრისტიანობას? ეს ხომ მის ყველა თხზულებაში გამოსჭვივის.¹

იმიტომ, რომ კაცის სულს მარქსიზმ-ლენინიზმმა ვერაფერი მისცა და ადამიანის დამშეული სამშეინველი ისევ უკან, ქრისტიანობისაკენ მიბრუნდა. მწერლობაც იძულებულია, იქ ეძებოს ზნეობრივი იდეალი.

ეს მარქსიზმ-ლენინიზმის საბოლოო იდეოლოგიური მარცხია.

დღეს გულწრფელად მარქსიზმ-ლენინიზმის არც ერთ მოაზროვნე ადამიანს აღარ სჯერა. ამიტომ არის, რომ მას თეორეტიკოსი, რომელიც გააღრმავებს, წინ წასწევს, არც ერთ ქვეყანაში აღარ ჰყავს. კომუნისტური პარტიების ყრილობანი ყველგან, მთელ მსოფლიოში და განსაკუთრებით სსრკ-ში, საწარმოო თათბირის ხასიათს ატარებს.

მარქსიზმ-ლენინიზმის თეორიული განვითარება უკვე შეუძლებელია. მას არასოდეს ჰქონია ზნეობრივი ნაწილი. იგი ეყრდნობოდა პრიმიტიულ შეხედულებას: თუ მოგვარდება ეკონომიკური საკითხები, მოგვარდება სხვა დანარჩენი პრობლემებიც. ისტორიამ დაადასტურა, რომ ასე იოლად არ ყოფილა საქმე. ეკონომიკური პრობლემების მოგვარებით სხვა პრობლემებს თურმე არ ეშველება. მაგრამ რაღა დროს სხვა პრობლემებზეა ლაპარაკი, როცა ეკონომიკაც ვერ მოაწესრიგეს. ახლა განვითარებულ ქვეყნებს შორის ყველაზე ჩამორჩენილი სსრკ-ია. რა მდგომარეობაშია სსრკ-ში ეკონომიკა, ეს ნათლად მაღაზიებში ჩანს, საკითხის ღრმად შესწავლის გარეშეც. ეს ცარიელი მაღაზიები ხმამაღლამეტყველი საბუთებია, რომელთაც დემაგოგიური სიტყვით ვერ გააბათილებთ, თუმცა კი ცდილობენ.

დაბალი ხელფასიო, ხორცის პრობლემაო?! ქირქილებენ სკეპტიკოსები, ცინიკოსები, ურწმუნო თომანი.

აქაც „დაიხ“ გვეთქმის. არსებობს ერთიც და მეორეც, არის კიდევ

¹ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

სხედან: ალიო მირცხულავა, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, ვალერიან ლუარსამიძე, ირაკლი აბაშიძე; დგანან: მიხეილ ჩიქოვანი, ალექსანდრე სულავა, ბორის ჩხეიძე თბილისი, 21 ოქტომბერი, 1932

სხვა სიძნელებიც. მაგრამ, ჯერ ერთი, ვინ თქვა, რომ სოციალიზმი მარტო ფუფუნებაა, რძის მდინარეები და კისელის ნაპირებია. ვინც ასე ფიქრობს, მარქსის ჯერ კიდევ ადრინდელ ნაშრომებს (მაგალითად, „18 ბრიუმერი ლუი ბონაპარტისა“), ჩახედოს, ლენინს დაეკითხოს, ამხანაგ ბრეჟნევის მოსაზრებანი გაიხსენოს.¹

ახლა აღარ არის სოციალიზმი ფუფუნება, მატერიალური კეთილდღეობა? გაძღომის გარდა, სხვას არაფერს დაჰპირებია დამშეულ პროლეტარიატს სოციალიზმი და აქაც ჩაფლავდა. ამას ყველაზე მკაფიოდ თვითონ პროლეტარიატი ხედავს, თორემ სკკპ-ს „ვერხუშკა“ თავის დახურულ მაღაზიებში ნადიმობს. ზემორე ციტირებული სტრიქონებიც იმ დახურულ მაღაზიაში გამძღარის დარიგებაა. დამშეულებმა გავიგეთ ეს დარიგება: როცა ხორცი არ არის, მარქსის „18 ბრიუმერი“ უნდა წავიკითხოთ, როცა ყველი არ არის – ლენინის თხზულებანი, მაგრამ ერთი კითხვა მაინც დაგვრჩა: როცა ტუალეტის ქალაღდი არ არის, მაშინ მარქსიზმ-ლენინიზმის რომელი კლასიკოსი წავიკითხოთ?

¹ გ. ბედინიშვილი „მეგზური – სიკეთის რწმენა და იმედი“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 7. 03. 1980.

მკითხველს უნდა გავახსენო, რომ, რასაც ჟურნალისტი წერს, ახალი არ არის. კომუნისტური საზოგადოების ნივთიერ ხელმოკლეობასა და გასაჭირს 30-იანი წლების დასაწყისში პოეტი გიორგი კაჭახიძე¹ ასე ამართლებდა:

*გადაუდებელ კომუნიზმის მშენებლობისთვის
გამოვიყენებთ ნიგნაკების ციფრს და კანონებს.*

და ნურვინ იტყვის:

– რად ამჟღავნებს ტემპი სიმკაცრეს?

ნურც მას:

– ხორაგი ნიგნაკებზე რად დაყოფილა?

მილიონები ჩვენს შრომასთან ჯერ დავაჟაკადენ,

შემდეგ გავიგებთ, ეს ტემპები თუ რა ყოფილა.²

ვერ გავიგეთ. ამ ლექსის გამოქვეყნებიდან ნახევარი საუკუნე გავიდა და ტემპებმა ვერ გვიშველეს. ხორაგი დღესაც ნიგნაკებით (ტალონებით) რიგდება. ნახევარი საუკუნის მანძილზე კომუნისტური შრომის „გაუგონარმა გამარჯვებებმა და წარმატებებმა“ ის შედეგი მოგვცეს, რომ შაქარი, კარაქი, ხორცი ტალონებით უნაწილდებათ რიგით მოქალაქეებს, ხოლო ყველი არც ნიგნაკებით იშოვება. ხორცის ჭამა კი წელიწადში მხოლოდ სამჯერ არის ნებადართული – პირველ მაისს, შვიდ ნოემბერს და ახალ წელიწადს. ეს ყველაფერი საბჭოელი მოქალაქის ჯანმრთელობისათვის კეთდება. კომუნისტური ელიტა კი იმდენად არ უფრთხილდება თავისთავს და ისეა ხალხისთვის თავგანწირული, რომ ყოველდღე ჭამს დახურული მალაზიებიდან გამოტანილ ყველსა და ხორცს.

მალე საბჭოელი მოქალაქე პურსაც ნიგნაკით მიიღებს. ეს იქნება ვაჭრობის ყველაზე პროგრესული ფორმა. უნივერსიტეტის ერთმა დოცენტმა – ცინცაძემ³ უკვე გვასწავლა: *უწინ ხომ ასე იყო, რომ სოფლად ოჯახი პურს კვირაში ერთხელ აცხობდა და ჩვენი ხალხი ძველი პურით იკვებებოდა. უნდა გვახსოვდეს, რომ ხშირად ადამიანის კუჭის და მისი ჯანმრთელობის მოთხოვნილება არ შეესატყვისება ჩვენი პირის გემოს – პირს ეგემრიელება, კუჭს კი ემძიმება ახალგამომცხვარი, ცხელი, ქართული პური.⁴*

¹ სახელი და გვარი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² გ. კაჭახიძე, „მანქანამ უნდა მოგვცეს მანქანა“, ჟურნ. „პროლეტარული მწერლობა“, 1931, №3, გვ. 28-29.

³ გვარი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

⁴ თ. ცინცაძე, „პური ჩვენი არსობისა“, გაზ. „კომუნისტი“, 14. 04. 1982.

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, გიორგი კაჭახიძე, ლევან ასათიანი, კარლო კალაძე, ალიო მამაშვილი, სერგო კლდიაშვილი ფოთი, 1930-იანი წლები

მართლაც არნახული აყვავება განუცდია ქართულ მეცნიერებას კომუნისტების მზრუნველობით.

ქვეყანაში, სადაც აზროვნება აკრძალულია, სადაც ბრმა მორჩილებაა თავყანისცემის საგანი, არაფერი მოგვარდება, არაფერი მონესრიგდება. ცხადია, არც ეკონომიკის საკითხები. ეკონომიკას ყველაზე მეტად სჭირდება ჭკვიანი ადამიანი, თავისუფალი პიროვნება, თავისუფალი და შეუბღალავი საქმიანობა. სსრკ-ში კი სწორედ ამ ელემენტებს ებრძვიან.

ქრისტიანობის ზნეობრივი იდეალისაკენ მიბრუნების კიდეც ერთი ნიმუშის გახსენება შეიძლება.

1976 წლის 25 ივნისს „ლიტერატურულ საქართველოში“ კ. ლორთქიფანიძემ გამოაქვეყნა „კოლხეთის ცისკრის“ ახალი თავი. ამ თავში კულაკის, ბარნაბა საგანელიძის ქალიშვილი თალიკო სოფლის კომკავშირის უფრედის მდივანს ბაჭუა ვარდოსანიძეს სთხოვს – კომკავშირში მიმიღეთო. ბაჭუა თალიკოს შეჰპირდა ამ თხოვნის განხილვას, ოღონდ ულტიმატუმი წაუყენა – თუ ჩვენთან ყოფნა გინდა, მაშინ ერთხელ და სამუდამოდ უნდა ჩამოშორდე იმ პირსისხლიან კაპიტალიზმს! თალიკო

დაიბნა. ვერ მიხვდა, რა კავშირი ჰქონდა კაპიტალიზმთან და როგორ უნდა ჩამოშორებოდა მას. ამიტომ გაუბედავად ჰკითხა ბაჭუას: – მითხარი, რაფერ და..., რაზეც კომკავშირის უჯრედის მდივანმა მტკიცედ უპასუხა: – მამაშენს უნდა გაეყარო! თალიკომ თვალეები დააჭყიტა და დაბნეულმა იკითხა – მამაჩემი რა შუაშია?! გაბრაზებულმა ბაჭუა ვარდოსანიძემ განუმარტა:

– შუაშიც არის, თავშიც და ბოლოშიც! შენ თუ ფიქრობ, კაპიტალიზმი მარტო ინგლისში არისო, ძალიან შემცდარხარ! აბა, ვინ არის, გოგო, მამაშენი, ბარნაბა საგანელიძე! ჩაგრულთა კლასის მყვლეფელი და სისხლის მწოველი ბობოლა! გაეყარე, გამოდი ჩვენს ბარიკადებზე და ბაჭუა ვარდოსანიძე მოგიკვდეს, თუ შენი განცხადება ხელახლა არ განიხილოს ჩვენმა უჯრედმა.

დააკვირდით, როგორ აქვს მწერალს აღწერილი თალიკოს რეაქცია ბაჭუას სიტყვებზე:

მექიმ თვალი მოატანა, რა საშინელი სინანულის ღიმღმა დაუგრია ტურ-პირი საგანელიძის ქალს. ეს რა უთხრა ამ ბიჭმა, ვისთანაც ერთად სკოლაში სწავლობდა, გაკვეთილებსაც ერთად ამზადებდნენ, თამაშობაც ერთად თამაშობდნენ... ეს კი რას მეუბნება! ნუთუ შეიძლება ასეთი რამ გააგონო ადამიანის ყურს!

ახლა თალიკოს პასუხიც მოისმინეთ:

– ენა რაფერ მოგიბრუნდა, ბაჭუა, ამის სათქმელად! შენ რომ იცოდე, მამაჩემს როგორ ვუყვარვარ, გავეყრები კი არა, ქალამნის ძირად დავედები! არა ბაჭუა, ასო-ასოდ რომ ამკუნონ, მე მაგას ვერ ვიზამ! ესეც არ იყოს, ისეთი ადამიანი რად გინდათ, ბიჭო, მშრომელ მამას რომ გადაუდგება! დღეს მამას გადაუდგა, ხვალ თქვენ გიღალატებთ, მამაზეციერს არ დაინდობს! კარგად ბრძანდებოდეთ.

ასე აჯობა და დაამარცხა ზნეობრივად კულაკის ასულმა კომკავშირელი. მერედა, ვის რომანში მოხდა ეს? იმ მწერლის, რომელიც გვიმტკიცებდა – მე ბოლშევიკის გარდა სხვა ვინმე არც მიმაჩნია ადამიანადო.

როგორ მოხდა ეს? რის შედეგია იგი? კომუნისტური იდეალის მარცხისა და ქრისტიანული იდეალისაკენ მობრუნების. თალიკოს პასუხში იგივეა ნათქვამი, რასაც იოანე მოციქული ამბობს: უკეთუ ვინმემ თქუას, ვითარმედ მიყუარს ღმერთი და ძმაი თუისი სძულდეს, მტყუარ არ არს, რამეთუ რომელსა არ უყვარდეს ძმაი თუისი, რომელი იხილა, ღმერთი, რომელი არა უხილავს, ვითარ ძალ-უც შეყვარებად? (იოანეს ეპისტოლე პირველი, 4: 20). ამ მცნებას, თუ მეტი არა, ორი ათასი წე-

ლინადი მაინც არის, რაც იცნობს კაცობრიობა და რატომ გაჩნდა იგი „კოლხეთის ცისკარში“ მხოლოდ 70-იან წლებში? იმიტომ, რომ ყველამ დაინახა, სად მიიყვანა სოციალიზმი უზნეობის პროპაგანდამ და მის გადასარჩენად ისევ ჩაებლაუჭნენ კომუნისტების მიერ დაგმობილ ქრისტიანულ იდეალს.

შეადარეთ:

30-იანი წლების მოთხოვნა: *თინა საუცხოვო ტიპია ბოლშევიკის, იცი, რა მითხრა: ბაიაშვილი მამაჩემს მეგობრობს ძალიანო. მამაჩემი კი ფარული მენშევიკია და ჩვენი მტერიო* (ს. თალაკვაძე – „გადასასვლელი“).

70-იანი წლების მოთხოვნა: *... ისეთი ადამიანი რად გინდათ, ბიჭო, მშობელ მამას რომ გადაუდგება! დღეს მამას გადაუდგა, ხვალ თქვენ გილალატებთ! მამა ზეციერს არ დაინდობს!* (კ. ლორთქიფანიძე – „კოლხეთის ცისკარი“)

ასე შემობრუნდა მწერლობა კომუნისტური ზნეობიდან ქრისტიანული ზნეობისაკენ. ეს კი საერთოადამიანურის, ჰუმანისტურის გამარჯვებას მონშობს და უარყოფს ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპს.

ქრისტიანული იდეალის გახსენება და მისკენ მიბრუნება მითვისება და მისი კომუნისტურ იდეალად გასაღება¹ ლიტერატურის პარიტულობის პრინციპისაგან თავის დაღწევის ერთ-ერთი გზაა. მიმართავენ სხვა გზასაც. მაგალითად, ცრუ მედიტაციურ ლირიკას. გავეცნოთ ნიმუშს.

რა არის იგი –

სიკვდილზე შიში?

რადგან ცხოვრება ლუნის და კენტის

კრისტალია და... მზეს მონათიში.

ხომ აქვს თვისება ჰიპოპოტამის –

როს გეზიდება მაგნიტის არედ, –

ცას,

მინას,

მთვარეს, –

ჩემთვის მოტანილს,

ერთხელ მოტანილს –

დავუმსხვრევთ ზარებს.

პრეისტორიულ გ ზებზე მარები

¹ „მითვისება... გასაღება“-ს ნაცვლად „გახსენება და მისკენ მიბრუნება“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ვართ სალომეა, და ასე მერე,
ჩვენი ზარები, გზა და კარები
მიემატება უთვალავ ფერებს.
მანამდე? როგორც ადამს და ევას,
გვეკონდეს ნუთები ვნებებით მთვრალი, –
ჭირდება ვინმეს დღეს სალომეა,
იოქანაანის მოჭრილი თავი?!¹

სრული აბდაუბდაა. არა მგონია, რომელიმე მკითხველი მიხვდეს, რას ნიშნავს – ცხოვრება ლუნის და კენტის კრისტალია და... მზეს მონათიში. ვის აქვს ჰიპოპოტამის თვისება – ცას, მინას, მთვარეს? ან რატომ აქვს? ვის ან რას დავუმსხვრევთ ზარებს – ცას, მინას, მთვარეს? რატომ არიან ბიბლიური სალომე და საბჭოელი მოქალაქე პრეისტორიულ გზაზე მარები?

რა შუაშია იოქანაანის მოჭრილი თავი ან რატომ უნდა სჭირდებოდეს იგი ვინმეს დღეს?

რაკი ლექსში აზრის ნასახიც არ არის, ცხადია, იგი მოკლებულია თხრობის მდინარების ელემენტურ ლოგიკურობასაც. ამიტომ ლექსის დასაწყისში დასმული კითხვა – „რა არის იგი – სიკვდილზე შიში?“ (თუ სიკვდილის შიში – ა. ბ.) – უპასუხოდ რჩება.

ამ ლექსის ავტორი აგიტპუნქტური პოეზიის ტიპიური წარმომადგენელია. ეტყობა, აგიტპუნქტში სამსახურს ველარ გაუძლო და სცადა მედიტაციური ლირიკისათვის შეეფარებინა თავი. მაგრამ აზროვნებას გადაჩვეულმა ველარ მოახერხა სათქმელის ლოგიკურად დალაგება. სხვა შედეგს აგიტპუნქტური მწერლობისაგან ვერც მივიღებდით, რამეთუ იგი ამტკიცებს, რომ ერთადერთი უცდომელი, ჭეშმარიტი, ყველა-სათვის ბედნიერების მომტანი მოძღვრება არის მარქსიზმ-ლენინიზმი. სხვა ამგვარი მოძღვრება არც ყოფილა და არც იქნება. თუ ასეა, სხვათა აზროვნება გამორიცხულია. რაღა საჭიროა აზროვნება, თუკი მარქსიზმ-ლენინიზმმა ყველაფერს პასუხი გასცა და საეჭვო არაფერია, თუ არ არსებობს სხვა სიმართლეც, სხვა ჭეშმარიტებაც, სხვა გზაც ბედნიერებისაკენ? საკმარისი ყოფილა მარქსიზმ-ლენინიზმის დებულებათა გაზეპირება და ამით ამონურულია აზროვნების პრობლემაც. ადამიანი მარქსიზმ-ლენინიზმით ერთხელ და სამუდამოდ ისე შეიარაღებულა, რომ ტვინის განძრევაც აღარ ყოფილა საჭირო.

¹ დ. ივარდავა, *** „ო, სალომეა...“, ჟურ. „მნათობი“, 1976, №7, გვ. 10.

ჭაბუა ამირეჯიბი და
რევაზ ინანიშვილი
თბილისი, 13 აპრილი, 1977

ამიტომ არის, რომ, როცა აგიტპუნქტური მწერლობის წარმომადგენელი მედიტაციურ ლირიკას მიმართავს, ყოველთვის აბდაუბდა გამოსდის. მედიტაცია აზროვნებას გულისხმობს. ითხოვს ახალ, საკუთარ შეხედულებას სამყაროზე. ეს კი აგიტპუნქტური მწერლობის მიმდევარს არ გააჩნია. იგი მარქსიზმ-ლენინიზმის მონაა.

როცა ნიჭიერი მწერალი გაურბის ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპს, იგი ან ალეგორიას მიმართავს ან მოქმედება წარსულში გადააქვს. სანიმუშოდ შეიძლება „დათა თუთაშხია“ გავიხსენოთ.

ყველა დამეთანხმება, რომ „დათა თუთაშხიაში“ ისტორიული ფონის არავითარი აუცილებლობა არ არსებობს. რომანში არ მოქმედებს არც ერთი ისტორიული პირი, არც მისი პრობლემატიკაა ისტორიით განპირობებული. მაშინ რატომღა ამჯობინა ავტორმა რომანის მოქმედება წარსულში გადაეტანა?

დათა თუთაშხია შემთხვევით გახდა აბრაგი. მან მომაკვდინებლად დაჭრა ახლობელი კაცი ანდრიევსკი. ანდრიევსკი არაფერში სდებდა ბრალს

დათას და მის წინააღმდეგ რაიმე საქმის აღძვრის კატეგორიული წინააღმდეგი იყო. მაგრამ პოლიცია მაინც დაეძებდა თუთაშხიას. იგი იძულებული გახდა, ყაჩაღად გავარდნილიყო. რამდენიმე წელიწადი იაბრაგა დათამ, მაგრამ მაინც შეინარჩუნა მაღალი ზნეობა და კეთილკაცობა.

საბჭოელი მოქალაქისათვის ამგვარი ბედი წინასწარ გამორიცხულია. საბჭოელი მოქალაქე არ შეიძლება ყაჩაღად გავარდეს. ქართულ საბჭოურ პროზაში მხოლოდ ნ. დუმბაძის მოთხრობებშია ყაჩაღი დახატული, ისიც მეორე მსოფლიო ომის დროს. ისინი, როგორც წესი, დამნაშავენი და ბოროტმოქმედნი არიან, რაკი საბჭოთა ხელისუფლების სასარგებლოდ არ სურთ ბრძოლა. სხვა შემთხვევა ყაჩაღის პროტაგონისტად გამოყვანისა ქართულმა საბჭოურმა პროზამ არ იცის. არც შეიძლება იცოდეს, რამეთუ გააბრაგებული საბჭოელი მოქალაქე უთუოდ დამნაშავეა და უნდა დაისაჯოს. საბჭოელი მოქალაქე – ყაჩაღი და ამავე დროს კეთილშობილი, ჩვენი არსენას მსგავსი, მაღალი ზნეობით აღჭურვილი, კეთილისმოქმედი და ბოროტების წინააღმდეგ მებრძოლი – შეუძლებელია არსებობდეს. ყაჩაღობა, როგორი სახითაც უნდა გამოვლინდეს იგი, სოციალური, პოლიტიკური, ეროვნული პროტესტია. საბჭოელ ადამიანს კი რა აქვს საპროტესტო? საბჭოთა ხელისუფლება მისი ხელისუფლებაა. საბჭოთა ხელისუფლება დაგჩაგრავს, ჩაგწინლავს სოციალურად, პოლიტიკურად თუ ეროვნულად, მაინც საბჭოელი ხალხის ხელისუფლებაა. ჩაგვრა, ჩაწინვლა, უსამართლობა, ძარცვა-გლეჯა, ფასების ზრდა, სურსათ-სანოვავის უკმარობა მხოლოდ საბჭოელი ხალხის კეთილდღეობისათვის არის. ამ კეთილდღეობისათვის ზრუნვის შედეგია. როგორღა შეიძლება პროტესტი გამოითქვას ხალხის ბედით ასე შენუხებული ხელისუფლების წინააღმდეგ. ლოზუნგები ყოველ ნაბიჯზე გვარწმუნებენ – პარტიის გეგმები ხალხის გეგმებია, პარტიას ერთადერთი მიზანი აქვს – საბჭოელ ხალხზე ზრუნვა, პარტია და ხალხი განუყოფელია. ცხადია, ვინც ასეთი პარტიისა და ხელისუფლების წინააღმდეგ ამხედრდება, ის ბოროტმოქმედი და დამნაშავეა. ამიტომ საბჭოელი დათა თუთაშხია არ შეიძლება არსებობდეს.

რომანის პერსონაჟები ელიზბარ კარიჭაშვილი, სანდრო კარიძე, დათა თუთაშხია, ნანო თავყელიშვილი და სხვანი ეროვნულ საკითხებზე საუბრობენ. მსჯელობენ საქართველოს აწმყოს, წარსულსა და მომავალზე. საბჭოელი ქართველი ამ პრობლემებზე ვერ იმსჯელებს. კომუნისტურმა პარტიამ გვიბრძანა – ეროვნული საკითხი ერთხელ და

სამუდამოდ გადაეწყვიტეთ და აღარაფერია საფიქრალი, სალაპარაკო და თავსატეხი.

სხვათა შორის, დამპყრობელი ერის შესახებ რომანში ნათქვამია: „პყრობას, დაოკებას, წინააღმდეგობის ჩახშობას დიდი ძალისხმევა სჭირდება. ასი ხალხის პყრობას – ასჯერ მეტი ძალისხმევა. უსაზღვრო და ამოუწურავი მზისა ქვეშ არაფერია. მპყრობელი ერის ენერჯიასაც აქვს თავის საზღვარი. იღლება, იფიტება, ცხოველმოსილება უდუნდება. ჯერ პყრობის უნარს კარგავს, შემდეგ თავდაცვისას, მერე სხვა ერებში ითქვიფება და ბოლოს არსებობასაც წყვეტს“. აქ ზუსტად და ლოგიკურად არის აზრი ჩამოყალიბებული: რუსეთის ძლევამოსილებაც დაკნინდება, დაიღლება და გამოიფიტება. მისი იმპერიაც დაიშლება და იძულებული გახდება, დაპყრობილი ხალხები გაათავისუფლოს. ქართველობაც იქნება თავისუფალი ერი. მაგრამ საბჭოელი ქართველი ამ სიტყვებს ვერ იტყვის. ოფიციალური ინსტრუქციის თანახმად, რუსეთის იმპერია აღარ არსებობს. არის სსრკ. სსრკ-ში რუსეთს უფროსი ძმის ფუნქცია აქვს მინიჭებული და იგი ეროვნულად არავის ჩაგრავს. თუ ხანდახან თავში ჩაგიჩაჩქუნებს და ჭიტლაყსაც გითავაზებს, ეს უფროსი ძმისგან არც უნდა გეწყინოს. მთავარია ძმობა და მეგობრობა, რომელიც საბჭოელ ხალხებს შორის არსებობს და მწერალიც მოვალეა „მეგობრობიადის“ ცრუ, მოსაწყენ და ერთფეროვან სიმღერას ღნაოდეს.

სხვა ბევრი საჭირობოროტო პრობლემაც არის დასმული რომანში, მაგრამ ჩემი აზრის ნათელსაყოფად მოხმობილიც კმარა.

„დათა თუთაშხიას“ პრობლემატიკა რომ დღესაც ცოცხალია და საზოგადოების მწვავე ინტერესს იწვევს, ამას რომანის პოპულარობაც ადასტურებს. მკვდარი და მხოლოდ წარსულში არსებული პრობლემატიკით დღევანდელ მკითხველს ვერ დააინტერესებს, რარიგ ოსტატურადაც უნდა აღინეროს იგი. მკითხველს დღევანდელი ტკივილი იტაცებს. „დათა თუთაშხიაშიც“ ეს დღევანდელი ტკივილია და ასეც წაიკითხა რომანი მკითხველმა საზოგადოებამ. თუ რომანის მოქმედება წარსულში განვითარდა, ეს მოხდა იმიტომ, რომ ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი არ იძლევა გულახდილი ლაპარაკის საშუალება-უფლებას.

მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ავტორმა რომანის მოქმედება წარსულში ცნობიერად გადაიტანა თუ ქვეცნობიერად. თუ ეს ქვეცნობიერად მოხდა, კიდევ უფრო უარესი: ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპს ისე ჩაუჭედია ყველა მწერლის თავში ავტოცენზორი, რომ ისინი უკვე მექანიკურად მოქმედებენ.

ილო მოსაშვილი უმაღლესი საბჭოს სესიაზე
ზის მარცხენა მხარეს, მარჯვნიდან პირველი
თბილისი, 1949

ასე ნაირ-ნაირი გზებით ცდილობს საბჭოელი მწერალი დააღწიოს თავი ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის მონობას.

აზრი და სიტყვა – ერთიცა და მეორეც – ღვთიური ელემენტია ადამიანში და როგორც ასეთი, თავისუფალია თავისთავად. თითქოს შეეძლოს ვისმე მიიჩნიოს აზრისა და სიტყვის თავისუფლება დანაშაულად – ამბობს გრიგოლ რობაქიძე.

რა უნდა ქნას მწერლობამ, რომელსაც უნდა, იბრძოლოს ადამიანის სულის გადარჩენისათვის და უჩიჩინებენ – სული არ არსებობს, ყველაფერი მატერიალურიაო?..

რა უნდა ქნას მწერლობამ, რომელსაც უნდა, იბრძოლოს ეროვნული თავისუფლებისათვის და უჩიჩინებენ – ყველა ეროვნული პრობლემა სამუდამოდ მოგვარებულიაო?

რა უნდა ქნას მწერლობამ, რომელსაც უნდა, იბრძოლოს სოციალური სამართლიანობისათვის და უჩიჩინებენ – ყველა სოციალური პრობლემა სამუდამოდ მოწესრიგებულიაო?

რა უნდა ქნას მწერლობამ, რომელსაც უნდა, იმსჯელოს ფილოსოფიურ საკითხებზე და უჩიჩინებენ – ყველა ფილოსოფიური საკითხი მარქსიზმ-ლენინიზმმა გადაწყვიტაო?

უნდა იბრძოლოს, არ დამორჩილდეს, თუნდაც ეს სიცოცხლის ფასად დაუფდეს.

სხვა გზა არ არსებობს. ყველა სხვა გზა იმ მდგომარეობამდე მიიყვანს მწერალს, სანამდისაც ილო მოსაშვილი¹ მივიდა, რომელიც საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს სესიაზე სიტყვებს ლექსად ამბობდა.

*შიშით ამიტომ შესცქერის რუკას
და გვიღრენს მხეცი უოლ-სტრიტელი,
რომ ორი ფერი შერჩა ამ რუკას: –
მისი – შავი და ჩვენი – წითელი!
ეს ორი ფერი, ორი სამყარო,
ამ ქვეყანაზე ორი გზით მიდის, –
ჩვენი – ხალხისთვის კომუნიზმს აგებს,
მისი – თავის ხალხს ოქროზე ჰყიდის...²*

ეს კი ცოცხლად სიკვდილს ნიშნავს.

¹ სახელ-გვარის ნაცვლად „ერთი პოეტი“ (გამომცემლის შენიშვნა).

² ი. მოსაშვილი, „ჩემი ქვეყნის დეპუტატებს“, ჟურნ. „მნათობი“, 1949, №5, გვ. 3-6.

VI

საერთო ადამიანური თუ კლასობრივ-პარტიული?

ადამიანი, რომელიც მწერლობის დაკვირვების, ყურადღების, შესწავლის, ასახვის ძირითადი საგანია, რა თქმა უნდა, ეკუთვნის ამა თუ იმ რასას, ერს, კლასს, პარტიას. აღიარებს ამა თუ იმ რელიგიას, ფილოსოფიურ მოძღვრებას, სოციალ-პოლიტიკურ შეხედულებას, ეწევა ამა თუ იმ საქმიანობას. ყველაფერი ეს გავლენას ახდენს პიროვნების ბუნებაზე, თვისებასა და ხასიათზე. მაგრამ, რაც მთავარია, არსებობს რაღაც საერთოადამიანური, რომელიც უცვლელია, ზედროულია, ზერასობრივია, ზეეროვნულია, ზეკლასობრივია, ზეპარტიულია. როცა დგება საკითხი ადამიანისა და კაცობრიობის, პიროვნების და საზოგადოების ურთიერთობისა, ძალიან ხშირად ადამიანში საერთოადამიანური ეჭახება რასობრივს, რელიგიურს, ეროვნულს, პარტიულს, კლასობრივს. ადამიანს უჭირს მოქმედების სწორი კრიტერიუმის გამოძებნა. არ იცის, როგორ მოიქცეს ამა თუ იმ სიტუაციაში. ეს მარადიული წინააღმდეგობაა და ერთ-ერთი ძირითადი საგანია სიტყვაკაზმული მწერლობისა.

ადამიანის სამშვინველში მომხდარ ბრძოლასა თუ პიროვნებასა და საზოგადოებას შორის არსებულ ყოველგვარ კონფლიქტს ყოველი დროისა და ყოველი ერის მწერლობა უყურებს საერთოადამიანურისა და ყველა სხვა დანარჩენი მოვლენის ურთიერთდამოკიდებულების თვალსაზრისით. ამ ურთიერთდამოკიდებულების გარკვევისას ლიტერატურის ჰუმანისტური პრინციპი უპირატესობას საერთოადამიანურს ანიჭებს.

დავაკვირდეთ ზოგიერთ ნიმუშს.

ილია ჭავჭავაძე მოთხრობაში – „ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილი“ – შემდეგ გვიამბობს: ქართველები ყიზილბაშებს ებრძვიან. ერთმა მამაცმა ყიზილბაშმა რამდენიმე ქართველი ვაჟკაცი მოკლა. შეძრწუნდა ქართველობა: ნუთუ ამ ყიზილბაშის მომრევი ვერ უნდა ვიპოვოთო? გადანყვიტეს, ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილი მოეძებნათ. იგი ცხარე ბრძოლიდან გამოიხმეს და თავიანთი უბედურება შესჩივლეს. აჩვენეს მამაცი ყიზილბაში, რომელიც ბრძოლის ველზე არხეინად დანავარდობდა და ქართველებს მუსრს ავლებდა. მეტი რა გზა იყო, ნიკოლოზი უნდა შებრძოლებოდა მტერს. დაიწყო ორთარკენა.

გოსტაშაბიშვილი ცხენ-და-ცხენ ეცა, ნასწვდა, ერთი-ორი ღონიერად შეჰპერტყა და ცხენიდან ძირს დასცა, ასე რომ, დაცემულს ფეხზედ ადგომა გაუძნელდა. ჩამოხტა ცხენიდან გოსტაშაბიშვილი, ააყენა ყიზილბაში ფეხზე და უთხრა:

– ნუ გეშინია, მე თავს არ მოგჭრი. შენი თავი შენის ვაჟკაცობისათვის მიპატიებია. ცოდვას შენი გაფუჭება. ნადი და ღმერთმა გზა მშვიდობისა მოგცესო.

– მეც სიცოცხლეს თუ ვისგანმე ვიჩუქებდი, მარტო შენისთანა ვაჟკაცისაგანო, – უპასუხა ყიზილბაშმა, სალამი მისცა და წავიდა.¹

როგორც ხედავთ, აქ ეროვნულს საერთოადამიანურმა სძლია. ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილმა ყიზილბაშის მამაცობაში დაინახა საერთოადამიანურის ის ხიბლი, რომელიც ყველა ერის კაცს აერთიანებს. ნიკოლოზი ვერ დააბრმავა ეროვნულმა შუღლმა. მას ბრძოლის დროსაც არ დაუჩლუნგდა კაცობრიობის ერთიანობის გრძნობა. ამით გოსტაშაბიშვილმა საკუთარი ადამიანური ბუნების სიღიადეც გამოავლინა და ჭეშმარიტი ვაჟკაცობაც აჩვენა. ამას ყიზილბაშში მიხვდა. ისიც ისეთივე დიდბუნებოვანი ადამიანი აღმოჩნდა, როგორი ვაჟკაციც იყო. იგი მაღლიერების ნიშნად ბრძოლის ველს გაეცალა. ასე დაჯაბნა კეთილმა ბოროტი, პატიების დიდმა გრძნობამ – შურისგების მათხოვრული გრძნობა, საერთოადამიანურმა – ეროვნული მტრობა.

ვიქტორ ჰიუგოს რომანში – „ოთხმოცდაცამეტი წელი“ – ასეთი ამბის მონმე ვხდებით: რესპუბლიკისა და მეფის მომხრეთა ჯარებს შორის გააფთრებული ბრძოლაა. მეფის ერთგული მარკიზი დე ლანტენაკი დამარცხდა. რესპუბლიკის ჯარმა ალყა შემოარტყა მარკიზის ციხე-სიმაგრეს. მაგრამ რესპუბლიკელებმა დე ლანტენაკი მაინც ვერ ჩაიგდეს ხელში. იგი ერთგულმა ადამიანებმა საიდუმლო ხვრელით გააპარეს ციხე-სიმაგრიდან. ციხე-დარბაზში დარჩა მხოლოდ იმანუსი. იგი უკანასკნელ წინააღმდეგობას გაუწევდა მტერს, რომ ამით მარკიზს დრო მოეგო და უვნებელი გასულიყო სამშვიდობოს.

იმანუსი მედგარ წინააღმდეგობას უწევდა რესპუბლიკელებს, სანამ იგი მტერმა სასიკვდილოდ არ გაფატრა. სიკვდილის წინ მან მოასწრო ჩირაღდნით ცეცხლი წაეკიდებინა ზონარისათვის. ცეცხლი ზონარს გაჰყვა და მალე მთელ ციხე-დარბაზს მოედო.

მარკიზი დე ლანტენაკი უკვე გავიდა გვირაბიდან. იგი ტყეში იდგა და მას აღარაფერი ემოუქრებოდა. რესპუბლიკელები ველარ დაენოდნენ. ამ დროს მარკიზს ქალის შემზარავი კივილი მოესმა. ჰკიოდა მიშელ ფლეშარი, მარკიზის მოახლე. მიშელ ფლეშარმა, რომელიც ციხე-დარბაზში ბრუნდებოდა, დაინახა ცეცხლმოკიდებული სასახლე. ციხე-დარ-

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. II, 1950, გვ. 246-247.

ბაზის ფანჯრები ღია იყო და გორაკზე მდგარმა დედამ თვალნათლივ გაარჩია: სასახლის ბიბლიოთეკის ოთახში უდრტვინველად ეძინა მის სამ შვილს. თავზარდაცემული ქალი მშველელს მოუხმობდა, მაგრამ არავის ძალუძდა დახმარება. რესპუბლიკელი ჯარისკაცები გაოგნებული იდგნენ. ციხე-დარბაზის რკინის კარები მტკიცედ იყო დაგმანული. ვერა-რა ძალა მას ვერ შეანგრევდა. ცეცხლი თანდათანობით ძლიერდებოდა. ბავშვებს გარდაუვალი დალუპვა ემუქრებოდა. ირგვლივ კი მხოლოდ უძღურების გმინვა ისმოდა. მთელი არმია გულხელდაკრეფილი მისჩერებოდა ბავშვების საზარელ სიკვდილს.

ქალის კივილზე შემობრუნებულმა მარკიზმაც დაინახა, რაც ხდებოდა. იგი ცოტა ხანს თავჩაქინდრული იდგა. მერე მოტრიალდა და საიდუმლო გვირაბში შებრუნდა. მარკიზმა დე ლანტენაკმა მშვიდად გაიარა ენაჩავარდნილი რესპუბლიკელი ჯარისკაცების წინ, ჯიბიდან კლიტე ამოიღო, რკინის კარები გააღო და აბობოქრებულ ცეცხლში შეაბიჯა. რამდენიმე წუთის შემდეგ მარკიზი ბიბლიოთეკის ფანჯარაში გამოჩნდა. ცეცხლის ენები უკვე ბიბლიოთეკის კედლებს ლოკავდნენ. დე ლანტენაკმა სარკმლიდან თოკის კიბე დაუშვა. ჯარისკაცები კიბეზე აცვივდნენ. მარკიზი სათითაოდ აძლევდა მათ მიშელ ფლეშარის შვილებს. როცა გადარჩენილი პანები გულწასულ დედას შემოეხვივნენ, მარკიზი ერთხანს კიდევ იდგა ზევით ჩაფიქრებული, მერე ისიც დაეშვა კიბით ძირს.

მარკიზი დე ლანტენაკი რესპუბლიკელებმა დააპატიმრეს.¹

არისტოკრატი, როიალისტი უკან მობრუნდა და თავი გასწირა გლეხის ქალის შვილების გადასარჩენად. ეს იმიტომ, რომ საერთოადამიანური გაცილებით მაღლა დგას და ძლიერია ყოველგვარ კლასობრივ განსხვავებაზე. აქ საერთოადამიანური ამარცხებს კლასობრივ განსხვავებას, წინააღმდეგობას, შუღლს.

მეტად საგულისხმოა, რომ რომანის იმ თავს, სადაც ეს ამბავია აღწერილი, ეწოდება *In deamone Deus* (დემონში ღმერთია). კაცში საერთოადამიანურის გაღვიძება და გამოვლენა ნიშნავს ღვთაებრივი სულის აღორძინებას. რასობრივი, ეროვნული, რელიგიური, კლასობრივი, პარტიული მტრობა-შუღლი კი ემშაურია ადამიანში. ამიტომ უნდა დაიძლიოს ისინი საერთოადამიანური სიყვარულით.

¹ ვ. ჰიუგო, თხზულებათა კრებული 15 ტომად (რუსული გამოცემა), ტ. II, 1956, გვ. 320-340.

ალექსეი ტოლსტოი მეუღლით
1930-იანი წლები

ალექსეი ტოლსტოის რომანში – „გზათა უკან ნანწალი“¹ – ორი კაცი შეხვდება ერთმანეთს – ვადიმ როშჩინი და ივანე ტელეგინი. მართალია, ისინი ქვისლები არიან, მაგრამ იმ დროს, როცა როსტოვის ვაგზალში მოულოდნელად შეიყარნენ, მტრები იყვნენ: როშჩინი თეთრი გვარდიის რიგებში იბრძოდა ბოლშევიკური რევოლუციის წინააღმდეგ, ტელეგინი კი წითელ არმიამი მსახურობდა.

როსტოვი თეთრგვარდიელებს ეკავათ. ტელეგინსაც თეთრგვარდიელი პოდპოლკოვნიკის ფორმა ეცვა. ცხადი იყო, იგი ქალაქში შემოეგზავნათ, როგორც მზვერავი. ასე რომ, ვაგზალში, როშჩინის გვერდით, სკამლოგინზე იჯდა მტერი, დაუნდობელი და დაუძინებელი დუშმანი. თუ როშჩინი შეასრულებდა თეთრგვარდიელი ოფიცრის მოვალეობას,

¹ ალ. ტოლსტოის რომანის სახელი „Хождение по мукам“ ქართულად უნდა ითარგმნოს ასე – „გზათა უკან ნანწალი“. თედო სახოკიას განმარტებით, ეს ფრაზა ნიშნავს უთავბოლოდ, უგზოუკვლოდ ხეტიალს, ტყუილად დროის კარგვას, ტანჯვას (იხ. „ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი“), რაც ზუსტად გამოხატავს როგორც რომანის რუსული სათაურის არსს, ისე მთელი წიგნის შინაარსს.

კლასობრივი მტრობის პრინციპს, მაშინვე უნდა ემხილებინა ტელეგინი, გაეცა იგი და დაეპატიმრებინა. მართლაც, პირველი, რაც როშჩინს თავში მოუვიდა, იყო აზრი ტელეგინის დაჭერისა, მაგრამ მაშინვე გაუჩნდა საპირისპირო ფიქრიც. ტელეგინი მისი მოყვარეა, ქვისლია. თუ გაამხელს ტელეგინს, მას დახვრეტა არ ასცდება. მაშასადამე, უნდა ჩაიდინოს ლალატი მოყვასის მიმართ, ადამიანის მიმართ. საერთოადამიანურმა გაიმარჯვა და როშჩინმა არ დაასმინა ტელეგინი. ივანე ტელეგინი მშვიდობიანად გავიდა ვაგზლის შენობიდან და მიიმალა.¹

შეგვიძლია ეს ეპიზოდი შებრუნებით წარმოვიდგინოთ – საბჭოთა ხელისუფლების ოფიცერი ტელეგინი არ დაასმენს, არ გასცემს თეთრგვარდიელ ოფიცერს როშჩინს, რომელიც მზვერავად არის შემოგზავნილი წითელ არმიასში? არ შეგვიძლია. როშჩინის საქციელს ვერ ჩაიდენს ტელეგინი. ტელეგინისათვის კლასობრივი მტრობის პრინციპი გაცილებით მაღლა დგას ადამიანურ სიყვარულსა და ღირსებაზე.

კომუნისტს უფლება არა აქვს, კლასობრივი თუ პარტიული მტრის არათუ შებრალებისა, არამედ ყოყმანისაც კი. კლასობრივ-პარტიული მტერი კომუნისტმა მაშინვე, დაუყოვნებლივ უნდა გაანადგუროს. ამას დაფიქრებაც არ სჭირდება.

ლევან მეტრეველის მოთხრობაში „ბოლშევიკი“² ერთმანეთს უპირისპირდება ბოლშევიკი სვიმონი და მენშევიკი ჩაჩანო.

ისინი ბავშვობის მეგობრები არიან. რევოლუციურ საქმიანობაშიც ერთად ჩაებნენ. ერთად გადაუტანიათ ბევრი გასაჭირი. ერთად დაუღწევიან თავი ბევრი საფრთხისათვის. ერთად უბრძოლიათ ცარიზმის წინააღმდეგ. მაგრამ მერე მათი გზები გაიყარა. სვიმონი ბოლშევიკი გახდა, ჩაჩანო – მენშევიკი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა. მენშევიკები დამარცხდნენ. ჩაჩანო ჯერ გაიქცა საქართველოდან. მერე დაბრუნდა და ბოლშევიკების წინააღმდეგ არალეგალური მუშაობა დაიწყო. ჩაჩანოს დასაჭერად ეძებენ 4K-ისტები.

ერთხელ, შემთხვევით, მენახშირედ გადაცმული ჩაჩანო იმ ეზოში აღმოჩნდა, სადაც სვიმონი ცხოვრობს. სვიმონი მასთან ნახშირის საყიდლად მივიდა და უცბად მენახშირეში ძველი მეგობარი და ახლან-

¹ ა. ნ. ტოლსტოი, თხზულებათა სრული კრებული (რუსული გამოცემა), ტ. 7, 1947, გვ. 537–539.

² აღმანახი „არიფიონი“, 1928, №1, გვ. 121–146.

დელი მტერი იცნო. ცხადია, ჩაჩანომაც იცნო სვიმონი. გაქცევა უკვე შეუძლებელია. ჩაჩანო იძულებულია, სვიმონს შინ შეჰყვეს.

საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა სვიმონი. არ იცის, რა ჰქნას – დაიჭიროს თუ არა ჩაჩანო, შეატყობინოს თუ არა 4K-ს. რევოლუცია თუ მეგობარი? ასე იდგაო, – წერს ლ. მეტრეველი, – დიღემა სვიმონის წინაშე. სვიმონს ახსენდება:

...– ქუჩაში რომ დაატყვევეს იგი, ვინ იხსნა? ამ საბედისწერო ჟამს განა ჩაჩანო არ იყო, თვითვე განსაცდელში მყოფი ჩაჩანო – რომ გადმოეშვა მეხვიით, ორივე პოლიციელი სასიკვდილოდ დასჭრა და იხსნა იგი უმძიმესი ხიფათისაგან? ან საზღვარგარეთ ვინ გააპარა? ვინ შეაგროვა გროშობით ფული? და თვით უცხოეთში სასონარმკვეთ სიმშვილის დროს განა ისევ ჩაჩანო არ ევლინებოდა გაჭირვების ტალკვესად?..

როცა ჩაჩანო მინისტრის მოადგილე იყო მენშევიკობისას, განა მასთან არ იმალებოდა სვიმონი?..

ყოყმანობს ბოლშევიკი სვიმონი. ეს შეამჩნია ჩაჩანომ. გავიდა სვიმონის ბინიდან, ეზოში ჩავიდა და ის-ის იყო ქუჩაში უნდა გასულიყო, რომ 4K-ისტები გადაუდგნენ წინ და დააპატიმრეს. სვიმონს არ გაუცია ჩაჩანო. თურმე 4K-ისტები მას გამუდმებით ადევნებდნენ თვალს, მისი ასავალ-დასავალი იცოდნენ და მიუსწრეს კიდევ. მაგრამ ჩაჩანოს სჯერა, რომ სვიმონმა გაყიდა იგი. როცა სვიმონი მეორე ოთახში გავიდა, ალბათ მაშინ დარეკაო ტელეფონით 4K-ში. დაპატიმრებული ჩაჩანო გეგმებს აწყობს, როგორ გადაუხადოს სამაგიერო გაცემისათვის სვიმონს. ჩაჩანო მოახერხებს და ციხიდან შეატყობინებს თავის პარტიულ ამხანაგებს, რაც მოხდა და მათ სვიმონის დასჯას სთხოვს.

არალეგალური მენშევიკები ჩუმად, ღამით სვიმონს გზაში დახვდებიან, დაიჭერენ და სარდაფში დამალავენ. მენშევიკები სვიმონს ემუქრებიან: თუ გინდა, ცოცხალი დარჩე, ჩამოთვალე ყველა ის მენშევიკი, ვინც თქვენთან თანამშრომლობენ ჩუმად, აგრეთვე ვისგან ვინ არის გაცემული და ან რა საქმე. სვიმონი ამ მოთხოვნას არ შეასრულებს. ბოლშევიკ სვიმონს მენშევიკები მოკლავენ. სიკვდილის წინ სვიმონი დასწერს: ბოლშევიკებს გამტემლობა არ ეხერხებათ. სიკვდილისა კი არ ეშინიათ.

როგორც ხედავთ, ბოლშევიკ სვიმონს არავითარი დანაშაული არ ჩაუდენია. პირიქით, მამაცურად მოკვდა. ოღონდ ოდნავ შეეყოყმანდა, როცა მეგობრის დაპატიმრების აუცილებლობის წინაშე აღმოჩნდა. მართალია, ყოყმანობდა, მაგრამ დასკვნა მაინც მეგობრის დაჭერის სასარგებლოდ გააკეთა:

I რიგში: ალექსი გომიაშვილი, შალვა რადიანი, ილო მოსაშვილი, ალიო მირცხულავა, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ირაკლი აბაშიძე; II რიგში: პავლე ინგროყვა, კონსტანტინე გამსახურდია, არისტო ჭუმბაძე, ანა ხახუტაშვილი (ცქვიტი), ეკატერინე გაბაშვილი, მარიამ გარიყული, სანდრო შანშიაშვილი, სანდრო ეული, გიორგი ლეონიძე; III რიგში: ვალერიან გაფრინდაშვილი, სოლომონ თავაძე, ვასო გორგაძე, კალე ბობოხიძე, იაკინთე ლისაშვილი, იოსებ გრიშაშვილი, მარიკა მიქელაძე, ლეო ქიაჩელი, ლევან ასათიანი, დავით სულიაშვილი; IV რიგში: ნინო ტყემელაშვილი, სოლომონ მთვარაძე, გუგული ბუხნიკაშვილი, ლევან მეტრეველი, ნიკო ლორთქიფანიძე, ვიქტორ გაბესკირია, კარლო კალაძე, სერგო კლდიაშვილი, აკაკი განერელია, პოლიკარპე კაკაბაძე, ალექსანდრე ქუთათელი, დემნა შენგელია, გერონტი ქიქოძე, ილია ჭილაძე, აკაკი ბელიაშვილი; V რიგში: გრიგოლ ცეცხლაძე, ერემია ასტვაცატუროვი, ალექსანდრე ჭეიშვილი, ბორის ჩხეიძე, ბესო ულენტი, დიმიტრი ბენაშვილი

თბილისი, მწერალთა სასახლის ბაღი, 1938

თუ იმან ვერ მოასწრო ჩაჩანოს დაპატიმრება, განა ეს კარგია? ის ხომ მოვალე იყო, გაეცა გამცემი და მოღალატე ამდენი მსხვერპლით მოპოვებულ მშრომელთა ხელისუფლებისა? რომ გაეშვა თავისუფლად, პირიქით, ეს იქნებოდა გამოუსყიდავი დანაშაული მშრომელი ხალხისა და ქვეყნის უწმინდეს მოვალეობისადმი.

ლ. მეტრეველს ეგონა, უდრეკი ბოლშევიკი დავხატეო, მაგრამ მოტყუვდა. კომუნისტურ ლიტერატურულ კრიტიკას სვიმონი არ მოეწონა.

პუბლიცისტი გრიგოლ მუშიშვილი წერდა:¹

მკითხველისათვის ამჟამაა ავტორის მთელი უსუსურობა. მეგობრობა თუ რევოლუცია? რასაკვირველია, რევოლუცია. განა შეიძლება აქ ყოყმანი და ორჭოფობა; ბოლშევიკისათვის ეს საკითხი არ სდგას, ბოლშევიკმა საკითხის ასე დაყენება არ იცის. მეტრეველი ამ თემას ანვითარებს, აგრძელებს, აჭიანურებს. კითხულობ სვიმონის სენტიმენტალურ, არაბოლშევიკურ მონოლოგებს და ბრაზი მოგდის, რა საჭიროა ამდენი „უაზრო ხეტიალი?“ მეგობრობის გრძნობა არყევს ბოლშევიკურ სიმტიციცეს... ბოლშევიკი სვიმონი ჰკარგავს ბოლშევიკურ გამბედაობას. „სიყრმის მეგობარი“ მას უმზადებს აჯანყებას. სვიმონმა ყველაფერი იცის ეს, მაგრამ ბოლშევიკი იკლავს ღვედივით, მას არ გააჩნია ბოლშევიკური ხერხემალი, არ აღმოაჩნდა აზრის სიმტიციცე, გაბედული მოქმედება. მეგობრობის მემჩანური გრძნობა სამარცხვინოდ იმარჯვებს რევოლუციონურ გრძნობაზე! ჩვენც ვამბობთ პირდაპირ: **სვიმონი ბოლშევიკის ტიპი არ არის** (ხაზი გრ. მუშიშვილს ეკუთვნის – ა. ბ.). სვიმონი თვითონ მეტრეველია და მას არაფერი აქვს საერთო ნამდვილ ბოლშევიკთან.

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის მოთხოვნას ნათლად და მკაფიოდ გამოთქვამს გრ. მუშიშვილი: მწერლობა უნდა ხატავდეს მექანიკურ ადამიანებს, ვინც უსიტყვოდ და დაუფიქრებლად შეასრულებს სკკპ მოთხოვნებს და დადგენილებებს.

კიდევ რამდენიმე ნიმუში გავიხსენოთ, მაგალითად, ფილმი „მიჩმანი პანინი“. პანინი ბოლშევიკებთან არის დაკავშირებული და მონაწილეობს სიკვდილმისჯილი 13 რევოლუციონერის გადარჩენაში. იგი მოახერხებს, რევოლუციონერები ჩუმად სამხედრო გემზე აიყვანოს და უცხოეთში გააპაროს. რევოლუციონერების დამალვის დროს პანინი ჰკლავს გემის ბოცმანს. გემი მეგობრული ვიზიტით საფრანგეთში, ჰავრში ჩავა და რევოლუციონერები გაიპარებიან.

გემის კაპიტანი ყველაფერს შეიტყობს. მან უნდა დააპატიმროს პანინი, მაგრამ ისიც იცის, რომ მიჩმანი კატორლას ვერ გადაურჩება. კაპიტანი პანინს ბოცმანის მკვლელობასაც აპატიებს და გაქცევის საშუალებასაც აძლევს. იგი ეუბნება პანინს – *მე მეზღვაური ვარ და არა ჟანდარმი.*

აქაც ადამიანური ღირსება და სოლიდარობა დაყენებულია კანონსა და მოვალეობაზე მაღლა.

¹ ბიბლიოგრაფია, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №3, გვ. 224-225.

შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ საბჭოური გემის კაპიტანი, რომელიც ამბობს – მე მეზღვაური ვარ და არა KGB-ისტი და გაქცევის, უცხოეთში დამალვის საშუალებას აძლევს მიჩმანს, რომელიც კომუნისტურ იდეოლოგიას არ იზიარებს? არა, არ შეგვიძლია. საბჭოური მწერლობა უფრო მაღლა აყენებს ფუნქციონერის მოვალეობას, ვიდრე ადამიანურ ღირსებას.

ქართულ ფილმში „ნუთისოფელი“ ასეთი ეპიზოდია: ბოლშევიკი რევოლუციონერის დასაპატიმრებლად მენშევიკი გვარდიელები მოდიან. რევოლუციონერის დედამ არ იცის, როგორ იხსნას შვილი დაჭერისაგან და ბოლოს ამას მოიფიქრებს: ტანთ გაიხდის და ოთახში შიშველი გაჩერდება. იმედი აქვს: გვარდიელთა შორის არ აღმოჩნდება კაცი, რომელიც თავს დაიმცირებს, საკუთარ მამაკაცურ ღირსებას შეურაცხყოფს და ოთახში შევა, სადაც ტიტველი ქალი დგას. დედის ვარაუდი გამართლდა. არ იკადრეს გვარდიელებმა უკადრისი და უკან გაბრუნდნენ. ბოლშევიკი რევოლუციონერი გადარჩა.

შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, რომ საბჭოთა მილიციელები ან KGB-ისტები ვისმეს დასაპატიმრებლად იმ ოთახში არ შევიდნენ, სადაც ტიტველი დედა იდგა? არა, არ შეგვიძლია. ისევ და ისევ იმავე მიზეზით: ფუნქციონერის მოვალეობა ადამიანურ ღირსებაზე მნიშვნელოვნად არის მიჩნეული.

საბჭოური ლიტერატურა კი ხატავს და უმღერის უღირსებო ფუნქციონერს, რომელსაც დადებით გმირს ეძახის. ამით გამოუსწორებელ შეცდომას სჩადის, მაგრამ ეს არ ადარდება.

სკკპ წამდაუნუმ და დაჟინებით ითხოვს, საბჭოურმა მწერლობამ მისაბაძი გმირი დახატოსო, მაგრამ შეიძლება, დასაშვებია, უღირსებო ადამიანი მისაბაძი იყოს? ცხადია, არა. ღირსებას კი ადამიანი მაშინ ინარჩუნებს, როცა მონა არ არის რასობრივის, ეროვნულის, რელიგიურის, კლასობრივის თუ პარტიულის. როცა საერთოადამიანურს სცემს პატივს და მისით ხელმძღვანელობს. საბჭოთა ადამიანმა კი ყველაფერზე მაღლა (საკუთარ ღირსებაზეც) უნდა დააყენოს კლასობრივ-პარტიული.

მისაბაძი შეიძლება იყოს ღირსებიანი ადამიანი. ღირსებიანი ადამიანი კი მაშინ იხატება, როცა მწერლობა კაცს, მის მდგომარეობას, საქციელს, მოქმედებას, თვისებას უყურებს და განიხილავს საერთოადამიანური თვალსაზრისით.

ადამიანი მრავალგვარი ხასიათის ლიტერატურას ქმნის – რელიგიურს, სოციალ-პოლიტიკურს, ფილოსოფიურს, იურიდიულს და ა. შ. მაგ-

რამ არსად, ლიტერატურის არც ერთ სახეობაში არ ვლინდება **საერთო-ადამიანური** ისე სრულად, როგორც სიტყვაკაზმულ მწერლობაში.

რელიგიაც ქადაგებს ადამიანის სიყვარულს, მაგრამ იმ ადამიანისას, რომელიც მოცემულ რწმენას აღიარებს. ქრისტიანობისათვის მაჰმადიანია ურჯულო და მაჰმადიანისათვის – ქრისტიანი. ამ ნიადაგზე მათ შორის მძაფრი შუღლია, თუმცა ერთიცა და მეორეც თეორიულად ადამიანის სიყვარულისაკენ მოგვინოდებს.

ქრისტიანობის ერთ-ერთი უპირველესი მცნებაა – არა კაც ჰკლა, მაგრამ ამ საწმენოების გასაფრცვლებლად ზღვა სისხლი დაიღვარა. ასე იქცევა ყველა რელიგია.

ესა თუ ის სოციალ-პოლიტიკური მოძღვრება ადამიანისა და მთელი კაცობრიობის კეთილდღეობას ქადაგებს, მაგრამ ცეცხლითა და მახვილით ამკვიდრებს მას.

რუსული სოციალიზმი სტალინის პირით, კაცობრიობას ჰპირდებოდა – *...რომის სამეფო შეიძლება დამყარებულ იქნას თვით მშრომელთა ძალღონით, რომ შრომის სამეფო საჭიროა დამყარდეს მინაზე და არა ზეცაში.*¹ მაგრამ ამ „შრომის სამეფოს“ დასამყარებლად მილიონობით უდანაშაულო მშრომელი აწამეს ციხეებში და ჩააღპეს ციმბირის მინაში.² სანიმუშო ციტატი საბუთად: *გამოააშკარავეს და დაგვანახეს ფაქტები, რომლებიც მოწმობენ, რომ მოლოტოვის, კაგანოვიჩის, მალენკოვის ხელი ურევია ბევრი ყოვლად უდანაშაულო ადამიანის, მათ შორის აგრეთვე პარტიის და სახელმწიფოს თვალსაჩინო მოღვაწეების გაჟლეტაში...*³ ხოლო რაც გააკეთეს იაგოდამ, ეჟოვმა, ბერიამ და სხვებმა, ყოველი საბჭოელი მოქალაქისათვის ცნობილია. ანტონ ანტონოვ-ოვსეენკოს სიტყვით, 1935–1940 წლებში მხოლოდ ერთი ციხე ლუბიანკა გაიარა 18.840.000 კაცმა. აქედან დახვრეტილია შვიდი მილიონი, დანარჩენი ციმბირის საკონცენტრაციო ბანაკებში განყდა.⁴

სხვათა შორის, რევოლუციური ფანატიზმის არსი სრულად არის მხილებული ანატოლ ფრანსის რომანში „ღმერთებს სწყურიათ“.

¹ სტალინის სიტყვა საბჭოების სრულიად საკავშირო ყრილობაზე 1924 წლის 26 იანვარს, ლენინის გარდაცვალების გამო, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 20. 01. 1939.

² სკკპ XX, XXI, XXII ყრილობების მასალები.

³ სკკპ XXII ყრილობის მასალები, 1962, გვ. 347.

⁴ ან. ანტონოვ-ოვსეენკო, „ტირანის პორტრეტი“ (რუსულად), 1980, გვ. 261. ანტონ ანტონოვ-ოვსეენკო შვილია ცნობილი ბოლშევიკი რევოლუციონერის, ვლადიმერ ალექსანდრეს ძე ანტონოვ-ოვსეენკოსი.

**საქართველოს საბჭოთა მხარეების
მისაღებად ახ. ნ. ჯეჟონია**

საქართველოს საბჭოთა მხარეების მიწვევას სოციალიზმის მხარეაღი მთავარდებინ თქვენ მტრებისაგან, სამეზის წვეულ და ლენინ-სტალინის დიდი პარტიის საზოგადოებრივი - ტროცკის-სახ. ოვან შვილს და ჩვენი სოციალ-ტულ - ბუხარინელ ნაბარბუხის-ლისტური სამშობლოს ძოვიანობა გან.

სოციალიზმის მრავალმილიანი ბაზთან ერთად საქართველოს საბ-უკეთესო გამობატობა იმ უსახ. კითხვა მწერლობა მზად არის, უფრო დერო სავარჯისას, რომელიც მუდაროდ დარაზმულმა ბოლშევიკი დამისტრუთ თქვენ საბჭოთა კავ. კერა პარტიის და ხალხის დიდი შინის ფართო მშრომელ მსახურს ბელადის აზნაჯ სტალინის ირეკ. შეტრეგებული და გამანადგურებელ იარაგ ით აბრძოლის საქციის დიდი ბრძოლის საერა მორათო ფაშაზა იარაგ ით აბრძოლის საქციის დიდი მის სისხლით - ატრეტიონს მუქინას, სოციალიზმს. ამ შედეგად ტროცკისტ - ბუხარინელ ბანდიტო, ბუხარინის შემდგომი განტეკო-ბის, დიგენანტების და ჯანუშუბს ცუბსათვიან.

განუმარჯოს მთელი მსოფლიოს მშრომელთა ბაქან ბელადს და უსადგარეს მსაქველურებს - დიდ სტალინს!

საბჭოთა მწერლობა უწყევ რწმე მშრომელთა ბაქან ბელადს და უსადგარეს მსაქველურებს - დიდ სტალინს!

ნას გამოსიქვას, რომ თქვენი ბოლ-შევიკური ხელმძღვანელობით ჩვენი, სახილვანა მუხისკოში, რეკო-განუმარჯოს ბოლშევიკური რე-კომის ეს გამოსიქვას მხოლოდ, რომელიც ხელთ უპერია ძღვენი მო-კულტის ფოლადებებერ გუშავს - მასსკოში, და მის სახილვან-სოლ საბჭოთა ხალხს, სპობლოდ ბელმძღვანელს ახ. ეგოვს!

**გაზეთი „ლიტერატურული საქართველო“
1937, 31 ივლისი**

ტიულრის ბაღში საუბრობენ ევარისტ გამლენი და მისი საყვარელი ელოდი. ევარისტ გამლენი პროფესიით მხატვარია და პოლიტიკური რწმენით იაკობინელი. იგი რევოლუციური ტრიბუნალის მსაჯულია და ბევრი ადამიანი გაუგზავნია გილიოტინაზე თავნარსაკვეთად. რევოლუციის გადასარჩენად აუცილებლად მიაჩნდა ამგვარი სისასტიკე.

ქალ-ვაჟის საუბრის დროს, რვა-ცხრა წლის ბავშვი, რომელიც ბაღში სალტეს აგორებდა, თავს ვერ შეიკავებს და გამლენს ფეხებზე მიეხუტება. ევარისტი ბავშვს აიყვანს, მიუალერსებს, აკოცებს. დედა, რომელმაც ეს დაინახა, შეშინებული მივარდება და ბავშვს ნაიყვანს. გამლენი ელოდის მიუბრუნდება და აღგზნებული ეტყვის – მე ვაკოცე იმ ბავშვს, მაგრამ შესაძლებელია, დედამისი ეშაფოტზე გავგზავნო, მა-

ნამდე კი, ალერსის დროს, ევარისტი ბავშვს ეუბნებოდა – მე მძვინვარე ვარ იმისათვის, რომ შენ იყო ბედნიერი, მე სასტიკი ვარ იმიტომ, რომ შენ იყო კეთილი.¹

ასეა, ფანატიზმს ჰგონია, რომ, თუ ადამიანს რაღაც აბსტრაქტული რევოლუციური დოქტრინის გამო ამოუწყვიტავ დედ-მამას, ცოლ-შვილს, და-ძმას, მას ბედნიერს გახდი.

რას იზამთ, ადამიანურ სიბრძნევს საზღვარი არა აქვს.

ესა თუ ის ფილოსოფიური მოძღვრებაც ადამიანის და კაცობრიობის სიკეთისათვის იქმნება. მაგრამ აქაც დაუნდობელი წინააღმდეგობაა. იდეალისტს მატერიალისტი ჰგონია ქვეყნის დამაქცევარი და მატერიალისტს – იდეალისტი. ამიტომ მათი თვალსაზრისიც ცალმხრივია და ერთფეროვანი. მათ სურთ, ეს უთვალავფერიანი სამყარო ერთფეროვნების, ერთსახოვნების ჩარჩოში ჩაჭედონ და მერე ის გამოაცხადონ ჭეშმარიტებად.

ყოველგვარი სახის მოძღვრება, იქნება იგი რელიგიური, ფილოსოფიური, სოციალ-პოლიტიკური თუ რომელიმე სხვა გვარეობისა, ადამიანს, ცხოვრებას, სამყაროს რომელიმე აკვიატებული დოქტრინის, დოგმატის თვალსაზრისით უყურებს. მხოლოდ ეს ამოჩემებული აზრი მიაჩნია ჭეშმარიტებად და ყველაფერს საწინააღმდეგოს უარყოფს, მიიჩნევს სიცრუედ და სიყალბედ. ივინყებს ჰერმან ჰესეს შეგონებას – *ყოველი ჭეშმარიტების საწინააღმდეგო მოსაზრებაც ჭეშმარიტია* („ზიდჰართა“), ამის დავინყება არ გვმართებს.

კაცობრიობამ მისი გრძელი ისტორიის მანძილზე ნაირ-ნაირი „იზმების“ კორიანტელი დააყენა, მაგრამ არსებითად საზოგადოების მონყობის ორ მოდელს თავი ვერ დააღწია. თუ ამ ორ მოდელს სუფთა სახით წარმოვიდგენთ, დავინახავთ, რომ საზოგადოება რელიგიურად – ან თეისტურია, ან ათეისტური, პოლიტიკურად – ან დემოკრატიული, ან დიქტატორული, სოციალ-ეკონომიკურად – ან კერძო საკუთრებას აღიარებს, ან კოლექტიურს, ან კლასობრივია, ან უკლასო, ფილოსოფიურად – ან მატერიალიზმის მიმდევარია, ან იდეალიზმის... ერთი სიტყვით, ორ მოდელს უტრიალებს გარშემო და ხან ერთს ამჯობინებს და ხან – მეორეს. ამ ორი მოდელის ბრძოლამ ზღვა სისხლი დაღვარა, მაგრამ უმთავრესს ვერ მიაღწია: ადამიანი ვერ გაათავისუფლა ვერც ხორციელი და ვერც მშვინვიერი ტყვილისაგან. ვერც ზნეობრივად

¹ ა. ფრანსი, თხზულებათა კრებული 8 ტომად (რუსული გამოცემა), ტ. 6, 1953, გვ. 671-672.

გააუკეთეს იგი. ადამიანს ისევ ანამებს ნაირ-ნაირი სენი, ისევ ეშინია სიკვდილის, ისევ მორჩილებს ამორალიზმს – სძულს, ქურდობს, მრუშობს, ძარცვავს, ჰკლავს, ფლანგავს, ახალტურებს, მექრთამეობს...

ადამიანური საქმიანობის ერთადერთი დარგი მწერლობაა, ხელოვნებაა, რომელიც ცდილობს, კაცი, ცხოვრება, სამყარო წარმოიდგინოს, დახატოს ისე მრავალფეროვნად და მრავალმხრივად, როგორც სინამდვილეშია.

ცხადია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მწერლობა არ ცდება და ყოველთვის უტყუარად ასრულებს თავის მისიას. სამწუხაროდ, ხშირად ცდება, ბრმად ემორჩილება ამა თუ იმ დოქტრინას, ხდება ამა თუ იმ გაბატონებული მოძღვრების ნების ამსრულებელი. ამით იგი თავის თავს ლალატობს და ფუნქციას კარგავს. თუ მწერლობას სურს, დამოუკიდებელი ფუნქცია შეინარჩუნოს, ყველა მოვლენას საერთოადამიანური თვალსაზრისით უნდა შეხედოს.

VII

იდეალი და ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი

იდეალის თვინიერ სიტყვაკაზმული მწერლობა არ არსებობს. ზოგჯერ აშკარად არის ეს იდეალი გამოსახული და ზოგჯერ – ფარულად, მაგრამ იგი ყოველ ნაწარმოებში არსებობს.

თეისტურ საზოგადოებაში იდეალის პოვნა იოლია. იგი ღმერთია და ადამიანი, როგორც არასრულყოფილი არსი, მოვალეა, ისწრაფვოდეს იმ ზნესრულობისაკენ, რასაც უფალი განასახიერებს. იდეალის პოვნა ძნელია და რთული ათეისტურ საზოგადოებაში, რამეთუ აქ ღმერთი უარყოფილია და მწერლობამ არ უწყის ნათლად და მკაფიოდ – ვინ უნდა აღიაროს იდეალად.

„კაცია-ადამიანი?!“-ში ილია მიმართავს ლუარსაბ თათქარიძეს კითხვით – *წირვა-ლოცვას არ ვაკლდებიო. რა გამოვიდა? იქ ყოველთვის გსმენია ჩვენთვის ჯვარცმულის ქრისტეს სიტყვა: „ვითა მამა ზეცისა იყავ შენ სრულიო“. აბა, ან ერთს წამს შენს სიცოცხლეში მაგისათვის სცდილხარ?..*

თუ ათეისტური საზოგადოების ლუარსაბ თათქარიძეს მივმართავდით ამგვარივე კითხვით, მაშინ ვინ უნდა დაგვესვა ზეციერი მამის ანუ ღმერთის ადგილას? ვისებრ სრულყოფილებისაკენ შეიძლებოდა მოგვეწოდებინა? ამ კითხვას ვერ ვუპასუხებთ. რაკი ღმერთი უარყოფილია, რჩება მხოლოდ ადამიანი. ადამიანი კი, როგორც უნდა იყოს იგი, მაინც ადამიანია, ე. ი. არასრულყოფილი არსია. მწერლობის წინაშე დგას გადაულახავი დაბრკოლება. ჯერ ერთი, როგორ აქციოს არასრულყოფილი არსი სრულყოფილად და მეორეც, რა აზრი აქვს, ერთ არასრულყოფილს მოუწოდო, მიბაძოს მეორე არასრულყოფილს? ეს გარემოება ქმნის აბსურდულ მდგომარეობას, რაც ცხადად გამოვლინდა საქართველოს ალკკ XXXII ყრილობაზე, 1982 წლის 3 აპრილს შევარდნაძის სიტყვაში.

საქართველოს კპ ცკ პირველმა მდივანმა კომკავშირულ ახალგაზრდებს მისაბაძი პირები ჩამოუთვალა. მოიხსენია ჩვეულებრივი ჩინოვნიკები, რომელნიც, შევარდნაძის აზრით, პირნათლად ასრულებენ პარტიული ფუნქციონერის მოვალეობას. ისინი გამოაცხადა იდეალად, მათ შორის იყო ნინო ჟვანიაც.

ანდა ნინო აქვსენტის ასული ჟვანია. გირჩევთ ახლა ისევ მიიღოთ იგი კომკავშირში.

აი. ვის უნდა მიბაძოთ.¹

ვინ არის ამჟამად ნინო ჟვანია? რიგითი პარტიული მოხელე. თბილისის საქალაქო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე. საქალაქო საბჭოში მისი ძირითადი ფუნქციაა საფლავების ადგილთა განაწილება. ყველა თბილისელმა იცის, რომ მიცვალებულისათვის დასამარხი ადგილის შოვნა უფრო ძნელია, ვიდრე ცოცხლისათვის – ბინისა. ამიტომ ჭირისუფალი ყოველთვის ნ. ჟვანიას კართან არის ატუზული. ამბობენ, მიცვალებული დაუსაფლავებელი რომ არ დარჩეს, ნ. ჟვანია ყოველთვის აკმაყოფილებსო მთხოვნელებს.

მერწმუნეთ, სრულიად არ მსურს, რაიმე შეურაცხყოფა მივაყენო ნ. ჟვანიას, როგორც ადამიანს, მაგრამ მისებრი ჩინოვნიკების ხომ ურიცხვი და უთვალავი არმიაა სსრკ-ში? ნუთუ ამას იქით კომუნისტთა იდეალი ველარ მიდის?

ახლა უცბათ წარმოვიდგინოთ, საბჭოელმა მწერალმა დაწერა დღევანდელი „კაცია-ადამიანი?!“ მაშინ ილია ჭავჭავაძის ზემოროციტირებული სტრიქონები, შევარდნაძის რჩევის თანახმად, მიიღებს ასეთ სახეს:

კომკავშირის ან პარტიის კრებებს არ ვაკლდებიო. რა გამოვიდა? იქ ყოველთვის გსმენია ჩვენი ცკ მდივნის სიტყვა: „ვითა ნინო ჟვანია იყავ შენ სრულიო“. აბა, ან ერთს წამს შენს სიცოცხლეში მაგისტვის სცდილხარ?..

ასე იქცევა ანეგდოტად იდეალის ურთულესი და უსერიოზულესი პრობლემა. ეს კი იმის შედეგია, რომ ათეისტური საზოგადოება უარყოფს ღმერთს და ცდილობს, გააღმერთოს ადამიანი. ამით კი ყველაფერი თავდაყირა დააყენოს.

აქ მახსენდება ერთი შემთხვევა, მომხდარი ჩემს ბავშვობაში, როცა პირველად მიმიყვანეს სკოლაში.

ყველაფერი პირველი იყო: პირველი სექტემბერი, პირველი გაკვეთილი, პირველი მასწავლებელი, კლასის პირველი ამხანაგები.

მზით გაჩახჩახებულ ოთახში მაგიდასთან იდგა ძაძებში ჩაცმული ახალგაზრდა ქალი. ეჭირა საკლასო ჟურნალი და მონოტონური ხმით კითხულობდა მონაფეთა გვარებს. კითხვა დაამთავრა, ჟურნალი დადო და აგვათვალ-ჩაგვათვალა. იგი დუმდა... კლასიც სულგანაბული მისჩერებოდა, რას იტყოდა მასწავლებელი პირველად.

როგორც იქნა, მასწავლებელმა პირველი კითხვა დაგვისვა:

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 3. 04. 1982.

ნოდარ დუმბაძე, ვიქტორია სირაძე, კონსტანტინ სიმონოვ, ედუარდ შევარდნაძე
საბჭოთა ლიტერატურის დღეებზე
თბილისი, 30 ოქტომბერი, 1978

– ბავშვებო, ვინ გიყვართ ყველაზე უფრო?

თითქოს ბომბი გასკდაო, ისე ამოვარდა ჩვენი გულებიდან სიხარულის ყიჟინა. კითხვა ადვილი იყო. პასუხის გაცემა ყველას შეგვეძლო. ყველას გვწვავდა თავგამოჩენის სურვილი.

როგორც იქნა, მასწავლებელმა მიუშვირა თითი ერთ-ერთ ჩვენთაგანს. იგი წამოხტა და რიხიანად უპასუხა:

– დედა!

– არ არის სწორი! – მკაცრად თქვა მასწავლებელმა, – დაჯექი!

გაკვირვების ტალღამ გადაუარა კლასს, მაგრამ ენთუზიაზმი მაინც არ გამქრალა: თუ დედა არა, მამასადამე, მამა უნდა გვიყვარდესო... და კლასი კვლავ ბობოქრობდა. მასწავლებელმა მეორე წამოაყენა. პასუხი ისევ რიხიანი იყო:

– მამა!

მასწავლებელს უკვე ნერვიულად უთრთოდა სახე.

– არ არის სწორი, არა! დაჯექი!

კლასში ენთუზიაზმი გაქრა. აშკარა დაბნეულობამ დაისადგურა. მხოლოდ გაბედულები არ ცხრებოდნენ და ისმოდა პასუხი:

- ბებია!
- ბაბუა!
- და!
- ძმა!

ძარღვებაშლილი მასწავლებელი ოთახში დარბოდა და ცივი ხმით ჰკიოდა:

- არ არის სწორი! არ არის სწორი!

კლასი დადუმდა, გაჩუმდა და გაიტრუნა. იოლი კითხვის პასუხი ურთულესი აღმოჩნდა. თავზარდაცემული ვცახცახებდით. მასწავლებელი კარგა ხანს ჩუმად მოგვჩერებოდა. მერე დაცინვით შემოგვხედა და ღვარძლიანი ხმით იკითხა:

- როგორ, ბავშვებო, თქვენ ლენინი არ გიყვართ?

ამის გაგონება იყო და მთელმა კლასმა დაუფიქრებლად ერთხმად ვიბლავლეთ:

- გვიყვარს, გვიყვარს, გვიყვარს!

ძალღის ნაკბენივით მახსოვს ეს დღე და არც არასდროს დამავიწყდება.¹

მიდიოდა დრო და თანდათან გასაგები ხდებოდა, რომ თეისტური საზოგადოების იდეალი **ღმერთი** სსრკ-ის ათეისტურ საზოგადოებაში იცვლებოდა **პარტიული ადამიანით**, უფრო ზუსტად, კომუნისტით. რაკი კომუნისტის იდეალურ განსახიერებად ლენინი ითვლებოდა, იგი იკავებდა ღმერთის ადგილს. მუშავდებოდა და ინერგებოდა ფორმულა – არ არის ღმერთი, გარდა ლენინისა... ამის გაცნობიერება მკაფიოს ხდიდა, რომ სსრკ-ში ბატონდებოდა ახალი რელიგია – მარქსიზმ-ლენინიზმი.

თუ არ ვცდები, ქართულ მწერლობაში მარქსიზმ-ლენინიზმი რელიგიად პირველად გერონტი ქიქოძემ მოიხსენია. *მართალია, ჩვენი პლანეტა დიდია, ახალი რელიგიის (ე. ი. მარქსიზმ-ლენინიზმის – ა. ბ.) მიმდევარნი კი ჯერ მცირე რიცხოვანნი არიან, მაგრამ განა განახლება ყოველთვის რჩეულ უმცირესობას არ დაუნყია?*² მერე ნ. დუმბაძემაც რელიგიად მონათლა მარქსიზმ-ლენინიზმი. – *ჩემი რელიგია (ე. ი. მარქსიზმ-ლენინიზმი – ა. ბ.), ბატონო იორამ, ჯერ ასი წლისაც არ არის და*

¹ წინადადება ამოღებულია (*გამომცემლის შენიშვნა*).

² ჟურნ. „არიფიონი“, №1, 1928, გვ. 375.

ნინო ნაკაშიძე ჟურნალის „პიონერი“ რედაქციაში
თბილისი, 1946

იმდენი მორწმუნე ჰყავს, რომ თქვენს რელიგიას (ე. ი. ქრისტიანობას – ა. ბ.) არც კი დასიზმრებია.¹

სხვათა შორის, კომუნისტები რომ არც ისე თავგამოდებული ათეისტები არიან, როგორც თავს გვაჩვენებენ, კარგად ჩანს ჰო ში მინის ანდერძშიც. ციტატა საგანგებოდ მომაქვს რუსული თარგმანით:

Поэтому я оставляю эти несколько строк, чтобы для всего нашего народа... не было полной неожиданностью если я уйду к Марксу, Ленину и другим революционерам старшего поколения (Из завещания Хо Ши Мина, Ханой, 1969 г.).

ნიკოლოზ ფედორენკო – *Ночные беседы* („პრავდა“, 1988 წ. 23 ოქტომბერი). აქ მათ-დედუნის სიტყვებია მოტანილი. როცა გომინდანის არმიასთან ჩვენ ბრძოლა გვექონდაო, და კრიზისული ვითარება შეიქმნა, ჯარს (წითელს) მოვუწოდეთო: *Не взирать на трудности, не страшиться испытаний, смотреть на смерть как на возвращение* (ეს სიტყ-

¹ ნ. დუმბაძე, „მარადისობის კანონი“, 1978, გვ. 76.

ყვები ყოფილა XII ს. ჩინელი მხედარმთავრის იო ფეჟს. სტალინს როცა უთარგმნეს, იგი მოსწონებია).¹

როგორც ხედავთ, ჰო ში მინი კი არ კვდება, არამედ მარქსთან და ლენინთან მიდის. ეს არ არის მხატვრული თქმა. აქ იმ ქვეყნად გადასახლების რწმენაა გამომჟღავნებული.

კომუნისტების დამოკიდებულება მარქსიზმ-ლენინიზმისადმი რომ რელიგიურია და არა მეცნიერული, ამას ბევრი ნიშანი ადასტურებს.

პირველი: მარქსიზმ-ლენინიზმი სსრკ-ში გამოცხადებულია ზემეცნიერებად. იგი მიჩნეულია ერთადერთ და უცდომელ მოძღვრებად. მისი ცოდნა სავალდებულოა ყოველი მოქალაქისათვის. მარქსიზმ-ლენინიზმის კრიტიკა სასტიკად აკრძალულია. ნებადართულია მხოლოდ მისი ხობტა-დიდება.

თუ მარქსიზმ-ლენინიზმი მეცნიერებაა, მაშინ მისი კრიტიკა, მისი დებულებების გადაფასებაც უნდა იყოს შესაძლებელი. მოგეხსენებათ, არ არსებობს მეცნიერება, რომელიც არ ცდება და რომლის დებულებებიც არ ძველდება. ასე რომ არ იყოს, მაშინ მეცნიერება ერთ ადგილას გაქვავდებოდა და შეუძლებელი იქნებოდა წინსვლა. კომუნისტების სიტყვით კი, მარქსიზმ-ლენინიზმში არაფერი ძველდება, ყველა დებულება უცვლელი და მარადიული ჭეშმარიტებაა.

რაკი განსჯა, მსჯელობა, გადაფასება გამორიცხულია, რჩება ერთადერთი გზა – რწმენა. მარქსიზმ-ლენინიზმი განუსჯელად და ბრმად უნდა იწამო. განუსჯელი და ბრმა რწმენა რელიგიის თვისებაა და არა მეცნიერების.

მეორე: ზემოთ მოვიხსენიე ფორმულა – არ არის ღმერთი, გარდა ლენინისა, – მაგრამ ბოლომდე არ მითქვამს, რა სახე აქვს მას. სრული სახე ამ ფორმულისა ასეთია: არ არის ღმერთი, გარდა ლენინისა და სკკპ ცკ გენერალური მდივანია მისი მოციქული. ამ ფორმულაში ლენინის ადგილი მუდმივი და შეუცვლელია. ვაკანტურია მხოლოდ მოციქულის ადგილი და მას შესაბამისად იკავებს ის, ვინც სკკპ გენერალური მდივნის ტახტზე ზის.

სტალინის დროს არ არის ღმერთი, გარდა ლენინისა და სტალინია მისი მოციქული.

ხრუშჩოვის დროს არ არის ღმერთი, გარდა ლენინისა და ხრუშჩოვია მისი მოციქული.

¹ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ბრეჟნევის დროს არ არის ღმერთი, გარდა ლენინისა და ბრეჟნევის მისი მოციქული.

სანამ მოციქული ანუ სკკპ ცკ გენერალური მდივანი ცოცხალია და პოსტი უჭირავს, ისიც ისეთივე უცდომელი და უცოდველია, როგორც ლენინი. თუ კომუნისტი მოციქული ანუ სკკპ ცკ გენერალური მდივანი მოკვდა ან მოხსნეს, მაშინ იგი უთუოდ ცოდვებით არის სავსე. ყველა დანაშაული და ბოროტება მას უნდა დაბრალდეს. თურმე ლენინის მოძღვრება ვერ გაუგია, ვერ აუთვისებია და ამიტომ მომაკვდინებელი შეცდომები დაუშვია. ახალ მდივანს კი ზუსტად და შეუმცდარად ესმის მარქსიზმ-ლენინიზმის არსი და, ლენინის დროშით, პირდაპირ კომუნიზმისაკენ მიუძღვება საბჭოთა ხალხს.

ასე მარტო სსრკ-ში არ არის. ასეა სხვა კომუნისტურ ქვეყნებშიც.

ერთხელ ხელში ჩამივარდა რუსულად გამოცემული კორეული ჟურნალი „Корея Сегодня“ (1978, №3). გადავათვალიერე იგი და რას ვხედავ – თურმე კორეელები ისევე აღმერთებენ კიმ ირ სენს, როგორც საბჭოელი მოქალაქეები ლენინს. რა ეპითეტებით არ ამკობენ ამ ჟურნალში კიმ ირ სენს!

*მშობლიური ბელადი – მამა,
მარშალი – მამა,
ერის მზე,
დიდი ბელადი,
ლეგენდური გმირი,
დიდი ამხანაგი,
ფოლადის მხედართმთავარი,
უპრეცედენტო მხედართმთავარი ზეცით მოვლენილი,
დედამინაზე ყველაზე გამორჩენილი ადამიანი,
კაცობრიობის გადამრჩენელი...*

ეს უკანასკნელი ეპითეტი პირდაპირ გამაოგნებელია სსრკ-ის მოქალაქისათვის. თუ კიმ ირ სენი კაცობრიობის გადამრჩენელია, მაშინ ლენინი ვინდა? თურმე, ნუ იტყვით და, ყველა შოვინისტურ კომუნიზმს თავის საკუთარი „ღმერთი“ ჰყოლია და სხვა კომუნისტური ერების „ღმერთებს“ არ ცნობს.

საბჭოელი მოქალაქეებისათვის ეს ღმერთი ლენინია, ჩინელებისათვის – მაო ძედუნი, კორეელებისათვის – კიმ ირ სენი, ვიეტნამელებისათვის – ჰო ში მინი, ალბანელებისათვის – ენვერ ხოჯა, იუგოსლავიელებისათვის – ტიტო, რუმინელებისათვის – ჩაუშესკუ და ასე შემდეგ.

ამის მერე კომუნისტები გვარნმუნებენ, ათეისტები ვართო. როცა ჩვეულებრივი მოკვდავის ამგვარი კულტი და ფეტიშიზმი გაბატონდება, ცხადი და გასაგებია, როგორი სულიერი მონობის მსხვერპლი გახადა კომუნისტურმა მოძღვრებამ კაცობრიობის დიდი ნაწილი. რა აქვს საერთო დიქტატორის ამგვარ ფეტიშიზმს ათეიზმთან? ეს თეიზმის ყველაზე მახინჯი ფორმაა. იგი არღვევს ერთ-ერთ უპირველეს ზნეობრივ მცნებას – არა ქმნე თავისა შენისა კერპნი.

მესამე: ქრისტიანულ ფილოსოფიაში არსებობს ცნება – თეოდიცეი. როგორც ცნობილია, ამგვარი ცნების შემოღება აუცილებელი გახდა შემდეგი გარემოების გამო.

ყოველივე არსებული ღმერთის შექმნილია. ღმერთი აბსოლუტური სამართლიანობაა. ამ ორმა დებულებამ დაბადა კითხვა: თუ ყველაფერი ღმერთის შექმნილია, მაშინ ბოროტებაც ღმერთს გაუჩენია. თუ ღმერთი აბსოლუტური სამართლიანობაა, მაშინ რატომღა შექმნა ბოროტება? ამ კითხვას პასუხი სჭირდებოდა და შემუშავდა თეოდიცეი, ანუ ღმერთის გამართლება. თეოდიცეი გვეუბნება: მართალია, ბოროტება არსებობს, მაგრამ ღმერთი არაფერ შუაშია. ღმერთმა ადამიანს მიანიჭა გონება, ანუ კეთილისა და ბოროტის გარჩევის უნარი. ადამიანმა მათ შორის არჩევანი თავად უნდა მოახდინოს. ღმერთი არ ზღუდავს ადამიანის ნებას. ადამიანის ნება თავისუფალია და უფლებამოსილია, შეხედულებისამებრ მოიქცეს. თუ ღმერთი განსაზღვრავს ადამიანის ნებას, მივიღებთ მექანიკურ, დაპროგრამებულ კაცს. ეს დაპროგრამებული კაცი, მართალია, ბოროტებას აღარ ჩაიდენს, მაგრამ აღარ იქნება თავისუფალი, გახდება სხვისი ნების ამსრულებელი. სხვისი ნების ამსრულებელი ადამიანი კი აღარ არის ადამიანი. ამდენად, ქრისტიანულ ფილოსოფიაში არსებული ცნება – თეოდიცეი – უფრო ადამიანის ნების თავისუფლების დაცვაა, ვიდრე ღმერთის გამართლება.

კომუნისტებმა კი შექმნეს პარტიადიციის თეორია, თუმცა ისინი ამ ტერმინს არ იყენებენ. ყველა ბოროტება, რომელიც კი სსრკ-ში ხდება, მიენერება ცალკეულ პირებს, ხოლო კომპარტია ყოველთვის მართალი, უცდომელი და სწორია.

თუ ქრისტიანული თეოდიცეი ადამიანის ნების თავისუფლების დამცველია, კომუნისტური პარტიადიციი თრგუნავს, იმონებს ადამიანის ნებას, რამეთუ სსრკ-ში ადამიანს ერთადერთი უფლება აქვს – კომპარტიის ზედაფენის განკარგულებათა უსიტყვო მორჩილებით ასრულების უფლება. სხვა აზრი ან არჩევანი პირნიმინდად გამორიცხულია. ეს ხდება

ჟურნალის „მებრძოლი უღმერთო“ ყდა
 1932, ივლისი, №6-7
 ყდის მხატვარი: დონი
 (დავით ნაცვლიშვილი)

იმიტომ, რომ კომპარტია ყოველთვის მართალია და თუ ასეა, საპრეტენზიო ან საპროტესტო საბჭოელ მოქალაქეს რა უნდა ჰქონდეს?

მეოთხე: თუ ქრისტიანისათვის წმინდა ქალაქი იერუსალიმია, მაჰმადიანისათვის – მექა, კომუნისტისათვის ამ ფუნქციას ასრულებს მოსკოვი. თუ რომელიმე კომუნისტი არ ცნობს მოსკოვს კომუნისტური სამყაროს მექად, იგი განდგომილია და უნდა მოიკვეთოს.

მეხუთე: რელიგია ყოველი მორწმუნისაგან ითხოვს აღსარებას. მორწმუნემ გულლიად უნდა გაანდოს კულტის მსახურს ფიქრი, განცდა, ჩადენილი საქციელი. ამ გულწრფელობით იგი დაიმსახურებს ღმერთის კეთილგანწყობილებას, ცოდვების მიტევებას.

აღსარების ნაცვლად კომუნისტებს აქვთ თვითკრიტიკა. თვითკრიტიკის დროს ყოველმა მოქალაქემ კომპარტიის წინაშე გულახდილად უნდა აღიაროს ყველა შეცდომა, დანაშაული, ცოდვა. ამით იგი დაიმსახურებს კომპარტიის კეთილგანწყობილებას და მონაწილეს პარტია დღესულოვნად შეუწოდებს.

მექვსე: რელიგია იცნობს სამოთხის ცნებას. მარქსიზმ-ლენინიზმი სამოთხეს კომუნიზმით ცვლის. როგორც სამოთხეში, ისე კომუნიზმში სუფევს სრული ჰარმონია, აღკვეთილია ბოროტი და მხოლოდ კეთილი დღესასწაულობს. თუ სამოთხის კარი მართლმორწმუნეთათვის არის ღია,

კომუნიზმშიც შევა ის, ვისაც უყოყმანოდ სჯერა მარქსის, ლენინის და სკკპ ცკ ცოცხალი გენერალური მდივნის (თუ გენერალური მდივანი მკვდარია ან მოხსნილია, მისი აღარც უნდა გჯეროდეს და აღარც უნდა გახსოვდეს).

სამოთხესა და კომუნიზმს შორის განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ სამოთხეში მხოლოდ გარდაცვალების შემდეგ შეიძლება მოხვდეს მართლმორწმუნე, კომუნიზმში კი ცოცხალი ადამიანები შევლენ, ოღონდ როდის, ეს ჯერ დაზუსტებული არ არის.

მეშვიდე: გავრცელების თვალსაზრისითაც მარქსიზმ-ლენინიზმიც იმგვარ საშუალებებს მიმართავს, როგორსაც რელიგია – პროპაგანდასა და ძალადობას, სადაც მარქსიზმ-ლენინიზმის დასამკვიდრებლად სიტყვა არ სჭრის, იქ ცეცხლითა და მახვილით ბატონდება კომუნიზმი.

მერვე: რელიგია ინახავს წმინდანთა ნეშტებს. მერე მათ მორწმუნენი თაყვანს სცემენ. ასევე აქვთ შენახული კომუნისტებს მავზოლეუმებში ლენინის, მათ ძედუნის, ხო ში მინის, დიმიტროვის ნეშტები (თუ გაბრაზდნენ კომუნისტები, შეუძლიათ, კომუნისტი წმინდანის ნეშტი მავზოლეუმიდან გამოაგდონ, მაგალითად, სტალინის). ამ მავზოლეუმების წინ ადამიანთა უსასრულო რიგები დგას. ისინი მოდიან, რომ კომუნისტ წმინდანს თაყვანი სცენ.

მერწმუნეთ, თუ კომუნისტებმა კიდეც დიდხანს შეინარჩუნეს რუსეთში ხელისუფლება, ერთ მშვენიერ დღეს მავზოლეუმიდან ლენინის ნეშტი გაქრება და კრემლი გამოაცხადებს – ლენინი ცად ამაღლდა და ღმერთის მარჯვნივ ადგილი დაიკავაო. ვინ უწყის, ტერორიზირებულმა საბჭოელმა მოქალაქეებმა შეიძლება დაიჯერონ კიდეც ეს.

რუსულ ფილმში – „დედის გული“, – რომელიც ლენინის დედისადამია მიძღვნილი, ტიტრები დაწერილია რაფაელის „მადონას“ და სხვა მხატვრების სურათების, სადაც ღვთისმშობელი და ქრისტეა დახატული, ფონზე.

მეცხრე: ისევე, როგორც ქრისტიანულ მწერლობას ჰქონდა, კომუნისტურ ლიტერატურასაც აქვს აგიოგრაფიული ჟანრი. კომუნისტურ აგიოგრაფიას ეკუთვნის ლენინიადა, სტალინიადა, ძერჟინსკიადა (განსაკუთრებით კინოში), ხრუშჩოვიადა, ბრეჟნევიადა. „წმინდანისადმი“ დამოკიდებულებით და მხატვრული საშუალებების გამოყენების თვალსაზრისით, ქრისტიანული და კომუნისტური აგიოგრაფიული მწერლობა ჰგავს ერთმანეთს. კომუნისტი „წმინდანიც“ ისევეა უდრეკელი, უშიშარი, უცდომელი, რწმენისათვის თავდადებული და გაუტყეხელი, ერთგული, ყოველგვარი ტანჯვა-წამების გადამტანი, როგორც ქრისტიანი

წმინდანი. როგორც ქრისტესათვის სიკვდილი იყო უდიდესი ბედნიერება და ნეტარება, ასევეა მარქსიზმ-ლენინიზმისათვის სიკვდილი უდიდესი ბედნიერება და ნეტარება.

არის განსხვავებაც. ქრისტიანულ აგიოგრაფიას ტრაგიკული პათოსი აქვს, კომუნისტურ აგიოგრაფიას კი – პაროდული. ქრისტიანული აგიოგრაფოსი რწმენით წერდა, კომუნისტი აგიოგრაფოსი – დაფარული ირონიით. ქრისტიანული აგიოგრაფიული თხზულების კითხვის დროს მკითხველი ღრმა მოკრძალებით იმსჯვალება, ხოლო კომუნისტური აგიოგრაფია ღიმილს ჰგვრის პუბლიკუმს, უნდობლობით მსჯვალავს.

მეთაუ: ჩვეულებრივი წესია: მორწმუნე მადლობას სწირავს ღმერთს მზრუნველობისა, მფარველობისა და მოწყალებისათვის. სსრკ-ში კი ამგვარი მადლობა კომპარტიას უნდა უთხრა. გაზეთები აჭრელებულია კომპარტიისადმი მიძღვნილი მადლობებით. ყველაფრისათვის (შიმშილისათვისაც კი, ციხეში ჩასმისათვისაც კი) კომპარტიას უნდა გადაუხადო მადლობა. კომპარტიაა მზრუნველი, მფარველი, მოწყალე. ეს კი საბჭოელი მოქალაქისაგან უსაზღვრო მადლობას და ქედმოდრეკას ითხოვს.

მეთერთმეტე: როცა საბჭოურ გაზეთებში ნეკროლოგებს კითხულობთ, აუცილებლად წააწყდებით ფრაზას – სკკპ წევრი ამა და ამ წლიდან. ეს იგივეა, რაც ეკლესიის დოკუმენტებში აღნიშნული – მართლმადიდებელი ქრისტიანი, კათოლიკე ქრისტიანი და ა. შ.

მეთორმეტე: საბჭოურ სასწავლებლებში მარქსიზმ-ლენინიზმი ისევე ისწავლება (და ეს აუცილებელია), როგორც 1917 წლის ოქტომბრამდე საღმრთო რჯული ისწავლებოდა.

მაგონდება ჩემი სტუდენტობის დროს გავრცელებული ხუმრობა.

აკად. ივანე ბერიტაშვილისათვის სტუდენტს საგანი ვერ ჩაუბარებია. გაკვირვებულ მეცნიერს მისთვის უკითხავს – რატომ არ იმეცადინეთო? სტუდენტს მიუგია – პარტიის ისტორიას ვსწავლობდი და თქვენი საგნის სწავლა ველარ მოვასწარიო. – როგორ, პარტიის ისტორიასაც სწავლობთო, – მთლად გაოგნებულა ივ. ბერიტაშვილი. როცა სტუდენტისაგან დასტური მიუღია, გაუღიმი და უთქვამს – საფრანგეთში უამრავი პარტიაა და ყველას ისტორია რომ ასწავლონ სტუდენტებს, წარმოგიდგენიათ, როგორ გამოყეყეჩდებიანო!..

საქმე ის გახლავთ, რომ ყველა ამ ისტორიული თუ დიალექტიკური მატერიალიზმის, მეცნიერული კომუნიზმისა თუ კომპარტიის ისტორიის სწავლების მიზანი ერთია: ჩაუნერგონ საბჭოელ მოქალაქეებს მარქსიზმ-ლენინიზმისადმი რელიგიური მოკრძალება.

ყველა ზემორეჩამოთვლილი ნიმუში საბუთია იმისა, რომ სსრკ-ში ათეისტური პროპაგანდის მიზანი იყო და არის ძველი რელიგიების (ქრისტიანობა იქნება, მაჰმადიანობა თუ რომელიმე სხვა) შეცვლა ახლით – მარქსიზმ-ლენინიზმით. დღეს უკვე აშკარაა, რომ კომუნისტების ეს ბრძოლა მარცხით დამთავრდა. ხალხმა დაკარგა მარქსიზმ-ლენინიზმის რწმენა, ზურგი აქცია მას და ისევ ძველი რელიგიისაკენ მიბრუნდა. ამის უტყუარი საბუთია ახალგაზრდობის ლიანგური დაინტერესება რელიგიით. მართალია, ოფიციალური პრესა, რადიო-ტელევიზია, სკოლასასწავლებელი, ყრილობა-კონფერენციები მარქსიზმ-ლენინიზმის უძლეველ, უკვდავ და მარადიულ მოძღვრებაზე გაჰკვივან, მაგრამ ინერციით. ნამდვილი მამოძრავებელი მოტორი უკვე დასუსტდა და, სადაც არის, გაჩუმდება, დადგება და გაჩერდება.

რამ გამოიწვია ეს ასე მალე?

მარქსიზმ-ლენინიზმი სოციალ-ეკონომიკური მოძღვრებაა. მას ეთიკურ-ზნეობრივი ნაწილი არ გააჩნია. თუ ამ კუთხით მარქსიზმ-ლენინიზმი რაიმეს ამბობს, ის უფრო ამორალურია, ვიდრე მორალური. ამას ნათლად დავინახავთ, თუ ქრისტიანული ზნეობრიობის პრინციპების თვალთახედვით განვიხილავთ მარქსიზმ-ლენინიზმის პროპაგანდის შედეგებს.

ქრისტიანობა ამბობს – **არა კაც ჰკლა.**

მკაფიო და ნათელი ზნეობრივი პრინციპია. მართალია, მისი განხორციელება პრაქტიკულად არ ხერხდება, მაგრამ ეს სწორედ იმის საბუთია, რომ ზნეობრიობის დაცვისათვის აუცილებელია მაქსიმალიზმი. ქრისტიანობას თეორიულად არ დაუშვია კომპრომისი, მაგრამ პრაქტიკულად იძულებული იყო, ზღვა სისხლი დაეღვარა იმ ცნების დასამკვიდრებლად, რომელიც ლაღადებდა – არა კაც ჰკლაო. ახლა ნათლად შეიძლება წარმოვიდგინოთ, რა მოხდება იქ, სადაც ზნეობრივი კომპრომისის დაშვება შესაძლებლად მიაჩნიათ. სწორედ კომუნისტური მოძღვრება თვლის შესაძლებლად ზნეობრივი კომპრომისის დაშვებას. ასეა, რაკი მარქსიზმ-ლენინიზმის თანახმად, ჯერ ერთი, *დღემდე არსებული ყველა საზოგადოების ისტორია არის კლასთა ბრძოლის ისტორია*¹ და, მეორეც, ზნეობა კლასობრივია.

თუ კაცობრიობის ისტორიას თვალს გადავავლებთ, დავინახავთ, რომ მას პროგრესის, წინსვლისა და აღმავლობის გზით უვლია. ეს ფაქტია და მისი უარყოფა შეუძლებელია. ამის გათვალისწინება და მისი შეფარდება

¹ კ. მარქსი, ფ. ენგელსი, „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“, 1954, გვ. 36.

დებულებებთან – დღემდე არსებული ყველა საზოგადოების ისტორია არის კლასთა ბრძოლის ისტორია და ისტორიის მამოძრავებელი ძალა კლასობრივი ბრძოლა – მოგვცემს გამაოგნებელ აბსურდულ დასკვნას: პროგრესის, წინსვლის, აღმავლობის საფუძველი ხოცვა-ჟლეტა ყოფილა, რამეთუ კლასთა ბრძოლა სხვა არაფერია, თუ არა დაუნდობელი განადგურება ერთმანეთისა. ამას ნათლად ადასტურებს მთელი ისტორია კაცობრიობისა და კერძოდ ის, რაც რუსეთში, ჩინეთში და კამპუჩიაში მოხდა მე-20 საუკუნეში. მე არ ვიცი, გამოანგარიშებული აქვს თუ არა ვისმეს – რამდენი კაცი დაიღუპა სსრკ-ში სამოქალაქო ომის, კაპიტალისტების, მემამულეების, კულაკობის ლიკვიდაციისა და პარტიული ბრძოლის დროს, ჩინეთში კულტურული რევოლუციის მიმდინარეობისას, კამპუჩიაში პოლ პოტის რეჟიმის ბატონობისას, მაგრამ დარწმუნებული ვარ მსხვერპლთა რიცხვი თავზარდამცემია. ამასთან შედარებით ორი მსოფლიო ომის დროს დახოცილთა რაოდენობა ზღვაში წვეთად მოგვეჩვენება. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ფსიქოლოგიურად მკვლელობამ მიჩვევა იცის, სისხლმა – მონყურება, ხელმა – განაფვა. ასეც მოხდა. სსრკ-შიაც, ჩინეთშიაც, კამპუჩიაშიაც, როცა კაპიტალისტები, მემამულეები, კულაკები შემოეღიათ, ერთმანეთს დაერივნენ და, ყველას კარგად მოეხსენება, რა ცოდვის კალოც დაატრიალეს. ამორალიზმის ჯინი, რომელიც კომუნისტებმა ბოთლიდან ამოუშვეს, მათვე მიუტრიალდა და მუსრი გაავლო. მერედა, შესაძლებელია, ეს უსაზღვრო სისხლისღვრა რითიმე პროგრესთან, წინსვლასა და აღმავლობასთან დავაკავშიროთ? ამ კითხვის უარყოფით პასუხს დიდი ჭკუა არ სჭირდება.

კაცობრიობის პროგრესი, წინსვლა და აღმავლობა დაკავშირებულია არა მტრობასთან, სიძულვილსა და ხოცვა-ჟლეტასთან, არამედ – სიყვარულთან, ნდობასა და პატიებასთან. ეს კანონზომიერება კლასიკური უბრალოებითა და სიცხადით გამოთქვა ილია ჭავჭავაძემ – რაც მტრობას დაუქცევია, სიყვარულს უშენებია.

ზნეობის კლასობრივად გამოცხადებამ ბოროტმოქმედებამდე მიგვიყვანა. ჩამოყალიბდა დამნაშავე ადამიანი, რომლის პრიმიტიული „მორალი“ ამბობს: თუ მოვკლავ კაპიტალისტს, ბურჟუას, მემამულეს, კულაკს, ეს სიქველეა, თუ მოვკლავ მუშას ან გლეხს – ეს კი ბოროტება. ამ ზნეობის ადამიანები იწყებენ ბოროტმოქმედებით, კერძოდ მკვლელობით, კვენხნას.

მონანილეობას ვღებულობდი ტერორისტულ აქტებში – სადგ. გრაკალში მოვკალი ცნობილი ჯაშუში კოშაძე და გორის ხიდზე ციციშვი-

ლი, რომელიც დავალებული მქონდა გორის ორგანიზაციის ერთი ჯგუფისაგან,¹ – თავს იწონებს ერთი რევოლუციონერი.

ჩემ მიერ გავლილ რევოლუციურ მუშაობაში მოვახდინე სამჯერ ტერორისტული აქტი: ტფილისში 1899 წ., ბაქოში 1908 წ. და ფინლიანდიაში 1907 წელს² – ტრაზახობს მეორე.

რევოლუციონერთა გადანყვეტილებით, უნდა მოეკლათ გენერალი გრიაზნოვი. აქტის სისრულეში მოყვანა ამხ. ჯორჯიაშიელს დაავიანდა. დამიძახა კობამ (დღეს სტალინმა) და მითხრა: მოამზადე რამდენიმე ყოჩალი ბიჭები და ერთ კვირაში თუ ჯორჯიაშიელმა ვერ შეასრულა, შემდეგ შენ მოგანდობთო. მე ძალიან გამეხარდა. დავამზადე კიდევ ორი ამხანაგი და ველოდებით ერთ კვირას. ამხანაგმა ჯორჯიაშიელმა ჩინებულად შეასრულა თავისი მინდობილობა და მე კი დამტოვა პირლია³ – გულდანყვეტილია მესამე.

ბევრი ამგვარი ციტატის მოტანა შეიძლება. ცხადია, ამ კვებნაში გაკვირვებთ არა ის, რომ ბრძოლის, რევოლუციის დროს მკვლელობა ხდება. ეს ჩვეულებრივი ამბავია. გაცებთ, დამოკიდებულება მკვლელობისადმი, ის სიხარული, შინაგანი კმაყოფილება, გამონვეული კაცის მოკვლით, რასაც ზემორეციტირებული სტრიქონების ავტორები ამჟღავნებენ. ისინი სრულიად არ წუხან იმის გამო, რომ მიზნის მისაღწევად იძულებული იყვნენ კაცი მოეკლათ და სისხლიანი გზა გაეკლოთ.

ყველა რევოლუციის ისტორიისა და გამოცდილების გათვალისწინება ერთ დასკვნამდე მიგვიყვანს:

რევოლუცია და რევოლუციონერები უზნეობის ღრმა პატივისმცემელი არიან. უზნეობა მათ ძლიერებად მიაჩნიათ და ამიტომ ეთაყვანებიან. ბევრი მაგალითის დასახელება შეიძლება, მაგრამ ახლა გაგახსენებთ ერთს. რუსული „ნაროდნაია ვოლიას“ ქართველ მიმდევართა შორის იყო ერთი შიო დავითაშვილი (თუმცა თავად „დავიდოვ“ ფორმას ამჯობინებდა და მოგონებანიც ასეთი ხელმოწერით აქვს გამოქვეყნებული), რომელსაც იუდა ქრისტეზე დიდ პიროვნებად მიაჩნდა. იგი საზოგადოებას უმტკიცებდა:

ვკითხულობდი რა სახარებას, ჩემი ყურადღება მიიპყრო იუდა ისკარიოტელის ფიგურამ. რატომ გასცა მან თავისი მასწავლებელი, ნუთუ

¹ ი. მორჩილაძე, ავტობიოგრაფია, ჟურნ. „რევოლუციის მატთანე“, 1923, №2, გვ. 160.

² ვ. სტურუა, ავტობიოგრაფია, ჟურნ. „რევოლუციის მატთანე“, 1923, №4, გვ. 212.

³ კ. ცინცაძე, „ჩემი მოგონებანი“, ჟურნ. „რევოლუციის მატთანე“, 1923, №4, გვ. 56.

30 ვერცხლისათვის, რაგინდ თვალსაჩინოც უნდა ყოფილიყო ეს თანხა იმ დროს? იუდა ხომ ქრისტეს კაცის ხაზინადარი იყო და ნუთუ მას, გამცემსა და ბოროტი ბუნების კაცს არ შეეძლო ხელთ ეგდო ასეთი თანხა? შევადარე რა ერთმანეთს სახარებაში გადმოცემული ფაქტები ქრისტესა და იუდას ურთიერთობის შესახებ, მე მივედი იმ დასკვნამდე, რომ იუდა არა თუ არ იყო გამცემი, არამედ, როგორც იდეური მოღვაწე, იგი ზოგიერთი მხრით ქრისტეზე მაღლაც იდგა. და მართლაც, თუ უკუვაგდებთ ქრისტეს სასწაულმოქმედ ძალას, მაშინ ცხადია, რომ ყველა ისეთი სასწაული, როგორც მაგ. წყლის ღვინოდ გადაქცევა ან ხუთი პურით 5 000 კაცის დანაყრება, – არის არა ქრისტეს მიერ მოხდენილი სასწაული, არამედ სხვა შეთქმულთა და, უმთავრესად, იუდასი, როგორც ხაზინადარისა, რომელიც განაგებდა სამეურნეო ნაწილს. იყო შეთქმულთა მთელი ჯგუფი, რომელიც სარგებლობდა ქრისტეს ეკზალტიური ბუნებით და შეპყრობილი ჰყავდა იგი ჰიპნოზით. ჯგუფი უკარნახებდა ქრისტეს: სთქვი ასე და ასე და მოხდება სასწაულიო. იესო ხანგამოშვებით ურჩობდა: „არ დამდგარა ჯერ ჩემი დროო“, მაგრამ მას არ ეხსნებოდნენ, როგორც ამას ჰქონდა ადგილი წყლის გადაქცევის დროს ღვინოდ და მისი ვედრება ქმნიდა სასწაულს. მას უთხრეს, რომ იგი უნდა მოკვდეს და კვლავ აღსდგეს სამი დღის შემდეგ და იგი ემორჩილება ამ წინასწარმეტყველებას სიტყვით და საქმით. ბოლოს უკანასკნელ „წმინდა სერობას“ ქრისტემ უთხრა თავის მონაფეთ: „რომელმან შთამოყოს ჩემთან ხელი პინაკსა ამას ამან მიმცეს მე“. იუდამ აიღო პურის ნაჭერი და ჩაუნწო სამარხილში. იესომ უთხრა იუდას: „ნადი და ქმენ, რაცა გსურს“. იგი ადგა და მიატოვა მასწავლებელი. ქრისტემ იცოდა, სად მიდიოდა იგი და იუდამაც იცოდა, სად წაიყვანდა ქრისტე თავის მონაფეთ, იმის ნაცვლად, რომ მიეცა მათ დასვენების საშვალეება „სერობის შემდეგ“ და იუდას მიჰყავს მცველნი ბაღში, სადაც შეიარაღებული მონაფენი პირველად იცავენ იესოს. კოცნა და სხვ. ყველაფერი ეს მოხდა წინასწარი შეთანხმებით, რათა მონაფეებში გაძლიერებულიყო რწმენა ქრისტეს ღვთაებრივობისა. ხოლო, როგორ დაასრულა იუდამ თავისი მისია? მან სახეში მიაყარა მღვდელმთავრებს ყველა 30 ვერცხლი და თავი დაიხრჩო... ამგვარად, ქრისტე მიდიოდა რა სანამებლად, დარწმუნებული იყო, რომ ან არ მოკვდებოდა (უკანასკნელ წუთამდე აღვიძებდა მის გულში იმედს ეს – „ან, ან“), ან და კიდევ მეტი დიდებით აღსდგებოდა მესამე დღეს მკვდრეთით, ხოლო იუდამ დაისაჯა რა თავი, შეგნებულად მისცა თავისი სახელი წყევლა-კრულვას. ასეთი მსხვერ-

პლი ისტორიაში არ მოიპოვება. და ამ მხრით იუდა, როგორც იდეური მუშა და მონამე უსათუოდ მაღლა სდგას ქრისტიზე.¹

რაკი რევოლუციას მიზნის მისაღწევად სხვა ძალა არ გააჩნია, გარდა ძალადობისა და მკვლელობისა, იგი ბუნებრივად იწყებს უზნეობის ხოტბას. ყოველნაირი ავკაცობის გამართლებას. აღარ ფიქრობს იმაზე, რა შედეგი მოჰყვება ამას. როგორ შეგნებას ჩამოაყალიბებს. მეტი თუ არა ორი ათასი წელი მაინც იქნება, რაც კაცობრიობას მუდამდლე ესმის – ნურავის მიაგებთ ბოროტს ბოროტის წილ. წინასწარ განიზრახეთ კეთილი ყოველი კაცისათვის, რამდენადაც შესაძლებელია, ყოველ კაცთან მშვიდობიანად იცხოვრეთ. თუ შიოდეს შენს მტერს, პური მიეც, თუ სწყუროდეს – წყალი ასვი. კეთილით სძლიე ბოროტს... (პავლე მოციქულის ეპისტოლე რომაელთა მიმართ, თავი XII, მუხლები – 17, 18, 19, 20, 21). და მაინც ადამიანი ყოველგვარ ბოროტებას სჩადის. ახლა წარმოიდგინეთ, რას გააკეთებს ადამიანი საზოგადოებაში, სადაც ღმერთი უარყოფილია. იგი გადაიქცევა მხეცად, რადგან ღმერთის უარყოფა იმას ნიშნავს, რომ გაუქმებულია ზნეობა. ხოლო იქ, სადაც ღმერთი, ანუ ზნეობა უარყოფილია, უარყოფილია ადამიანიც. მხოლოდ ამგვარ პირობებშია შესაძლებელი წამოცდეს პოეტს, თუნდაც უნებლიეთ – *მე დავლევ სისხლს, რომ ჭიქაში სისხლი დამისხათ.*² უარესსაც მოისმენთ – *ბოზობლებივით მავნე მგოსნებს გაანადგურებს სოციალისტურ მშენებლობის ცხელი ლადარი.*³ ეს არ ყოფილა შემთხვევით წამოსროლილი ფრაზა. ეს გეგმაზომიერი ზნეობრივი პოლიტიკის ლოგიკური დასკვნა იყო. როცა ეს აღსრულდა და მართლაც გაიმართა სახელმწიფო მოღვაწეებისა და მწერლების განუკითხავი ხოცვა-ჟლეტა, გაზეთები გადაჭრელებული იყო ამ ველური აქტის მოწონებითა და ქებით.⁴

ასეთ ვითარებაში მწერლობის სრული დეჰუმანიზაცია ხდება. იგი კარგავს იდეალს. იქცევა მთავრობის ხელში სათამაშო ტიკინად. კისრულობს როგორც თავისთავის, ისე სხვისი ჯვალათის როლს და ერთგულად ასრულებს ამ მოვალეობას. ავინყდება უმთავრესი (ურომლისოდაც არ არსებობს სიტყვაკაზმული მწერლობა და ხელოვნება), რომ

¹ შ. დავიდოვი, მოგონებანი, „რევოლუციის მათიანე“, 1923, №4, გვ. 191-192.

² ს. ჩიქოვანი, „ძველ პოეტს“, ლექსები, 1933, გვ. 36.

³ კ. ბობოხიძე, „ბოლშევიკური განთიადი“, ჟურნ. „პროლეტარული მწერლობა“, 1931, №1-2, გვ. 101-102.

⁴ იხ. მაგალითად, „ლიტერატურული საქართველო“, 10. 02, 15. 05, 1937.

ლიგია. აქაც მოთხოვნა მაქსიმალისტურია. მიუხედავად ამისა, ადამიანი მაინც ქურდობს. უფრო მეტიც: ეკლესიის მსახურთა შორისაც არიან მპარაზნი. ეს კი იმის მაუწყებელია, რომ ამ მცნების დასაცავად შეუძლებელია დავუშვათ კომპრომისი, შევხედოთ მას კლასობრივი თვალსაზრისით. ყველა ჯურის რევოლუციას და რევოლუციონერებს (ცხადია, კომუნისტებსაც) დასაშვებად მიაჩნდათ ექსპროპრიაცია. თვლიან მას სამართლიანობის გამოვლენად. სამართლიანობის ეს იდეალი, მოგეხსენებათ, „არსენას ლექსში“ ასეა ჩამოყალიბებული: *მდიდარს ართმევს, ღარიბს აძლევს, ღმერთი როგორ წაახდენსა*. მაგრამ წართმევით თანასწორობისა და სამართლიანობის განხორციელების ცდა ყაჩაღური პრინციპია (ლექსშიც ყაჩაღი ახორციელებს მას). განა საზოგადოებას შეუძლია ყაჩაღის პრინციპით იცხოვროს? რა თქმა უნდა, არ შეუძლია, რადგან საზოგადოების იდეალი შრომით ცხოვრების პრინციპია. საზოგადოება, რომელიც შრომას უარყოფს, იშლება და ილუპება. სხვათა შორის, ყოველი ყაჩაღის უბედურებაც ის არის, რომ იგი შრომას წყდება და არსებობს წართმევის საშუალებით. ამიტომ ილუპება ყოველი ყაჩაღი, მათ შორის არსენაც.

წართმევის პრინციპი ანუ ექსპროპრიაცია შრომის პრინციპს უპირისპირდება. ამიტომ არის იგი ანტისაზოგადოებრივი პრინციპი. რევოლუციონერთა შორის გონიერთ ესმით ეს და ისინი ეწინააღმდეგებიან ექსპროპრიაციას, როგორც ზნეობრივად უაღრესად საშიშ მოვლენას. კომუნისტებს შორისაც ყოფილა ექსპროპრიაციისადმი დამოკიდებულების სხვადასხვაობა.

იმ დროს (1905–1907 წლების რევოლუციის – ა. ბ.) ორი მიმართულება არსებობდა პარტიაში ამ კითხვების შესახებ. მენშევიკები გამოხატეს ექსებს¹ (თუმცა ტფილისში კი აკეთებენ) იმ მოსაზრებით, რომ ექსები პარტიულ ამხანაგებს რყვნისო, ეჩვევა მუქთახორობას, პირდაპირი პარტიული მუშაობიდან ხრის ცარცვა-გლეჯისაკენ, ფსიხოლოგია უფუჭდება და ბოლო ხანებში „ექსებსაც“ პარტიული ელფერი ეკარგება.

ბოლშევიკები სულ წინაღამდეგი აზრისანი იყვნენ: სახელმწიფო „ექსები“ და ხანდახან ტერორისტული აქტებიც პარტიზანული ომის ნაწილია, რომელსაც დეზორგანიზაცია შეაქვს მთავრობის მეხანიზმში.²

როგორც ვხედავთ, ზოგიერთ რევოლუციონერს ზუსტად შეუმჩნე-

¹ ექსები – ექსპროპრიაცია.

² კ. ცინცაძე, „ჩემი მოგონებანი“, ჟურნ. „რევოლუციის მატთანე“, 1923, №4, გვ. 58.

ვია ექსპროპრიაციის, ანუ წართმევის პრინციპის ზნეობრივი შედეგი – გარყვნა, მუქთახორობა, ცარცვა-გლეჯა, უშრომელი ცხოვრება. სოციალისტურმა სინამდვილემ პრაქტიკულად დაადასტურა ამ დასკვნის სიმართლე. სსრკ-ში ტოტალურად გავრცელებული ქურდობა, ფლანგვა და ამგვარი სხვა დანაშაული მორალურად პირდაპირი რეზულტატია წართმევის, ანუ ექსპროპრიაციის პრინციპისა, რასაც ადრე სხვის წინააღმდეგ იყენებდნენ იარაღად.

რევოლუციამდე არსებობდა მქონებელთა კლასი. უქონელთა კლასი ძარცვავდა მას. რევოლუციის შემდეგ მქონებელთა კლასი მოსპეს. დარჩა მარტო უქონელთა კლასი. მისი ცნობიერება კი მოწამლულია წართმევის პრინციპით, ექსპროპრიაცია მიაჩნია სამართლიან საქმედ. მაგრამ გასაჭირშია: ძარცვა-გლეჯისათვის მქონებელთა კლასი აღარ ჰყავს, გაანადგურა. იგი, ნებით თუ უნებლიეთ, იწყებს კლასობრივი თანამოძმის გაქურდვას. უფრო მეტიც, თავისთავის გაძარცვას. ამორალური პრინციპი ბუმერანგით შემოტრიალდა ექსპროპრიაციის მოტრფიალეთა წინააღმდეგ.

როცა სსრკ-ში არაოფიციალურად ქურდობა გამოცხადდა არსებობის ერთადერთ წყაროდ და საზოგადოების ყველა ფენის წარმომადგენელმა პარვა დაიწყო, პროფესიონალი ქურდი ზნეობრიობის შარავანდედით შეიმოსა.

რატომ მოხდა ეს? პროფესიონალ ქურდს არ დაუწყია ნიღბის ტარება, თვალთმაქცობა, სხვისი მოტყუება, თავი არ გაუსაღებია პატიოსან კაცად. ქურდობისათვის რაიმე საპატიო სახელი არ დაურქმევია. არაპროფესიონალი ქურდები კი ტყუიან, თვალთმაქცობენ, ნიღბს ატარებენ, გაუთავებლად ლაყობენ სინდის-ნამუსზე, ყველას ჭკუას ასწავლიან. საზოგადოების ბურჯად მოაქვთ თავი. ხელთ უპყრიათ ნაირ-ნაირი თანამდებობანი, ატარებენ ნაირ-ნაირ საპატიო ნოდებებს, არაჩხუნებენ ნაირ-ნაირ ჩინ-მედლებს... როცა რიგითმა მოქალაქემ, უბრალო მშრომელმა ერთმანეთს შეადარა ორი ქურდი – პროფესიონალი და არაპროფესიონალი, აღმოჩნდა, რომ პირველი გაცილებით ალალი, გულწრფელი და სუფთაა, ვიდრე მეორე. მას ბუნებრივად გაუჩნდა პროფესიონალი ქურდის პატივისცემის გრძნობა.

დაპატიმრებულ ახალგაზრდა მპარავს ეკითხებიან:

- ვინ მიგაჩნიათ ყველაზე მისაბაძ ადამიანად ქუთაისში?
- კუკურია თვალეზა... ჯონი ჭინჭველაძე და...

ვინ არიან ისინი? – ქურდული „ელიტის“ წარმომადგენლები...¹

ეს განწყობილება ლიტერატურაშიც აისახა.

ნ. დუმბაძის „მარადისობის კანონში“ სნეული ბაჩანა რამიშვილის სანახავად მრავალნაირი ადამიანი მოდის. მაგრამ არც ერთ მათგანს გულწრფელად არ აინტერესებს ავადმყოფის მდგომარეობა. ყველას ერთი მიზანი აქვს: ისარგებლონ ბაჩანას ავტორიტეტით და თავისი ავ-კაცური საქმე მოაჭახრაკონ. ერთადერთი კაცი, ვინც ალაღად არის შეწუხებული რამიშვილის ავადმყოფობით და გულით სურს, რითიმე დაეხმაროს, ვახტანგ ამბოკაძეა. და თუ, გაცოცხლებული იორამივით, ჩვენც ვიკითხავთ – ვინ არის ეს ღვთისნიერი კაცი, პასუხად მივიღებთ – ქურდი, პროფესიონალი ქურდი.

ასევეა „თეთრ ბაირაღებშიც“. პროფესიონალ ქურდს კეთილკაცობის შარავანდედი ადგას.

ცხოვრებაშიაც და მწერლობაშიაც ნათლად ჩანს, ცხოვრების სოციალისტურმა წესმა რა ზნეობრივ სილატაკემდე მიიყვანა ადამიანი. სოციალიზმს აქ თავის მართლება არ შეუძლია, რადგან სწორედ მეცნიერული სოციალიზმის ფუძემდებელი ბრძანებს: *ადამიანთა ცნობიერება კი არ განსაზღვრავს მათ ყოფიერებას, არამედ, პირიქით, მათი საზოგადოებრივი ყოფიერება განსაზღვრავს მათ ცნობიერებას.*² ამ დებულების თანახმად, უნდა ვაღიაროთ, რომ საბჭოელი ადამიანის მიერ ქურდის იდეალად გამოცხადება განსაზღვრულია და გაპირობებული სოციალისტური სინამდვილის ყოფიერებით. ამიტომ არის, რომ ე. წ. „ნეგატიური მოვლენების“ წინააღმდეგ პრესაში გაჩაღებულ ყაყანს არავითარი შედეგი არ მოაქვს. საბჭოელი ადამიანი მშვიდად აგრძელებს ქურდობას, ფლანგვას, ქრთამის აღებას, ხალტურას, კომბინაციას, გამოძალვას... კარგად იცის, რომ სხვაგვარად ვერ იარსებებს.

ამ მდგომარეობის წყალობით, საბჭოურ ლიტერატურაში გაუგონარი მოვლენა მოხდა: რეციდივისტი, სისხლის სამართლის დამნაშავე გამოყვანილია, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების წარმმართველი ძალა.

ეს პროცესი აქტიურად ქართულ მწერლობაში 60-იან წლებში დაიწყო და თანდათან ძლიერდება. ამის საბუთად შეგიძლიათ წაიკითხოთ გურამ ფანჯიკიძის „თვალი პატიოსანი“, ვანო ურჯუმელაშვილის „ფე-

¹ გ. თავაძე, გ. უშვერიძე, ნ. მუშუქუდიანი, „ბიჭები მოიპარეს...“, გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 12. 09. 1981.

² კ. მარქსი, „პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკისათვის“, 1953, გვ. 10.

ალექსანდრე ქუთათელი, გურამ ფანჯიკიძე, სერგო კლდიაშვილი
თბილისი, მწერალთა კავშირი, 28 მაისი, 1968

რისცვალება“, გიორგი ციციშვილის „სძლიე სიხარბესა შენსა“, რამაზ კობიძის „გვიმრის ფოთლები“, სულხან ქეთელაურის „ზაფხულის ცხელი დღეები“ და სხვათა მოთხრობანი თუ რომანები. რა თქმა უნდა, მათი მხატვრული ღირებულება სხვადასხვაა, მაგრამ ლიტერატურაში შემოსულ მოვლენას ნათლად გვიჩვენებენ. განსაკუთრებით მკაფიოდ იგი დრამატურგიაში ჩანს. იშვიათად ნაიკითხავთ პიესას, რომლის კონფლიქტი ქურდისა და არაქურდის დაპირისპირება არ იყოს.

მწერლობის მოყვარულმა ყოველმა მკითხველმა იცის, რომ ყველა დროის და ყველა ხალხის მწერლობაში (ასე იყო ქართულ ლიტერატურაში 50-იან წლებამდე) რეციდივისტი ჩვეულებრივ დახატულია, როგორც საზოგადოების ცხოვრებიდან მოკვეთილი პირი, როგორც პარია. სხვანაირად არც შეიძლება. რეციდივისტად ხდება ადამიანი, რომელიც სხვადასხვაგვარი უსამართლობის შედეგად აცდა ცხოვრების პატიოსან გზას და ბოროტმოქმედების შარას დაადგა. რეციდივისტი, უბედური ყისმათის გამო, შეიძლება ინვევედეს სიბრალულს, დასაშვებია გაჩნდეს მისი გადარჩენის სურვილი, მაგრამ არსად, არასოდეს, იგი სოციალურ

ძალას არ წარმოადგენდა. რეციდივისტი გამოთიშულია თავისი საზოგადოების, თავის კლასის სოციალურ ცხოვრებას. ამიტომ არის უძლური და განწირული დასალუპავად. მას, როგორც დეკლასირებულ ელემენტს, არა აქვს არავითარი ძალა, რომელიც საზოგადოების ცხოვრებაზე რაიმე გავლენას მოახდენს. ადრე მწერლობა რეციდივისტს უყურებდა, როგორც მსხვერპლს და, თუ იგი მხატვრულ ნაწარმოებში შემოჰყავდა, სურდა, ამით ეჩვენებინა სოციალური ცხოვრების მანკიერებანი, რომელთაც შეეძლოთ ადამიანის მოკვეთა, მისი განწირვა, მისი დაღუპვა.

ამგვარი დამოკიდებულება დღევანდელმა საბჭოურმა ლიტერატურამ ძირფესვიანად შეცვალა და, როგორც უკვე ითქვა, რეციდივისტი წარმოგვიდგინა ძალად, რომელსაც საზოგადოებრივი ცხოვრების წარმართვა შეუძლია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სოციალიზმის დროს რეციდივისტი მსხვერპლი კი აღარ არის, არამედ – ჯალათი, პარია კი აღარ არის, არამედ – ბატონი.

რამ გამოიწვია ეს?

ამის მკაფიო პასუხს საბჭოური პრესა იძლევა. წაიკითხეთ გაზეთები, მოუსმინეთ და უყურეთ რადიოსა და ტელევიზიას და ნახავთ, რომ საბჭოურ სამოხელეო იერარქიაში არ არსებობს თანამდებობა (სულერთია მინისტრი იქნება, დირექტორი, მმართველი, თავმჯდომარე, მდივანი თუ უმაღლესი სასწავლებლის რექტორი), რომლის მფლობელი ბოროტმოქმედებს არ ჩადიოდეს. თან იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომ საბჭოური პრესა მომხდარ დანაშაულებათა მხოლოდ ერთ პროცენტს აშუქებს, ხოლო დანარჩენ ოთხმოცდაცხრამეტს გულმოდგინედ მალავს, შეგიძლიათ, სრულად წარმოიდგინოთ საბჭოელი მოხელეების ბოროტმოქმედების მასშტაბი.

ბოროტმოქმედებს მართო არ ეწევინ. ყოველთვის იკრიბება ხალხმრავალი გუნდები. ამ გუნდებში პროფესიონალი რეციდივისტებიც არიან. არაპროფესიონალებს პროფესიონალთა გამოცდილება სჭირდებათ. მათ შორის ჰარმონიული კავშირი მყარდება. დამნაშავეთა გუნდებს კი ამა თუ იმ თანამდებობის პირი თავკაცობს.

ბოროტმოქმედი სახელმწიფო მოხელე დიდხანს არის ხელუხლებელი. შეიძლება (და ძირითადად ასეც არის), იგი ისე მოკვდეს, რომ არც კი მოხდეს მისი მხილება. ამას ორი საფუძველი აქვს. პირველი ის, რომ სსრკ-ში თანამდებობის პირის კრიტიკა აკრძალულია. იგი მხოლოდ ლიქნის, ლაქუცის, ხოტბის საგანია. მისი გაკრიტიკება მხოლოდ მაშინ შეიძლება, თუ მოხსნეს და ისიც კომპარტიის ცკ-ის დავალებით.

სხედან: მიხაილ კლინკოვიჩ (ბელორუსიის მწერალთა კავშირის მდივანი),
მიხეილ ჯავახიშვილი, მიხაილ ლინკოვ; დგანან: ბესარიონ ჟღენტი, ილო მოსაშვილი,
ალექსანდრე ქუთათელი

1937

ამიტომ ბოროტმოქმედ თანამდებობის პირს საზოგადოებრივი აზრის არ ეშინია. მეორე კი ის გახლავთ, რომ ბოროტმოქმედ მოხელეს მხოლოდ მაშინ ხსნიან ან იჭერენ, როცა იგი თანამდებობით მასზე მაღლა მდგომ ჩინოვნიკს აწყენინებს. ასე რომ, მავან და მავან ბოროტმოქმედ მოხელეს, თუ იგი თავშეკავებული კაცია, იცის, სად როგორ მოიქცეს, შეუძლია, შავი საქმე სიკვდილამდე აკეთოს, ყურზე ხახვს ვერავინ დააჭრის. იმ ფაქტმა, რომ ხანდახან ამა თუ იმ თანამდებობის პირს დანაშაულისათვის იჭერენ, არ უნდა შეგვაცდინოს. მტკიცედ უნდა ვიცოდეთ: მოხსნა ან დაჭერა ხდება არა ბოროტმოქმედების წინააღმდეგ ბრძოლის მიზნით, არამედ – შურისძიებისა. შურისგება მორჩილების იარაღია. ყველა თანამდებობის (დიდი იქნება თუ პატარა, სულერთია) პირს ურყევად უნდა ახსოვდეს: ყველა მოხელეს, რომელიც თუნდაც ერთი საფეხურით მაღლა დგას, უსიტყვოდ უნდა ემორჩილებოდე და თავყანს სცემდე. თუ გაკადნიერდება და ატროკდება ვინმე, მას მაშინვე გაახსენებენ ჩადენილ დანაშაულს და ვირის აბანოში უკრავენ თავს.

ყრუ მორჩილების ატმოსფეროში სახელმწიფოც იოლად იმართება და ბოროტი საქმეც ადვილად კეთდება.

ცხოვრების ამგვარმა წესმა ყველა ჯურის რეციდივისტი, პროფესიონალი თუ არაპროფესიონალი, ერთმანეთთან დააკავშირა, ერთ მუშტად შეკრა და სოციალურ ძალად აქცია.

მწერლობამ დაინახა ეს სურათი, შეამჩნია ეს პროცესი და ასახა კიდეც. ცხადია, რომ მას სოციალისტური სინამდვილის მხილება არ ჰქონია მიზნად. იგი ცალკეული ხარვეზების დაგმობას ცდილობდა, მაგრამ შუბი ხალთაში არ დაიმალა. უნდოდა თუ არა ლიტერატურას, ეს ობიექტური სურათი მაინც გამომჟღავნდა. ამ სურათმა კი ყველას გასაგონად მთელი ხმით იყვირა: დაიგმო და უარყოფილი იქნა ძველი მცნება – არა იპარო. გაბატონდა სხვა ლოზუნგი, მართალია, დაუნერეღი, მაგრამ საზოგადოების ცნობიერებაში მტკიცედ ფესვგადგმული – იქურდე, თორემ სხვანაირად ვერ იცხოვრებ.

ამრიგად, ჩვენ თვალწინ მოხდა ზნეობრივი კატასტროფა, რაც უთუოდ გამოიწვევს ეკონომიკურ და სოციალურ კატასტროფასაც, შესაძლებელია ეროვნულსაც.

ასევე გაუფასურდა სხვა მცნებაც – **არა ცილისწამო მოყვასსა შენსა წამებითა ცრუითა.**

ახლა ვნახოთ, როგორ ვასრულებდით ამ მცნებას.

ბესო ჟღენტი წერდა:¹

ის გარემოება, რომ მიხეილ ჯავახიშვილი ჩვენი სამშობლოს და საბჭოთა ხალხის მოღალატეთა ბანდის, ჯაშუშებისა და დივერსანტების გარეწარი ხროვის მონაწილე აღმოჩნდა, უსაზღვრო ზიზღსა და აღშფოთებას იწვევს ყოველი საბჭოთა მწერლისა და მოქალაქის შეგნებაში. მაგრამ ეს ფაქტი არავის არ გააკვირვებს, რადგან მიხეილ ჯავახიშვილის მთელი მოქალაქეობრივი და სამწერლო ბიოგრაფია მკაფიოდ ახასიათებს მას, როგორც მუხანათურად შენიღბულ და უაღრესი თვალთმაქცობით შეიარაღებულ კლასობრივ მტერს, უსაზღვროდ გაცოფებულს პროლეტარული რევოლუციის მიღწევებისადმი მტრობით და სიძულვილით.

ცნობილია, რომ მიხეილ ჯავახიშვილს საკმაოდ დიდი სტაჟი აქვს მოღალატური და კონტრრევოლუციური „მოღვაწეობისა“. ქართველი

¹ წინადადების ნაცვლად – „როცა პროზაიკოსი დააპატიმრეს, კრიტიკოსი წერდა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

სხედან: სერგეი გოროდეცკი,
ნინო ტაბიძე, ბესარიონ ლომინაძე;
დგანან: გალაკტიონ ტაბიძე,
ტიციან ტაბიძე, არჩილ მიქაძე
თბილისი, 4 აპრილი, 1919

ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური ინტელიგენციის წიაღში აღზრდილი, იგი მტრულად დაუხვდა საქართველოში პროლეტარული რევოლუციის გამარჯვებას და საბჭოთა საქართველოს არსებობის პირველსავე წლებში აქტიური მონაწილეობა მიიღო კონტრრევოლუციური კლასების ბატონობის რესტავრაციისათვის წარმოებულ ბრძოლაში. მაგრამ როდესაც ბრძოლის ამ გზაზე იგი პირისპირ შეხვდა საბჭოთა ხალხის ურყეველ ძლევამოსილებას, მან განიზრახა შეეცვალა გამარჯვებული მუშათა კლასის წინააღმდეგ ბრძოლის ფორმები და საშუალებანი. მან გაიხსენა თავისი დიდი ხნით მივიწყებული და უკუგდებული სამწერლო საშუალებანი და მოინდომა ლიტერატურულ ფრონტზე გაეშალა მუშათა კლასის სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული „მუშაობა“.¹

როცა ბ. ჟღენტი ამას წერდა, განა არ იცოდა, რომ ტყუილს ამბობდა და ცილს სწამებდა მის. ჯავახიშვილს? რა თქმა უნდა, იცოდა, მაგრამ თავი უნდა გადაერჩინა. ამისათვის აუცილებელი იყო მოყვასისათვის

¹ ბ. ჟღენტი, „მოლალატური სიტყვა და საქმე“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 24. 08. 1937.

I რიგში: ნიკოლოზ მინიშვილი, კარლო კალაძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი; II რიგში: ჰუსეინ ნაკაიძე, სანდრო ეული, ნიკო ლორთქიფანიძე, გიორგი სულუხია, ბესო ჟღენტი, პარმენ ლორია; III რიგში: ტიცინა ტაბიძე, კოსტა ფარნიევი, ფრიდონ ნაროუშვილი, ალიო მირცხულავა, ?, ?
 ბათუმი, 8 ოქტომბერი, 1932

ცილი დაენამებინა. 1937 წლის 27 ნოემბრის „ლიტერატურული საქართველო“ იუნკება, რომ მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმმა განიხილა ბ. ჟღენტის საკითხი. ბ. ჟღენტმა, – გვამცნობს გაზეთი, – დაუშვა მთელი რიგი უხეში პოლიტიკურ-ლიტერატურული ხასიათის შეცდომები. იგი ხალხის მტრებთან ახლო ურთიერთობაში იყო; მიუხედავად გაფრთხილებებისა, მან დღემდე არ აღიარა თავისი შეცდომები და არაფერი სთქვა თავის ურთიერთობაზე ხალხის მტრებთან. პრეზიდიუმის ამ სხდომაზე მისი გამოსვლა არ იყო დამაკმაყოფილებელი.

პრეზიდიუმმა დაუშვებლად ჩათვალა ბ. ჟღენტის ხელმძღვანელ სამუშაოზე დატოვება მწერალთა კავშირში და გამოიყვანა იგი მწერალთა კავშირის სამდივნოდან და პრეზიდიუმის შემადგენლობიდან.

1937 წელს ეს სასიკვდილო განაჩენს უდრიდა. რომ გადარჩენილიყო, სხვა უნდა გაეწირა, თავზე ნაცარი დაეყარა და ყველაფერი ეკისრა.

1937 წლის 10 ივნისს „ლიტერატურული საქართველო“ პაოლო იაშვილის¹ სიტყვის შინაარსს ასე გადმოგვცემს:

¹ შეცვლილია – „განწირული პოეტის“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ნაშლილები არიან: ნიკოლო მინიშვილი, ტიციან ტაბიძე, ფრიდონ ნაროუშვილი

„...ელიავა ტიპიური ლაზლანდარა, ორჭოფი და შურის ჩამომგდები კაცი იყო. მისადმი არავითარი სიმპატია არა მქონია, მაგრამ მაინც ვერ შევსძელი მისგან სრულიად ჩამოცილებაო.

...ასევე დაახასიათა მან პ. აღნიაშვილი, როგორც სულიერად სწეული, მერყევი ადამიანი, რომელიც პარტიულ ამხანაგებთან ერთს ლაპარაკობდა, ხოლო უპარტიოებთან – მეორეს.

როგორც პ. იაშვილმა აღიარა, იგი ხშირად ყოფილა ლომინაძის, აღნიაშვილის, მათიკაშვილის და სხვა თვალთმაქცების ერთად შეკრების მონმე. ლოღობერიძის ბინაზე მოსკოვში თავს იყრიდნენ თვალთმაქცნი, ხალხის მტრები – მ. ტოროშელიძე, გ. ყურულაშვილი, ფირუმოვი, ივანინი, ლომინაძე, პ. აღნიაშვილი.

...მეც ვიცოდი პარტიული ხელმძღვანელობის წინააღმდეგ თქმული მათი აზრები, მაგრამ მაკლდა მოქალაქეობრივი გამბედავობა, მემხილა მათი მტრული განწყობილება, მეშინოდა მათის მხრივ შურისძიებისა“.

განა პაოლო იაშვილმა,¹ როცა ამას ამბობდა, არ იცოდა, რომ თავის

¹ შეცვლილია – „პოეტმა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ამხანაგებს და მეგობრებს ცილს სწამებდა და ტყუოდა? რა თქმა უნდა, იცოდა, მშვენივრად იცოდა,¹ მაგრამ მასაც თავის გადარჩენა უნდოდა. მასაც ემუქრებოდნენ: *პავლე იაშვილმა, რომელიც უკვე 40-ზე მეტი წლისაა, დროა ჭკუა ისწავლოს. სიკეთე არ მოჰყვება მის ნავარდს ლომინაძიდან ჯიქიასკენ, ჯიქიადან აღნიაშვილისაკენ, ლოლობერიძიდან ლომინაძისაკენ და, ბოლოს, ელიავას კლანჭებში.*² ესეც სიკვდილის განაჩენის მომასწავებელი იყო. პ. იაშვილიც ფართხალეობდა, რომ როგორმე თავი ესხნა. მაგრამ მიხვდა, რომ ხორცი მეტისმეტად ძვირი უჯდებოდა და სულის ხსნისათვის თავი მოიკლა.

გიორგი ნატროშვილი წერდა:³

ნიკოლო მიწიშვილი ...*ყოველთვის ცდილობდა დაემალა მკითხველისათვის თავისი ნამდვილი განზრახვანი, რომელიც არ სწერს იმას, რასაც ფიქრობს, რომელიც დაუსრულებლად თვალთმაქცობს მშრომელი ხალხის წინაშე და თავის „ლოიალური“ დეკლარაციების იქით ხალხის მტერთა ბინძურ ზრახვებს ლაქიურად ემსახურება. თავისი სიბინძურის და შემადრწუნებელი გათახსირების გამოაშკარავებისა, ნიღბის ჩამოგლეჯისა, რა თქმა უნდა, მას ეშინოდა.*⁴

ტიციან ტაბიძესაც ასხამდა ლაფს გ. ნატროშვილი:⁵

...*მან (გ. ტაბიძემ – ა. ბ.) შეაფურთხა კაცობრიობასაც, სამშობლოსაც, პოეზიასაც და საერთოდ ყოველგვარ ჭეშმარიტ გრძნობას; თურმე ქართველი ხალხის მთავარი თვისება – სიზარმაცე და ლოთობა ყოფილა. ამაზე მეტი უპასუხისმგებლობა და, თუ გნებავთ, დადაიზმიც მართლაც ძნელი მოსაძებნია.*

...*რეტროგრადული სიბნელით, საშუალო საუკუნეობრივი თილისმებით და მისტიკური ბნედიანობის შხამით მონამლულია უდიდესი ნაწილი მისი ლექსებისა.*⁶

როცა ამას წერდა, განა კრიტიკოსმა არ იცოდა, რომ ტყუოდა და

¹ ორი სიტყვა ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² ლ. ბერიას სიტყვა, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 20. 05. 1937.

³ წინადადებადღე ჩამატებულია „როცა პოეტი დააპატიმრეს“ (გამომცემლის შენიშვნა).

⁴ გ. ნატროშვილი, „ხალხის მტერი მწერლის ნიღაბში“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 30. 06. 1937.

⁵ წინადადება შეცვლილია – „როცა მეორე პოეტი დააპატიმრეს, კრიტიკოსმა ისევე დაწერა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

⁶ გ. ნატროშვილი, „პოლიტიკური გახრწნის ჭაობში“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 30. 09. 1937.

ქართული ლიტერატურა

ამხ. მ. ტოროშელიძის მოხსენება

20 აგვისტოს დილის სხდომა, რომელსაც თავმჯდომარეობდა მიხ. ჯავახიშვილი, დაიწყო ამხ. მ. ტოროშელიძის მოხსენებით ქართულ მწერლობაზე. მოხსენება დიდი გულისყურით იქნა მოსმენილი და მოექცა მთელი

მ. ტოროშელიძე

ყრილობის ყურადღების ცენტრში. საკ. ცაქის ორგანომ გან. „იზვესტიამ“ ასე შეაფასა ამხ. მ. ტოროშელიძის მოხსენება:

„განსაკუთრებით საინტერესო იყო ქართული ლიტერატურის შესახებ ამხ. ტოროშელიძის მოხსენება, რომელმაც მოგვცა ისტორიისა და თანადროულობის, სოციოლოგიური ანალიზისა და ესთეტიური ანალიზის საუცხოო შეხამება, რომელმაც მოგვცა საქართველოს ცხოვრებისა და ამ ცხოვრების ლიტერატურულ ასახვისა და გამოხატვის სურათი.

ამხ. მ. ტოროშელიძის მოხსენების სტენოგრაფიული ანგარიში, ბროშურად დაბეჭდილი ეგზავნებათ ჩვენი გაზეთის ხელისმომწერლებს ამ იწ-თან ერთად.

არა ხელის მომწერთათვის ბროშურა ღირს ერთი მანეთი.

„სალიტერატურო გაზეთი“
1934, 4 სექტემბერი, №16

ცილს ნამებდა ნიკოლო მინიშვილსა და ტიცვიან ტაბიძეს? რა თქმა უნდა, იცოდა, მაგრამ თავის გადარჩენის ინსტინქტი მიერეკებოდა მოყვასის ღალატისკენ.¹

თავად პაოლო იაშვილმა, ტიცვიან ტაბიძემ, ვალერიან გაფრინდაშვილმა და ნიკოლო მინიშვილმა რა ჰქნეს! მოუსმინეთ მათ მიმართვას.²

¹ სამი სიტყვა შეცვლილია – „აიძულებდა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

² აბზაცი შეცვლილია – „1935 წლის „მნათობის“ მეოთხე წიგნში მიმართვა გამოქვეყნდა. ქართველ მკითხველს აუწყებდნენ.“ (გამომცემლის შენიშვნა).

...ქართველი მწერლების რიგებს მოღალატურად სტოვეებს და როზენბერგის ბანდებს ეკედლება ერთი ქართველი მწერალი, რომლის სახელი ამიერიდან ხდება სამარცხვინოდ ყოველი საბჭოთა მწერლისა და მოქალაქისათვის.

ეს მწერალი არის გრიგოლ რობაქიძე.

ეს თვალთმაქცი ადამიანი, დღიდან საქართველოში საბჭოთა ნყოფილების დამყარებისა, ატყვილებდა რა ხელისულებას, მწერლობას და საბჭოთა საზოგადოებას, გულში ატარებდა მშრომელთა ქვეყნის და საბჭოთა საქართველოს ღალატის მუხანათურ აზრებს.

და ეს ზრახვები დღეს გრიგოლ რობაქიძემ განახორციელა საბჭოთა საქართველოდან ქურდულად უცხოეთში წასვლით, ფაშიზმის ბანაკში აშკარად გადასვლით და იქ ჩვენი დიადი სოციალისტური სამშობლოს წინააღმდეგ მოღალატური, გამცემლური მუშაობით.

მისი ღალატის გამომჟღავნების შემდეგ ჩვენთვის აშკარაა, რომ ქართული საბჭოთა მწერლობისათვის ამ უჩვეულო საქციელს სარჩული წარსულში ჰქონდა. და ვინც გაიხსენებს რობაქიძის მუშაობას რუსულ შავრაზმულ პრესაში, მის ბულვარულ რომან „ფალესტრას“ და იდეალისტურ რასისტულ წიგნს „გველის პერანგს“ და მთელ მის მხატვრულ პროდუქციას, გამსჭვალულს გადაგვარებულ კლასთა იდეურ სილატაკით და დაკნინებულს მხატვრული ფორმით, – მისთვის რობაქიძის ეს უმსგავსო და ბოროტი საქციელი გასაგები ხდება, როგორც ლოლიკური დასკვნა ამ განდიდების სენით შეპყრობილ, გადაგვარებულ პიროვნების მუშაობისა.¹

განა პაოლო იაშვილმა, ტიცვიან ტაბიძემ, ვალერიან გაფრინდაშვილმა და ნიკოლო მინიშვილმა² არ იცოდნენ, რომ ტყუოდნენ და ცილს სწამებდნენ გრიგოლ რობაქიძეს. რა თქმა უნდა, იცოდნენ, მაგრამ ბადეში მოხვედრილი თევზებივით იყვნენ განწირულნი. მოყვასს, მეგობარს, მასწავლებელს წირავდნენ თავისთავის გადარჩენის მიზნით, მაგრამ ამას იყო ეს ცდა. კომუნისტური სიკვდილის ცელი დაუნდობლად თიბავდა ყველას. ამ ოთხი პოეტიდან მხოლოდ ერთს – ვ. გაფრინდაშვილს³ ერგო

¹ პ. იაშვილის, ტ. ტაბიძის, ვ. გაფრინდაშვილის, ნ. მინიშვილის მიმართვა სრულიად საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმს, ჟურნ. „მნათობი“, 1935, №4 – სქოლიო ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² გვარ-სახელების ნაცვლად – „ამ სტრიქონების ავტორებმა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

³ გვარი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

I რიგში: არისტო ქუმბაძე, იოსებ გრიშაშვილი, მიხეილ ჯავახიშვილი, სანდრო ეული, გრიგოლ რობაქიძე, ნიკოლო მინიშვილი, პაოლო იაშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე, ტიცვიან ტაბიძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე; II რიგში: მარტინ ვრასტან, გიორგი კრეიტან, არაზი, დემნა შენგელაია, ბესარიონ ყლენტი, კარლო კალაძე, იონა ვაკელი, ბენიტო ბუაჩიძე, სილიბისტრო თოდრია, ვანო ნულუკიძე, შაქრო ნავთლუღელი; III რიგში: სიმონ ჩიქოვანი, პეტრე სამსონიძე, სანდრო შანშიაშვილი, შალვა რადიანი, ვალერიან გაფრინდაშვილი, გიორგი ქუჩიშვილი

ამიერკავკასიის ხალხთა მეგობრობის კონგრესი, ბაქო, 1929

ბუნებრივი სიკვდილი. დანარჩენი სამი კომუნისტური ტერორის მსხვერპლი შეიქნა.

ყველასათვის ცხადია, რომ ეს მიმართვა ძალდატანებით არის დანერჯილი. და დაანერინეს სწორედ გრ. რობაქიძის მეგობრებს. ამით კომპარტია ზნეობრივად ანადგურებდა, პ. იაშვილს, ტ. ტაბიძეს, ვ. გაფრინდაშვილს, ნ. მინიშვილს,¹ სახელს უტეხდა მათ. ლაფში სვრიდა და ამ გზით მუდმივ მორჩილებასა და მონობაში აგდებდა. ზნეობრივად გატეხილ ადამიანს უჭირს როგორც თავისთავის, ისე სხვისი დაცვა და ანკესზე გამობმული თევზივით, საითაც უნდა, იქით წაათრევს მბრძანებელი. ეს გამიზნული პოლიტიკა იყო და კომპარტია განუხრელად ატარებდა მას. ცილისწამება სახელმწიფო პოლიტიკის აუცილებელი ნაწილი იყო და არის.

¹ გვარები ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ასეთ სიტუაციაში ცალკეული ადამიანი თუ მთელი საზოგადოება თანდათან უარს ამბობდა მცნებაზე – არა ცილისწამო მოყვასსა შენსა წამებითა ცრუითა. სამუდამოდ ივინყებდა მას. სანაცვლოდ გულმოდგინედ იმახსოვრებდა უზნეობის ლოზუნგს – ცილი დასწამე მოყვასს. გაყიდე იგი, თუ გინდა თავად გადარჩე – იხდიდა მას ცხოვრებაში სამოქმედო წესად.

ძველი მცნება – **არა იმრუშო** – მხოლოდ ხორციელ სიძვას არ ითვალისწინებდა, უფრო მეტად და ძირითადად გულისხმობდა სულიერ გარყვნილებას. საერთოდ ადამიანის და კერძოდ შემოქმედის სრული დამონებისათვის აუცილებელი იყო სულიერი მრუშობის გაბატონება. მისი განხორციელება სახელმწიფო ტერორით დამფრთხალ და დაშინებულ საზოგადოებაში უკვე ადვილი იყო.

ჯერ ბრალად დაგდებენ – *კ. გამსახურდია ცნობილია, როგორც რეაქციონერი-შოვინისტი და ანტისაბჭოთა მწერალი, რომელიც ამ ათი წლის განმავლობაში განუწყვეტლივ იბრძვის მხატვრული პროდუქციით და ზეპირი გამოსვლებით ფეოდალიზმის, თავადაზნაურული იდეოლოგიის, შოვინიზმისა და „შავი ჩოხის“ ტრადიციის დასაცავად. ხსენებული გაუსწორებელი რეაქციონერი მწერალი დღევანდელი პოლიტიკურად მავნე მხატვრულ ნაწარმოებებს აქვეყნებს¹* – და მერე, როცა თავზე ჯალათის ნაჯახი აღიმართება, გათქმევინებენ: *ლავრენტი ბერიამ გაუზარდა საქართველოს გულმოდგინე პატრიოტები, ქვეყნისათვის, საქმისათვის თავდადებული პარტიული მუშაკები. მისი პირადი გამოცდილების, მისი მითითებების ნიადაგზეა გაზრდილი მრავალი თვალსაჩინო პარტიული მოღვაწე, რომელნიც დიდი წარმატებით განაგებენ დღეს ჩვენს რაიონებს: ჩვენი რაიკომის მდივნები, თავდადებული და თავმდაბალი მოღვაწეები.²*

საერთოდ, კ. გამსახურდია ჰგავდა იმ ადამიანს, რომელსაც სახლში პური მიაქვს და უკან კბილდაღრჭენილი ქოფაკი მისდევს. პური რომ შინ მიიტანოს და თავად ძაღლის დაკბენას გადაურჩეს, იძულებულია, დროდადრო ნაგაზს პურის ნატეხი გადაუგდოს, დროებით შეაჩეროს და სახლში შეასწროს. მთელი ცხოვრების მანძილზე ასე გაურბოდა მწერალი უკანდადევნებულ საბჭოთა ხელისუფლებას. ხანდახან უყრიდა მწერლური პურის ნატეხებს – „ბელადს“, „ვაზის ყვავილობას“, ნარკვევებს, რომ ბუნებრივ სიკვდილამდე მიეღწია და ქართველი ხალხისათ-

¹ „მწერალთა ფედერაციის რიგების გადახალისება“, გაზ. „კომუნისტი“, 9. 06. 1931.

² კ. გამსახურდია, „კოლხეთში“, ჟურნ. „მნათობი“, 1947, №5, გვ. 109.

შავჩოხოსნები
ვახტანგ კოტეტიშვილი,
კონსტანტინე გამსახურდია,
პაველე ინგოროყვა,
ალექსანდრე აბაშელი
თბილისი, 1921
ფოტო: ბორის კოზაკ

ვის დაეტოვებინა „დიონისოს ღიმილი“, „მთვარის მოტაცება“, „დიდოსტატის მარჯვენა“, „დავით აღმაშენებელი“.

ჯერ დაგანერინებენ ბერიას სადიდებელ ლექსებს, მის მეხოტბედ გაგხდიან და მერე გათქმევენებენ – უდიდესი კმაყოფილების გრძობით მიიღო საბჭოთა ხალხმა, ყველა პატიოსანმა ადამიანმა ცნობა ბერიასა და მისი დამქაშების მიმართ სასიკვდილო განაჩენის სისრულეში მოყვანის შესახებ (ირაკლი აბაშიძე, იოსებ გრიშაშვილი, კარლო კალაძე, ალიო მირცხულავა და სხვანი).¹

ჯერ დაგანერინებენ – მარქსისტულად დამუშავებული თუ მოგვეპოვება რაიმე მეცხრამეტე საუკუნის მწერლობის შესახებ ეს მხოლოდ ამხ. მახარაძის შრომებშია მოცემული – და მერე გათქმევენებენ – ამხ. ფილიპე მახარაძე არაა კლასიკოსებთან დამოკიდებულების საკითხში შეცდომისაგან და ზღვეული.²

¹ გ. ნატროშვილი, „საბჭოთა ხალხის განაჩენი“, „ლიტერატურული გაზეთი“, 25. 12. 1953. აგრეთვე იმავე წლის 17 ივლისის ნომერი.

² კ. მელაძე, „კლასიკოსების შესახებ“, 1935, გვ. 106, 157.

აბელ ენუქიძე, იოსებ სტალინი და მაქსიმ გორკი
წითელ მოედანზე, მავზოლეუმთან, მოსკოვი, 1931
ფოტო: ბორის კუდოიაროვ

და ასე გაუთავებლად, თუმცა არც ამით დაკმაყოფილდებიან. სა-
კუთარი თავის წინააღმდეგ აგამხედრებენ, ნამდაუნუმ ბოდიშს მოგახ-
დევიანებენ, ვირზე უკუღმა შეგსვამენ და თავლაფდასხმულს ქუჩა-ქუჩა
ჩამოგატარებენ.¹

ასე თანამიმდევრულად თრგუნავდა კომპარტია მწერლის სულიერ
სიამაყეს, პატიოსნებას, სიმტკიცეს და აყალიბებდა სულიერად მრუმს,
სულით ვაჭარს. ძველი მცნების – არა იმრუმო – ადგილს მყარად იჭერ-
და ახალი – სულით იმრუმე, სამაგიეროდ, არ მოგაკლდება კომპარტიის
მონყალე თვალი.

ასე იქნა უარყოფილი ყველა ძველი ზნეობრივი მცნება.

ძველ ზნეობრივ მცნებათა გაუქმებამ, მათ მაგიერ ამორალიზმის

¹ იხილეთ გაზ. „კომუნისტი“ (1932 წლის 8 თებერვლის), „ლიტერატურული საქარ-
თველო“ (1957 წლის 12, 20, 31 ივლისის ნომრები), „ლიტერატურა და ხელოვნება“
(1951 წლის 18 მარტის, 1952 წლის 6 ივნისის ნომრები) და სხვ. ამ მხრივ პრესაში
დიდძალი მასალაა დაბეჭდილი.

დამკვიდრებამ გამოძერწა ადამიანი, რომელიც წინასწარმეტყველურად დაინახა ვაჟა-ფშაველამ და დაახასიათა კიდევ.

...და თქვენ, საღიაცენო,
რო ძროხებივით სძლებითა;
ლამე მადღრები დასწვებით,
დილით მშვივრები სდგებითა;
თავის ჯამს ჩასცქეროთ, საქვეყნოდ
არც როს არ გამოსდგებითა.
თავისად სცოცხლობთ, მცონარედ,
ლეში ალალოთ, ჰკვებდითა;
გაიგებთ კარგის გარჯასა,
გწყინსთ და შურითა ხდებითა;
უქმად ჩაჰმალევთ სიცოცხლეს,
უქმად საფლავში სწვებითა.
დაჰკარგავთ სააქაოსა,
ვერც საიქიოს სწვდებითა.
არ იცით, დასჩნდით რისადა,
ან რისათვისა ჰკვდებითა.

ამ ადამიანებმა შეჰქმნეს **განჯგონებულთა¹ საზოგადოება**, რომელშიც ყველაფერი თავდაყირაა დაყენებული: ბოროტი კეთილად იწოდება, უზნეობა – ზნეობად, ღალატი და გამცემლობა – მოქალაქეობრივ მოვალეობად, სულით მრუშობა – შეგნებულობად, სიღაჩრე – კეთილგონიერებად, მონური მორჩილება – წესრიგად, ქურდობა, ხალტურა, მექრთამეობა, კომბინაცია – შრომად, სიცრუე და მოტყუება – კეთილსინდისიერებად, ლაქიობა და კუდის ქიცინი – პირდაპირობად, უპრინციპობა – პრინციპულობად, მტრობა და სიძულვილი – სიყვარულად.

განჯგონებულთა საზოგადოებას არ სჭირდება იდეალად ღმერთი, როგორც ზნეობრივი სრულყოფილების სიმბოლო. მონოდება – *იყვენით თქვენ სრულ, ვითარცა მამაი თქუენი ზეცათაი სრულ არს* (მათე, V, 48) – რომლითაც საზრდოობდა ქრისტიანული კაცობრიობის მწერლობა კომუნისტური ხელისუფლების გაჩენამდე, საბჭოური ლიტერატურის მიერ უარყოფილია. იგი შეცვლილია პრაქტიკული განკარგულებით – მოიქეცით ისე, როგორც კომპარტია გიბრძანებთ. თუ საზოგადოება

¹ განჯგონებულთა ბოროტი კეთილი ეგონოს (საბა).

ინამებს ღმერთს, მაშინ აუცილებელია ბრძოლა ზნეობრივ მცნებათა დასაცავად, მათ განსახორციელებლად. ამ რწმენით აღჭურვილ ადამიანს, საერთოდ და კერძოდ მწერალს, ვერ ათამაშებ ტიკინასავით. იგი არ გახდება თოჯინა არავის ხელში. ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის უპირველესი ამოცანა კი ის არის, რომ მწერალი (და საერთოდ ადამიანი) იყოს კომპარტიის სათამაშო თოჯინა. მწერალი (და საერთოდ ადამიანი) უნდა ყოველთვის კომპარტიის დუდუკზე ცეკვავდეს. ამიტომ ებრძვის იგი, ერთი მხრივ, ღმერთს და, მეორე მხრივ, სიტყვას, ანუ უარყოფს რწმენას და მისი გამობატვის და გადაცემის საშუალებას. უღმერთო, ანუ ურწმუნო კაცი უძლურია. უსიტყვო კაცი მარტოხელა და იზოლირებულია. ცრუ სიტყვას ადამიანთა შეკვრა-შედუღაბება არ შეუძლია. ეს ხელენიფება მხოლოდ მართალ სიტყვას. ურწმუნო და მარტოხელა კაცი იოლი დასამონებელია და შესაძლებელია, ისე იმსახურო, როგორც გსურს. ამიტომ ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი აბატონებს ურწმუნობას ანუ უღმერთობას და ცრუსიტყვას. ამით საფუძველს უქმნის კომპარტიის განუყოფელ ძალაუფლებას.

ძალაუფლების სიმტკიცისათვის სრულებით არ არის საჭირო ზნესრულობის იდეალი, სავსებით საკმარისია მისაბაძი პერსონა. ამან წარმოშვა პარტიული ლიდერის (იქნება იგი ლენინი, სტალინი, ბრეჟნევი თუ სხვა ვინმე, ეს სულერთია) კულტი. ამიტომაც ითხოვს ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი მისაბაძ გმირს. მაგრამ მისაბაძ გმირს შეუძლია ადამიანში აღზარდოს მხოლოდ კომპარტიის დავალების მორჩილად შემსრულებელი. ამგვარი შემსრულებლის იდეალი გახლავთ საფუძველი ისეთი ლიტერატურული პერსონაჟების დახატვისა, როგორც არიან პავლე კორჩაგინი („როგორ იწრთობოდა ფოლადი“), დავიდოვი და ნაგულნოვი („გატეხილი ყამირი“), ტარასი ხაზარაძე („კოლხეთის ცისკარი“) და სხვანი.

ზნესრულობის იდეალი ზრდის თავისუფალ ადამიანს, ხოლო ლიტერატურაში ქმნის ისეთ პროტაგონისტებს, როგორიც არიან ავთანდილი, ფაუსტი, დონ კიხოტი, ჰამლეტი.

დიდი ქკუა არ სჭირდება იმის მიხვედრას – რომელი გზა უნდა აირჩიოს მწერლობამ, თუ არ სურს, დაკარგოს ფუნქცია. რომელ გზას უნდა მიჰყვებოდეს – ავთანდილის, ფაუსტის, დონ კიხოტისა თუ კორჩაგინების, დავიდოვების, ნაგულნოვების, ხაზარაძეების? რა აკეთოს – დახატოს თავისუფალი ადამიანი, რომლის მოქმედება და საქციელი ბადებს სხვადასხვაგვარ იდეას, თუ აღწეროს აკვიატებული აზრის შე-

საბამისად კონსტრუირებული მანეკენი? ამ არჩევანის გაკეთება იმას შეუძლია, ვინც მიხვდა, რა იდეალს ემსახუროს.

თუ დასკვნის გაკეთებას მოვინდომებთ, მაშინ უნდა ვალიაროთ, რომ რელიგიის (ქრისტიანული იქნება თუ რომელიმე სხვა) მარქსიზმ-ლენინიზმით შეცვლა არ მოხერხდა, მაგრამ ამ ცდამ დაარღვია და დაშალა ზნეობრივი მცნებანი, რითაც კაცობრიობა ცხოვრობდა, და ადამიანი ამორალიზმის მონა გახდა. უზნეო ადამიანმა უარყო ღმერთი, როგორც ზნესრულობის იდეალი, რითაც მორალური კატასტროფისათვის გასწორა პიროვნებაც და საზოგადოებაც.

ხსნა შესაძლებელია მხოლოდ ღვთაებრივი იდეალის აღდგენით, მაგრამ არა ძველის განმეორებით, არამედ ახალი გაგებით. თუ ცოდნის დაგროვების პირველ პერიოდში მეცნიერებამ შეარყია რელიგიური რწმენა და ადამიანს ათეიზმის უფსკრულში უბიძგა, ცოდნის დაგროვების მეორე პერიოდში (სხვანაირად რომ ვთქვათ, დღეს) იგივე მეცნიერება საფუძველი ხდება უზენაესის რწმენისა და თეიზმის აღორძინებისა: თანდათანობით ვრწმუნდებით, რომ ცოდნა კი არ გვაშორებს ღმერთს, არამედ გვაახლოებს მას. ეს პროცესი სულ უფრო და უფრო გაიზრდება და ყოვლისმომცველი გახდება. რამდენად ღრმად ჩაიხედავს ადამიანი კოსმოსის საიდუმლოებაში, იმდენად მეტად ირწმუნებს ღმერთს. და რამდენადაც მეტად ირწმუნებს ღმერთს, იმდენად მეტი მოკრძალებით დახრის თავს ზნეობრივი სრულყოფილების წინაშე. ყველასათვის ნათელი გახდება კანტის დიდებული გამონათქვამის აზრი: *ორი რამ აღავსებს სულსა და გულს სულ ახალი და მზარდი საოცრებით... ვარსკვლავებით მოჭედილი ცა ჩემს ზევით და მორალური კანონი ჩემში.*

ამ ვარსკვლავებით მოჭედილი ცისა და მორალური კანონის საერთო სახელია ღმერთი.¹

¹ წინადადება ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ნანილი მეორე

ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპით მწერლობის დამონების თეორიული საფუძველი შეიქმნა. მაგრამ ეს საკმარისი არ იყო. თეორია, თუ პრაქტიკულად არ განხორციელდა, მხოლოდ ლაყბობად დარჩება. ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპი კი ის თეორია არ იყო, რომელიც თავისთავად მოხიბლავს ცალკეულ პიროვნებას თუ მთელ საზოგადოებას, დაეუფლება მათ. ნებაყოფლობით ამ პრინციპს არვინ მიიღებს, ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის მზაკვრული მიზანი იმდენად ცხადია და აშკარა, რომ შეუძლებელია, ჭკუათმყოფელმა კაცმა იგი გაიზიაროს. ამიტომ მისი განხორციელება მხოლოდ ძალდატანებით, ტერორით და მუქარით შეიძლებოდა. ასეც მოხდა.

ახლა გაგაცნობთ ზოგიერთ იმ საშუალებას, რომლის მოშველიებითაც პრაქტიკულად ნერგავდნენ კომუნისტები ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპს.

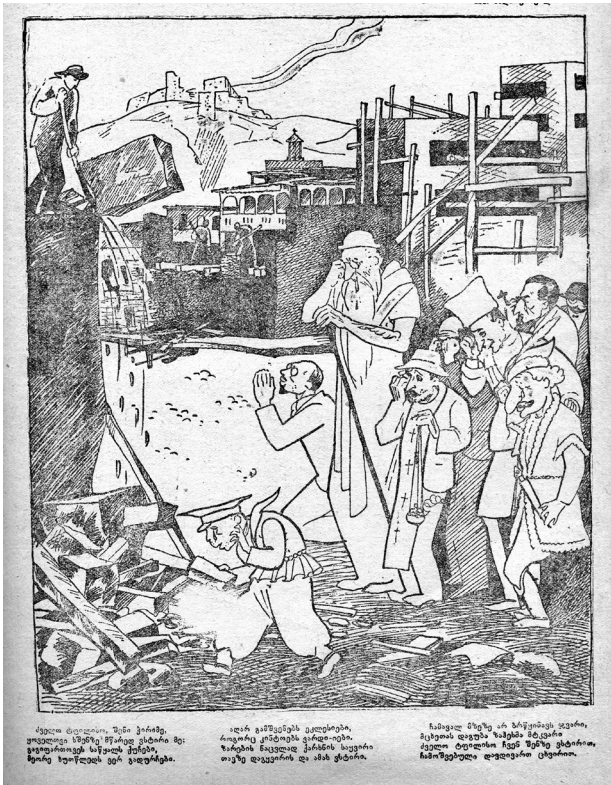
I

მუქარა და სასჯელი

1926 წელს ალექსანდრე აბაშელმა გამოაქვეყნა ლექსი – „წერილი ნოე ჩხიკვაძეს“. იგი ასე მთავრდება:

*მაგრამ დღეს სხვაა ჩვენი ჰაერი, –
დაეცა ლოცვა და პოეზია.
მოკვდა ბრწყინვალე ძველი შაირი
და ახალს ჩრდილი შემოესია.
გაგიკვირდება: ლექსს რათ არ ჰშველის, –
რომ კვლავ ამაღლდეს რჩეულ ხარისხად, –
ციდან ქუხილი ბარათაშვილის,
მთიდან ყვირილი ვაჟას ხარისა.
ახლა ქუხილი არ ისტამბება,
ხარი არ ჰყვირის მაღალ მთებიდან,
ლექსი დაახრჩო წვრილმა ამბებმა,
ამონანერმა გაზეთებიდან.¹*

¹ ჟურნ. „ქართული მწერლობა“, 1926, №2-3, გვ. 54.

ქვემო ტოლიოში, შენი კორიჲ, უკვალაი სუაჲე შუაღი ტბარო მჲ; ცხოვროფი სუაჲო მხარე, ფარე ზუაზღის ვერ გავდრეგა.

ადარ განშენება კელსიგბი, ჩიგოჩე კობოხის ვაჲლოფი, ზარბის წაჲღი კანბის საყარო, თუჲე დავკარბის და ამას ტბარო.

ჩაჲვალ მუჲე არ ბრეჲიჲეჲე ვეჲო, მუჲეჲის დღეჲე ზარბის მადარი, ქველო ტოლიო ჩენ შუაჲე ტბარო, ჩაჲოჲეჲეჲე დღეჲეჲეჲე ცხვიო.

ჟურნალი „ნინავი“
1932, თებერვალი, №5-6

როგორც ხედავთ, ამ ლექსში ზუსტად არის დახატული შექმნილი მდგომარეობა: პოეზიის ნაცვლად ბატონდება გალექსილი საგაზეთო სტატიები. თან ალ. აბაშელის ლექსი მხილებაა, დაგმოზაა ამ ტენდენციისა, მის გაბატონებას კი ითხოვს კომპარტია. მაშასადამე, პოეტი დაუპირისპირდა, წინ აღუდგა კომპარტიის დირექტივას. ამიტომ ალექსანდრე აბაშელს ქკუა უნდა ასწავლონ, ყური აუწიონ, რომ მეორედ აღარ გაბედოს მსგავსი რამ. იწყება მის წინააღმდეგ დაუნდობელი ბრძოლა.

1927 წლის 11 იანვარს თბილისის პარტკონფერენციაზე საქართველოს კპ ცკ-ის მაშინდელი მდივანი მიხეილ კახიანი ალ. აბაშელს ემუქრება:

აბაშელი ლექსით სწერს ბარათს ნოე ჩხიკვაძეს. რა თქმა უნდა, შეიძლება ბარათის მიწერა ნოე ჩხიკვაძისათვის, თუმცა ის უკვე მკვდარია, მაგრამ ვნახოთ, რა ლექსს უძღვნის ნოე ჩხიკვაძეს ეს აბაშელი. ამ ლექსის უკანასკნელ აბზაცში ნათქვამია, მაგალითად, შემდეგი (აქ კახიანს მოჰყავს ლექსის ის სტრიქონები, რომელნიც ზემოთ უკვე წაიკითხეთ – ა. ბ.)...

მიხეილ კახიანი
ჟურნალი „დროშა“, 1929, №12

როგორც ჩანს, ავტორი უკმაყოფილოა, რომ ჩვენ ამჟამად არ ვბეჭდავთ ყოველგვარ ანტისაბჭოთა აბდაუბდას და აბაშელის ლექსების ნაცვლად ვათავსებთ სხვა მასალას, რომელიც გაცილებით უკეთ ასახავს საბჭოთა ყოფაცხოვრებას. უნდა ითქვას, რომ ეს აბაშელი უკანასკნელ დრომდე მუშაობდა სახელგამში, იმყოფებოდა საბჭოთა ჯამაგირზე და ამავ დროს მოახერხა, 1927 წელს შეედგინა ისეთი საბჭოთა კალენდარი, სადაც, რაც უფრო ვუახლოვდებით 26 მაისს, დაბეჭდილია ისეთი სხვადასხვა ლექსები, რომლებშიაც გაკვრით არის ლაპარაკი საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ.

ასეთი მიკიბ-მოკიბული ენით ლაპარაკობენ იმ იმედით, რომ ჩვენ მას ვერ გავიგებთ. არიან ისეთი გულუბრყვილონი, რომლებიც ფიქრობენ, რომ კომუნისტები სათანადოთ ვერ ერკვევიან ლიტერატურის საკითხებში. აშკარად უნდა ითქვას, რომ ჩვენ არავის უფლებას არ მივცემთ კონტრაბანდით გააპაროს ყოველგვარი ანტისაბჭოთა საქონელი. ჩვენ ვსცდილობთ, ჩვენს მხარეზე გადმოვიყვანოთ ინტელიგენცია. საამისოდ ჩვენც ვმუშაობდით და ვმუშაობთ, მაგრამ ჩვენ გადაჭრით ვიბრძოლებთ ანტისაბჭოთა სულისკვეთების ასეთი გამომჟღავნების წინააღმდეგ ინტელიგენციაში.¹

¹ მ. კახიანი, „იდეოლოგიურ ფრონტზე“, ჟურნ. „მნათობი“, 1927, №1, გვ. 189-190.

მის. კახიანი ნათლად და მკაფიოდ გამოხატავს კომპარტიის ლიტერატურული პოლიტიკის არსს.

კვალიფიცირებულია ალ. აბაშელის ლექსი – „ანტისაბჭოთა აბდაუბდა“.

პოეტს აფრთხილებს: იგი საბჭოთა ჯამაგირს იღებს და ამიტომ უნდა წეროს ის, რასაც ხელისუფლება უბრძანებს (სხვათა შორის, ეს ერთ-ერთი პირველი აშკარა აღიარებაა, რომ კომპარტიას მწერლობა დაქირავებული ჰყავს. ცხადია, დაქირავებულმა დამქირავებლის მოთხოვნა უნდა შეასრულოს).

ყველას მკაცრად მიუთითებს, რომ კომპარტიას ვერავინ მოატყუებს და ნურც ნურავინ ეცდება, კონტრაბანდით გააპაროს ყოველგვარი ანტისაბჭოთა საქონელი.

კომპარტიის მიზანსაც აშკარად აცხადებს კახიანი: გვინდა, გადმოვიბიროთ ინტელიგენცია, მაგრამ, თუ ამას არ დათანხმდება, მაშინ ვიბრძობლეთ ანტისაბჭოთა სულისკვეთების გამომჟღავნების წინააღმდეგ.

ყველაფერი ნათელია: ან მორჩილება ან განადგურება. ვინც ურჩობას გაბედავს, მათრახებით აუნვავენ ზურგს. ვინც დამორჩილდება, თაფლის კვერით დააჯილდოვებენ.

თაფლის კვერის მოყვარულნი ყოველ საზოგადოებაში უხვად არიან, მაგრამ მას დამსახურება უნდა, მუქთად არავინ მოგვცემს.

კახიანის მიერ ალ. აბაშელის ლექსის გაკრიტიკება სიგნალიც იყო. კომპარტიის ერთგული მწერლები უნდა დასეოდნენ პოეტს და ქვა და გუნდა დაეშინათ. არც დაუყოვნებიათ, მაშინვე ამოუდგნენ მხარში ხელისუფლებას:

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე მიმართავდა ალექსანდრე აბაშელს:¹

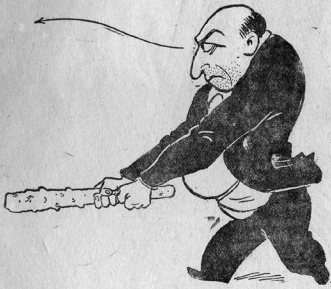
*ვის რათ უნდოდა იმ დღეებში ფშაველას ხარის
მთიდან ბლავილი ან ქუხილი ბარათაშვილის;
როცა გულიდან ხმა – საომრათ ამონათხარი,
ქვეყნის დამამხობ ნარღვნასავით იყო გაშლილი.
როცა მინაა გახვეული სისხლში და ქარში,
ვილამ იფიქროს მოშაირის რითმების ნავზე,
ათასს აბაშელს, ათას მერანს გავცვლიდით მაშინ
თითო მეომრის ხმალის მარჯვე შემოქნევაზე.²*

¹ წინადადება ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² კ. ლორთქიფანიძე, „ბარათი ნოე ჩხიკვაძეს“, „მნათობი“, 1926, №8-9, გვ. 5.

აქა აგზავნი ბენიტო ავერბასელისა

ბენიტო ბუჩიძემ მწერლებს ავერბასის კეტი მოუწვია.

რომ „ურჩ“ მწერლებს ძალა
რწმუნების მეტი,
ბენომ
ავერბასის კეტი

მოიქნია მწარედ
არ დაწოდა თავი,
რომ კალმოსნებს ოთხად
გაუტეხოს თავი.

ვით შურდული ზევით
აღმართა კეტი,
რომ შექუსროს „მსხვერპლი“
სასოწანაკევი.

დაუნარცხა კევამ,
მაგრამ ეს რა ხდება?!
მოკნეული კეტი
თვით ბენიტოს ზედება.

ჟურნალი „ნინგი“, 1937, №7-8

ალ. აბაშელთან ერთად, იოლად და დაუფიქრებლად არის გამეტე-ბული ვაჟა-ფშაველაც და ნიკოლოზ ბარათაშვილიც. ბუნებრივიც არის: ვერც ვაჟას და ვერც ბარათაშვილს შებოჭავთ დაქირავებული პოეზიის ბორკილებით. ვერც ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპს მოახვევთ თავზე. რაკი ასეა, არც ისინი სჭირდება პროლეტარიატს და მის პარტიას.

მეორე პროლეტარული მწერალი, ნოე ზომლეთელი ეკამათებოდა ალ. აბაშელს და ნოე ჩხიკვაძეს „ანუგეშებდა“:

ვინ სთქვა, თუ ლექსებს ეხლა არ სტამბავენ,
ცეცხლ მომდებს, როგორც შენი ქუხილი?!
რა მერე, თუ ვსწერთ გაზეთის ამბებს,
მათ ხომ თან მოსდევს შორი წუხილი?
და შენ ეხლა რომ იყვე ცოცხალი,
პოეტო, ძმაო და მემამოხევე,
ინგლისით ხმა რომ მოვა ოხვრილი,
მას გაზეთიდან თვითონ ამოხევე.¹

ნოე ზომლეთელი პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის პოეტი იყო და გულს უკანრავდა ინგლისელი მუშის ოხვრა. თუმცა ეს გული ოდნავ

¹ ბ. ბუჩიძე, „თანამედროვე ქართული მწერლობის გზები“, 1934, გვ. 76.

I რიგში: ბენიტო ბუაჩიძე და შახრუხ ჩარკვიანი; II რიგში: კარლო კალაძე, დავით რონდელი, დავით გაჩეჩილაძე, ვარლამ უურული თბილისი, 9 ივლისი, 1925

არ ასტოკებია, როცა ქართველ გლეხებს, კოლექტივიზაციის პერიოდში, სახლ-კარს უნგრევდნენ, საქონელსა და საყოლელს ართმევდნენ, ციმბირში მიერეკებოდნენ. მაშინ ქართველი ხალხის ბედნიერ მომავალზე „გალობდა“. ასე იცის კომუნისტურმა ინტერნაციონალიზმმა: სახლში რომ მიცვალებული გისვენია, საქვეყნოდ გაჰკივი – დღეს ქორნილი მაქვსო და სხვისას გარბიხარ სხვისი მკვდრის სატირლად.

ლიტერატურული კრიტიკის მძვინვარებას ალ. აბაშელის მიმართ საზღვარი არ ჰქონდა. ბენიტო ბუაჩიძე პოეტს ტუქსავდა:

მოქალაქე აბაშელო! თქვენი აზრები წვრილ ბურჟუაზიის აზრებია. თქვენი იდეოლოგია მათი იდეოლოგიაა.

...

რამდენი ხანია მას შემდეგ, რაც ნოე ჩხიკვაძეს იმ ქვეყნათ შესჩიოდით ამ ქვეყნიური უსამართლობის, ქუხილისა და ჩვენი დროის „წვრილი ამბების“ შესახებ. საიდან მოიტანეთ, ვინ გითხრათ, რომ ასეთი წარსულისათვის თქვენ მადლობა გითხრათ? არც გვიფიქრია და არც შეიძლება გვეფიქრა.

...ქრისტიანული სათნოება ჩვენთვის უცხოა. სამკვდრო-სასიცოცხლო კლასობრივი ბრძოლის დროს არავითარ სასიყვარულო დათმო-

ბენიტო ბუაჩიძე ამოჭრილია და მისი სახელი გადაშლილი

ბებს არ შეიძლება ექნეს ადგილი. ჩვენი კლასობრივი ალლო ისე არ დაჩ-
ლუნგდება, რომ ბრძოლაში სიყვარულს დაუთმოს ადგილი, „მცირედი“
იქნება ის, თუ „დიდი“.¹

ასე უთხრეს ალ. აბაშელს უარი თანაგრძნობას, სიყვარულსა და სათ-
ნოებაზე ხელისუფლებამაც და კოლეგებმაც. იგი მარტო დარჩა. არც
ერთ კაცს მაშინ პოეტის დასაცავად ხმა არ ამოუღია. არავინ გამოქომა-
გებია მას. თითქმის ათი წელიწადი ცდილობდა ალ. აბაშელი, დაეცვა და
შეენარჩუნებინა პოეტისა და პიროვნების თავისუფლება. მაგრამ ბოლოს
ველარ გაუძლო კომპარტიის მიერ მოწყობილ სულიერ ტერორს. გატ-
ყდა და მორჩილად თავი დახარა. 1929 წელს თავისთავი გამოიგლოვა
და პირი საბჭოთა ხელისუფლებისაკენ იბრუნა.

ცაში მზე დადის, შენს თვალებში რათა დგას ჩრდილი?
ჰაუ, ლაჩარო! საუკუნის არა ხარ შვილი! –
როგორ ვერ ზიდე დროს სიმძიმე და სიმძაფრენი?!
მოხსენი თვალებს სარკე ცივი და გაბზარული,

¹ ბ. ბუაჩიძე, „თანამედროვე ქართული მწერლობის გზები“, 1934, გვ. 157-158.

რომ დაინახო კლდე და ველი გადასაფრენი,
და თქვა სიმღერა, ეპოქისთვის თანამგზავრული!¹

ამის მერე ალ. აბაშელი შეუერთდა კომუნიზმიადის მლალადებელთ. დაადგა ლიტერატურის პარტიულობის პრინციპის გზას და გაითქვიფა საბჭოური პოეზიის მღვრიე ნაკადში. სამაგიეროდ მოიპოვა ხელისუფლების ცრუ სიყვარული, სუტ-თანაგრძნობა და ფუჭი ქება-დიდება.

ალექსანდრე აბაშელი გამონაკლისი არ ყოფილა. მისი თავგადასავალი უბრალოდ სანიშუოდ გავიხსენე. თორემ ასე განკეპილია ყოველი საბჭოელი მწერალი. ისეთიც კი, ვინც არ ურჩობდა და, ლაბა ხარით, მორჩილად იყო შებმული სკკპ-ის ერთგულების უღელში.

კახიანს არ მოსწონდა არც „არიფონის“ სახელით გაერთიანებული მწერალთა ჯგუფი.

გატაცებული არიან რა „არიფობით“, მათ არ სურთ ახალი ცხოვრების გაგება და შესწავლა. ასეთი ლიტერატურა ჩვენ არ გვჭირდება. ჩვენ არ გვჭირდება ის ხალხი, რომელიც ხოტბას ასხამს ძველ დროს, ყოველივე დახავსებულს და იყურება წარსულისაკენ, საშუალო საუკუნეებისაკენ. ყოველივე ეს აღმოფხვრათ საქართველოს სინამდვილიდან,² – ბრძანებდა ქართველი კომუნისტების მაშინდელი თავკაცი. ხოლო გერონტი ქიქოძესა და მიხეილ ჯავახიშვილს პირდაპირ ემუქრებოდა: ჩვენ ნებას არ მივცემთ არც გერონტი ქიქოძეს და არც ჯავახიშვილს დასცინონ ჩვენს აღმშენებლობას.

ირონიული ინტერმედიო:³ თავგამეტებული ქართველი კომუნისტის მიხ. კახიანის ცხოვრება უბედურად დამთავრდა. სხვებს ემუქრებოდა, თავებს დაგაყრევინებთო და თავად გახდა მსხვერპლი. ჯერ საკავშირო კპ (ბ) შუა აზიის ბიუროს მეორე მდივნად გაგზავნეს, მერე კი ხალხის მტრად გამოაცხადეს და არავინ უწყის, სად და როგორ ამოხდა სული. თურმე ტყუილად იცავდა სოციალიზმს ქართველი მწერლებისაგან.

სხვათა შორის, ნიშანდობლივია შიში, რომელსაც ამ სიტყვაშიც ამჟღავნებს კახიანი. მისი აზრით, გ. ქიქოძე თურმე გამოსატყვევს მხეცური შოვინიზმის ფსიქოლოგიას, მაგრამ ამას მალავს მხატვრული პროდუქციის ფორმაში. ამ თვალთმაქცობას გ. ქიქოძე მიმართავს თურმე

¹ ალ. აბაშელი, „ორი სონეტი“, თხზულებათა კრებული, ტ. I, 1958, გვ. 316.

² მ. კახიანი, „იდეოლოგიის ფრონტზე“, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №7, გვ. 167.

³ ასე ამბობენ იტალიელები. ინტერმეცო არასწორი გამოთქმაა.

ლიტერატურული ჯგუფი არიფიონი

სხედან: პეტრე ქავთარაძე, შალვა დადიანი, მიხეილ ჯავახიშვილი, გერონტი ქიქოძე; დგანან: სანდრო შანშიაშვილი, ილო მოსაშვილი, კონსტანტინე ჭიჭინაძე
თბილისი, 1928

იმის იმედით, რომ ბოლშევიკები ვერაფერს მიხვდებიან ნაკითხულში. მაგრამ ეს არ მოხდება. ახლა თვითეული მუშა დაინტერესებულია იმით, თუ რა იდეგმება თეატრში, იმით, თუ რა არის დაბეჭდილი წიგნში და ვერავითარი გერონტი ქიქოძე, – რამდენი უნივერსიტეტიც არ უნდა ჰქონდეს დამთავრებული მას, – ვერცერთ მუშას ვერ მოატყუებს.¹

გახსოვთ ალბათ, კახიანი ალექსანდრე აბაშელსაც უმტკიცებდა – ვერ მოგვატყუებო.

რამ გამოიწვია კომუნისტების შიში – ინტელიგენტმა არ მოატყუოს მუშა? ნებით თუ უნებლიეთ, აქ კომუნისტებმა გამოავლინეს პროლეტარული არასრულყოფილების კომპლექსი. ეს კომპლექსი აღიარებს, რომ გონებრივად ინტელიგენტი უფრო მაღლა დგას, ვიდრე მუშა. ამიტომ გული უსკდებათ – არ გავბითურდეთო – და წამდაუნუმ აფრთხილებენ ინტელიგენტციას: მოტყუება არ სცადოთ, მაინც არაფერი გამოგივათო. ორი რამ არის ამ შიშში სასაცილო: ჯერ ერთი, სრულიად უსაფუძვლოა

¹ მ. კახიანი, „იდეოლოგიის ფრონტზე“, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №7, გვ. 166-167.

ინტელიგენციისა და მუშის დაპირისპირება. ვინ უნყის, რამდენი ტუტუ-ცი ინტელიგენცია ამქვეყნად, რომელსაც ჭკუის ნასახი არ გააჩნია და რამდენი – მუშა, რომელიც გონიერებით არის სავსე. მეორეც, მუშათა კლასი ისე არავის გაუცუცურაკებია, როგორ კომუნისტებს და სხვას რაღას უქნევენ თითს – ღმერთი არ გაგინყრეთ და მუშების მოცყუება არ დააპიროთო.

კომუნისტებში პროლეტარული არასრულყოფილების კომპლექსი იმდენად მძლავრი აღმოჩნდა, რომ დღესაც ვერ გათავისუფლებულან მისგან. მართალია, ინტელიგენცია სრულად დაიმორჩილეს და როგორც უნდათ, ისე ათამამებენ, კომუნისტური მმართველი ელიტაც გაჩნდა, რომელსაც ნაირ-ნაირ უმაღლეს სასწავლებელში აქვს განათლება მიღებული და მუშათა კლასთან უკვე აღარაფერი აქვს საერთო, მაგრამ ინტელიგენციისადმი შიშს მაინც ვერა და ვერ დააღწიეს თავი. ამას ადასტურებს პრესაში ხშირ-ხშირად გამეორებული მოწოდება და ფიცი – მუდამ პარტიასთან ერთად, ხალხთან ერთად. უკვე ეს ლოზუნგი მკაფიოდ მეტყველებს, რომ, კომუნისტების აზრით, პარტია და ხალხი ერთად არის, ხოლო ინტელიგენცია (განსაკუთრებით შემოქმედებითი) – ცალკე. ამიტომ მწერლობა (საერთოდ ხელოვნება) მოვალეა, ფიცით დაადასტუროს, რომ პარტიასთან ერთად იქნება, ხალხთან ერთად იქნება. თუ გაბედავს და მათ მოწყდება, მაშინ ხელოვანს განადგურება ელის. მწერლობაც იძულებულია, გულში ხელის ბაგუნით დადოს პირობა – არ გიღალატებთო.

მაგრამ მხოლოდ ფიცი, მხოლოდ პირობა საკმარისი არ არის. მწერლობას რომ შიშის გრძნობა არ გაუქრეს, აუცილებელია კომპარტიამ მას დროდადრო ყური აუწიოს, დატუქსოს და, თუ მიზანშეწონილად მიიჩნია, კატორღაში განაწესოს ან სსრკ-დან გააძევოს.

ამიტომ მიმართავდა კომპარტია მწერლების დასჯის სუფთა ადმინისტრაციულ საშუალებებს. სანიმუშოდ ერთ ვრცელ ამონაწერს მოვიტან (იხილეთ 1931 წლის 9 ივნისის გაზეთი „კომუნისტი“).

საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის მიერ „გამოყოფილი იყო წმენდის ჩამტარებელი კომისია, რომელმაც დაამუშავა მასალები გამოსარიცხი მწერლების შესახებ და გამოსარიცხი მწერლების სია პრეზიდიუმის გაფართოებულ სხდომას წარუდგინა დასამტკიცებლად.

გამორიცხვას საფუძვლად დაედო შემდეგი დებულება:

ა) გამოირიცხოს აშკარა რეაქციონური და შოვინისტი მწერალი,

პირველ რიგში: ქეთევან შანშიაშვილი, სოლომონ თავაძე, ცისია შანშიაშვილი, პავლე ინგოროყვა, ნორა ბაგრატიონი, კონსტანტინე კაპანელი, ?; მეორე რიგში: მიხეილ ყონიაშვილი, ?, კონსტანტინე გამსახურდია, სანდრო შანშიაშვილი, მარიამ კასრაძე-შანშიაშვილი

1920-იანი წლები

რომელმაც თავისი იდეოლოგია ამ ათი წლის განმავლობაში გამოხატა აშკარა მხატვრულ, მეცნიერულ და კრიტიკულ ნაწარმოებებში, ბეჭდვითი და ზეპირი გამოსვლებით.

ბ) გამოირიცხოს აგრეთვე ორგანიზაციის პასიური წევრები, რომლებიც ათი წლის განმავლობაში ლიტერატურაში არ მუშაობენ, არც მწერალთა ფედერაციის საზოგადოებრივ საქმიანობაში ლებულობენ მონაწილეობას, მწერალთა ფედერაციის წევრებად კი ითვლებიან.

გ) გამოირიცხოს მწერალთა ფედერაციის შემადგენლობიდან მექანიკურად ჩარიცხული წევრები, რომლებიც არასოდეს მწერ...აში (ასეა გაზეთში, ეტყობა სტრიქონია გაფრენილი – ა. ბ.) ირიცხებიან და მწერალთა ფედერაციის რიგებში არ მოღვაწეობენ.

ამ სამი დებულების მიხედვით მოხდა მწერალთა წმენდა. პირველი კატეგორიით გამოირიცხული არიან შემდეგი მწერლები: პავლე ინგოროყვა, კონსტანტინე გამსახურდია, შარაშიძე შალვა (თაგუნა), იოსებ იმედაშვილი.

პავლე ინგოროყვა გამორიცხულ იქნა, როგორც აშკარა რეაქციონერი და შოვინისტი მწერალი, რომელმაც ჯერ კიდევ ანტისაბჭოთა უზრუნავის „კავკასიონის“ რედაქტორობის დროს ნათლად გამოამჟღავნა თავისი რეაქციონული და ნაციონალისტური სახე. ამავე რეაქციონური ხაზით ის საქმიანობდა აკადემიურ მწერალთა კავშირში და ეს საქმიანობა მან გამოაშკარავა მწერალთა ყრილობებსა და კრებებზე გამოსვლებშიც, თავისი ანტისაბჭოთა დეკლარაციებით. პავლე ინგოროყვა იყო ქართული მწერლების რეაქციონური და შოვინისტური ნაწილის ორგანიზატორი და ხელმძღვანელობდა რეაქციონურ „ქართულ წიგნის“ გამომცემლობას, რომელიც წარმოადგენდა მისი ხელმძღვანელობის დროს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ განწყობილ მწერალთა თავშესაფარს.

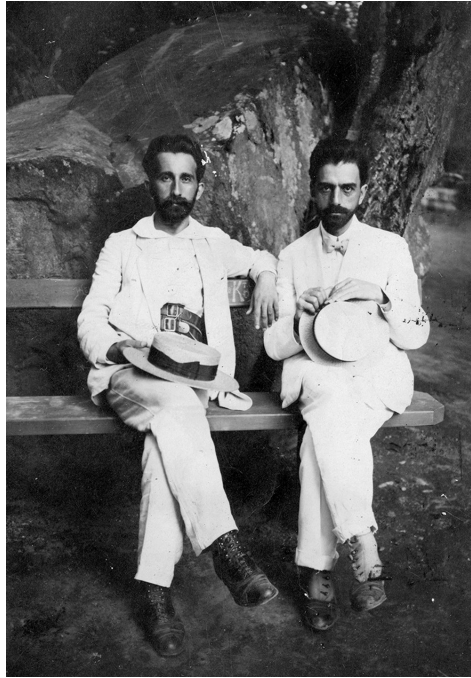
კ. გამსახურდია ცნობილია, როგორც რეაქციონერი-შოვინისტი და ანტისაბჭოთა მწერალი, რომელიც ამ ათი წლის განმავლობაში განუწყვეტლივ იბრძვის მხატვრული პროდუქციით და ზეპირი გამოსვლებით ფეოდალიზმის, თავადაზნაურული იდეოლოგიის, შოვინიზმისა და „შავი ჩოხის“ ტრადიციის დასაცავად. ხსენებული გამოუსწორებელი რეაქციონერი მწერალი დღევანდელი საბჭოთა პოლიტიკურად მავნე მხატვრულ ნაწარმოებებს აქვეყნებს.

შალვა შარაშიძე (თაგუნა), „ემშაკის მათრახის“ ერთ-ერთი რედაქტორთაგანი, მენშევიზმის რომანტიზმით გაჟღერებული მწერალი, მენშევიკების აზრების აგიტატორი. თავის ბოლონდელ ნაწარმოებებში ილაშქრებს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ.

იოსებ იმედაშვილი – რეაქციონერი მწერალი, რომელიც გამუდმებით ებრძვის მწერალთა ფედერაციას, უკიდურესი შოვინისტი.

მეორე კატეგორიაში მოჰყვნენ მწერალთა ფედერაციის პასიური წევრები, რომლებიც რამდენიმე წლის განმავლობაში არაფერს წერენ და ითვლებიან ორგანიზაციაში მკვდარ სულებად. ასეთებია: ხარიტონ ვარდოშვილი, ქრისტეფორე რაჭველიშვილი, ბიძინა აბულაძე, ცვარნამი, იროდიონ სონღული, სიო ჭანტურიშვილი, არჩილ ჯაჯანაშვილი, სიკო დოლიძე, ლელი ჯაფარიძე, ირაკლი ტატიშვილი, დავით ნახუცრიშვილი, სიმონ ქვარიანი, თედორე კიკვაძე, ივანე ელიაშვილი, კოკი აბაშიძე, ნიკო კეცხოველი.

მესამე კატეგორიით გამორიცხულია მწერ. ფედერაციაში მექანიკურად მოყოლილი ელემენტები, რომლებსაც მწერლობასთან არავითარი კავშირი არა აქვთ: მიხეილ საყვარელიძე, სიმონ ჯანაშია, მიხეილ აბრამიშვილი.

ალექსანდრე აბაშელი და
შალვა შარაშიძე (თაგუნა)
1910-იანი წლები

ასე ხარობს უნტერი პრიშიბეევი და ბატონობს ყაზარმის წესრიგი.¹ ნუთით არ აცილებს თვალს მწერლის ცხოვრებას გაკომუნისტებულ უნტერი პრიშიბეევი. არ სჯერა შემოქმედის კეთილსინდისიერება და გამუდმებით ამუნათებს. გიორგი ლეონიძეს უკვე გამოქვეყნებული ჰქონდა პოემის – „სტალინი. ბავშვობა და ყრმობა“ – ვრცელი ნაწყვეტები (იხ. 1937 წლის 10 თებერვლის „ლიტერატურული გაზეთი“ და იმავე წლის 6 მარტის „კომუნისტი“), მაგრამ მაინც სასტიკად აკრიტიკებენ და ემუქრებიან. ცნობილია, რომ პ. იაშვილი, ტ. ტაბიძე, გ. ლეონიძე – და არა მარტო ესენი – ხალხის მტრების აღნიაშვილის, ჯიქიას, ბუღუ მდივნის გავლენის ქვეშ იყვნენ, რომ ეს ხალხის მტრები მათ ამუშავებდნენ.² მართალია, ერთგულების ფიცი დადებული ჰქონდა გ. ლეონიძეს, მაგრამ თურმე ეს არ კმაროდა. მიწა უნდა შექამო, თავზე ნაცარი დაიყარო, მუცლით იხობო, სანამ ტყავი არ გაგძვრება და მერე შეიძლება გადმოგხედოს კომპარტიამ წყალობის თვალით. ჩვენს

¹ წინადადება ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² საქართველოს კპ ცკ კულტურულ-საგანმანათლებლო განყოფილების მაშინდელი გამგის ე. გორდელაძის სიტყვა, „ლიტერატურული საქართველო“, 10. 06. 1937.

რიგებში კიდევ არიან მწერლები, რომელთა კავშირი და ურთიერთობა ხალხის დაუძინებელ მტრებთან ყოველგვარ ეჭვგარეშეა: ტიცთან ტაბიძე, გ. ლეონიძე და სხვები უნდა გამოვიდნენ აქ, ჩვენი კოლექტივის წინაშე და გულწრფელად აღიარონ ყველა ის დანაშაული, რომელიც მათ ჩაადენინა ხალხის მტრებთან აშკარა მეგობრულმა ურთიერთობამ.¹

და ივსებოდა გაზეთები, ჟურნალები მონანიების სიტყვებით, თვითგვემით. იხდიდნენ ბოდიშს, ევედრებოდნენ შეწყალებას, ფეხქვეშ თელავდნენ ყოველგვარ ადამიანურ ღირსებას. მაგრამ ბევრს ამანაც ვერ უშველა. მაინც გაანადგურეს.

გრძელია მოსპობილთა სია: გ. ბააზოვი, ბ. ბუაჩიძე, დ. დემეტრაძე, ნ. ზომლეთელი, ს. თალაკვაძე, პ. იაშვილი, რ. კალაძე, ვ. კოტეტიშვილი, ვ. ლუარსამიძე, ნ. მინიშვილი, გ. მუშიშვილი, ფ. ნაროშვილი, პ. საყვარელიძე, ტ. ტაბიძე, კ. ფეოდოსიშვილი, პ. ქიქოძე, დ. ჩიანელი, გ. ძიგვაშვილი, კ. ხიმშიაშვილი, მ. ჯავახიშვილი... (მომიტყვევს იმათმა ხსოვნამ, ვინც გამომრჩა!).

მოსპეს არა მარტო იმთავითვე მტრებად ჩარიცხულნი – მის. ჯავახიშვილი, ტ. ტაბიძე, პ. იაშვილი, – არამედ ძველი კომუნისტებიც – ს. თალაკვაძე, რ. კალაძე, პ. საყვარელიძე. მათ მიაყოლეს პროლეტმწერლობის მოქადაგენი და „ძველის“ უარმყოფელნი – გ. მუშიშვილი, ვ. ლუარსამიძე, ბ. ბუაჩიძე და კომპანია.

რატომ? არავინ უნდა იყოს დაზღვეული, არც მტერი, არც მოყვარე. ყველა უნდა ცახცახებდეს შიშით. არავინ უნდა უწყოდეს, როდის აღიმართება მის თავზე კომუნისტური თემიდას მახვილი. მაშინ ყველა მორჩილი და დამუნჯებული იქნება.

მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელი მალაქია ტოროშელიძე ჯერ სხვებს ასწავლის ჭკუას, როგორ უნდა ებრძოლონ მტერს.

ჩვენ ბუნებრივად გვიტაცებს მშენებლობის ენთუზიაზმი. ვიმსჯელებით სრულიად უჩვეულო სულიერი განწყობილებით და გვაკინცდება ხოლმე, რომ მტერი მუდამ გვითვალთვალებს, დროს გვირჩევს, ცდილობს თავს დაგვესხას და ჩვენი მიღწევები და ბედნიერი განცდები მოგვინამლოს, მოგვიშხამოს. რაც უნდა მცირე იყოს მტრის ძალა, ამ საქმის შესრულება მას მაინც შეუძლია; მას სხვა საქმე არ აწუხებს და არ ადარდებს – ამაშია ის სავსებით დახელოვნებული და არც მისი ძალების სიმცირეზე შეიძლება ლაპარაკი, სანამ არსებობს (თუნდაც ჩვენს გარეშე)

¹ „გავენმინდოთ დიადი საბოთა ქვეყანა კონტრრევოლუციური სიბინძურისაგან“, „ლიტერატურული საქართველო“, 30. 09. 1937.

I რიგში: პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, გიორგი ლეონიძე, პაოლო იაშვილი, სანდრო შანშიაშვილი, დემნა შენგელია; II რიგში: მიხეილ ჯავახიშვილი, მალაქია ტოროშელიძე, მარიამ ტყემალაძე-ალექსიძე (მარიჯანი), ეთერ სვანიძე, მინადორა ტოროშელიძე, აბელ ენუქიძე, სევასტი თალაკვაძე, პავლე საყვარელიძე; III რიგში: ირაკლი აბაშიძე, ტიცვიან ტაბიძე, პლატონ ქიქოძე, იოსებ გრიშაშვილი, ლეო ქიაჩელი, გერონტი ქიქოძე, ბესარიონ ჟღენტაი, სანდრო ეული, ჩერმენ ბეგიზოვი, სამსონ ჭანბა, ნიკოლოზ მიქავა.

მწერალთა პირველი საკავშირო ყრილობა, მოსკოვი, 1 აგვისტო, 1934

კაპიტალისტური სამყარო, რომელიც მუდამ მისცემს მატერიალურ და სულიერ საზრდოს ჩვენს კლასობრივ მტერს; მუდამ „ალაფროთოვანებს“ მას ყოვლად უმსგავსი მოქმედებისაკენ. ამიტომ ჩვენ ნება არა გვაქვს ერთი წუთით მაინც დავივიწყოთ ჩვენი სამღვთო მოვალეობა: კლასობრივი მტრის წინააღმდეგ შეუწყვეტელი, უღმობელი ბრძოლა.¹

გაივლის ცოტა ხანი და თვითონ მ. ტოროშელიძე გამოცხადდება ხალხის მტრად და კაპიტალიზმის ჯაშუშად. მწერალთა კავშირის ახალი თავმჯდომარე იტყვის მასზე – ხალხის დაუძინებელი მტრების თავხედობა იქამდე მიდიოდა, რომ სცადეს კიდევ ხელში ჩაეგდოთ მთელი ორგანიზაციის ხელმძღვანელობა. ამის მაგალითს ჩვენს ორგანიზაციაში წარმოადგენდა მ. ტოროშელიძე, რომელიც ორი წლის განმავლო-

¹ მ. ტოროშელიძე, „მეტი სიფრთხილე“, „ლიტერატურული გაზეთი“, 12. 02. 1935.

2. აკაკი თათარიშვილი, 4. ტიციან ტაბიძე, 6. შალვა დადიანი, 7. დავით დემეტრაძე,
9. აკაკი ჭყონია, 10. მიქელ პატარიძე
ყაზბეგის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი, 1936

ბაში სათავეში ედგა მწერალთა კავშირს. კონტრრევოლუციური თვალთმაქცობის და მავნებლობის ეს გაკოტრებული „ოსტატი“ დიდხანს სწამლავდა ქართული საბჭოთა მწერლობის ატმოსფეროს.¹

არსებითად აკ. თათარიშვილს დამთავრებული არ ექნება ეს სიტყვა, რომ თავად მას დაარქმევენ კაპიტალიზმის დივერსანტს, გარენარსა და მავნებელს. საქართველოს მწერალთა კავშირის კიდევ ერთი ახალი თავკაცი ასე დაახასიათებს მას:

თათარიშვილი გამომჟღავნებული იქნა, როგორც ხალხის მტერი, დივერსანტი, რომელიც მთელი წლების განმავლობაში ჩვენი სამეურნეო და კულტურული მშენებლობის სხვადასხვა უბანში ეწეოდა შენიღბულად ჯაშუშურ-მავნებლურ მუშაობას. მან ჩვენ კავშირშიდაც „ისახელა“ თავი, როგორც გაუსწორებელმა ბიუროკრატმა. თვეში ერთხელ თუ შემოივლიდა იმ ორგანიზაციაში, რომლის ხელმძღვანელობა მას ჰქონდა დავალებული. მუდამ დაპირებას იძლეოდა, მაგრამ არასოდეს

¹ აკ. თათარიშვილი, „საკავშირო კვ (ბ) ცკ-ის პლენუმის შედეგები და საქართველოს საბჭოთა მწერლების მორიგი ამოცანები“, „ლიტერატურული საქართველო“, 15. 05. 1937.

I რიგში: დემნა შენგელაია, სანდრო შანშიაშვილი, ნიკოლო მინიშვილი, პაოლო იაშვილი, ბორის პასტერნაკი, ვიქტორ გოლცევი, შალვა სოსლანი; II რიგში: იოსებ გრიშაშვილი, დია ჩიანელი, გიორგი ლეონიძე, ლეო ქიაჩელი, მარიჯანი, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე, მალაქია ტოროშელიძე, ნიკოლაი ტიხონოვი, დავით დემეტრაძე, შალვა დადიანი, ტიცვიან ტაბიძე; III რიგში: ჩერმენ ბეგიშვილი, ნიკოლოზ მიქაევი, სამსონ ჭანბა, ?, პავლე საყვარელიძე, სანდრო ეული, პეტრე სამსონიძე, ბესარიონ ჟღენტაი, ალექსანდრე დუდუჩაძე, ?, ალექსანდრე ქუთათელი, გერონტი ქიქოძე, ირაკლი აბაშიძე, გერცელ ბააზოვი, ჟანგო ლოლობერიძე, სიმონ ჩიქოვანი მწერალთა I საკავშირო ყრილობა, მოსკოვი, 1934

მას არ ასრულებდა. იგი იყო „მნათობის“, „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქტორი, მაგრამ იგი არა თუ რაიმეს აკეთებდა როგორც რედაქტორი, არამედ ხელს უშლიდა და დეზორგანიზაცია შექმნდა მუშაობაში. თათარიშვილის ბიუროკრატობა, უქნარობა და ცარიელი ლაყბობა იყო მტრის მავნებლურ-თვალთმაქცური ბრძოლის ფორმა.¹

ტრიბუნიდან არ იქნება ჩამოსული დ. დემეტრაძე, რომ მის თავზეც გაიღვებეს ყოვლისმმუსვრელი კომუნისტური მახვილი, მწერალთა საერთო კრება მას, როგორც გამომჟღავნებულ ხალხის მტერს, კავშირიდან გარიცხავს,² მერე კი ფიზიკურადაც მოსპობენ.

¹ დ. დემეტრაძე, „საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირში“, „ლიტერატურული საქართველო“, 31. 07. 1937.

² ლხცსა, ფონდი 8, აღნ. 1, საქ. 600, ფურც. 20-25.

და ასე დაუსრულებლად ატრიალებენ კომუნისტები წუთისოფლის დოლაბს და ფქვავენ განუკითხავად მტყუნსა და მართალს.

ეს არ არის დროებითი კამპანია, რომელიც ოდესმე შეწყდება. არა. იგი დროდადრო აუცილებლად უნდა განმეორდეს. და მეორდება კიდევ. განსხვავება მხოლოდ მასშტაბშია: ზოგჯერ მწერლების რბევანოკება ლიანგურია, ზოგჯერ კი ცალკეულ პირებს როზგავენ.

საქართველოს კპ ცკ ყოველი ახალი მდივანი თავიდან იღებს მათრახს ხელში და იწყებს მწერლების წვრთნა-მოთვინიერებას.

საქართველოს კპ ცკ მდივანი კანდიდ ჩარკვიანი მეტად აქტიურად ერეოდა მწერლობის საქმეებში და ყველას „კომუნისტური პრინციპულობით“ ტუქსავდა. 30-იანი წლების ბოლოს იგი დასცინოდა კოლაუნადირაძეს, კონსტანტინე ჭიჭინაძეს, კონსტანტინე გამსახურდიას.

სხვა პოეტებთან ერთად, კ. ნადირაძე კოლხეთში წასულა შემოქმედებითი მივლინებით. მაგრამ იქ, ახალ მატერიკზე, რომელიც აღმოჩენილია ბოლშევიკების მიერ (ჩარკვიანის სიტყვებით), კ. ნადირაძეს მხოლოდ ტყემლის აყვავება შეუმჩნევია, მეტი არაფერი. ხოლო კ. ჭიჭინაძეს პოემით „რიონის აპოლოგია“ უქია ბუნების ბრმა სტიქია. გაბრაზებული ჩარკვიანი ემუქრება ორივე პოეტს – ჭიჭინაძეც და ნადირაძეც სერიოზულად უნდა დაუფიქრდნენ თავიანთ შემდგომ შემოქმედებითს გზას, მარტო უიდეო ტყემლის რომანტიკითა და სიმბოლისტური ბურუსით სოციალიზმის ეპოქაში შორს ვერ წახვალ.¹

არც კ. გამსახურდიას „მთვარის მოტაცება“ მოსწონებია ჩარკვიანს. ასეთი ნაწარმოებით, რა თქმა უნდა, არ შეიძლება გქონდეს მოწინავე საბჭოთა მწერლის სახელწოდების პრეტენზია. კონსტანტინე გამსახურდიამ ჯერ კიდევ ბევრი უნდა იმუშაოს იმისათვის, რომ საბოლოოდ განთავისუფლდეს ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური იდეოლოგიის ტყვეობიდან...²

1951 წლის 10 იანვარს თბილისის XX საქალაქო პარტკონფერენციაზე კ. ჩარკვიანმა ვაჟა-ფშაველაც გააკრიტიკა.

ვაჟამ თურმე ...ვერ შეძლო ამალღებულიყო თავისი დროის ამოცანების გაგებამდე. ვაჟა-ფშაველა ფშავის ვინრო ხეობაში ჩაიკეტა და შეგნებულად შეზღუდა თავისი თემატიკა მთიელ ქართველთა და მათ

¹ კ. ჩარკვიანი, „საქართველოს საბჭოთა ლიტერატურა უკანასკნელი ხუთი წლის მანძილზე“, „ლიტერატურული საქართველო“, 10. 01. 1938.

² იქვე.

ვერტლევით მიღიონების ქ ე ე ვ ა მ ო ს ი ლ ხ მ ა ს

მწერალთა მიტინგი კონტრევოლუციური ტროცკისტული ცენტრის საჩემოზე განაჩენის გამოტანის გამო

მთელი საბჭოთა ქვეყანა, მუშები, კოლმეურნეები, მშრომელი ინტელიგენცია სრული კმაყოფილებით მიესალმა უზენაეს სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის განაჩენს კონტრევოლუციური ტროცკისტული ცენტრის ნაქმის გამო და ერთხმად მოითხოვა მემარჯვენე მოლაპატეების ბუხარინის, რიკოვის, უგლანოვის ბოროტმოქმედებათა სასწრაფო გამოძიება. გარეწართა ბუნაგის საბოლოოდ გამოძევება და მათი სრული განადგურება. საბჭოთა კავშირის ას სამოცდა ათი მილიონი ხალხის ამ ძღვევამოსილ ხმას ერთსულოვნად შეუერთდნენ საბჭოთა საჭართველოს მწერლები. განაჩენის გამოქვეყნებისთანავე 31 იანვარს ნაშუადღევის ორ საათზე შესდგა საბჭოთა მწერლების სასწრაფო მიტინგი, მიტინგი გახსნა მწერალთა კავშირის მდივანმა ამხ. დემეტრაძემ.

— სამშობლოს მოლაპატენი და გამცემნი, — ამბობს ამხ. დემეტრაძე, — ჰიატაკოვი, რადეკი, სოკოლნიკოვი, სერებრიაკოვი და სხვ. მკვლელები, რომლებიც გაასამართლა საბჭოთა სასამართლომ და საკადრისი სასჯელი მიუზღო, მრავალი ათეული წლის განმავლობაში ებრძოდნენ სოციალიზმის საქმეს, ლენინ-სტალინის პარტიას. თავისი „მოღვაწეობა“ მათ დაიწყეს იმით, რომ უარყოფდნენ სოციალიზმის აგებას ერთს ქვეყანაში და გადაიქცნენ სამშობლოს გამცემლებად, ჯაშუსებად, მკვებლებად, ინტერვენციის ორგანიზატორებად, სისხლიან ტერორისტებად, გახდნენ ფაშიზმის უსაზიზღრესი აგენტები.

ბანდიტების ეს ხროვა მზად იყო ჩაედინათ ყოველგვარი სისაზიზღრე იმისათვის, რომ აღედგინა ჩვენს ქვეყანაში კაპიტალიზმი, შავბნელი წარსული. ხალხი მოითხოვდა მათ უსასტიკეს დასჯას და საბჭოთა სასამართლომ მათ ღირსეული სასჯელი მიუზღო. ეს განაჩენი მთელი საბჭოთა ას სამოცდაათი მილიონიანი ხალხის განაჩენია. კონტრევოლუციური ბანდიტური ხროვის მეთაურები განადგურებულნი არიან. მუშათა კლასი, ჩვენი კოლმეურნე გლეხობა და მშრომელი ინტელიგენცია მოითხოვს, რომ საბჭოთა სასამართლომ ასიოივე ხეიღრი განუშადლოს მემარჯვენე გარეწარებს ბუხარინს, რიკოვს, უგლანოვს და სხვებს.

კანდიდ ჩარკვიანი პედაგოგებთან და პიონერებთან თბილისი, 1940-იანი წლები

მეზობელ მთიელ ტომთა სისხლისმღვრელი შინაომებითა და მითოლოგიური სიუჟეტებით. იგი სიყვარულით აგვიწერს მთიელებში გვაროვნული წყობის ნაშთებს. არა მარტო იმ დიდი სოციალური ბრძოლის ამოცანები, რომელიც საქართველოში მის დროს ბობოქრობდა, არამედ ქართველი ხალხის საერთოეროვნული ამოცანებიც ჯეროვანად არ ყოფილა ასახული ვაჟა-ფშაველას პოეტურ შემოქმედებაში.¹

ირონიული ინტერმედიო: ჩარკვიანი 1952 წლის ორ აპრილს მოხსნეს. რა თქმა უნდა, დაიგმო მთელი მისი მოღვაწეობა. „ქართველი ხალხის ნაცადი ხელმძღვანელი“ (ასეთი ტიტულით იხსენიებდა პრესა მას). ერთხანს საქართველოდანაც გააძევეს. მაგრამ სხვებთან შედარებით მაინც ბედნიერი აღმოჩნდა: არ მოუკლავთ. როგორც ჩანს, გამონაკლისი ყველგან არსებობს, კომუნისტების სადამსჯელო საქმიანობაშიც კი.

დღევანდელ მოქალაქეს, ცხადია, გაუკვირდება და იკითხავს – რატომ მოაწყო ჩარკვიანმა ლაშქრობა ვაჟას წინააღმდეგ? ძნელია პასუხის გაცემა. სანამ თავად ჩარკვიანი არ გაამჟღავნებს, ვინ უბრძანა ვაჟას

¹ კ. ჩარკვიანი, „სამეცნიერო და შემოქმედებითს ორგანიზაციებში მუშაობის ზოგერთი საკითხის შესახებ“, 1951, გვ. 11–16.

განქიქება, მანამ ვერავინ დააზუსტებს, რამ გამოიწვია ეს კუროზული და სავალალო საქციელი. ერთი კი ნათელია, თავისი ინიციატივით ამას ჩარკვიანი ვერ გაბედავდა. ყველამ ჩინებულად იცის, რომ მოსკოვის ნე-ბართვის თვინიერ, საქართველოს კპ ცკ-ის მდივანი საპირფარეოშიც ვერ შევა და ჩარკვიანი ვით გარისკავდა ვაჟას გაკრიტიკებას? აშკარაა „ვაჟას პრობლემა“ ვილაც სხვამ გამოიგონა. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეს მოსკოვის მითითებით მოხდა, რამეთუ იგი ძალიან ჰგავს ცრუ პრობლე-მების გამოგონების მოსკოვურ მეთოდს. მოუცლელ დედებს სჩვევიათ ასე: როცა ჩვილი ტირის, გასაჩუმებლად პირში სანოვარას უდებენ. მოს-კოვიც ასე იქცეოდა. საბჭოელი ხალხი გაოგნებული და მუდამ დაკავებუ-ლი რომ ჰყოლოდა, ჟამიდან ჟამზე სუტ-საკითხების სანოვარას სჩრიდა პირში, იგონებდა ნაირ-ნაირ პრობლემებს (კოსმოპოლიტიზმის, რუსეთის პრიორიტეტის, ენათმეცნიერების, ეკონომიკის და ა. შ.), ატეხავდა მათ გარშემო გამაგებულ დავა-კამათს. ინერებოდა სტატიები, წიგნები... ნადგურდებოდნენ ერთნი, აღზევდებოდნენ მეორენი. ამ გაუთავებელ და უაზრო განამანიაში მოსკოვი არხინად აკეთებდა თავის საქმეს. ალბათ, ქართველი საზოგადოების რეტდასასხმელად მოიგონა ვაჟას საკითხი და ასპარეზზე ჩარკვიანი გამოუშვა. საბჭოური ცხოვრების წესის თანახმად, ჩარკვიანისათვის მხარი უნდა აეხათ სხვებსაც. უნდა გაემეტებინათ ვა-ჟა. უარის თქმას თავგანწირული თუ გაბედავდა. ასეთნი კი მაშინ, სამ-წუხაროდ, არ ჩანდნენ. მორჩილებას ამჯობინებდნენ.

ს. ჩიქოვანი: *...ვაჟა-ფშაველას ამ მცდარ ენობრივ პოზიციას პირ-დაპირი კავშირი აქვს მისი საერთო მსოფლმხედველობის მთელ რიგ შეზღუდულობასა და ჩამორჩენილობასთან.¹*

შ. ძიძიგური: *ვაჟა-ფშაველას ენობრივი პარტიკულარიზმი შინაგან კავშირშია მისსავე მსოფლმხედველობრივ პარტიკულარიზმთან: მწერ-ლის პოეტური სამყაროს, ლიტერატურული თემატიკის მასშტაბი თავის შესატყვისის პოულობს კუთხური მეტყველების სამოსელში. ეს დაკავში-რება ლოგიკურია და ბუნებრივი ვაჟასათვის, ხოლო მიუღებელი და სა-ზიანოა საერთო ეროვნული ენის ინტერესების თვალსაზრისით.²*

შ. რადიანი: *ჩვენი მკვლევრები, კერძოთ მე, ერთგვარ შემწყნარებ-ლობას ვიჩენდი ვაჟა-ფშაველას ამ მცდარი პოზიციისადმი.³*

¹ ს. ჩიქოვანის სიტყვა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმზე, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 18. 03. 1951.

² შ. ძიძიგური, „ახალი სალიტერატურო ქართულის სათავეებთან“, გაზ. „ლიტერა-ტურა და ხელოვნება“, 28. 01. 1951.

³ შ. რადიანის სიტყვა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმზე, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 18. 03. 1951.

სერგი ჭილაია¹ ვაჟა-ფშაველას ვასილ ბარნოვიც მიაყოლა და მასაც დაუნუნა ენა. ბარნოვის რიტმიული პროზა, აგებული არქაული ლექსიკის საფუძველზე უთუოდ იყო ქართული ენის ბუნებრივი განვითარების გზიდან გადახვევა.²

გულსაკლავი სურათია არა მარტო იმისთვის, რომ ვაჟას უსამართლოდ და უსაფუძვლოდ ამუნათებენ, არამედ უფრო იმიტომ, რომ ადამიანები საკუთარ სინდისს ლალატობენ. ამბობენ იმას, რაც არ სჯერათ.

ჩარკვიანის დანაშაული იმით არ გამოიხატება, რომ ვაჟა გააკრიტიკეს.³ რა თქმა უნდა, ყოველ კაცს აქვს უფლება გამოთქვას თავისი შეხედულება, თუნდაც ბატონის ნაკარნახევი, არ მოსწონდეს ისეთი დიდი პოეტიც კი, როგორც ვაჟა-ფშაველაა. ეს ყოველი პიროვნების სინდისნამუსის საქმეა და დამოკიდებულია მისი აზროვნების შესაძლებლობაზე. დანაშაული იყო ის, რომ ჩარკვიანმა იცოდა, რაც მოჰყვებოდა მის საქციელს. მან უბრალოდ აზრი კი არ გამოთქვა, არამედ განკარგულება გასცა ვაჟას დამცირებისა და შეურაცხყოფისა. ჩარკვიანმა უწყოდა ისიც, რომ მისი აზრი არ გახდებოდა მსჯელობის საგანი, როგორც ეს მიღებულია თავისუფალ საზოგადოებაში. აინონებოდა, გაისინჯებოდა – სამართლიანია თუ უსამართლო, საბუთიანია თუ უსაბუთო ის, რაც ითქვა და ამის შესაბამისად გამოვლინდებოდა საზოგადოების დამოკიდებულება. ჩარკვიანი ელაპარაკებოდა საბჭოთა ხალხს, რომელსაც აკრძალული აქვს განსჯა და მსჯელობა და მხოლოდ უსიტყვო დათანხმების უფლება აქვს. ამით იგი წინასწარ ნერგავდა ცრუ აზრს და სხვებსაც აიძულებდა გაეზიარებიათ იგი. ძალდატანებით ხდიდა სხვებს დანაშაულის მონაწილედ.

საერთოდ, ყოველი კომუნისტის გამოუსყიდავი დანაშაულია ლიტერატურული საზოგადოების ბრბოდ გადაქცევა.

ბრბოა ყოველი საზოგადოება, თუ იგი ცხოვრობს სხვისი განკარგულების თანახმად და არა საკუთარი პატიოსნების შესაბამისად. თუ იგი ბრმად ემორჩილება სხვის განკარგულებას და არ ძალუძს თავად განსაჯოს, რა არის სწორი და მართალი და რა – არა, თუ მოქმედებს შიშით და გონებასიჩლუნგით დათრგუნვილი და არა სალი აზრით.

როგორც წესი, მწერლების რბევა-ანიოკების გეგმა მოსკოვში შემუშავდება და მერე გავრცელდება ე. წ. მოკავშირე რესპუბლიკებში. თბი-

¹ სახელ-გვარის ნაცვლად – „ერთმა კრიტიკოსმა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

² ს. ჭილაია, „ლიტერატურული ენის საკითხები“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 21. 01. 1951.

³ წინადადება ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

**პეტრე შარია, გიორგი სტურუა, კანდიდ ჩარკვიანი, ზაქარია ჩხუბიანიშვილი
1950-იანი წლები**

ლისმა, ერევანმა, ბაქომ და სხვა პროვინციულმა ცენტრებმა თუთიყუ-შივით უნდა გაიმეორონ ის, რაც რუსთა სატახტოში დაადგინეს. 1946 წელს მოაწყვეს ჟურნალების „ზევზდასა“ და „ლენინგრადის“ ეგზეკუცია. მიწასთან გაასწორეს ანა ახმატოვა, მიხეილ ზოშჩენკო და სხვანი.¹ ცხადია, თბილისშიაც მაშინვე ატყდა ერთი ალიაქოთი. მართალია, ქართული მწერლობა გახარებული ამტკიცებდა – ქართულ საბჭოთა ლიტერატურაში ადგილი არ ჰქონია ზოშჩენკოსებურ პასკვილებს და ახმატოვასებურ დაცემულობისა და უიმედობის გამოხატულებას,² – მაგრამ ეს არ კმაროდა. კომპარტიის ერთგულების საბუთად უთუოდ უნდა გამოეძებნათ ქართველ მწერალთა შორის ისინი, ვისაც კაკალს დაამტვრევდნენ თავზე. ასეთები აღმოჩნდნენ კოლაუ ნადირაძე და კონსტანტინე გამსახურდია. კბილი გაჰკრეს გ. შატბერაშვილს, აკ. ბელიაშვილს და, თქვენ წარმოიდგინეთ, ალ. მაშაშვილს (მირცხულავას) და ი. ლისაშვილსაც კი.

¹ „ამხ. ჟდანოვის მოხსენება ჟურნალების „ზევზდასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ“ და „რეზოლუცია საქართველოს საბჭოთა მწერლების მესამე ყრილობისა“, ჟურნ. „მნათობი“, 1946, №9-10, გვ. 10-31.

² იქვე.

ეს არ იყო უბრალო მოვლენა. 1946 წლის 14 აგვისტოს ჟურნალების „ზვეზდასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ საკავშირო კპ (ბ) ცკ-მა საგანგებო დადგენილება მიიღო. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ თითქმის ყოველ წელს უნდა მოეწყოთ მწერალთა წარტყვევნა.

უკვე მომდევნო წელს პარტიული თუ ლიტერატურული პრესა აჭრელდება ნაირნაირი სტატიებით. კრიტიკის ქარ-ცეცხლში გაატარებენ ჟურნალ „მნათობს“,¹ პოეტებს კ. ნადირაძეს, ალ. მაშაშვილს და სხვებს. განსაკუთრებით შავ დღეს დააყენებენ კ. გამსახურდიას. 1947 წლის 5-7 სექტემბერს ჩატარებულ მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმზე დამსწრე საზოგადოებას აუწყებენ:

საქ.კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ განიხილა რა ამ წიგნის (ლაპარაკია კ. გამსახურდიას „ნოველებზე“ – ა. ბ.) გამოცემის საკითხი, სასტიკად დაჰკმო იგი და შეაჩერა მისი გავრცელება. ხსენებულ დადგენილებაში ეს წიგნი კაცთმოძულეობის გრძნობის გამჩალებელ წიგნად იქნა გამოცხადებული.²

ხოლო საქართველოს კპ ცკ-ის ერთ-ერთი მაშინდელი მდივანი პეტრე შარია პირდაპირ დაემუქრება მწერალს:

...კ. გამსახურდია ცდილობს, წარმოგვიდგინოს თავი ნაციონალური კულტურის მედრომედ. მაგრამ ამისათვის ძლიერ სუსტია მისი ხელეობი, რომლებიც ამ ცოტა ხნის წინათ დამძიმებული იყო ნაციონალიზმის ტვირთით. დაე იცოდეს კ. გამსახურდიამ, რომ მას ნებას არ მისცემენ, „თავდაცვის“ რომელიც უნდა იყოს დროში, ცილი დასწამოს ჩვენს სოციალისტურ კულტურას. დაე გაითვალისწინოს მან, რომ საბჭოთა ლიტერატურაში შეიძლება იყვნენ მხოლოდ საბჭოთა შეხედულების ადამიანები, რომელთაც ორგანულად აქვთ შეთვისებული საბჭოთა კულტურა და რომელთაც უნარი შესწევთ, ასახონ საბჭოთა ადამიანის საქმიანობა, სული და მორალური სახე.³

ირონიული ინტერმედიო: 70-იან წლებში ჭავჭავაძის გამზირზე ხშირად შეხვდებოდით ერთ ჩია ტანის ბერიკაცს. თავზე დაჭმუჭნული შლაპა ეხურა. ტანთ გახუნებული, გაქონილი კოსტიუმი ემოსა, ფეხთ

¹ ალ. გომიაშვილი, „შენიშვნები ჟურნალ „მნათობს“ მუშაობაზე“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 23. 08. 1947 (მაშინ ალ. გომიაშვილი მწერალთა კავშირის გამგეობის მდივანი იყო).

² სიმონ ჩიქოვანის სიტყვა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმზე, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 20. 09. 1947.

³ პეტრე შარიას სიტყვა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმზე, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 28. 09. 1947.

კი ქუსლებმოქცეული ხამლი ეცვა. ხელში ბადურა ეჭირა. შიგ გამხმარი პურის ყუა ეგდო და გაურეცხავი მანვნის ქილა. იგი მალაზია-მალაზია დაცუხცუხებდა და დამფრთხალ თვალებს აქეთ-იქით აცეცებდა. ეს გახლდათ ერთ დროს მრისხანე პეტრე შარია. ბერიას დამხობის შემდეგ, ისიც დიდხანს აყურყუტეს ციხეში. გათავისუფლების მერე პროფესორის სახელი დაუბრუნეს, მაგრამ, როცა გარდაიცვალა, უბრალო ნეკროლოგის ღირსი არ გახადეს, იმ ნეკროლოგის, რომელსაც არ ამადლიან ნებისმიერ შარახვეტიას.

ამით არ დამთავრდება ერთხელ და სამუდამოდ მიზანში ამოღებული კ. გამსახურდიას გვემა. სულ ხუთიოდე წლის მერე მას ისევ გაკიცხავს საქართველოს კპ ცკ-ის ახალი პირველი მდივანი აკაკი მგელაძე. საქართველოს კპ (ბ) XV ყრილობაზე იგი იტყვის:

წარსულში კ. გამსახურდიას მსოფლმხედველობას განსაზღვრავდა, – როგორც ამხანაგმა ლ. პ. ბერიამ საქართველოს კპ (ბ) X ყრილობაზე თქვა, – მებრძოლი ნაციონალიზმი აშკარად გამოხატული ფაშისტური ელფერით. გამსახურდია ამისათვის მკაცრად, მაგრამ სავსებით სამართლიანად იქნა გაკრიტიკებული. მაგრამ ამ კრიტიკიდან მას დღემდე არ გაუკეთებია საჭირო დასკვნები. მწერალ გამსახურდიას მიერ საქართველოს წარსულის იდეალიზაცია გამოხატულებაა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმისა...

გამსახურდიამ ძირეულად უნდა გარდაქმნას თავის ლიტერატურული მოღვაწეობა. მან უნდა წეროს ხალხისათვის, ვინაიდან ჩვენს ქვეყანაში ლიტერატურა საერთოსახალხო, საერთო-სახელმწიფოებრივი საქმეა. თუ არა და, ხალხი მას არ იცნობს.¹

ირონიული ინტერმეძიო: აკ. მგელაძემ საქართველოს კპ ცკ-ის პირველი მდივნის პოსტზე ერთი წელიწადი და 12 დღე ძლივს გასძლო. ერთ წელიწადში იმდენი დანაშაულის ჩადენა მოასწრო, რომ მოხსნისთანავე გამოქვეყნდა მისი მამხილებელი წერილები (იხ. გაზ. „კომუნისტი“, 1953, 28. IV და 23. V). მერე სადღაც საბჭოთა მეურნეობის დირექტორად დანიშნეს და პროვინციაში დაკარგეს. 70-იან წლებში შევარდნაძემ სცადა მისი „გაცოცხლება“ და მინისტრის მოადგილედ დანიშნა. არაფერმა უშველა. როცა გარდაიცვალა, საქართველოს კპ ცკ-ის წარმომადგენლებმა არ იკადრეს მის ნეკროლოგზე ხელის მოწერა, გაურკვეველი „ამხანაგების ჯგუფი“ იგლოვდა მის სიკვდილს.

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 18. 09. 1952.

კომპარტიის თანამიმდევრულმა, მუდმივმა და უშელავათო ბრძოლამ მწერლობის წინააღმდეგ თავისი ნაყოფი გამოიღო. ჩამოყალიბდა მწერალი-ლაქიას ტიპი.

ერთხელ მწერალთა დელეგაცია მიუღია აზერბაიჯანის კპ ცკ-ის პირველ მდივანს ბაგიროვს. პოეტ პავლე ანტოკოლსკის მიღებაზე დაუგვიანია. კაბინეტში იგი ფრთხილად, ფეხის წვერებზე შესულა, მაგრამ ბაგიროვს მაინც შეუმჩნევია და მკაცრად უკითხავს:

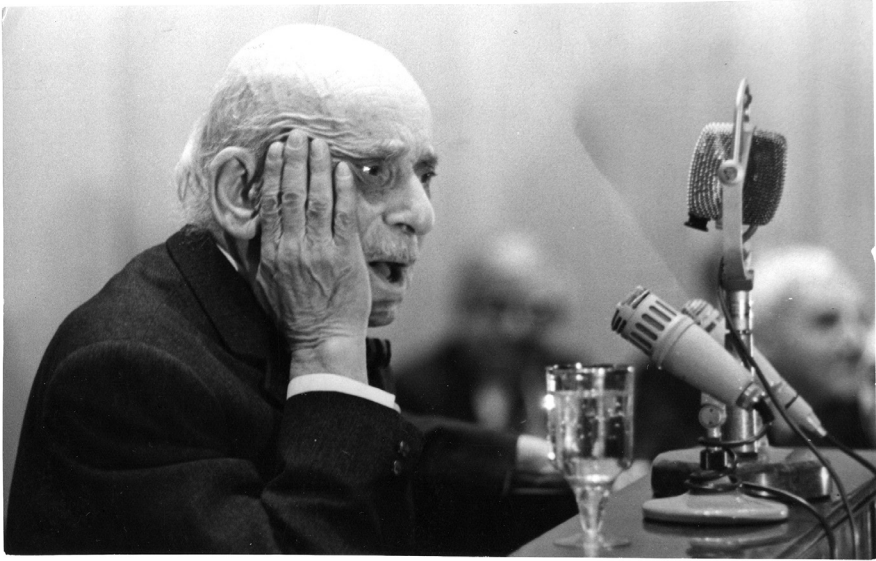
- ვინ ხარ?
- პოეტი ანტოკოლსკი, – მიუღია პასუხი.
- დაჯექი! – უბრძანებია მდივანს. ანტოკოლსკი დამჯდარა.
- ადექი! – მოულოდნელად დაიქუხა თურმე განკარგულებამ. ანტოკოლსკი მყისვე წამომხტარა ფეხზე.
- დაჯექი! – ისევ უბრძანებია ბაგიროვს. ანტოკოლსკი ისევ დამჯდარა.
- ადექი! – დაჯექი! – ადექი! – დაჯექი! – შეუწყვეტილად ისმოდა თურმე განკარგულებანი და ანტოკოლსკიც ჯდებოდა და დგებოდა. ასე ხტოდა თურმე იგი მანამ, სანამ აზერბაიჯანის კპ ცკ-ის მდივანს არ მოსწყინდა პოეტის აბუჩად აგდება.

ანტოკოლსკი არ დარჩენილა ამ დაცინვით შეურაცხყოფილი. მას უთქვამს – როგორ შემიძლო, ურჩობა გამენია. მე რიგითი კომუნისტი ვარ, ის კი ცენტრალური კომიტეტის მდივანი იყო.¹

მწერლის ამგვარი ტიპი აღარ მოითხოვს წკეპელს. იგი ერთგული და სანდო კაცია. მასთან შეიძლება ლიბერალობანაც ითამაშო, დემოკრატიზაცია, სინაზისა და სათნოების ცრემლებიც დაღვარო. თუ ვინმე ამით ისარგებლებს და გაბედავს ავი თვალთ შეხედოს საბჭოურ სინამდვილეს, იმის ზურგზე ისევ აზუზუნდება მათრახი. როცა ვლადიმერ დუდინცევიამ გამოაქვეყნა რომანი „არა პურიტა ხოლო“ „ლმობიერმა“ ხრუშჩოვმა მაშინვე დაუღრინა და ეშვები გამოაჩინა.

...არასახარბიელო მდგომარეობაში ჩავარდა, კერძოდ, მწერალი ვ. დუდინცევი. მის უბადრუკ წიგნში „არა პურიტა ერთიტა“ (რომანის სათაური არაზუსტად არის თარგმნილი – ა. ბ.), რომლის გამოყენებას ჩვენს წინააღმდეგ ახლა ცდილობენ რეაქციული ძალები საზღვარგარეთ, განზრახ ყურით მოთრეულია უარყოფითი ფაქტები და ტენდენციურად გაშუქებულია ჩვენდამი არამეგობრული პოზიციებიდან.

¹ Алексей Лосев, „Ненаписанные репортажи“, ურნ. „Континент“, 1976, №9, გვ. 300.

პაველ ანტოკოლსკი
მოსკოვი, 1975

...

ლენინი შეურიგებელი იყო იმათდამი, ვინც ლიტერატურისა და ხელოვნების საკითხში პრინციპულ ხაზს უხვევდა, ვინც იდეური შეცდომებისადმი დამოკიდებულებაში ლიბერალურ პოზიციებზე ეშვებოდა.¹

საქართველოში კი ოთარ ჩხეიძე იჯდა დამნაშავის სკამზე და საქართველოს კპ ცკ-ის პირველი მდივანი ვასილ მჭავანაძე მას ჯობავდა.

ზოგიერთი ჩვენი მწერალი კი, რომლებმაც სწორად ვერ გაიგეს პარტიის მოთხოვნა, ნაცვლად იმისა, რომ გაბედულად გამოააშკარავოს ცხოვრების წინააღმდეგობანი და კონფლიქტები, მეორე უკიდურესობაში მოექცა. ისინი აზვიადებენ ჩვენი ცხოვრების უარყოფითს, არატიპიურ მხარეებს. სწორედ ამგვარი ნაკლოვანებები ახასიათებს ო. ჩხეიძის ნაწარმოებს „ბურუსს“.²

რა თქმა უნდა, საქართველოს კპ ცკ-ის მდივნის კრიტიკას წინ უსწრებდა ბ. ჟღენტი და გამოქვეყნდა წერილი – იდეურად მანკიერი და მხატვ-

¹ ნ. ხრუშჩოვი, ხალხის ცხოვრებასთან ლიტერატურისა და ხელოვნების მჭიდრო კავშირისათვის, „ლიტერატურული გაზეთი“, 30. 08. 1957.

² ვასილ მჭავანაძის მოხსენება საქართველოს კომუნისტური პარტიის XVII ყრილობაზე, გაზ. „კომუნისტი“, 20. 01. 1956.

აზ. ნ. ს. ხრუშჩოვის გამოსვლა საბჭოთა მწერლების მესამე ყრილობაზე

ხალხის სამსახური საბჭოთა მწერლების მაღალი მოწოდებაა

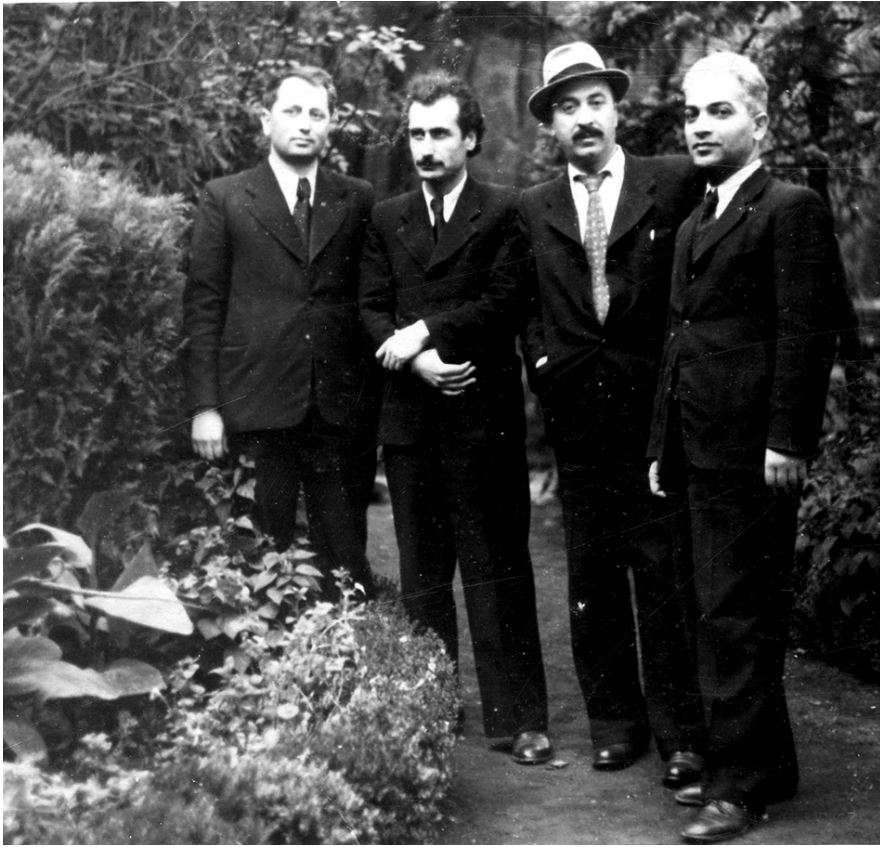
ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“, 1959, №6

ვრულად მდარე ნაწარმოები.¹ ციტატას აღარ მოვიტან, რადგან სათაურიც ამკარად მეტყველებს, რაც წერია სტატიაში.

ირონიული ინტერმედიო: მერე იმ პერიოდს, როცა მჟავანაძე მდივნობდა, „ნეგატიური მოვლენების პერიოდად“ გამოაცხადებენ და, რაც საქართველოში უბედურება მოხდა, ყველას მას დააკისრებენ. თურმე ო. ჩხეიძის „ბურუსში“ აღწერილი მანკიერებანი ზღვაში წვეთი ყოფილა იმასთან შედარებით, რაც სინამდვილეში ხდებოდა.

1979 წელს საქართველოს ალკკ ცკ-მა ჟურნალი „დილა“ დაარბია. პოეტებს – იორამ ქემერტელიძესა და ანზორ აბულაშვილს ბრალად დასდეს,

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 15. 12. 1955.

ვახტანგ ქელიძე, ოთარ ჩხეიძე, გიორგი შატბერაშვილი, ერემია ქარელიშვილი
თბილისი, მწერალთა კავშირის ბაღი, შემოდგომა, 1960

რომ თავი ვერ გაართვეს მათზე დაკისრებულ მოვალეობას.¹ კომკავშირის ცკ-ის აგრესიულობა ძალიან მოეწონა საქართველოს კპ ცკ-ის პირველ მდივანს ედვარდ შევარდნაძეს და მზრუნველად შეაქო იგი: „სწორად მოიქცა საქართველოს ალკკ ცენტრალური კომიტეტი, როცა პრინციპული შეფასება მისცა ჟურნალ „დილის“ მუშაობას“.²

ასევე მოურიდებლად ჩაჰყო ცხვირი შევარდნაძემ ჟურნალ „ცისკრის“ საქმიანობაშიც. აქვე მინდა ვთქვა ჩვენს ლიტერატურულ-მხატვ-

¹ „ნორჩი მოქალაქეების კომუნისტური ფორმირების დილა“, გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 20. 10. 1979.

² ე. შევარდნაძის სიტყვა საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის XVII პლენუმზე, გაზ. „კომუნისტი“, 31. 10. 1979.

ვრულ ჟურნალებზე, მათ შორის, ჟურნალ „ცისკარზე“. სამწუხაროდ, ზოგიერთი მათგანი ყოველთვის ვერ მიჰყვება ფეხდაფეხ დროს, ყოველთვის ვერ აღძრავს პრობლემებს, რომლებიც ყოველ მოცემულ მომენტში რესპუბლიკის პარტორგანიზაციის, მთელი ჩვენი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ყურადღების ცენტრშია.¹

ირონიული ინტერმედიო: როგორ შეფასდება და რა სალანძღავ სახელს დაარქმევენ შევარდნადის მდივნობის პერიოდს, ამას მომავალი გვიჩვენებს. დაგმობილი და ლაფდასხმული რომ იქნება, ეს ცხადია. ასეთია კომუნისტური მმართველობის კანონზომიერება.

1985 წლის ივნის-ივლისში შევარდნაძე გადაიყვანეს მოსკოვში და საქართველოში პატიაშვილი დანიშნეს. მას მერე პატიაშვილი სულ იმ ნაკლოვანებებზე ლაპარაკობს, რაც შევარდნაძემ დატოვა. ორი ჩინოვნიკი შევარდნადის – ხაბეიშვილი და ბადურაშვილი – დააპატიმრეს როგორც „ქურდები“. სხვა უფრო წვრილფეხანიც მიაყოლეს.

ცნობილია, რომ არც რუსთაველს, არც შექსპირს, არც სერვანტესს, არც გოეთეს, არც პუშკინს, უფრო პატარებს და ჩვეულებრივ მწერლებსაც ჭკუას არ ასწავლიდნენ არც მეფეები, არც პარტიული ლიდერები. მაინც წერდნენ და თან როგორ! საუკუნეებს, თაობებს უძლებს მათი ნაფიქრი, ნააზრევი და ნაწერი. საინტერესოა, კომუნისტებმა სიბრძნის რა სალაროს მიაგნეს, რომ ყველას ჭკუას არიგებენ – რა აკეთონ, როგორ მოიქცნენ, რა წერონ და რანაირად. მწერლებსაც აიძულებენ, ოთხზე დავარდნენ და კომპარტიას უღალადონ – თქვენ რომ არა, თქვენი ბრძნული მითითებანი რომ არა, კალმის მოსმასაც ვერ შევძლებდითო.

მაინც ვინ არიან ან ვინ იყვნენ ისინი, ვინც ასე განუკითხავად განაგებენ და განაგებდნენ არა მარტო ცალკეულ შემოქმედთა, არამედ მთელი მწერლობის ბედს? თამამად შეგვიძლია ვთქვათ – რიგითი, უბრალო, გონებაშეზღუდული ჩინოვნიკები, რომელთაც ინჩი-ბინჩი არ ეყურებათ ლიტერატურისა და ხელოვნების, მაგრამ ისტორიის ცინიზმმა დროებით მმართველის სკამზე ჩამოასკუპა. მათ სიტყვას მანამ ადევს ფასი, სანამ მაღალ სკამებზე სხედან. როგორც კი იქიდან ჩამოყრიან, ანეგდოტის პერსონაჟებად ხდებიან. დიდი თუ პატარა, გონიერი თუ უგუნური, ნამუსიანი თუ უნამუსო მათ საქმიანობაზე სიცილით იჭაჭება. ოფიციალური პარტიული პრესა კი, როგორც წესი, გუშინდელ

¹ ე. შევარდნადის მოხსენება რესპუბლიკის პარტიული აქტივის კრებაზე, გაზ. „კომუნისტი“, 27. 03. 1981.

სიმონ ჩიქოვანი, ვალენტინ კატაევ, ირაკლი აბაშიძე, ვასილ მჟავანაძე, გივი ჯავახიშვილი, მირონ ჩუბინიძე, გალაკტიონ ტაბიძე ქართული ხელოვნებისა და ლიტერატურის დეკადის გახსნაზე
მოსკოვი, 21 მარტი, 1958

ბელადებს მტერს, ჯაშუშს, ნაძირალას და გარენარს ეძახის. გამოდის, რომ მწერლობის ბედს განაგებენ არა ადამიანები, არამედ სკამები. მით უფრო საშინელია და სისხლის გამყინავი წარმოდგენა იმისა, რომ შემოქმედის, სულიერი თუ ხორციელი, ყოფნა-არყოფნის საკითხი დამოკიდებულია სკამზე. ამან შექმნა კაცობრიობის ისტორიაში უპრეცედენტო მდგომარეობა.

უნიჭოსა და უჭკუოს უფლება მიეცა ნიჭიერისა და ჭკვიანის ჩაგვრად ექსპლუატაციის.

არავინ ისე დანახლული, დაკნინებული და დამონებული არ არის სსრკ-ში, როგორც ნიჭიერი, ჭკვიანი და მოაზროვნე ადამიანი. მას უფლება არა აქვს თავის ჭკუის, ნიჭისა და შეხედულებისამებრ იცხოვროს და იშრომოს. უთუოდ კომუნისტების დუღუკზე უნდა იცეკვოს. ამის მოხერხებაც კი შეუძლებელია, რამეთუ კვირაში შვიდი პარასკევი აქვთ.

40-იან წლებში, როცა კოსმოპოლიტობანას თამაში დაიწყო, უცხოურისადმი პატივისცემა აკრძალეს და ისევ დაარბიეს და აანიოკეს კულტურისა და მეცნიერების მოღვაწენი, გაზეთი „კომუნისტი“ (1949, 11 მაისი) ფარისევლურად წერდა: რატომ უნდა მივიჩნიოთ ირანის

კულტურა მზედ, იმ ბრწყინვალე მნათობად, რომლის სხივებმა ქართული კულტურა აღმოაცენეს, რაში გვჭირდება ეს მონური ქედის მოხრა, ეს თავის დამცირება ჩვენ, შვილებს იმ ხალხისას, რომელმაც წარმოშვა შოთა რუსთაველი და დავით გურამიშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი და ვაჟა-ფშაველა, აკაკი წერეთელი და ილია ჭავჭავაძე.

ამას ისე უტიფრად წერდნენ, თითქოს კომუნისტები არ იყვნენ ისინი, ვინც, სულ ცოტა ხნის წინათ, ასე თავგადადებული გამოდნენ რუსთაველს, გურამიშვილს, ბარათაშვილს, ილიას, აკაკის, ვაჟას. ეძახდნენ ქართული ფეოდალიზმისა და ნაციონალიზმის მომღერლებს, რომელნიც უცხო და უვარგისი არიან მუშებისა და გლეხებისათვის.

კ. მელაძე: „ვეფხისტყაოსანი“ თავიდან ბოლომდე ფეოდალური არისტოკრატიის საგალობელს წარმოადგენს.¹

ბარათაშვილი რომანტიკოსია, რომანტიკოსი წარმავალ, მომაკვდავ კლასის და არა აღმავალის. მისი „მერანი“, რომელიც ცხოვრებიდან გაქცევის საუკეთესო ნიმუშია, არც იმდენად დიდი სოციალური ღირებულებისაა. „მერანი“ ცხოვრების წინააღმდეგ ამბოხება კი არაა, იგი რევოლუციონური ფაქტი კი არაა, არამედ ცხოვრებიდან გაქცევის საუკეთესო დოკუმენტი... ბარათაშვილი არ შეიძლება იყოს რევოლუციონერი და მასზე ლაპარაკიც კი უაზრობაა, თუ გინდათ იმიტომ, რომ მისი სიმღერა, მისი ლექსები – არის სიმღერა და ლექსები წარმავალი კლასისა, რომელიც ნადგურდება და კვდება.²

ფ. მახარაძე: ი. ჭავჭავაძე კი იყო წარჩინებული თავადის შვილი, მემამულე და გლეხების მეზატონე. იგი იყო მუშებისა და გლეხების ექსპლოატატორი. როგორც მწერალი, ი. ჭავჭავაძე იყო რეაქციონერი, მემამულეების ინტერესების უერთგულესი დამცველი, ფეოდალური საქართველოს მათაყვანებელი და მონარქისტი.³

კ. მელაძე: აკაკი წერეთლის პატრიოტულ ლირიზმში თავიდან ბოლომდე ფეოდალურ საქართველოს დაცვის ტენდენციაა გატარებული. აკაკის არსად არ ამოუღია ხმა ბატონყმობის წინააღმდეგოდ, მას არსად არ მოუცია ყმები ბატონყმობის წინააღმდეგ აქტიურად მებრძოლები, პირიქით, ისინი თავისი ბედით კმაყოფილნიც არიან...⁴

¹ კ. მელაძე, „კლასიკოსების შესახებ“, 1935, გვ. 29.

² იქვე, გვ. 115-116.

³ „ბრძოლა კლასიკოსებისათვის“ (კრებული), 1931, ფ. მახარაძის წინასიტყვაობა, გვ. XV.

⁴ კ. მელაძე, იქვე, გვ. 91.

სხედან: კარლო მელაძე,
ვალერიან ლუარსაშიძე;
დგანან: გიორგობიანი,
გიორგი ქუჩიშვილი
ალექსანდრეს ბაღი,
თბილისი, 1937

პ. ქიქოძე: ვაჟა-ფშაველა არის ყველაზე უფრო უკულტურო, რეტროგრადიული, მისტიური, ანტისაზოგადოებრივი და ჩვენი კლასიური ბრძოლის გაცხარებული პერიოდისათვის სრულიად მიუღებელი და დღევანდელი ინდუსტრიალური ეპოქისათვის ყველაზე უფრო შეუფერებელი მწერალი, რომელიც, არ ვიცით, რა მოსაზრებით ატარებს კლასიკოსის სახელს.¹

ასე ლაპარაკობდნენ ადრე, მაგრამ უკვე იცით, რომ სულ ორი წელიც არ გაივლის „კომუნისტის“ წერილის გამოქვეყნებიდან და ჩარკვიანი ისევ უწოდებს ვაჟას ჩამორჩენილსა და შეზღუდულს.

ამგვარი მერყეობა, მსოფლმხედველობრივი ქაოსი, უპრინციპობა ძნელად (ალბათ, შეუძლებელი) შესაგუებელია სერიოზული, გონიერი, მყარი შეხედულებების ადამიანისათვის. ის კაცი, ვინც ეძებს საბუთს, ლოგიკას, სიმართლეს ვერ შეეგუება, ვერ გაითავისებს ასეთ მდგომარეობას.

¹ პ. ქიქოძე, „ვის ხელშია კლასიკოსები?“ – „ბრძოლა კლასიკოსებისათვის“ (კრებული), 1931, გვ. 25.

რეობას. ამღვრეული წყალი უყვართ უსინდისო, უპრინციპო, უჭკუო, წინამასწარა ადამიანებს. ისინი იოლად იჭერენ თევზს და ზედაპირზე-დაც ტივტივებენ. მათ შეუწყვეს ხელი სსრკ-ში სამი სახეობის მწერლობის შექმნას.

1. განადგურებული:

მწერლები ან დაპატიმრებული არიან და მათი ბედი არავინ უწყის ან დახვრეტილი, წიგნები კი – მომსპარი.

2. ბუტურა:

მართალია, ავტორები ცოცხალი არიან და წერენ კიდევ რაღაცას, მაგრამ არა მათი სულის მოთხოვნილებისამებრ, არამედ კომპარტიის ცკ-ის ინსტრუქციის შესაბამისად.

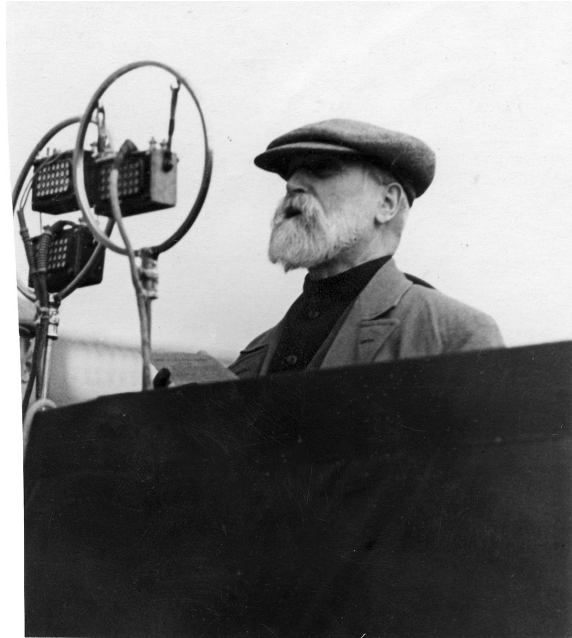
3. აკრძალული:

მწერალი შეიძლება ცოცხალია, არც დაპატიმრებულია და არც დახვრეტილი, მაგრამ აღკვეთილია მისი ნაწერების ბეჭდვა, გამოქვეყნება.

და დადის საბჭოურ კულტურაში ელვაზარი, პერსონაჟი ლეონიდ ანდრეევისა და ცივი და უაზრო შემოხედვით ყინავს და აქვავებს ყველაფერს.

კომუნისტების საქმიანობის შედეგი არავისთვის, ვისაც აზროვნება შეუძლია და დაკვირვების უნარი აქვს, არ უნდა ყოფილიყო მოულოდნელი. საკმარისი იყო, გაეთვალისწინებინათ ფილიპე მახარაძისა და მისი ჟურნალის „მოგზაურის“ ბრძოლა ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ, რომ მიმხვდარიყვნენ – რა დღეში ჩააგდებდნენ კომუნისტები მწერლობას, საერთოდ კულტურას, როცა გაიმარჯვებდნენ და გაბატონდებოდნენ. თუკი ისინი, მეფის ხელისუფლების დროს, ბედავდნენ მწერლების წინააღმდეგ პროვოკაციების მოწყობას, ნუთუ გასაგები არ იყო, რას იზამდნენ, როცა ძალაუფლებას ჩაიგდებდნენ ხელში? თუკი ისინი ისე იყვნენ გათავხედებულნი, რომ არავითარ უპატიოსნო საქციელს არ ერიდებოდნენ, ნუთუ ძნელი იყო იმის წარმოდგენა-გათვალისწინება – რას გააკეთებდნენ ისინი, როცა ხელისუფლებას დაეპატრონებოდნენ?

ჯერ კიდევ 1917 წლის თებერვლის რევოლუციამდე უწოდებდა ფ. მახარაძე „ცისფერ ყანებს“, *დუხჭირ მოვლენას ჩვენს ცხოვრებაში და უდიდეს ლიტერატურულ დანაშაულს*. ხოლო ახალი თაობის ქართველ მწერლებს ასე ახასიათებდა: *ამნაირად გრიშაშვილ-იაშვილების და რობაქიძეების მოვლინება ქართულ ლიტერატურაში მჭიდროდ დაკავშირებულია რეაქციის გამარჯვებასთან; ისინი ბნელი ძალების ღვიძლი შვილებია და ამავე ძალებს ემსახურებიან და გუნდრუკს უკმევენ, მაგ-*

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფილიპე მახარაძე
1930-იანი წლები

რამ იმათი დღესასწაული და ვაკხანალია დიდხანს არ გაგრძელდება. მზე კვლავ ამოვა და ნათელი გაიმარჯვებს; მაშინ ისინი იძულებულნი იქნებიან თავისი ბნელი სოროები მოსძებნონ და იქ ჩაძვრენ.¹

ნათლად არის ნათქვამი, რას უპირებდნენ ისინი მწერლობას – ბნელ სოროებში შეგაძვრენთო. აასრულეს კიდეც დაპირება. ასე რომ, კომუნისტების საქმიანობაში არაფერი ყოფილა მოულოდნელი და გასაცარარი. მათ ის განახორციელეს, რაც დაგეგმილი ჰქონდათ და რითაც წინასწარ იმუქრებოდნენ. ალბათ კომუნისტებს ყველაზე მეტად შეეფერებათ ალექსანდრე ჭავჭავაძის სიტყვები – არ ვსდევთ ჟამთა სვლას, ჩვენ იგივე ვართ მარად და მარად.

¹ ფ. მახარაძე, თხზულებათა კრებული, ტ. V, 1926, გვ. 220, 224.

II

კრიტიკა-ჟანდარმი

ჩვეულებრივი ამბავია: მჩაგვრელს დაჩაგრულის მუდმივი მორჩილებისათვის სჭირდება ძალა – არმია, პოლიცია (მილიცია), ჟანდარმერია (КГБ). ასე იყო, ასეა, ასე იქნება. რაკი კომუნისტებმა ექსპლუატაცია-ჩაგვრის ახალი სახეობა – ინტელექტუალური ექსპლუატაცია – შემოიღეს, ბუნებრივია, მისი შენარჩუნება-განმტკიცებისათვის სჭირდებოდათ ახლებური იარაღი. შექმნეს კიდეც – კრიტიკა-ჟანდარმი. კრიტიკას დაევალა არა სხვადასხვა დარგის ლიტერატურულ ნაწარმოებთა განხილვა-ანალიზი, არამედ კომპარტიის ცკ-ის დადგენილებათა ძალდატანებით (კეტით) დანერგვა და ურჩი მწერლების დასჯა.

ახლა კონკრეტული ნიმუშებით ვნახოთ, როგორ ახორციელებდა კომპარტიის დავალებას კრიტიკა.

გიორგი შატბერაშვილი ეკუთვნოდა მწერალთა იმ თაობას, რომელმაც საბჭოთა ხელისუფლების დროს დაიწყო მოღვაწეობა. მაშასადამე, იყო საბჭოური ცხოვრების, საქმიანობის და კომკავშირის მომღერალი. სხვანაირად ვერც მოახერხებდა ლექსების დასტამბვას. ეს აუცილებელი პირობა იყო, თუ ახალგაზრდა კაცს საჯაროდ უნდოდა საზოგადოების წინაშე წარდგომა. ამიტომ აქებს იგი ლექსში – „აგიტატორი“ – გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტს“:

*შენს სტრიქონებში ქარიშხალივით
გადმოდიოდა სუნთქვა ძნელადის, –
მოლაღატეთა ფიქრები მყრალი
არ დარჩენილა გაუცვლავი...
– შეაჩოქოლე შხამით მფეთქავი
შოვინისტების ურდო დაშლილი, –
– დახვალ ჭიდილში რკინის ბექთარით,
დახვალ ბრძოლებში შიშველ დაშნებით.*

ამიტომ ასხამს ხოტბას კომკავშირს:

*მოვდივართ!
– თვალები მზიანი –
სიხარულს ღვარივით დაღვრიან, –
აქუხდა სურვილის ზიარი,
გულებზე მოლხენა გვაყრია!..*

აქ ყველას თვალები უღიმის
ნაბიჯი და სუნთქვა ხშირია, –
მოდინ მხედრული ქუხილით:
– ეს კომკავშირია!

ნუ მიაქცევთ ყურადღებას ლექსების მხატვრულ დონეს. ამჟამად მთავარია მათი საერთო ხასიათი, ტონი, განწყობილება, შინაარსი. როგორც ხედავთ, იგი პარტიულია და საბჭოური. და აი, პოეტმა, რომელიც (როგორც საბჭოური ლიტერატურული კრიტიკა იტყოდა) უმღეროდა კომუნისტურ აღმშენებლობას, 1934 წლის 24 ივლისის „სალიტერატურო გაზეთში“ გამოაქვეყნა ლექსი „წერილი ახალგაზრდებს“. იგი მეტად გრძელია, მაგრამ მაინც მთლიანად მოვიტან, რომ სრული წარმოდგენა გქონდეთ, რა წერია შიგ:

ჩვენ ვართ შტოები გაზაფხულისა,
ჩვენ ვართ ლაჟვარდის პირველი ქება,
ჩვენ ვართ რიჟრაჟი სიჭაბუკისა,
წინ რომ მიუძღვის დაჭარმაგებას!
ჩვენ ვართ ქუხილის შემდეგ მოსული
ვარდ-მაისობის შხაპუნა წვიმა,
ჩვენ თავგანწირვის უდიდეს სურვილს
და აღტაცებას გაუტაცვივართ!
დავდივართ ქვეყნად, შევცქერით ზეცას,
გზა გაშლილია არა ვარდების,
არა დაფნების, როგორც ოდესლაც
ხატავდა სიყრმის შარავანდედი!
ის, მოგონებით ვერ შეგვაშფოთებს,
რა არის ჩვენთვის ბავშვობის დღენი?
შემოდგომაზე დაკარგულ ფოთლებს,
ვარდობის თვეში გაშლიან ხენი!
მხოლოდ ლაჩარნი არ დამხობილან,
არ განუცდიათ პირქვე დაცემა,
ჩვენ ჭაბუკები ერთად ვყოფილვართ,
ერთად შევესწროთ დავაჟკაცებას!..

¹ ორივე ლექსი დაბეჭდილია გ. შატბერაშვილის პირველ წიგნში „ლექსები“. გამოცემა 1932 წელს.

გიორგი შატერაშვილი გადასახლებაში მშობლებთან ერთად
ალმა-ატა, 1936

აიყრებიან შემდეგ შტოები,
ნამში, ნვიმაში, რტოგაუხრელად,
გაშლიან ჩრდილებს განმარტოებით
და დადგებიან განზე მუხებად!
და თუკი სხედან ბუდეში სადმე,
ნორჩი ბარტყები ქარიშხლებისა,
ეტყვიან ქებას ამ წელიწადებს
და არნივებად აიშლებიან.
დავდივართ ქვეყნად... ასე შევხართ,
ვეტრფიალებით მომავლის აჩრდილს,
და ახალგაზრდებს, სულით ჩვენგვარებს
შევხვდებით სადმე დიდ მომავალში!
ჩვენ ვართ ფერები გაზაფხულის ჟამს
ცაზე გაჩენილ ცისარტყელების,
ჩვენ ავედევნეთ მათ გმირულ ნიშანს,
ვინც მიგვიძლოდნენ გზებზე ხველებით...
ვინც სახრჩობელას არ დაერიდა,
და ეშაფოტზე იდგამდა გვირგვინს;
ვინც დამხობილის შეცვალა ოხვრა,

გაშლილ დროშებზე დაწერა ჯანყი;
 ვინც მოუხმობდა ყოველი მხრიდან
 რჩეულ ვაჟკაცებს დროშების ირგვლივ,
 ვინც გადალახა ბნელი კატორღა
 და გაიტანა ხალხში ნაჯახი!
 ციმბირის გზებზე, კატორღის გზებზე,
 შემხმარი სისხლი მდუმარე ლოდზე...
 ყოველი წვეთი ჩვენს ძარღვს დაეძებს,
 გამოდის ჩვენში და მოგვიწოდებს:
 ახ, მეგობარო!
 ცხელ უდაბნოში
 ჩამარხულ ჩონჩხის ჩამქრალი სწრაფვა,
 მოგვაგონებდეს სულს შემფოთებულს,
 სულს – ამბოხებულს და მიუსაფარს!
 კატორღის გზებზე, ციმბირის გზებზე...
 სადღაც ნაპოვნი, გამხმარი ქალა –
 ჩვენ შემოგვცქერის... ვჩერდებით დიდხანს,
 მისი თვალები ჯერ არ ჩამქრალან...
 იქნებ იმედის ახარებს შუქი,
 შემორჩენილი ვით ბედისწერა,
 რომ არა ერთი მგ ზავრი ჭაბუკი,
 მისი თვალებით დაინყებს ცქერას!
 და ვით ფარვანა სინათლის ირგვლივ –
 შემოვკრებთ თვალებს მიზნის გარშემო,
 რომ გამოვიხმოთ თქვენი აჩრდილი,
 დიდი მომავლის გარიჟრაჟებო!
 და წამოშლილნი ფეხის ხმაურზე
 მოგვაგებებენ გმირულ სიმღერებს,
 გზაში შევხვდებით სხვა მზეჭაბუკებს,
 მოგვაშველებენ ჭიხვინა მერნებს!
 იყვავილებენ, როგორც აპრილში,
 საგაზაფხულო ოქროს შინდები.
 შემოესმებათ ჩვენი ნაბიჯის
 ხმა შორეული და გუშინდელი!
 და იქნებიან ჩვენი შემყურე
 ღრმა სიხარულით და მწუხარებით,

დაემხობიან ჩვენს ნაფეხურებს...
როგორც ნასისხლარ მინას ხარები!
არ გახუნდება, არ მიაქვს დრო-ჟამს,
სამარადისო ოცნების ეშხი,
სიბერეშიაც ვატარებთ დროშას,
რომელიც დაგვაქვს სიჭაბუკეში!
დაბადებულნი, მოსულნი ადრე –
ვეტრფიალებით მომავლის აჩრდილს, გვნამს:
– ახალგაზრდებს, სულით ჩვენგვარებს,
შევხვდებით სადმე დიდ მომავალში!

დღეს რამდენჯერაც უნდა წაიკითხოთ ეს ლექსი, მაინც ვერ მიხვდებით, რატომ არის იგი ანტისაბჭოური და რატომ დაიმსახურა მძაფრი პარტიული კრიტიკა.

თითქოს ეს ლექსი კომუნისტებს ადიდებს. განა კომუნისტები არ არიან ისინი, ვინც სახრჩობელას არ დაერიდა, ვინც ეშაფოტზე იდგამდა გვირგვინს, ვინც გაშლილ დროშაზე წერდა ჯანყს, ვინც გადალახა კატორღა და გაიტანა ხალხში ნაჯახი თვითმპყრობელობის დასამხოვად და დაჩაგრულის გასათავისუფლებლად? განა კომუნისტებმა არ შეცვალეს დამხობილის ოხვრა? რა ვიცი, დღედაღამ, წამდაუნუმ, გამუდმებით ამას ჩავგჩიჩინებენ – ჩვენ, კომუნისტებმა, გავაკეთეთო ეს. და უცბად, როცა ლექსში ითქვა ის, რასაც თავად იკვებნიდნენ, მოეჩვენათ, რომ პოეტი მათ წინააღმდეგ ამხედრდა. გავეცნოთ იმ კრიტიკულ წერილებს, რომლებიც მაშინ გიორგი შატბერაშვილის განსაკიქებლად დაისტამბა და გასაგები გახდება – როგორი ეჭვის თვალთ უყურებს კომუნისტური ელიტა ყოველ მწერალს და ყოველ პოეტურ ფრაზას.

მაგრამ ჯერ ერთ გარემოებას დავაკვირდეთ: როცა გ. შატბერაშვილმა ეს ლექსი გამოაქვეყნა, მაშინ „სალიტერატურო გაზეთის“ რედაქტორი იყო დავით დემეტრაძე. ჩვეულებრივ ასეა, როცა რედაქტორი რაიმეს ბეჭდავს, ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი, ამა თუ იმ დოზით, იზიარებს მისივე ნებართვით დასტამბული ნაწარმოების აზრს. მაშასადამე, რაკი დ. დემეტრაძემ გ. შატბერაშვილს დაუბეჭდა ლექსი, უნდა ვივარაუდოთ, რომ თავდაპირველად რედაქტორს არ მიუჩნევია „წერილი ახალგაზრდებს“ ანტისაბჭოურად. არ დაუნახავს ამ ლექსში „კულაკური იდეოლოგია“, როგორც შემდეგ დააბრალებს პოეტს. მაგრამ მაინც, ვინც პირველი დაესხა თავს ამ ლექსს იყო სწორედ „სალიტერატურო

საქ მწერალთა კავშირის მდივანი
დავით დემეტრაძე
არჩეულია საქ. ცაკის წევრად

„ლიტერატურული გაზეთი“
1935, №4

გაზეთის“ რედაქტორი დ. დემეტრაძე.¹ ლექსი დაიბეჭდა 24 ივლისს. ცხრა დღის შემდეგ, 2 აგვისტოს გამოქვეყნდა დ. დემეტრაძის სტატია – „დაკარგული იმედები“. რა თქმა უნდა, იმისათვის, ვინც არ იცნობს საბჭოურ რედაქტურის საქმიანობას, გაუგებარია, რა მოხდა. რა ბზიკმა უკბინა დ. დემეტრაძეს და რატომ „გაუნათდა“ გონება ცხრა დღის შემდეგ. მაგრამ იმისათვის, ვისთვისაც ცნობილია საბჭოური რედაქტურის პრაქტიკა, დ. დემეტრაძის საქციელში არაფერია მოულოდნელი და უცნაური.

საბჭოურ ლიტერატურულ პრესაში ჩვეულებრივ ასე ხდება: მწერალი მიიტანს ნაწარმოებს გაზეთისა და ჟურნალის რედაქციაში. რედაქტორი გაეცნობა მას. არაფერია სახიფათო. გადაწყვეტენ დაბეჭდვას და დაისტამბება კიდევ. მერე სალიტერატურო გაზეთსა თუ ჟურნალს წაიკითხავენ კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტში. და აი აქ, ცკ-ის რომელიღაც ვირთხას მოეჩვენება, რომ მავანი და მავანი მწერლის ნაწარმოებში გაპარულია ანტიკომუნისტური, ანტისაბჭოური აზრი.

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 2. 08. 1934.

კარლო ორაგველიძე
1920-იანი წლები

სასწრაფოდ დაიბარებენ რედაქტორს ცკ-ში. გააძრობენ ტყავს კუდის რიკამდე. რედაქტორს არ აქვს უფლება კრინტი დასძრას, განმარტოს ნაწარმოების დედააზრი, აუხსნას, რომ იგი ცუდად წაიკითხეს, ვერ გაიგეს. გადამწყვეტი მნიშვნელობის მქონეა მხოლოდ ცკ-ის პარტმუშაკის შეხედულება. რედაქტორი მოვალეა ჩუმად, ხმის ამოუღებლად ემორჩილებოდეს მას. უყოყმანოდ უნდა იზიარებდეს პარტიული მოხელის გალიმათიას. და თუ უნდა პოსტი შეინარჩუნოს და არ მოხსნან, დაუყოვნებლივ უნდა გაყიდოს მოყვასი (ამ შემთხვევაში მწერალი). საჯაროდ გაემიჯნოს მას, ამხილოს ნაწარმოების „შეცდომები“ და დაგმოს იგი.

ეს მარადიულად მოქმედების წესია. ცხადია, ასე მოხდა მაშინაც, როცა გ. შატბერაშვილის „წერილი ახალგაზრდებს“ დაიბეჭდა. თავი რომ გადაერჩინა, დ. დემეტრაძემაც პირველმა იშიშვლა კრიტიკის ხმალი.

რაკი კომპარტიის ცკ-დან გაისმა ბრძანება – ჰკა მაგასაო! – ლიტერატურულმა კრიტიკამაც იერიში მიიტანა პოეტზე.

ახლა რამდენიმე ნიმუშით გავეცნოთ იმას, რაც მაშინ იწერებოდა გ. შატბერაშვილის ლექსის გამო.

დავით დემეტრაძე: ეს ლექსი საინტერესოა იმ მხრივ, რომ გამოხატავს კლასობრივად უცხო განწყობილებას, ანვითარებს ჩვენს ახალ-

გაზრდობაზე მავნე შეხედულებებს და საერთოდ არ შეიძლება კომკავშირელი მწერლისათვის იყოს დამახასიათებელი.

უდაოა, რომ ამ ლექსში შატბერაშვილი ძალიან „მაგრად“ გამოხატავს კლასობრივი მტრის უკანასკნელი ნაშთების სევდას „სხვა მომავალზე“.

გ. შატბერაშვილი უხმობს განადგურებულ მტრულ ძალათა აჩრდილებს და მათ მომავლის აჩრდილებად სახავს. განა შეიძლება კომკავშირელმა პოეტმა ასეთი ენით წეროს?

გ. შატბერაშვილის დაფარული სევდა, ტრაგიკული მოტივები, ეს არის უსათუოდ კულაკობის აგონიის გამოხატულება.

უსათუოდ შეცდომა იყო ამ ლექსის გამოქვეყნება.¹

ვანო წულუკიძე: – ჩვენი ბავშვობის დღეები, – ამბობს პოეტი, – შემოდგომაზე დაცვენილი ფოთლებია, მაგრამ გულს ნუ გაიტყვით, გაზაფხული ისევ დადგება და ჩვენც კვლავ შევიმოსებით ფოთლებითო. არ საჭროებს განმარტებას, თუ რას უწოდებს პოეტი შემოდგომას. ეს არის ჩვენი თანამედროვეობა, რომლის სუსხმა დააჭკნო მათი ახალგაზრდობის ფოთლები, რომლის სიმძიმემ პირქვე დასცა პოეტი და მისი ტოლ-ამხანაგები.

...საერთოდ მთელ ლექსში გამოთქმულია არსებულთ დაუკმაყოფილებლობა, თანამედროვეობის უარყოფა, ჩვენი სინამდვილისაგან გაქცევა, იმედდაკარგულის სკეპტიციზმი. პოეტი ფიქრობს, თითქოს ჩვენი ეპოქა ვერ ანაღდება იმ იდეალებს, რისთვისაც იბრძოდნენ ძველად.

მხოლოდ განაბულ კლასებს მიაჩნიათ (მათთვის არის კიდევ) უკლასო საზოგადოების მშენებლობის ეპოქა ქარიშხლიან შემოდგომად და სუსხიან ზამთრად; მხოლოდ მათი პირიდან თუ ამოვა ასეთი ნაღვლიანი, სასომიხდილი სიმღერა. გ. შატბერაშვილი ნებსით თუ უნებლიეთ გახდა მათი განუკურნავი ტკივილების გამომხატველი, მათი ოდნავ მბჭუტავი იმედის საყვირი...

ჩვენ გაბედულად უნდა ვამხილოთ ყოველგვარი მტრული გამოვლინებები ჩვენს ლიტერატურაში.²

კარლო ორაგველიძე: როგორია ის დიდი გზები, რომლის მიმდევარია შატბერაშვილი? არა ჩვენი პარტიისა და ხელისუფლების მიერ ნაჩვენები დიდი გზები, არამედ ჩვენი კლასიური მტრების მიერ ნაჩვენები გზები.

¹ დ. დემეტრაძე, „დაკარგული იმედები“, გაზ. „კომუნისტი“, 2. 08. 1934.

² ვ. წულუკიძე, „სკეპტიციზმის შხამით მონამლული“, „სალიტერატურო გაზეთი“, 10. 08. 1934.

...ლექსის მისამართი აშკარაა. ეს არის კულაკური, ანტისაბჭოთა ახალგაზრდობა. ავტორმა კარგად იცის, რომ კულაკურ ახალგაზრდობას არავითარი გავლენა არა აქვს მშრომელ ახალგაზრდობაში, რომელიც ჩვენი სახელოვანი გმირული კომკავშირის ირგვლივ არის დარაზმული. შატბერაშვილმა იცის, რომ ჩვენი კლასიური მტრები დამხობილია. მაგრამ ის მაინც არ კარგავს იმედს.

...განზე გადგომა მუხებათ“, ტროცკისტულ-ფაშისტური ოცნებობა მომავალ „ქარიშხლებზე“, რომელიც თურმე ამ კულაკურ ნორჩმა ბარტყებმა უნდა გამოიწვიოს (ავტორის ქართული დაცულია – ა. ბ.) – ასეთია შატბერაშვილის იმედები.

ძნელი არ არის გაგება, თუ რა აზრი აქვს ამ „აჩრდილის გამობმობას“ ანდა „ნაჯახის ხალხში გატანის“ ხსენებას ჩვენს პირობებში. ეს პირდაპირი კონტრრევოლუციურ-ფაშისტური ლოზუნგია. აქ საბოლოოდ ფარდა ეხდება შატბერაშვილის რეაქციონურ სულისკვეთებას და ის გაშიშვლებული სახით გვევლინება ჩვენ.

შატბერაშვილის კონტრრევოლუციური ლექსებიდან ჩვენმა საბჭოთა მწერლებმა სათანადო პოლიტიკური დასკვნები უნდა გააკეთონ. საჭიროა მეტი სიფხიზლე, მეტი გამახვილება ბრძოლისა რეაქციური ლიტერატურის წინააღმდეგ.¹

მალაქია ტოროშელიძე: აშკარაა, ავტორს შეგნებულად თუ შეუგნებლად (უფრო შეგნებულად, ვიდრე შეუგნებლად) თავისი თავი ჩაუბამს (ქართულად ითქმის – ჩაბმულა, მაგრამ ქართველ კომუნისტებს ტვინი რუსულად აქვთ მომართული – ა. ბ.) კლასობრივი მტრის სამსახურში და თავისი კალმით იმავე მიზანს ემსახურება, რასაც ყოველი თეთრგვარდიელი და საერთოდ საბჭოთა სისტემის მოძულე და მოსიხსნელ მტერი.

უეჭველია მტრის ნამსხვრევები კიდევ ახერხებენ ერთგვარ ორგანიზაციულ ჩამოყალიბებას, რალაც იმედებით საზრდოობენ და თავის გარშემო ახალგაზრდებსაც იკრებენ. დაუნდობელი ბრძოლა მათ წინააღმდეგ გამოაცლის ყოველივე ნიადაგს შატბერაშვილისებურ პოეზიას.²

დრომ გაამართლა ხალხური სიბრძნე – წყალნი ნავლენ და წამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიანო. გ. შატბერაშვილის შემოქმედებამ დაიჭირა თავისი ადგილი ქართული მწერლობის ისტორიაში.

¹ კ. ორაგველიძე, „კულაკური ახალგაზრდობის დეკლარაცია“, „ლიტერატურული გაზეთი“, 6. 02. 1935.

² მ. ტოროშელიძე, „მეტი სიფრთხილე“, „ლიტერატურული გაზეთი“, 12. 02. 1935.

სიტყვაკაზმული მწერლობის მატთანე იცნობს ერთ მტკიცედ ჩამოყალიბებულ მოდელს.

შემოქმედებითი ინტელიგენცია ყოველთვის ორად იყოფა. ერთი ნამდვილი შემოქმედი, მეორე – ცრუ.

ნამდვილი შემოქმედი მძიმე ტკივილით, ტანჯვით, ნამებით ქმნის ეროვნულ კულტურას. ხელისუფლებაც მას აწამებს, აგინებს, ტანჯავს, გოლგოთის გზით ატარებს.

ცრუ შემოქმედი კი ხელისუფლების ლაქიაა, მისი მეხოტბეა და ყველაფერზე თავს უკანტურებს. მთავრობას რომ ასიამოვნოს, აქტიურად მონაწილეობს ნამდვილი შემოქმედის გვემაში. ამიტომ ხელისუფლება ეფერება მას, ქერის ორმოში ასუქებს. ცრუ შემოქმედი ტყუილით არხეინად და განცხრომით ცხოვრობს, სარგებლობს ამქვეყნიური ყველა სიკეთით.

სიკვდილის მერე მდგომარეობა იცვლება. პირველი ხდება ერის დიდება. ყველა მისით ამაყობს. ისიც კი, ვინც მის ნამებაში დაუნანებლად მონაწილეობდა, მეორე კი, ყველას აგინყდება ან ხდება ანეგდოტისა და დაცინვის საგანი. მას ისიც კი ამასხარავენს, ვინც ადრე აჯილდოებდა და ეალერსებოდა.

საინტერესოა ისიც, რომ ყველა მომდევნო ეპოქის ცრუ შემოქმედი აქებს და ადიდებს წარსული დროის ნამებულს და მისი სახელით აძრობს ტყავს მის თანამედროვე ნამდვილ შემოქმედს. გარდაცვლილთა ქებით იოლია უბირი საზოგადოების მოტყუება და გაცუცურაკება.

კაცობრიობის გრძელი ისტორიის მანძილზე ეს მოდელი კანონზომიერია და თანამიმდევრულად მეორდება და მეორდება. ალბათ, იგი არც შეიცვლება, რამეთუ სხვანაირად, სამწუხაროდ, შეუძლებელი ყოფილა შემოქმედებითი ცხოვრება.

ახლა მოდით, მაინც გავარკვიოთ – რატომ მოეჩვენათ გ. შატბერაშვილის ლექსში „კულაკური ახალგაზრდობის იდეოლოგია?“

საქმე ის გახლავთ, რომ მაშინ მთავრდებოდა ე. წ. კოლექტივიზაცია. ამ პერიოდში მილიონობით მშრომელი გლეხობა გადაასახლეს ციმბირში. მათ კატორღაში ამოხადეს სული. კომუნისტები ცეცხლითა და მახვილით ამკვიდრებდნენ „ბედნიერ საკოლმეურნეო ცხოვრებას“ და, ვინც კი გაბედავდა ოდნავ წინააღმდეგობას, არ აცდებოდა კატორღაში ნამებით სიკვდილი. სხვათა შორის, უალრესად საყურადღებო ცნობას გვანვდის ან. ანტონოვ-ოვსეენკო „ტირანის პორტრეტში“ (გვ. 254). ყაზახეთში ძალღებიც შეაყვანინეს თურმე კოლმეურნეობაში.

როცა ყაზახებს დაუნახავთ, ცხვრებს გვართმევენო, დაუნყიათ საქონლის ლიანგური ხოცვა და ველური ქამა. უამრავი ხალხი დახოცილა ზედმეტი, უზომო ქამით. მერე საშინელი შიმშილი დაიწყო თურმე და ახლა უჭმელობამ გააუფა ხალხი. კოლექტივიზაციის დაწყების წინ ყაზახეთში ათ მილიონამდე ყოფილა მოსახლეობა. კოლექტივიზაცია რომ დამთავრებულა, რვა მილიონი დარჩენილა. ორი მილიონი ადამიანი გამხდარა კოლექტივიზაციის მსხვერპლი. ეს მარტო ყაზახეთში. ახლა თავად განსაჯეთ – რა ცოდვის კევრი ტრიალებდა რუსეთში, უკრაინაში, საქართველოში და საერთოდ მთელ სსრკ-ში. ამ ტანჯულ-წამებულ ადამიანებს უწოდეს კომუნისტებმა კულაკები და, აკვიატებული კლასობრივი ბრძოლის სახელით, მუსრი გაავლეს. ამის გამო მიიღეს პოეტის სიტყვები მწარე ყვედრებად. მოგეხსენებათ, ქურდს ქუდი ეწვის და შეშინებულს ყველგან მამხილებლის ხმა ესმის და თვალი ეჩვენება.

ამიტომ უსაყვედურებდა პოეტს დ. დემეტრაძე¹ – გ. შატერაშვილი მთელი ლექსის მანძილზე ცდილობს დამალოს და არ გახსნას მისამართი იმათი, ვინც მიუძღოდა „სულით მისგვარ ახალგაზრდებს“ გზაზე ხველებით... ხოლო მ. ტოროშელიძე² ასწავლიდა, რომ კატორლის გზებზე, ციმბირის გზებზე“ ბოლშევიკების გარდა ისეთ „მებრძოლებსაც“ უვლიათ, რომლებიც დიდი ალტაცებით მიიღებდნენ კაპიტალიზმის მძლავრად განვითარებას...

საჭიროა კონკრეტულობა. ეს კატეგორიული მოთხოვნაა. პროლეტარული მწერლობის ადებტი პლატონ ქიქოძე მოითხოვდა – მთავარია კონკრეტიზაცია.³ ქარაგმულად, ორჭოფულად ნათქვამი მისაღები არ არის. თუ მკითხველს შეუძლია სხვადასხვაგვარადაც გაიგოს, სხვაც იგულისხმოს, ამგვარი ნაწარმოები არ შეიძლება იყოს საბჭოური. ვის უძღვნი ლექსს, მისამართი ზუსტად უნდა დაასახელო.

ვინ ვინ და კომუნისტებმა ჩინებულად უწყიან – რამოდენა განსხვავებაა ცარისტულ კატორლასა და საბჭოურ კატორლას შორის. ორიოდე ამონაწერს მოვიტან საბუთად. ერთი ეკუთვნის ძველ რევოლუციონერ ბოლშევიკს გ. ჩხეიძეს, მეორე – მწერალ ს. მგალობლიშვილს.

...უნდა გითხრათ, რომ მაშინ (მეფის რეჟიმის დროს – ა. ბ.) ციმბირში ბატონივით ვცხოვრობდით. თვეში გვაძლევდნენ ცხრა მანეთს და ათ შაურს, რომლითაც შესანიშნავად შეიძლებოდა ცხოვრება. გირვან-

¹ გვარის ნაცვლად – „კრიტიკოსი“ (გამომცემლის შენიშვნა).

² გვარის ნაცვლად – „მეორე“ (გამომცემლის შენიშვნა).

³ პ. ქიქოძე, „ქართული მწერლობის ერთი წელი“, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №1. გვ. 171.

საბჭოთა პლაკატი
1931
მხატვარი:
გრიგოლ მირზოევი

ქა პური ღირდა 2 კაპეიკი, ოთხი კაპეიკი გირვანქა ხორცი, 5-ფუთიანი ტომარა კარტოფილი 50 კაპეიკი...¹

ახლა ისიც ვნახოთ, ციხეში როგორ გრძნობდნენ თავს საძულველი ცარიზმის დროს. როცა ქართველი ხალხოსნები დაუპატიმრებიათ და გორის ციხეში ჩაუსვამთ, სოფრომ მგალობლიშვილი, კოტე ყიფიანი და გიგო ავალიშვილი ერთ კამერაში დაუმწყვდევიათ. ახლა ყური დაუგდეთ ს. მგალობლიშვილს:

ჩვენი ოთახი იყო მყრალი, ნოტიო. კოტეს ერთი ფლაკონი ოდეკალონი ჰქონდა. ღამით ვაღვივებდით, რომ სუნი მოეკლა. ჩვენ დაუკე-

¹ გ. ჩხეიძე, „ძვირფასი და მუდამ დაუვინყარი ზაქრო ჩოდრიშვილი“, „რევოლუციის მატთან“, 1923, №1, გვ. 101.

ტელ ოთახში ვისხედით, ზედამხედველი მოვისყიდეთ და ფურცელაძე დღე (იგი სხვა კამერაში ჩაუსვამთ – ა. ბ.) სულ ჩვენთან იყო. ერთად ვსადილ-ვახშმობდით. ჩვენ მთელი დღე წიგნების კითხვაში ვატარებდით დროსა. უნდა მოგახსენოთ, რომ ციხეში ძალიან შინაურულად მოვეწყენით; მნახველი არ გვაკლდა, ამხანაგები ხშირად გვენახულობდნენ, შემოქონდათ ჯიბე-უბით არალეგალური წიგნაკები. ციხის უფროსი ზაზა ყიფიანი არ გვანუხებდა. რაც კი რამ ხდებოდა გარეთ, ჩვენს წრეში ყოველივე ვიცოდით.¹

ეს კიდეც არაფერი. უფრო ანეგდოტური ამბავი მოისმინეთ.

გორის სატუსალო ეზო ფართო იყო, მუდამ მათიტელა ბალახით დაფარული, რადგან ეზოს ოთხივ მხრიდან მდინარეები ჩაუდიოდა. ეზო სავსე იყო ციხის უფროსის ყიფიანის² ქათმებით, ინდოურებით, ბატებით და გოჭებით. ერთხელ კოტე ჩამაცივდა, ინდოური დავიჭიროთ და ტიმოთეს შევანვევინოთო, ბიძაჩემ ზაზას მე მოვურიგდებო. გამოვუდექით ინდოურს. იგი შუაში გამოგვისხლტა და მე და კოტე თავებით ერთმანეთს დავეტაკენით ისე მაგრათ, რომ კოტეს პენსნე ცხვირში ჩაერჭო...³

შეადარეთ ამას ალ. სოლჟენიცინის (ან სხვა საბჭოელი კატორღელეების) მოგონებანი და ყველაფერი ნათელი გახდება.

არავინ არის იმდენად გულუბრყვილო, რომ ცარისტული ციხე და კატორღა შვების ადგილად წარმოიდგინოს. ციხე ყოველთვის ციხეა და კატორღა ყოველთვის კატორღაა, მაგრამ არსებითი განსხვავებაც ყოფილა, როგორც ვხედავთ. მართალია, საბჭოურ კატორღას გადარჩენილი ქართველები ჯერჯერობით სდუმან და მოგონებებს არ აქვეყნებენ, თუნდაც საიდუმლოდ, მაგრამ ისედაც ცხადზე ცხადია, რომ არც მიხ. ჯავახიშვილი, არც ტ. ტაბიძე, არც კ. ხიმშიაშვილი, არც გ. ძიგვაშვილი და სხვანი და სხვანი ციხეში არალეგალურ ლიტერატურას არ კითხულობდნენ, არც ეზოში ინდოურებს დასდევდნენ, არც შემწვარ-მოხრაკულებს მიირთმევდნენ.

არც იმის დავინწყება ეგების, რომ საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გაყუყული რევოლუციონერებიდან ბევრი ცარიზმის დროსაც იყო დაპატიმრებული და კატორღაშიც ნამყოფი. ზოგიერთი ციხიდანაც გაქცეულა და კატორღიდანაც. მაგრამ როცა საბჭოურ ციხეში თუ კა-

¹ ს. მაგლობლიშვილი, „სოციალ-რევოლუციონერი (ხალხური) მოძრაობა საქართველოში 1870-1880 წწ.“, „რევოლუციის მათიანი“, 1924, №4-5, გვ. 306-307.

² ციხის უფროსი ზაზა ყიფიანი პატიმარ კოტე ყიფიანის ბიძა იყო.

³ იქვე, გვ. 308.

უნივერსიტეტის ახალგაზრდა მწერლების სექცია

სხედან: ალექსანდრე საჯაია, რევაზ მარგიანი, ლადო ბალიაური, კოტე ხიმშიაშვილი, ნიკოლოზ ტატიშვილი, ვლადიმერ უბილავა; დგანან: გიორგი ძიგვაშვილი, ლადო სულაბერიძე, გაბრიელ ჯაბუშანიური, იოსებ ნონეშვილი, ანდრო თევზაძე
თბილისი, 1939

ტორლაში აღმოჩნდნენ, არა თუ გაქცევა ვერ მოახერხეს, პროტესტის კნავილიც კი არ აღმოხდომიათ. ცხვარიც კი ბლავის, როცა კლავენ. „უდრეკი“ რევოლუციონერები კი კლასობრივმა და პარტიულმა ძმებმა ისე განყვიტეს, რომ კრინტიც არ დააძვრევენეს. ცარიზმის დროს „უშიშარი ვაჟკაცები“ ასე რამ დააჩაჩანაკა და დააგლახა კომუნიზმის დროს? როცა ხელისუფლება კანონს იცავს, მაშინ იოლია მამაცობა. როცა ხელისუფლებას კანონი ფეხებზე ჰკიდია და საკუთარი ჭკუის ქეიფზე ნავარდობს, მაშინ ძნელია (უფრო მეტიც, შეუძლებელი) გმირობა. ამიტომ ნახდნენ და ჩაისვარეს ოდესლაც „უდრეკმა“ რევოლუციონერებმა. დაჭერის შიშით პიატაკოვი თურმე გალოთებულა. თეთრი ციებ-ცხელება ემართებოდა და სიკვდილს ნატრულობდა.¹ თავი რომ გადაერჩინა, რადეკი ყოფილ მეგობრებს ზინოვიევსა და კამენევს უშვერი სიტყვებით ლანძღავდა და აგინებდა.² ეს ორიოდ ნიმუში საჭაშნიკოდ მოვიტანე, რამეთუ დასკვნა მკაფიოა: სხვის კეთილშობილებას საკუთარ გმირობად ნურავინ გაასალებს. კომუნისტები ვაჟკაცები კი არ იყვნენ, არამედ ურცხვად სარგებლობდნენ მეფის ხელისუფლების

¹ Иосиф Бергер, „Крушение поколения“, Firenze, 1973, стр. 115.

² იქვე, გვ. 109.

მიერ გამოჩენილი ჰუმანურობითა და კანონის პატივისცემით. როცა კომუნისტებმა საკუთარ ზურგზე იწვინეს, რას ნიშნავს მხეცობა, უკანონობა, თვითნებობა, მაშინვე გადაედღდნენ და გალაჩრდნენ.

ვინ იცოდა ეს მდგომარეობა კომუნისტებზე უკეთ? რა თქმა უნდა, არავინ. ამიტომ, როგორც კი გ. შატბერაშვილის ლექსში წაიკითხეს – ვინც სახრჩობელას არ დაერიდა, ვინც ეშაფოტზე იდგამდა გვირგვინს, ვინც გადალახა ბნელი კატორღა, მაშინვე შეეპარათ ეჭვი – პოეტი კომუნისტებს არ უნდა უმღეროდესო და იგი კრიტიკის დარჯაკში გაატარეს. ასეთ ეჭვს კომუნისტები თვალთმაქცურად „იდეურ სიფხიზლეს“ ეძახიან.

რაკი კრიტიკას საიდუმლო პოლიციის ფუნქცია მიენიჭა, კრიტიკოსიც ისე უნდა მოქცეულიყო, როგორც ფისკალი. მოგეხსენებათ, ყოველ საიდუმლო პოლიციაში, მით უმეტეს, ცხადია, КГБ-ში, ამა თუ იმ მოქალაქეზე ადგენენ დოსიეს. დოსიეში შეგროვებულია მასალა მიზანში ამოღებულ პიროვნებაზე. მოკლედ და სხარტად დახასიათებულია იგი. აღნიშნულია სანდოა თუ არა. ამის შესაბამისად ხელისუფლება გადაწყვეტს, დაიჭიროს თუ არა ეს პიროვნება. ამგვარ დოსიეს ადგენდა კრიტიკა-ჟანდარმი მწერლის შემოქმედებაზე. ამას არც მალავდნენ. ...*პროლეტარულ-მარქსისტული კრიტიკის ამოცანა განსაკუთრებით დიდი და საპასუხისმგებლოა. მან შეუდრეკლად და პირდაპირ უნდა გამოამჟღავნოს კლასიური მტრის ნამდვილი სახე და ბუნება.*¹

*არქეოლოგიის სამყაროდან ებრძვის შ. დადიანი თანამედროვეობას.*²

*კონსტანტინე გამსახურდია რეაქციონურ მწერალთა რიგების აქტიური წევრია. თავის შემოქმედებაში კ. გამსახურდია, „მებრძოლი“ განწყობილებით უპირისპირდება თანამედროვეობას.*³

*ნ. ლორთქიფანიძე არ არის თანამედროვეობის მწერალი. ის მთლიანად წარსულის პირმშო შვილია. ის ფეოდალური საქართველოს „რანდია“. მისი შემოქმედება ფეოდალური კულტურის ნატეხია.*⁴

*მიხ. ჯავახიშვილს სურს ნაკაცარი, ზედმეტი ადამიანების, სანყალი პიროვნებების საფარველს ქვეშ შემოგვაპაროს გარკვეული რეაქციონური შეხედულებები.*⁵

¹ შ. რადიანი, „თანამედროვე ქართული ლიტერატურა“, 1931, გვ. 52.

² იქვე, გვ. 132.

³ იქვე, გვ. 58.

⁴ იქვე, გვ. 100.

⁵ იქვე, გვ. 119.

გალაკტიონ ტაბიძე და შალვა რადიანი
თბილისი, ოქტომბერი, 1936

აბაშელი ახალი ცხოვრების აღმშენებლობასაც დეზერტირის, უკეთ რომ ვსთქვათ, მტრის თვალებით შეჰყურებს.¹

დ. შენგელაიას შემოქმედებაში ჯერ კიდევ უფრო მეტად ძველი ქვეყანა ხმაურობს. მისი შემოქმედების სოციალური საფუძველი და ხასიათი წვრილბურჟუაზიულია.²

გაცანით კიდევ ერთი კრიტიკოსის შედგენილ დოსიეს:

1914-21 წლებში გალაკტიონ ტაბიძე მისტიკოსი იყო, დაცემულობის, მებრძოლი პესიმიზმის პროპაგანდისტი, რელიგიური ექსტაზის მწარმოებელი, ლანდებისა და მოჩვენებების რომანტიკოსი, ეროტიული და პატრიოტული „თრთოლვის“ ვირტუოზი და ბოჰემა-ანარქისტი. სოციალური მის პოეტურ პრაქტიკაში განდევნილი იყო. გ. ტაბიძე გაურბოდა სოციალური საკითხების რგოლს და თუ შემთხვევით შეეხებოდა სოციალური საკითხების ჯაჭვს, გულგრილად გაენწყობოდა მას; ობივატელი იყო.³

კ. მაყაშვილი არისტოკრატიული ეროტიკული ლელვისა და ქართუ-

¹ შ. რადიანი, „თანამედროვე ქართული ლიტერატურა“, 1931, გვ. 150.

² იქვე, გვ. 213.

³ ვ. ლუარსაბიძე, „ქართული ჟირონდის მწერლობა“, 1931, გვ. 76.

ლი პატრიოტიზმის პოეტი იყო, რომელმაც საბჭოთა პირობებში პატრიოტიზმი მეტროდოლ ნაციონალიზმში გადაზარდა.¹

ამგვარი იარლიყების მიკერებას მიმართავდა კრიტიკა და მზადდებოდა ნიადაგი უფრო დიდი დანაშაულისათვის – მწერლების ხოცვა-ჟლეტისათვის. ამითაც არ კმაყოფილდებოდნენ. დაიჭერდნენ მწერალს, დახვრეტდნენ, თან ლანძღვა-გინების კორიანტელით აიკლებდნენ ყველაფერს.

დაიჭერენ პროზაიკოს მიხ. ჯავახიშვილს და მყისვე პრესაში კრიტიკოსი ბ. ჟღენტი გამოაქვეყნებს წერილს – „მოლაღატური სიტყვა და საქმე“.²

დაიჭერენ პოეტ ნ. მიწიშვილს და მყისვე პრესაში კრიტიკოსი გ. ნატროშვილი გამოაქვეყნებს წერილს – „ხალხის მტერი მწერლის ნილაბში“.³

დაიჭერენ პოეტ ტ. ტაბიძეს და მყისვე პრესაში კრიტიკოსი გ. ნატროშვილი გამოაქვეყნებს წერილს – „პოლიტიკური გახრწნის ჭაობში“.⁴

აიძულებენ პოეტ პ. იაშვილს თავი მოიკლას და მყისვე პრესაში კრიტიკოსი ვ. წულუკიძე გამოაქვეყნებს წერილს – „ოქროპირების ნამოღვანარი“.⁵

და ასე დაუსრულებლივ.

რა საჭიროა ეს? ნუთუ უკმარია მწერლის ხორციელი მოსპობა? ნუთუ გონდაბნელებული შურისგება არაფრით ძლება? დაპატიმრებაც საკმარისია, მოკვლა მით უმეტეს. სისხლითაც გამძღარნი არიან. მაგრამ ვინც ცოცხალი დარჩა, იმას რა უყონ? ისიც ხომ უნდა განადგურდეს ზნეობრივად! და აიძულებენ „გადარჩენილ“ მწერალს ინსინუაციები შეთხზას განწირულ მწერალზე, ლაფში ამოსვაროს იგი. „გადარჩენილი“ მწერლის ეს სულმოკლე საქციელი ინვევს საზოგადოების სიძულვილს. მართალია, ამ სიძულვილს საზოგადოება აშკარად და ღიად ვერ გამოხატავს, მაგრამ ყველამ იცის, მათ შორის „გადარჩენილმა“ მწერალმაც, რა ბოღმა და ცეცხლი ტრიალებს ხალხის გულში. ეშინია ამ ბოღმის, სიძულვილის, ცეცხლის. კიდევ უფრო მეტად ემონება ხელისუფლებას. უფრო ღრმად და ღრმად ეფლობა უზნეობის ჭაობში. მთავრობის მიზანი მიღწეულია: მწერალთა ერთი ნაწილი განადგურებულია ტყვიით, მეორე კი – საზოგადოების სიძულვილით. ამგვარად „გადარჩენილი“ მწერალს როცა მოსთხოვ, მაშინვე იკისრებს კალმით ჯალათის მო-

¹ ვ. ლუარსაბიძე, „ქართული ჟირონდის მწერლობა“, 1931, გვ. 85.

² გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 24. 08. 1937.

³ გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 30. 06. 1937.

⁴ გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 30. 09. 1937.

⁵ გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 20. 07. 1937. პაოლო იაშვილმა თავი მოიკლა 1937 წლის 22 ივლისს (გამომცემლის შენიშვნა).

ბორის ჩხეიძე, ირაკლი აბაშიძე, ნიკოლოზ ცხაკაია, კარლო კალაძე, პარმენ შელეგია, ალიო მირცხულავა, ნიკა აგიაშვილი; ამოჭრილია პლატონ ქიქოძე გაზეთის „სტალინელი“ რედაქცია, ქუთაისი, 1934

ვალეობას. შექმნილია ინტელექტუალური ექსპლუატაციის დამცველი რაზმი. ჩამოყალიბებულია ინტელექტუალური ეგზეკუტორი.

საქმე აწყობილია საათივით. იტყვის საქართველოს კპ ცკ-ის მდივანი: *სერიოზული პოლიტიკური შეცდომა იყო ქართულ და რუსულ ენებზე ხელახლა გამოცემა შალვა დადიანის მანკიერი რომანისა „გიორგი რუსი“, რომელიც დამახინჯებულად, მრუდე სარკეში ასახავს რუსი და ქართველი ხალხების მრავალსაუკუნოვან მეგობრობას...¹ კრიტიკა კი დაუყოვნებლივ „დაასაბუთებს“, რატომ არის „გიორგი რუსი“ დასაგმობი და ასაკრძალავი წიგნი.²*

„გიორგი რუსს“, ანუ როგორც თავდაპირველად ერქვა, „უბედურ რუსს“ კომუნისტები ყოველთვის ავი თვალით უყურებდნენ. ოციან წლებში კრიტიკას იგი არ მოსწონდა, როგორც წარსულის იდეალიზაცია და ქართული ნაციონალიზმის პროპაგანდა.

¹ საქართველოს კომუნისტური პარტიის XV ყრილობაზე საქართველოს კ.პ.(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივნის ამხ. ა. მგელაძის მოხსენება, გაზ. „კომუნისტი“, 18. 09. 1952.

² გ. ნატროშვილი, „მანკიერი რომანი და რედაქტორის უპრინციპო ბოლოსიტყვაობა“, გაზ. „კომუნისტი“, 8. 06. 1952.

მიუხედავად რომანის ძლიერ სერიოზული ტონისა, მისი იდეები მაინც კომიკურია... უკეთ: ეს იდეები დღევანდელი თვალსაზრისით სასაცილოა! სასაცილოა ის ადამიანი და მკითხველი ამ რომანისა, რომელიც მეოცე საუკუნეში, როდესაც „კომუნიზმის აჩრდილი დაჰქრის“ საქართველოში, სერიოზულად არ ანებებს თავს ფიქრს იმის შესახებ, რომ საქართველოს დიდ იმპერიად, ბიზანტიად გადაქცევის ბედი მოელის წინ. სასაცილოა ფიქრი იმისა, რომ საქართველო ოდესმე დაიბრუნებს იმ ათეული საუკუნის წინანდელ მდგომარეობას, როდესაც, გოდერძის („გიორგი რუსის“ პერსონაჟია – ა. ბ.) ენით რომ ვთქვათ, „საქართველო ზრდიდა მისრეთ, ელადას და რომს“. მართალი უნდა ვთქვათ, ეს სასაცილო ხალხი ჯერ კიდევ მოიპოვება! ამიტომ საქართველოში საჭიროა ახალი სერვანტესი, რომელიც „უბედური რუსის“ პაროდის სახით დასწერს ამ ხალხზე ახალ „დონ კიხოტს“, სადაც გმირი გულუბრყვილო და ქარის წისქვილებზე მონადირე დონ კიხოტი კი არ იქნება, არამედ „თვით“ თამარ მეფე პლიუს თანამედროვე მეოცნებე პატრიოტი რომანტიკოსი, რომელიც საბჭოთა საქართველოში თამარ მეფის სასახლის ილუზიებით ცხოვრობს.¹

50-იან წლებში კი გიორგი ნატროშვილი² იწუნებდა „გიორგი რუსს“ იმიტომ, რომ იგი ამახინჯებს თურმე ქართველი და რუსი ხალხების მეგობრობას.

და ამას ამტკიცებენ მონარქიისა და თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მებრძოლი კომუნისტები. თურმე ნუ იტყვი, და ორი მონარქის დაქორწინება ხალხთა მეგობრობას გამოხატავს. მაშინ რუსები და გერმანელები განუყრელი ძმები ყოფილან, რადგან რუსეთის დედოფლების უმრავლესობა გერმანელები იყვნენ. მაშინ ორი მსოფლიო ომის მანძილზე რატომ უნაყავდნენ ცხვირ-პირს ერთმანეთს გერმანელები და რუსები?

და ამას ამტკიცებენ მარქსისტები, რომელნიც ჩავგჩიჩინებენ – ისტორიას ხალხი წარმართავსო და არა – პიროვნება. თუ ასეა, ქართული და რუსი ხალხების მეგობრობისათვის რა მნიშვნელობა აქვს როგორი ურთიერთობა იყო ორ პიროვნებას – თამარსა და იური ბოგოლუბსკის – შორის?

თავდაყირაა დაყენებული ყოველგვარი მარქსიზმი და იცით რატომ?

¹ პ. ქიქოძე, „ქართული მწერლობის ერთი წელი“, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №3, გვ. 177.

² სახელ-გვარის ნაცვლად – „კრიტიკა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ერემია ქარელიშვილი, ალიო მირცხულავა, გიგო ხეჩუაშვილი, შალვა დადიანი, ?,
კარლო კალაძე, ?, ლეო ქიაჩელი, სერგო კლდიაშვილი (ზურგით)

1920-იანი წლები

მბრძანებელ რუსს არ მოსწონს წინაპრის ავად ხსენება და ყმას აიძულებს, გუნდრუკი უკმიოს ანმყოშიც და წარსულშიც. ყმაც იძულებულია, ზურგი შეაქციოს მარქსიზმსაც, კომუნიზმსაც, ეროვნულ ღირსებასაც და, ხალხთა მეგობრობის ნიღბით, ხოტბა აღუვლინოს რუსულ შოვინიზმს. ამის ბრალია, რომ დღეს საერთოდ აკრძალულია „გიორგი რუსის“ დასტამბვა.

მართლაც, რა შეიძლება იყოს უფრო სასაცილოც და სატირალიც?

გამოქვეყნდება საკავშირო კპ (ბ) ცკ-ის დადგენილება ჟურნალების „ზევზდასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ და მეყსეულად შეესევა მწერლობას კრიტიკოსთა დამსჯელი ექსპედიცია.

გიორგი ჯიბლაძე¹ აქეთ კონსტანტინე გამსახურდიას ნოველებს აძაგებს, იქით – გიორგი ლეონიძისა და სიმონ ჩიქოვანის ლექსებს.

ვინ არიან ამ წიგნში მოთავსებული ნოველების გმირები? ისინი არიან ის ბნელი წარსულის მქონე, საეჭვო ყოფაქცევის, ცხოვრების ფსკე-

¹ სახელ-გვარის ნაცვლად – „კრიტიკა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

რიდან წამოთრეული, რევოლუციით მიწასთან გასწორებული არამზადები, ავანტიურისტები, მოქეიფენი, დეგენერატები. საოცარი და სამწუხარო ის არის, რომ ყოველ მათგანს ავტორი სიმპატიით ეკიდება და თავის მეგობრადაც აცხადებს.

კაცთმოძულეობა გასდევს გამსახურდიას ყველა ამ ნოველას.

...მთელს წიგნში უხვად არის გაბნეული გულარძნილი თქმები და უხამსი პორნოგრაფიული სურათები. წმინდა ადამიანური გრძნობები შერყვნილი და შელახულია.

...დაუსრულებლად გრძელდება გამსახურდიას ნოველების წიგნში ყოველგვარ საზღვარს გადაცილებული პორნოგრაფია, ზნეობრივი დაცემულობისა და ამორალიზმის პათეტიური აღწერა.

დაბოლოს, დასკვნა: რას ფიქრობდა რედაქტორი დ. ბენაშვილი, როცა ვიზა მისცა ამ პოლიტიკურად მავნე და ლიტერატურულად მიუღებელ წიგნს?¹

კ. გამსახურდიას ნოველების გამოქვეყნება სასტიკად დაჰგმო ბ. ჟღენტმაც² და მავნე წიგნი უწოდა მას.³

ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ჩამოყალიბებულია ტრაფარეტი. კრიტიკოსებმა ერთნაირი კუთხით, ერთნაირი სიტყვებით, ერთნაირი დამოკიდებულებით უნდა გამოხატონ, გამოთქვან თავიანთი შეხედულებანი. მათი მსჯელობანი ტყუპის ცალეხივით ჰგვანან ერთმანეთს.

საბჭოთა მკითხველისათვის სრულიად უცხო და მიუღებელია ის იდეები, რომლებსაც მწერალი ქადაგებს პირველ ტომში შეტანილ სიმბოლისტურ ნოველებში. ამ ნოველების ფილოსოფიური საფუძველია იდეალიზმი, მისტიციზმი, სოლიპსიზმი. ნოველების მთავარი პერსონაჟები არანორმალური ადამიანები არიან – სულით ავადმყოფნი, ზნით შეპყრობილნი, მუნჯები, დეგენერატები, განთქმული მწყევრები.⁴

ასე სერგი ჭილაია⁵ ახასიათებს ლეო ქიაჩელის მოთხრობებს. მართალია, ლეო ქიაჩელი არ წერდა სიმბოლისტურ თხზულებებს, მაგრამ მაშინ სიმბოლიზმი საგინებელი სიტყვა იყო და „ტარიელ გოლუას“ ავ-

¹ გ. ჯიბლაძე, „ნოველები თუ ანაქრონიზმები?“ ჟურნ. „მნათობი“, 1946, №9-10, გვ. 186-194.

² სახელ-გვარის ნაცვლად – „მეორე კრიტიკოსმაც“ (გამომცემლის შენიშვნა).

³ ბ. ჟღენტი, „მავნე წიგნი“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 24. 11. 1946.

⁴ ს. ჭილაია, „მეტი პასუხისმგებლობით მოვეპყრათ საბჭოთა მწერლის სახელს“, გაზ. „კომუნისტი“, 26. 01. 1947.

⁵ სახელ-გვარის ნაცვლად – „კრიტიკა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

კოლაუ ნადირაძე, ვიქტორ გაბესკირია, გენო ქელბაქიანი, შოთა ქურიძე, გიორგი ჯიბლაძე, გიორგი სამხარაძე გაზეთის „სტალინელი“ რედაქცია, ქუთაისი, 20 აპრილი, 1941

ტორსაც მიაკერეს. თუ გინდოდა მწერლისათვის თავი მოგეჭრა, უნდა გეთქვა – სიმბოლისტიად – და გათავებული იყო მისი საქმე. ახლა სხვა-საც მივაპყროთ სმენა.

...პოეტი გიორგი ლეონიძე თავის ნაწარმოებში დასდგომია ყალბ შემოქმედებით გზას და გამოუყენებია ძველი ლიტერატურული ნორმები, კერძოდ სიმბოლისტური ესთეტიკის ნამსხვრევები...

„სამგორის“ (გ. ლეონიძის პოემა – ა. ბ.) ერთ-ერთი უდიდესი ნაკლი იმაშიც მდგომარეობს, რომ ლეონიძე მეხუთე საუკუნის ქართველ ხალხს წარმოგვიდგენს როგორც ერთ მთლიან მასას, არავითარი შინაგანი ბრძოლა აქ არა სჩანს, არც კლასებია, არც წოდებანი, არის მხოლოდ სარწმუნოებრივი ბრძოლა – ქრისტიანობა ებრძვის მაზდეანობას. ისტორიაზე ასეთი ზეკლასობრივი წარმოდგენა ყალბია და ჩვენ სრული რწმენით შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ „სამგორში“ წარსულის იდეალიზაციასთან გვაქვს საქმე.¹

¹ გ. ჯიბლაძე, „სიმბოლიზმის ნამსხვრევები“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1. 05. 1948.

კომენტარები საჭიროდ არ მიმაჩნია. ისედაც გასაგებია, რომ ლიტერატურული მსჯელობის ნაცვლად მიმდინარეობს პრიმიტიული სოციოლოგიის კუთხით პოეზიის წინააღმდეგ ბრძოლა.

როცა ამგვარ „კრიტიკულ“ სტატიებს კითხულობთ, შეიძლება, თვალწინ წარმოგიდგეთ სხვის ბინაში შესული ორი კაცი – ერთია არქიტექტორი, მეორე – KFB-ისტი. ხუროთმოძღვარიც შეიძლება ზომავდეს, ათვალერებდეს, ჩხრეკდეს ბინას, მაგრამ მისი მიზანია დაადგინოს – როგორ შეიძლება ამ ბინის უფრო უკეთ, უფრო ლამაზად, უფრო კოხტად შეკეთება, მოწყობა. KFB-ისტიც ჩხრეკს სხვის ბინას და კუთხე-კუნჭულში დაძვრება. მაგრამ მას სხვა ჭია ღრღნის. იგი დაეძებს სამხილს, რომ ბინის პატრონი ციხეში ჩასვას.

კრიტიკას წაართვეს არქიტექტორის ფუნქცია და KFB-ისტის მიაჩნება.

სიმონ ჩიქოვანი საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე იყო. 1951 წლის იანვარში იგი გააკრიტიკა საქართველოს კპ ცკ-ის მაშინდელმა მდივანმა ჩარკვიანმა. ერთი თვის შემდეგ, თებერვალში, ს. ჩიქოვანი მოხსნეს.

ჩარკვიანმა ბუნდოვანება დასწამა პოეტს.

გამოგონილი სიტყვები, გამოთქმები და გაუგებარი სახეები გვხვდება ნიჭიერი პოეტის, პარტიის წევრის ამხ. ს. ჩიქოვანის ლექსებსა და პოემებშიც. მაგალითად, ვერ გაიგებთ, რისი თქმა სურს ამხ. ჩიქოვანს ასეთი სიტყვებით:

*ეხლა ოცნება ბალში იცოხნის,
და-ძმათ შეიცნოს ფერი და სუნი,
რომ ბუნებაში ერთად იცხოვრონ,
კვირტით აბოლდეს წინაპრის სული.¹*

ამის თქმა იყო და გ. ჯიბლაძემ² მაშინვე შეუწყო ხმა კომპარტიის ცკ-ს.

დავაყენოთ კითხვა: როგორ უნდა გაეგო პოეტ ს. ჩიქოვანს ქართველი ხალხის ნაცადი ხელმძღვანელის ეს მითითება? ისე, რომ თითქოს ამხანაგი ჩარკვიანი ეხებოდა ჩიქოვანის მხოლოდ ერთ ლექსს თუ საერთოდ მისი შემოქმედების ნაკლს? ცხადია, ოდნავ დაკვირვებული ადამიანი მიხვდება, რომ საკითხი ეხება იმ ნაკლს, რაც ახასიათებს ს. ჩიქოვანის შემოქმედებას და არა იმას, რომ თითქოს აქ ლაპარაკი იყოს მის

¹ კ. ჩარკვიანი, „სამეცნიერო და შემოქმედების ორგანიზაციებში მუშაობის ზოგიერთი საკითხის შესახებ“, 1951, გვ. 10-11.

² გვარის ნაცვლად – „კრიტიკა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ერთ-ერთ რომელიმე გაუმართავ ლექსზე. მართლაც ასე რომ იყოს, ნაკლი სიმონ ჩიქოვანის მარტო ერთ ლექსს რომ ახასიათებდეს, მაშინ სულ ავიღებდით ხელს ამ ლექსზე და აღარც თბილისის პარტიული ორგანიზაციის კონფერენციაზე იქნებოდა ლაპარაკი ჩიქოვანის შესახებ, მით უმეტეს, რომ მოგეხსენებათ, კონფერენციას ძალიან დიდი მნიშვნელობის სხვა საკითხებიც ბევრი ჰქონდა გადასანყვეტი და სპეციალურად არ შეაჩერებდა ყურადღებას ჩიქოვანის მხოლოდ ერთი ლექსის გაუმართავ ადგილზე. მაგრამ საქმე ასე როდია. საკითხი ეხება ჩიქოვანის პოეზიის სერიოზულ ნაკლს, რომლის გასწორებისაკენაც მას მოუწოდეს.¹

კრიტიკა-ჟანდარმი მარტო მწერლობით არ იზღუდავს თავს. იგი ენერგიულად იჭრება მეცნიერების სხვადასხვა დარგში. თუ ერთი მხრით საძრახისად და დასაგმობად მიაჩნია კორნელი კეკელიძისა და სხვა მეცნიერი-ფილოლოგების საქმიანობა, მეორე მხრივ, ინუნებს და აბუჩად იგდება გიორგი ჩუბინაშვილისა და მისი სკოლის მოღვაწეობას.²

ყველაზე სავალალო და თავმოსაჭრელი ის არის, რომ, როცა მწერლებისა თუ მეცნიერების რბევა მიმდინარეობს, არავის აქვს უფლება გამოსარჩლების მიზნით ხმა ამოიღოს, კრინტი დასძრას. თუ კომპარტიას არ ამოუდგები გვერდით, მაშინ ჩუმად უნდა იყო და დუმილით დაადასტურო ერთგულება. თუ სინდისმა არ მოგასვენა და კომპარტიის მიერ გაკრიტიკებულის დაცვა სცადე, მაშინ უთუოდ დაგატყდება რისხვა თავზე. ასე მოუვიდა, მაგალითად, ტრიფონ რუხაძეს. როცა კ. კეკელიძე, მის. ზანდუკელი, კ. კაპანელი, ს. დანელია, გ. ქიქოძე, აკ. განერელია, გ. ნადირაძე და სხვანი გაროზგეს, ტრ. რუხაძემ ზოგიერთი მათგანის გამოქომაგება სცადა. მაშინ ისიც წამოაქციეს და წკეპლები დაუშინეს.³

არც უნდა ყოფილიყო ეს მოულოდნელი. საზოგადოება იზრდებოდა ლალატის, დასმენის, გაყიდვის „ზნეობით“. სიქველედ ამგვარი საქციელი ითვლებოდა.

საქართველოს კპ მერვე ყრილობაზე ბერიამ ოთხში ამოიღო გაიოზ დევდარიანი და ჯავაირა ხუტულაშვილი.⁴

¹ გ. ჯიბლაძის სიტყვა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის პლენუმზე, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 18. 03. 1951.

² იხილეთ გიორგი ნატროშვილის „კრიტიკული შენიშვნები“ (გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 21. 03. 1948) და „ველფლინის ფორმალისტური სქემების ტყვეობაში“ (გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 11. 04. 1952).

³ „ანტიპატრიოტიზმისა და ბურჟუაზიული კოსმოპოლიტიზმის წინააღმდეგ“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 20. 03. 1949.

⁴ გაზ. „კომუნისტი“, 27. 01. 1932.

**ვერა მაგალობლიშვილი, ვილენ, მერი და გოგი დევდარიანები
1930-იანი წლები**

და იცით, რატომ?

როგორც ტროცკისტი, დაიჭირეს გაიოზის ძმა გოგი დევდარიანი. გაიოზ დევდარიანი არ დახმარებია თურმე ხელისუფლებას ძმის დაჭერაში და ეს როგორ გაბედაო, განრისხებულან კომუნისტები. გაიოზი თვითონაც ბრმადმორწმუნე კომუნისტი იყო, მაგრამ, ალბათ, მაშინ ადამიანურმა თვისებამ სძლია და ვერ იკისრა ძმის ჯალათობა.

ჯავაირა ხუტულაშვილს კი ის დანაშაული მიუძღოდა, რომ ციხეში ქმარს (რომელსაც ტროცკისტობა ბრალდებოდა) კვერცხები, მაკარონი და სხვა საზრდელი წაუღო. ცოლმა ელემენტური მოვალეობა შეასრულა გაუბედურებული ქმრის წინაშე და კომპარტიამ არ აპატია. არც ის გაითვალისწინა, რომ ჯავაირა კამოს დაი იყო და არც ის, რომ ამ ქალს, როგორც რევოლუციონერს, თავადაც ჰქონდა განეული ღვანლი.

ზნეობრივი გავლურება იქამდეც მივიდა, რომ, როცა კონსტანტინე კაპანელი გარდაიცვალა, გაზეთში – „ლიტერატურა და ხელოვნება“ (1952, 21 დეკემბერი) – გამოქვეყნებულ ნეკროლოგს ხელს არავინ აწერდა. მაგრამ გაზეთი „კომუნისტი“ (წაიკითხეთ: საქართველოს კპ ცკ) მაინც გაბრაზდა და „ლიტერატურა და ხელოვნებას“ ყურები აუწია – როგორ გაბედე და ნეკროლოგი გამოაქვეყნეო. შიშით გულწასულმა

„ლიტერატურა და ხელოვნება“ ამ „დანაშაულისათვის“ ბოდიში მოიხადა და პატიება ითხოვა.¹

უსასრულოდ შეიძლება სანიმუშოდ მასალის მოხმობა, მაგრამ არ არის აუცილებელი. სურათი ისედაც მკაფიოა. ისიც ვიცით, რომ დრომ კრიტიკა-ჟანდარმს სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანა. დღეს, მეტად იშვიათ გამონაკლისს თუ არ გავიხსენებთ, აღარავინ იკადრებს იმას, რასაც ბოლშევიზმის ბატონობის დროს სჩადიოდნენ.

უფრო მეტიც. ზოგს რცხვენია კიდეც წარსული საქმიანობისა და ან სულ გაჩუმებულია, ან ცდილობს, ცოდევა გამოისყიდოს, მონანიების გრძნობით სავსე წერილებს ბეჭდავს.

ამრიგად, სკკპ-ის მისწრაფება – ერთხელ და საბოლოოდ გაეხადა ლიტერატურული კრიტიკა მწერლობის დამსჯელ რაზმად, კალმით ჯალათად – დამარცხდა და ჩაფლავდა. ლიტერატურული კრიტიკა თანდათანობით უბრუნდება ნამდვილ დანიშნულებას.

მაგრამ ეს სრულიად არ ნიშნავს იმას, რომ სკკპ-მ ხელი აიღო მიზანზე და შეურიგდა დამარცხებას. იგი ბრძოლას აგრძელებს. ამის უტყუარი საბუთია გაუთავებელი წუნუნი კრიტიკის ჩამორჩენაზე, წამდაუნუმ წამოჭრილი კითხვები – სად არის ლიტერატურული კრიტიკა? არსებობს თუ არა კრიტიკა? შებრუნებული პოლიტიკა: მწერლობის სხვადასხვა დარგის წარმომადგენელთა ამხედრება კრიტიკის წინააღმდეგ, ნაირ-ნაირ ანკეტიებში თუ ინტერვიუებში პროზაიკოსთა, დრამატურგთა და პოეტთა მიერ კრიტიკის ფუნქციის უარყოფა, სკკპ ცკ-ის დადგენილებანი, მიღებული ვითომდა ლიტერატურული კრიტიკის გასაუმჯობესებლად. საინტერესოა, რომელ დადგენილებას შეუძლია დაბადოს ბესარიონ ბელინსკი, გეორგ ბრანდესი, კიტა აბაშიძე? მაშ, რა საჭიროა წყლის ნაყვა? ყოველი დადგენილება ლალადისია, მუდარაა – იყოს კრიტიკა კომპარტიის იარაღი, მისი ჟანდარმი, მისი დამსჯელი რაზმი, ნუ დაივიწყებს იმას, რასაც ბოლშევიზმის ეპოქაში აკეთებდა და ნუ დატოვებს კომპარტიას ობლად თავისუფალი აზრის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ კრიტიკა აღარ გახდება არც შიშის მსხვერპლი და არც ცდუნების ზვარაკი. აღარასოდეს გაიმეორებს ერთხელ ჩადენილ სამარცხვინო საქციელს. მიუხედავად გვემისა, დამცირებისა და დაცინვისა, პირნათლად გაუწევს სამსახურს საზოგადოებასაც და მწერლობასაც.

¹ იხილეთ 1952 წლის 26 დეკემბრის „კომუნისტი“ და 1953 წლის 4 იანვრის „ლიტერატურა და ხელოვნება“.

III

აზრის დასაჭურისება¹

ერთხელ ლექციაზე განვიხილეთ შვილის მიერ მამის მოკვლის პრობლემა. ერთ-ერთ მაგალითად არზაყან ზვამბაიაც მოვიშველიე. მერე, შესვენების დროს, ერთი სტუდენტი მოვიდა ჩემთან და ჩუმად მითხრა – თქვენ შეგეშალათ, არზაყანი არ ჰკლავსო მამას. კაც ზვამბაია მოსისხლე ტარბებმა იმსხვერპლესო.

მეც მართალი ვიყავი და სტუდენტიც. მე ვმსჯელობდი „მთვარის მოტაცების“ პირველი გამოცემის მიხედვით, სადაც არზაყანი ჰკლავს მამას. სტუდენტს კი წაკითხული ჰქონდა რომანის 1947 წლის შემდეგ-დროინდელი გამოცემანი, სადაც მართლაც აღარ ჰკლავს შვილი მამას. რომანში ეს აქტი ხელისუფლებამ მწერალს შეაცვლევინა.

ამ შეცვლას თავისი მიზანი და ამოცანა ჰქონდა. კომუნისტები თანდათანობით მიხვდნენ, რომ კომკავშირელი, რომელიც მამას სასიკვდილოდ იმეტებს, საზიზღარ შთაბეჭდილებას ახდენს. ამასთანავე არზაყანი მატყუარაც იყო. კაც ზვამბაიას მკვლელობა სხვას დააბრალა. როჭოების კლდეებთანაც არ ვიყავით მიღწეული, სამი ვინტოვკიანი მეჯოგე თავს დაგვესხა. მე მგონია, ჯვარელი ტარბები უნდა ყოფილიყვნენ. სროლა აგვიტეხეს... მერე ის იყო მოგვიკლეს...² არზაყანი გადაბრალებითაც არ კმაყოფილდება. თარაშ ემხვარსაც უნდა მოსცხოს ჩირქი. სად იყავი, კაცო, შენ რომ აქყოფილიყავი, ჩვენ ეს საქმე არ მოგვივიდოდაო.³ ხედავთ, არზაყანი საშინელ დანაშაულს – ღვიძლი მამის მოკვლას – კი არ განიცდის, არამედ ცივი გონებით აწყობს გეგმას, როგორ დაიძვრინოს თავი, მკვლელობა სხვას დააბრალოს და თარაშიც კი გახადოს ზნეობრივად პასუხისმგებელი. არზაყან ზვამბაია ერთდროულად არის მკვლელი, ცრუ და ლაჩარი (ვაჟკაცობა არ ყოფნის, აღიაროს დანაშაული)⁴.

მეტისმეტად შავად გამოიყურებოდა კომკავშირელი არზაყან ზვამბაია. კომუნისტურმა ცენზურამ⁵ სცნო მისი გათეთრება-გაკეთილშო-

¹ თავი ამოღებულია და გადატანილია წიგნში „ცამეტი წელიწადი კინოში“, 1996 (გამომცემლის შენიშვნა).

² კ. გამსახურდია – მთვარის მოტაცება (კარი მესამე), 1936, გვ. 166.

³ იქვე, გვ. 167.

⁴ სამი აბზაცი შეცვლილია სხვა ტექსტით (გამომცემლის შენიშვნა).

⁵ „კომუნისტური ცენზურის“ ნაცვლად – „ზედამხედველობა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ლეო ქიაჩელი

სტალინის პრემიის მიღებასთან დაკავშირებით გადაღებული ფოტო
თბილისი, 1941

ბილების აუცილებლობა. განკარგულება გასცეს და არზაყანი ნაძა-
ლადევად გაათეთრეს და გააკეთილშობილეს. აღარც მამას კლავს და
აღარც ტყუის. მართალია, მხატვრულმა სახემ სიცოცხლე, შინაარსი და
ისტორიული სიმართლე დაჰკარგა, მაგრამ, სამაგიეროდ, კომპარტიის
ცკ-ის¹ ინსტრუქციის შესაბამისად არის შეღებილი.

მარტო არზაყან ზვამბაია არ გაუთეთრებია და გაულამაზებია ზე-
დამხედველობას. ლეო ქიაჩელის კუზმა კილგასაც („ჰაკი აძბა“) უხვად
წასცხო კეთილშობილებისა და კაცთმოყვარეობის ფერ-უმარილი.

მოთხრობის ადრეულ ვარიანტში კაპიტანი კუზმა კილგა თავად ჰკლავ-
და ჰაკი აძბას.

იგი (ჰაკი აძბა – ა. ბ.) ერთი ნახტომით მოაჯირთან გაჩნდა. ცხადი
გახდა მისი განზრახვა.

– შესდექ! – დაიგმინა უცებ კუზმამ და მარჯვენა ხელი რევოლვერი-
საკენ გააქანა. ჰაკი არ შესდგა. მაგრამ სანამ ტანს მოაჯირზე გადასახ-
ტომად მოიმარჯვებდა, კუზმასაკენ მოიხედა შეღრინებით.

¹ „კომპარტიის ცკ“-ს ნაცვლად – „ზედამხედველობა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

ამხანაგი სერგო ორჯონიკიძე ტფილისში ოქტომბრის ზეიმზე 1935 წ.
სურათზე: მარჯვნიდან მარცხნივ—ამხ. ამხ. სერგო ორჯონიკიძე,
ბერია, ლევანდოვსკი, მუსახბეკოვი და მანარაძე.

ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“, №7-8, 1936

– შენ სიკვდილი გეკუთნის ჩემგან! – შესძახა კუზმამ და ამავე წამს მისი რევოლვერიც გავარდა.

შუბლგანგმირული ჰაკი აძბა იატაკზე გაიშლართა.¹

ახალ ვარიანტში კი ჰაკი აძბა თავს იკლავს, რაც გასათნობელი კუზმა კილგას დიდ სინანულს იწვევს.

ჰაკის ხელი შეუშვეს მეზღვაურებმა.

იგი ერთი ნახტომით გემბანის მოაჯირთან გაჩნდა. ცხადი იყო მისი განზრახვა. და თვალიც ვერ შეასწრეს, რომ აქაფებულ ტალღებში გადაეშვა.

გემბანზე წამით სიჩუმე ჩამოვარდა.²

მართალია, ამგვარი მანიპულაციები ამახინჯებს მხატვრულ ნაწარმოებს, ლალატობს ეპოქის სულსა და განწყობილებას, აგონჯებს პერსონაჟის ბუნებასა და ხასიათს, ულოგიკოს ხდის მის საქციელს, მაგრამ, სამაგიეროდ, უპასუხებს ახალ-ახალ იდეოლოგიურ მოთხოვნას. ბოლშე-

¹ ლ. ქიაჩელი, თხზულებანი (ოთხ ტომად), ტ. I, 1946, გვ. 365-366.

² ლ. ქიაჩელი, თხზულებანი, ტ. III, 1961, გვ. 326.

ვიკს თუ კომკავშირელს, მაუზერის ნაცვლად, პალმის რტო უნდა ეჭიროს ხელში და ყინწვისის ანგელოსივით უნდა იყოს ყელმოღერებული.

„მთვარის მოტაცების“ მესამე კარში არის თავი – „ჰაეროპლანი და ურმის ფერსო“. რომანის 1936 წლის გამოცემაში ამ თავის ერთი ეპიზოდი ასე იკითხება:

ჩალმაზმა, ლიჩელიმ და არზაყანმა თითქმის სირბილით მიაშურეს სტარტის (თუ ფინიშის! – ა. ბ.) ადგილს.

თვითმფრინავიდან გადმოხტა ტანმორჩილი, პენსნიანი კაცი.

ლიჩელიმ და ჩალმაზმა საქართველოს ცეკას ახალი მდივანი შეიცვინეს (გვ. 230).

თითქოს ზუსტად არის მითითებული, ვინ არის ეს კაცი – ახალი მდივანი, ტანმორჩილი, პენსნიანი. უეჭველად ლავრენტი ბერიაა. მაგრამ ზედამხედველობის მოთხოვნით, საბჭოეთელი მწერალი კონკრეტული უნდა იყოს. ამიტომ არ კმარა – ახალი მდივანი, ტანმორჩილი, პენსნიანი, – იქვე გარკვეულად უნდა დაწერო გვარიც – ბერია. მართლაც, რომანის 1947 წლის გამოცემაში ეს ადგილი გადაკეთებულია.

ჩალმაზმა, ლიჩელიმ და არზაყანმა თითქმის სირბილით მიაშურეს სტარტის ადგილს.

თვითმფრინავიდან გადმოხტა ტანმორჩილი, პენსნიანი კაცი.

ლიჩელიმ და ჩალმაზმა საქართველოს ცეკას მდივანი ბერია შეიცვინეს (გვ. 631). მაგრამ 1953 წელს ბერია დახვრიტეს. თურმე მისი მიზანი იყო საბჭოთა სახელმწიფოს ძირის გამოთხრა უცხოეთის კაპიტალის ინტერესებისათვის¹ ბერიას არსებობა უკვე აღარ შეიძლება რომანში, აღარც გვარის მოხსენიებით და აღარც პენსნიანი კაცის სახით. ისევ იცვლება ეს ადგილი.

თვითმფრინავიდან გადმოხტნენ ცეკას კომისიის წევრები.

ლიჩელიმ და ჩალმაზმა საქართველოს ცეკას წარმომადგენლები შეიცვინეს.²

თუ ადრე უაღრესი კონკრეტულობა იყო საჭირო, ახლა უმჯობესია ამბსტრაქტულობა. ვინ იცის, კიდევ ვის დაიჭერენ, ვის დახვრეტენ, ვის გამოაცხადებენ იმპერიალიზმის აგენტად. ამიტომ უფრო დაზღვეული იქნები, თუ დაწერ – „ცეკას კომისიის წევრები“. კაციშვილიმა არ უნცის, ვინ არიან ეს „კომისიის წევრები“, მაგრამ რომანის ეპიზოდის

¹ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის შესახებ, გაზ. „კომუნისტი“, 10. 07. 1953.

² კ. გამსახურდია, რჩეული თხზულებანი (რვატომეული), 1958, ტ. I, გვ. 717.

კიდევ ერთხელ გადაკეთება-შეცვლა ნამდვილად აღარ მოგიწევს. მით უფრო, რომ ხელისუფლებამ ამჯერად „კოლექტიური ხელმძღვანელობის“ პრინციპი აირჩია. „კომისიის წევრები“ სწორედ „კოლექტიურ ხელმძღვანელობას“ შეეფერება.

უფრო სერიოზული ცვლილებაც მოხდა „მთავარის მოტაცებაში“. ცვლილება, რომელიც მთლიანად ამახინჯებს რომანის აზრს.

20-იან წლებში ქართულმა პროზამ ფრიად საყურადღებო პრობლემა დასვა – გზადაბნეული კაცის პრობლემა. „მთავარის მოტაცებაც“ შეიცავს ამ საკითხს და რომანის ერთ-ერთი პროტაგონისტი თარაშ ემხვარი სწორედ გზის მაძიებელი პიროვნებაა. ასეც ეწოდება რომანის მესამე კარის ერთ-ერთ თავს – „თარაშ ემხვარის მესამე გზა“. ამ თავში თარაში მეგობარს, ვახტანგ იამანიძეს სწერს:

ხომ გახსოვს, რომში რაც გითხარი, ორი გზაა-მეთქი ამ უამად მსოფლიოში, ორად-ორი გზაა, სტალინისა და მუსოლინისა გზა. შენ პირველი ამოიჩინე და მე მგონი, შენი მდგომარეობის კაცს სხვა არჩევანი აღარ შეგეძლო. მე დღემდის უგზოდ ვიხეტიალე და როგორც ხედავ ვერც ერთს დავადექი.

რატომ ვერ დაადგა თარაში ვერც ერთ გზას, ამის პასუხს „მთავარის მოტაცების“ მეორე კარის იმ თავში იპოვით, რომელსაც ეწოდება *Rêverie d'un promeneur solitaire*.

აქ წერია:

მე უკვე ვხედავ, ორივეს გულში (თარაშისა და ვახტანგ იამანიძის – ა. ბ.) საკმაოდ მომნიჭებულია საქართველოში წასვლის აზრი (ორივე უცხოეთშია – ა. ბ.). მე (თარაშ ემხვარი – ა. ბ.), ცოტა არ იყოს, რაინდული ეთიკის კაცი ვარ და ვგონებ, შემძლია მეგობრისათვის თავგანწირვა. მაგრამ ერთი რამ უნდა ითქვას ჩვენ შორის წინასწარ: დღეს მთელს ქვეყანაზედ ორად ორი გზაა დარჩენილი: ერთია სტალინის გზა, გზა ბოლშევიკებისა, მეორეა მუსოლინისა და ჰიტლერისა.

მესამე ესაა: ევროპული დემოკრატიის გზა. შენ (ვახტანგ იამანიძე – ა. ბ.) და შენი ჟორდანია ამ მესამეზე დგახართ. ამ გზამ დაობებამდე მიიყვანა ევროპული დემოკრატია. იგი უფრო უგზობაა, ვიდრე გზა. მე მგონია, თქვენი საქმე განწირულია.

„შენ რომელი გზა გნამს ამ ორში?“ – მეკითხება ვახტანგი.

„მე, მე საერთოდ პოლიტიკური მოღვაწე არ ვყოფილვარ და არც ვიქნები ოდესმე. მე ჩემ ხალხს სავსებით მონყვეტილი ვარ და არც კი ვიცი, რა ულხინს და რა უჭირს მას. აქედან ძნელია რაიმეს თქმა. ერთი რამ აშკარაა ჩემთვის: იტალიური და გერმანული ფაშიზმი ჩვენი ხალ-

კონსტანტინე გამსახურდია და
იოსებ გრიშაშვილი
თბილისი, 1963

ხისათვის ისევე შორეული ამბავია, როგორც გველფებისა და გიბელინების ბრძოლა. ეს მოძრაობა დიდმა ერებმა წარმოშვეს და როგორც ყოველგვარი ევროპული „იზმი“, იგიც უგულვებელყოფს ალბად ჩვენი ხალხის ინტერესებს. რაც შეეხება პირველს, პირადად ჩემთვის, ცოცხალიც რომ გადავრჩე, ალბად ეს გზაც დახურული იქნება. ერთი იმიტომ, რომ თავადი ვარ და წინაპრების ჩემის ცოდვებს უთუოდ მომკითხავენ. მონანიებული აზნაურის ამბავი, ჩემის აზრით, ლიტერატორების ფანტაზიის ნაყოფია. ძერის ბახალამ რაც უნდა ინანიოს, მტრედის მართვე მანაც ვერ გახდება. ეს ასეა და, გარდა ამისა, მე სულ სხვა კულტურაზე ვარ გაზრდილი და ძალიან საეჭვოა, ბოლშევიკებმა ჩემი გულწრფელობა ინამონ. ასე რომ, მე მინდა, თუნდაც ერთხელ ვნახო ჩვენი მთები და მერე სულერთია, რაც მომივა.

ეს ორი ვრცელი ციტატი ამოწერილია „მთვარის მოტაცების“ 1936 წლის გამოცემიდან (კარი მესამე, გვ. 219; კარი მეორე, გვ. 76-77).

ყველაფერი მკაფიო და ნათელია და, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მართალი.

ოციან წლებში ყოველი ქართველის წინაშე იდგა გზის არჩევის ალტერნატივა. მოხდა დიდი სოციალური რევოლუცია. დაინგრა ერთი სოციალ-პოლიტიკური სისტემა და დაიწყო მეორის მშენებლობა. ამ ისტორიული ძვრების დროს საქართველომ მცირე ხნით მოიპოვა თავისუფლება და დამოუკიდებლობა, მაგრამ მალე ისევ დაჰკარგა. ასეთ სიტუაციაში რა უნდა ექნა ქართველ კაცს? რა არჩევანი უნდა გაეკეთებინა? ეს კითხვა ყველა მოაზროვნე ქართველს ანუხებდა და ეძებდა პასუხს.

ისეთი კაცისათვის, როგორც გახლდათ ვახტანგ იამანიძე, პასუხი შედარებით იოლი საპოვნია იყო. სოციალურად იგი გლეხია, შეხედულებითა და პარტიულობით – სოციალ-დემოკრატი. მართალია, ჯერ მენშევიკურ ფრთას ემხრობოდა, მაგრამ ეს ბევრს არაფერს ნიშნავს, ვინც ქართული სოციალ-დემოკრატიის ისტორია კარგად იცის, ის დამეთანხმება, რომ პარტიის ორ ფრთას – ბოლშევიკურსა და მენშევიკურს – შორის არსებითი განსხვავება არ ყოფილა. დავა სუფთა დოგმატურ ხასიათს ატარებდა. და თუ ზოგჯერ პოლემიკის კორიანტელს დააყენებდნენ, ამას წმიდა პროპაგანდისტული დანიშნულება ჰქონდა. ამიტომ სოციალ-დემოკრატიის ერთი ბანაკიდან მეორეში გადაბარგება მაინცდამაინც რთული საქმე არ იყო. ამას მაშინ ბევრი აკეთებდა და სინდისის ქენჯნასაც დიდად არ განიცდიდა. ასე რომ, ვახტანგ იამანიძეს მშვიდად შეეძლო დაეტოვებინა ნოე ჟორდანიას და მისი რაზმი, ბოლშევიკებს მიკედლებოდა და საქართველოში დაბრუნებულიყო. ასეც მოიქცა იგი.

სულ სხვა მდგომარეობა აქვს თარაშ ემხვარს. სოციალურად იგი თავადია. კომუნისტური რევოლუცია სწორედ მისი კლასის წინააღმდეგ არის მიმართული. ამ კლასის მოსპობაა მიზანი. თარაში არც ერთ პარტიას არ ეკუთვნის. საერთოდ არ აპირებს პოლიტიკურ მოღვაწეობას. პოლიტიკისგან ასეთი განდგომა არ ნიშნავს სიმშვიდეს. ბოლშევიკებს აქვთ ლოზუნგი: ვინც ჩვენთან არ არის, იგი ჩვენი მტერია. მათთვის უცხოა ნეიტრალიზმი. ამდენად, თარაშის ნეიტრალური განწყობილება ბოლშევიკებისათვის შეუწყნარებელია. ეროვნულად თარაში ვერ შეეგუება და შეეწყობა დამოუკიდებლობის დაკარგვას. მას ეროვნული თავისუფლების დათმობა არ ძალუძს. ქართველ ბოლშევიკებს კი უდიდეს ბედნიერებად მიაჩნიათ, რომ საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა საქართველოში. აქაც შეურიგებელი წინააღმდეგობაა თარაშსა და კომუნისტებს შორის.

ბუნებრივია ისიც, რომ თარაშ ემხვარი ვერ დაადგა ვერც ევროპული დემოკრატიისა და ვერც მუსოლინის გზას. როგორც პირველი, ისე მეორე სრულიად გულგრილი იყო ქართველი ხალხის ბედის მიმართ.

ფსიქოლოგიურად, მსოფლმხედველობრივად და სოციალ-პოლიტიკურად სრული სიმართლეა თარაშ ემხვარის დასკვნა – *მე დღემდის უგზოდ ვიხეტიალე და, როგორც ხედავ, ვერც ერთს დავადექი.*

ლოგიკურია მისი ცხოვრების დასასრულიც: თარაშ ემხვარი ენგურში იხრჩობა. ადამიანი, რომელსაც აღარ გააჩნია არსებობის გზა, იღუპება. თარაშ ემხვარის სიკვდილი ზუსტად არის გადმოცემული, ერთი მხრივ, ისტორიული მდგომარეობის სიმართლე და, მეორე მხრივ, დროისა და პიროვნების ურთიერთმიმართების სიმართლე. სწორედ ეს სიმართლე არის „მთვარის მოტაცების“ პირველ ვარიანტში და ამითაც უჭირავს მას საგანგებო ადგილი ქართულ პროზაში.

ვერ აიტანა კომპარტიამ ეს სიმართლე. მოაწყობა ლაშქრობა მწერლის წინააღმდეგ. დაიწყო თერთმეტწლიანი დაუნდობელი ბრძოლა ლიტერატურასა და კონიუნქტურას შორის. ველარ გაუძლო მარტოხელა მწერალმა, გატყდა მისი ნებისყოფა და 1947 წელს გამოქვეყნდა „მთვარის მოტაცების“ ახალი ვარიანტი. ამ ვარიანტიდან ამოღებულია ყველაფერი, რაც აზრს, მნიშვნელობას, ფასს აძლევდა თარაშ ემხვარის ფიქრს, განსჯას, ნვალებას.

კერძოდ ამოშლილია შემდეგი:

ხომ გახსოვს, რომში რაც გითხარი, ორი გზა-მეთქი ამ ჟამად მსოფლიოში, ორად-ორი გზა, სტალინისა და მუსოლინის გზა. შენ პირველი ამოიჩიე და მე მგონია, შენი მდგომარეობის კაცს სხვა არჩევანი აღარ შეგეძლო. მე დღემდის უგზოდ ვიხეტიალე და როგორც ხედავ, ვერც ერთს დავადექი.

...

მაგრამ ერთი რამ უნდა ითქვას ჩვენს შორის წინასწარ: დღეს მთელს ქვეყანაზედ ორად-ორი გზა დარჩენილი: ერთია სტალინის გზა, გზა ბოლშევიკებისა, მეორეა მუსოლინისა და ჰიტლერისა.

მესამე ესაა! ევროპული დემოკრატიის გზა. შენ და შენი ჟორდანია ამ მესამეზე დგახართ. ამ გზამ დაობებამდის მიიყვანა ევროპული დემოკრატია. იგი უფრო უგზოობაა, ვიდრე გზა. მე მგონია, თქვენი საქმე განწირულია.

...

ეს მოძრაობა (ფაშიზმი – ა. ბ.) დიდმა ერებმა წარმოშვეს და როგორც ყოველგვარი ევროპული „იზმი“, იგიც უგულვებელყოფს ალბად ჩვენი ხალხის ინტერესებს.

...

გარდა ამისა მე სულ სხვა კულტურაზე ვარ გაზრდილი და ძალიან საეჭვოა, ბოლშევიკებმა ჩემი გულწრფელობა იწამონ.

ასე გამოაცალეს თარაშ ემხვარის ძიებას ყოველგვარი შინაარსი. პრობლემა რომ მექანიკურად და პროპაგანდისტულად გადაენწყვიტათ, 1947 წლის გამოცემაში კ. გამსახურდიას დაამატებინეს:

ხვალვე უნდა დაიწყოს ახალი ცხოვრება, საქმითა და მოქმედებით აღვსილი ცხოვრება, რადგან პირველითგანვე იყო საქმე და არა სიტყვა.

ახლა მან კვლავ მოიგონა საქართველოში ცეკას ახალი ხელმძღვანელის, ბერიას გამო ხალხში გავრცელებული ხმები: პირდაპირი და რაინდული ბუნების ადამიანები უყვარსო ბერიას. პირმოთენეთა და უქნარების მტერს. აკი ამბობენ, მან მოურიდებლად მოხსნა ზოგ-ზოგი რაიონის ხელმძღვანელი, რომელნიც სიმნიფეშიაც ვერ განკურნებულყვნენ „მემარცხენეობის ყმანვილური სენისგან“, თავმოთნეობისა და ყოფაცხოვრებითი გახრწნილებისათვის დასაჯაო მრავალი. სამუშაოს დაუბრუნა ზოგ-ზოგი სახელმობვეჭილი მწერალი და მეცნიერი, აღკვეთა მათი განუკითხავი დევნა.

თარაშ ემხვარს გადანყვეტილი აქვს, თბილისს ჩასვლის უმაღვე აუღენცია სთხოვოს ბერიას და პირდაპირ ეტყვის მას:

თქვენ ბოლშევიკებს პირდაპირი და გულწრფელი ადამიანები გიყვართ. აჰა, მე აქ ვდგავარ თქვენს წინაშე, კაცი, უცხოეთიდან თქვენთან ჩამოსული, რომელიც როგორც უბრალო მაყურებელი ცხოვრობდა თქვენს შორის და თქვენთან მოსასვლელი გზა ვერ ეპოვნა.

მე ხომ თქვენი მტრების ბანაკში ვიყავი, ხომ შემეძლო მათ მივმხრობოდი, მაგრამ იდუმალმა გულისხმამ მიკარნახა: ისინი დავგმე და კიდევაც მოვედი თქვენთან. **მრავალ გზებზე მიყიალნია, მრავალ გზაჯვარედინზე მიყოყმანია და ბოლოს ავირჩიე გზა სტალინისა, რადგან ეს არის გზა ჩემი ხალხისა...** (ნაზგასმულია კ. გამსახურდიას მიერ – ა. ბ.).¹

ძირეულად შეიცვალა თარაშ ემხვარის პიროვნებაც და პრობლემატიკაც, რომელსაც ეს სახე შეიცავდა. ამით მწერალს რამდენიმე დანაშაული ჩაადენინეს.

პირველი: ათქმევინეს ტყუილი. სამუშაოს დაუბრუნა ზოგ-ზოგი სახელმობვეჭილი მწერალი და მეცნიერი, აღკვეთა მათი განუკითხავი დევნა. ეს ნათქვამია ბერიაზე, სწორედ განუკითხავი დევნისა და უკანონობის დიდოსტატზე. იმ ბერიაზე, რომელმაც გაანადგურა ქართული

¹ კ. გამსახურდია, „მთვარის მოტაცება“, 1947, გვ. 640.

მწერლობის, ხელოვნების, მეცნიერების საუკეთესო წარმომადგენლები – ჯავახიშვილი, ტაბიძე, იაშვილი, მინიშვილი, კოტეტიშვილი, მიქელაძე, ახმეტელი, წერეთელი, ლეონიძე და სხვანი. რომელი ერთი შეიძლება ჩამოითვალოს. აურაცხელია ბერიას მსხვერპლი.¹

მეორე: შეაქმნევინეს ილუზია იმისა, თითქოს ბოლშევიკები ღმობიერად და შეწყნარებით ეკიდებოდნენ არისტოკრატიული გვარის შვილებს. ამით დაარღვევინეს ისტორიული სიმართლე.

მესამე: ძალდატანებით აარჩევინეს სტალინის გზა, რითაც რომანის პრობლემამ დაკარგა სიღრმე და სიმწვავე, გახდა ჩვეულებრივ პროპაგანდისტული და კონიუნქტურული.

მეოთხე: გაუგებარი გახადეს რომანის ფინალი. თუ ბუნებრივი, მართალი და ლოგიკური იყო იმ კაცის დაღუპვა, რომელმაც ვერ მიაგნო ცხოვრების გზას, აუხსნელია თარაშ ემხვარის დახრჩობა იმის მერე, რაც მან სტალინის გზა აირჩია. რა გამოვიდა – არყოფნა ელის იმას, ვინც სტალინის გზას დაადგება? რაც მართალია, მართალია, ეს აზრი პირადად მე ძალიან მომწონს, მაგრამ კ. გამსახურდიას კრიტიკოსებს ეს არ უნდოდათ ეთქვათ. პირიქით, ისინი ირწმუნებოდნენ – ერთადერთი სწორი გზა სტალინის გზააო. ასეთი აბსურდული სიტუაცია იქმნება ყოველთვის, როცა მექანიკურად, უხეშად და ძალდატანებით ხდება მხატვრული ნაწარმოების ჭრა-კერვა, გადაკეთებ-გადმოკეთება. მხატვრული ნაწარმოები ცოცხალი ორგანიზმია და უტვინო ოპერაცია მას აგონჯებს.

მეხუთე: ტყუილად აწვალეს მწერალი. როცა ბერია მოსპეს და სტალინი გაათათხეს, მწერალი იძულებული შეიქნა, ამოეღო ეს დამატება. 1947 წლის გამოცემისათვის შეთხზული სტრიქონები უკვე აღარ არის 1958 წელს გამოცემულ რჩეული თხზულებანის პირველ ტომში, რომელშიც „მთვარის მოტაცება“ შედის. თარაშ ემხვარი აღარ ადგება სტალინის გზას და აღარც ბერიასთან მისვლას აპირებს.

დემნა შენგელაიას აქვს მოთხრობა „ბაშკადიკლარ“.

ბაშკადიკლარი სოფლის სახელია, სადაც რუსეთ-თურქეთის ომის დროს, 1853 წლის დეკემბერში სასიკვდილოდ დაიჭრა რუსეთის არმიის გენერალი ილია ორბელიანი, ძმა გრიგოლ ორბელიანისა და ბიძა ნიკოლოზ ბარათაშვილისა. ილიას დაჭრის ამბავი აქვს მწერალს გამოყენებული მოთხრობის სიუჟეტად.

ამ ომში, ბაშკადიკლართან, ქართველთა ერთი ნაწილი რუსთა მხარეს იბრძოდა, ხოლო მეორე – თურქების. მოთხრობის მიხედვით, ილია

¹ „ჯავახიშვილი... მსხვერპლი“ ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ორბელიანი სიკვდილით ოსმალთა ოფიცრის ფორმაში გამოწყობილმა ქართველმა ჭყონიამ დასჭრა. ეს არის სწორედ ილია ორბელიანის ფიქრის საგანი სიკვდილის წინ – ვინ არის მართალი, ილია ორბელიანი, რუსეთის არმიის გენერალი, თუ ჭყონია, თურქეთის არმიის ოფიცერი? რატომ ხოცავენ ქართველები ერთმანეთს სხვათა მიზნებისათვის? ილია ისე კვდება, რომ ამ კითხვას პასუხს ვერ აძლევს. მაგრამ ეს პრობლემა მოთხრობის 1939 წლის გამოცემაში არსებობს, თორემ 1966 წლის გამოცემიდან იგი ამოღებულია.

1939 წლის გამოცემაში წერია:

– მერმე ჩვენ რა? ვისია ეს ომი? ვისთვის ან რისთვის ვიხოცავთ თავს?

ლაზუტჩიკების გადმოცემით მოწინააღმდეგის არმიაში ქართველებიც ერივნენ და ილიკოსაც ვერ გაერკვია, რომელნი იყვნენ მართალნი, ისინი, ვინც ოტტომანთა ნახევარ მთვარის სინათლის ქვეშ იბრძოდნენ, თუ ისინი, ვინც რუსეთის ორთავიან არნივის ფრთებს შეჰფარებოდნენ.¹

„ბაშკადიკლარი“ 1966 წლის გამოცემაში ეს სტრიქონები პირწმინდად ამოშლილია. აღარაფერია დატოვებული. მოთხრობას გამოცლილი აქვს აზრი და შინაარსი. დარჩენილია მხოლოდ რაღაც უბრალო შემთხვევის აღწერა.

ძველ ვარიანტში ამ მოთხრობის ფინალი უიარაღოს „მამელუკის“ დასასრულს ჰგავდა. ახალ გამოცემაში ესეც შეცვლილ-გადაკეთებულია.

1939 წლის გამოცემის მიხედვით „ბაშკადიკლარი“ ასე მთავრდებოდა:

საკაცით ანეულმა (ილია ორბელიანმა – ა. ბ.) ბრძოლის ველს გადახედა. აქა-იქ ფანრები ენთო და სინათლეები ისე ფათურობდნენ დახოცილებში, მათივე აორთქლილი სიცოცხლეებივით. სანიტრები დაჭრილებს ჰკრეფდნენ.

– დედია!.. დედია!.. – ამოიკვნესა ვიღაცამ.

– მოიცათ!.. – შეაჩერა სანიტრები.

სინათლე რომ დაანთეს, იცნო, ის ოსმალთა ოფიცერი იყო, ყუმბარა რომ ესროლა.

– ვინ ხარ შენ, ძმობილო? – შეეკითხა ილია, როცა საკაცე მის საკაცეს გაუსწორდა.

– გურული ვარ, ძამიავ!.. ჭყონია!.. – მიუგო დაჭრილმა, მაგრამ ილიას მისი თავი აღარ ქონდა, წავიდა თავდავიწყებაში....²

ამ მოთხრობის გასწორებული ვარიანტი კი ასე სრულდება:

¹ დ. შენგელაია, „მოთხრობები“, 1939, გვ. 111.

² იქვე, გვ. 137.

ბესარიონ ჟღენტი, დემნა შენგელაია, სიმონ ჩიქოვანი, ალექსანდრე ქუთათელი, ალიო მირცხულავა
ლანჩხუთი, 1939

საკაცით აწეულმა ბრძოლის ველს გახედა. აქა-იქ ფანრები ენთო და სინათლეები ისე ფათურობდნენ დახოცილებში, მათივე აორთქლილი სიცოცხლეებივით. სანიტრები დაჭრილებს ჰკრეფდნენ.

– დედია!.. დედია!.. – ამოიკვნესა ვილაცამ.

– მოიცათ!.. – შეაჩერა სანიტრები.

სინათლე რომ დაანთეს, იცნო ოსმალო ოფიცერი იყო.¹

გაქრა დაჭრილი ოსმალო ოფიცრის პასუხი – გურული ვარ, ძამიავ!.. ჭყონია!.. – და თან მიჰყვა ეროვნული ტკივილი, რის გამოც მოთხრობა დაიწერა: ქართველები უაზროდ ხოცავენ ერთმანეთს სხვათა გული-სათვის. ამით „ბაშკადიკლარს“ გამოაცალეს აზრი და შინაარსი.

რაც „ბაშკადიკლარს“ უყვეს, არ არის კომუნისტური ცენზურის უბრალო თვითნებობა ან შეცდომა. ეს შედეგია მიზნისა, რომელიც, რუსების ბრძანებით, თანამიმდევრულად ხორციელდება ქართველი კომუნისტების მიერ.

¹ დ. შენგელაია, „მოთხრობები“, 1966, გვ. 178.

მიზანი კი გახლავთ ქართველთა გარუსება. ამას ვერ ხედავს ან გონებრივად ბრმა ან თაღლითი. სხვისთვის ყველასთვის ნათელია ეს. ამიტომ აეკრძალა მწერლობას დასვას კითხვა – ვინ არის მართალი, ის ვინც ფიქრობსა და ცდილობს, საქართველო რუსეთის უღლისაგან გათავისუფლდეს, თუ ის, ვინც იბრძვის საქართველო რუსეთის მართლი მონად დარჩეს. განა ამიტომ არ გაჰკვივიან კომუნისტები – ეროვნული საკითხი ერთხელ და სამუდამოდ გადაწყვეტილიაო. ნეტავ მაცოდინა, რომელი საკითხია ამ ქვეყნად ერთხელ და სამუდამოდ გადაწყვეტილი, ეროვნული პრობლემა რომ იყოს.

ქართველი მონის მოწინებით უნდა უყურებდეს რუსს. სწორედ ამას მოწმობს ის, ერთი შეხედვით უმნიშვნელო ცვლილება, რაც მოახდინეს ალ. ქუთათელის „პირისპირის“ პირველ წიგნში¹.

„პირისპირის“ პირველი წიგნის 1933 წლის გამოცემაში ასეთი საუბარია:

– რუსი, ბატონო, ნამეტანი გლახაა... ერთ ქართველზე ასი ვერ მოვა!

– ასი რავა ვერ მოვა, შე კაცო? – არ მოუნონა სადგურის უფროსმა ბუფეტის გამგეს.

– ნამდვილად ვერ მოვა. რუსეთში ოცდაათი წელიწადი მიცხოვრია და ვიცი... რუსი, თუ მოასწარი და გალახე, მერე შენია, ყმათ გაგიხდება. ძან ქვეყანა ქე იყო, ცხვრის დუმასავით მსუქანი – თალე და თალე...

– კი თალე, შენ ნუ მომიკვდები, მარა თუ ერთმანეთს პირი მისცენ და იზუილეს, მტრისას მერე – ნამოვა ასი ათასი და მილიონი. სად მიძვრები მერე? აბა, თუ ვაჟკაცი ხარ, დოუხვთი წინ!.. – უთხრა ჩხეტიამ ბუფეტის გამგეს.

– საქმეც სწორედ ამაშია, რომ პირს ვერ მისცემენ ერთმანეთს. რუსი უტვინოა და ლენგერეი. – შენიშნა ჩხეტიას შალვა პაპავამ.²

„პირისპირის“ ახალ გამოცემებში, რა თქმა უნდა, ეს საუბარი სუფთად არის ამოშლილი.

ჩვენ უკვე ვიცით, როგორ აიკრძალა შ. დადიანის „გიორგი რუსის“ გამოქვეყნება, რაკი რომანში იური ბოგოლუბსკი გამოყვანილი იყო ლოთად და მამათმავლად. ეს მწერალს არ გამოუგონია. ასე გვაუნწყებს მატინე.

ჩვენ უკვე ვიცით, „ბაშკადიკლარს“ როგორ გამოაცალეს აზრი და

¹ ორი აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² ა. ქუთათელი, „პირისპირ“. 1939, გვ. 94.

შინაარსი, რაკი ქართველი კაცი დაფიქრდა და იკითხა – რომელი ქართველია მართალი, ის, ვინც თურქეთის ჯარში იბრძვის, თუ ის, ვინც რუსეთის არმიაში? თუ არც ერთი? ორივე მტყუანია და ის ურჩევნიათ, ხელი ხელს მისცენ და ორივე მტერს ებრძოლონ.

ჩვენ უკვე ვიცით, როგორ ამოშალეს „პირისპირიდან“ უბირი საუბარი, რაკი რუსი ირონიითა და გაკილვით იყო მოხსენიებული.

რას გვეუბნება ეს მაგალითები?

იმას, რომ ქართველს დღეს იმის უფლებაც აღარ აქვს, რაც 20–30-იან წლებში ჰქონდა. შეუმჩნევლად მეტად შორს წასულა რუსიფიკაცია. რუსი ხელშეუხებელ სუბიექტად ქცეულა და ქართველს ისლა დარჩენია მონინებით თავდახრილი იდგეს მის წინაშე. უბატონოდ სიტყვა არ აკადროს. ეს ეროვნული შეგნების მოშლას ნიშნავს და რუსიფიკაციის უფრო მძიმე ფორმაა, ვიდრე ქართული ენის აკრძალვა. თუ ეროვნული შეგნება მოიშალა, მარტო ქართული ენის ქომაგობა ვერაფერს გვიშველის. ენა ბოშებსაც აქვთ. სხვებზე არანაკლებ ცეკვავენ და მღერიან. თეატრიც აქვთ. ნაინაირ სამკაულებსაც მოხდენილად აჟღარუნებენ. რუსულ ლიტერატურაშიც არიან პერსონაჟებად გამოყვანილი. მაგრამ ბოშები ერი მაინც არ არიან. არ არიან მარტო იმიტომ კი არა, რომ სამკვიდრო მინა-წყალი არ გააჩნიათ და მთელ დუნიაზე გაფანტული უთავბოლოდ დახეტილობენ, არამედ იმიტომ, რომ კაცობრიობის ისტორიაში დამოუკიდებლად არავითარი წვლილი არ შეუტანიათ. ვერა-ვინ დაასახელებს რაიმე კულტურულ, პოლიტიკურ, სოციალურ მოვლენას, რომელიც ბოშური აზროვნების ნაყოფი იქნება. ისინი ყოველთვის იმ ერისა და სახელმწიფოს დამატება არიან, სადაც ცხოვრობენ.

ქართველები ბოშები არ არიან. ჩვენი ეროვნული სახის გამოხატვა არ არის კრემლში გამართული კონცერტი, სადაც ჩოხებში ან ფრესკიდან გადმოღებულ ტანსაცმელში გამონყოფილი ვმღერით და ვცეკვავთ. ვინც ასე ფიქრობს, იგი მწარედ სცდება. ასეთი კაცი ან შეგნებული მტერია ან შეუგნებელი მოყვარე. მას სურს, თვალში ნაცარი შეგვაყაროს და ბოშების დონემდე დაგვიყვანოს, სხვა ერის დამატებად გვაქციოს.

საქართველო დავით აღმაშენებლის ქვეყანაა და იცის, რას ნიშნავს თავისუფლება და დამოუკიდებლობა.

საქართველოს რუსთაველის ქვეყანაა და იცის, რას ნიშნავს ეროვნული სახის ჩვენება და საკაცობრიო კულტურის საგანძურში წვლილის შეტანა.

რაჟდენ და გულდა კალაძეები
თბილისი, 1933

საქართველო „ვეფხისა და მოყმის ბალადის“ ქვეყანაა და იცის, რას ნიშნავს თანაგრძნობა, თანალმობა და მეტოქის პატივისცემა.¹

ამიტომ ქართული ლიტერატურა იმ სიტყვას უნდა ამბობდეს, რომელსაც სხვა ერების მწერლობა-ხელოვნება ვერ იტყვის. ისე უნდა ამბობდეს, როგორც სხვა ვერ იტყვის.

თუ მწერლობა-ხელოვნებას ეს უფლება და საშუალება ჩამოერთვა, იგი აღარ არის თავისთავად ღირებული და დამოუკიდებელი ფენომენი. იგი გახდება იმ სხვა ლიტერატურა-ხელოვნების დამატებად, რომლის განკარგულებითაც მოქმედებს. მწარედ ჩიოდა აკაკი წერეთელი: *ჩვენ ყოველთვის, საუკუნის განმავლობაში რუსეთის ნასუფრალით ვიკვებებოდით* („ჩემი თავგადასავალი“). მაგრამ აკაკისა და მისი თაობის მწერლებისათვის არავის აუკრძალავს ეროვნულ ტკივილზე საუბარი. ცარიზმს არ დაუმალავს, რომ საქართველო და მთელი კავკასია დაიპყრო. პირიქით, ამაყოფა ამით. იწერებოდა წიგნები, იხატებოდა სურათები, ამსახველი კავკასიის დამორჩილებისა. იჭრებოდა სამახსოვრო მედლები და ჯილდოვდებოდნენ პირები, ვინაც განსაკუთრებით გამოიჩინა თავი. ფარისევლურად არ დაუწყია იმის მტკიცება, რომ საქართველომ და მთელმა კავკასიამ ნებყოფლობით, ლაბა ხარივით

¹ „ჩვენ უკვე ვიცით, როგორ აიკრძალა (გვ. 240) ...მეტოქის პატივისცემა“ ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

მორჩილად შეჰყო თავი რუსეთის უღელში. მე-19 საუკუნის არც ერთ ქართულ ჟურნალს არ უკადრებია ის, რაც „მნათობმა“ იკისრა 1928 წელს. რაჟდენ კალაძემ ურჩია პროლეტარულ მწერლებს – ქართული კლასიკური მწერლობისაგან ეროვნული იდეაც აიღეთო. ამის პასუხად „მნათობის“ რედაქციამ (მიხ. კახიანი, ს. მამულაია, გ. მუშიშვილი, ს. ეული) მაშინვე გააკეთა შენიშვნა: აზრს, რომ ...ქართული პროლეტარულ მწერლობისათვის აუცილებელია კლასიკური ქართული მწერლობის ის ნაწილი, რომლის შინაარსს შეადგენს ეროვნული იდეა – არ ვიზიარებთ სრულეებით.¹

ეს იყო თავის თავის საჯარო უარყოფა.²

კომუნისტური ცენზურა³ ფხიზლად ადევნებს თვალს მწერლის ყოველ სტრიქონს და, თუ რამ ოდნავ საეჭვო შენიშნა, მაშინვე შლის. მეფის ცენზურა კეთილსინდისიერი მაინც იყო, როცა ნაწარმოებიდან რაიმეს ამოიღებდა, მის ადგილას მრავალწერტილს სვამდა. ამით მიაწინებდა, რომ საქმეში ცენზურის ხელი იყო ჩარეული. დაინტერესებული მკითხველი ამას ითვალისწინებდა და ავტორის აზრისადმი დამოკიდებულებაც შესაბამისად იყო რეგულირებული. ჩვენი ზედამხედველობა კი არავითარ კვალს არ ტოვებს. საბჭოელმა მკითხველმა არასოდეს იცის – რა ეწერა ავტორს, რა შეუცვალეს ან რა ამოფხიკეს. უფრო მეტიც: ოფიციალურად ზედამხედველობის ხსენებაც არ შეიძლება. ვითომ იგი არ არსებობს. ასეთი თვალთმაქცობა მას უფრო მეტად ალაღებს და მთლად თავაშვებული დათარეშობს. საბჭოთა ცენზურისთვის სულერთია, რომელ ნაწარმოებს ჭრის და კერავს – კლასიკურსა თუ თანამედროვეს. მისთვის მთავარია, კომპარტიის ცკ-ის ინსტრუქციის⁴ თანახმად დაასაჭურისოს ყველაფერი, რაც ხელში ჩაუვარდება.

დავით კლდიაშვილის მემუარების წიგნში გულთბილი სტრიქონები იყო მიძღვნილი გრიგოლ რობაქიძის ლიტერატურულ-ორატორული მოღვაწეობისადმი. მერე გრ. რობაქიძე საზღვარგარეთ გააძევეს. დ. კლდიაშვილის წიგნიდან კი ის სტრიქონები ამოიღეს. ფაქტსაც კი სპობენ, რომ არავინ არაფერი იცოდეს.⁵

ჯერ ხომ საერთოდ აკრძალული იყო მიხ. ჯავახიშვილის რომანე-

¹ „მნათობი“, 1928, №8-9, გვ. 183.

² წინადადება ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

³ „კომუნისტური ცენზურის“ ნაცვლად ყველგან – „ზედამხედველობა“ (გამომცემლის შენიშვნა).

⁴ „ცკ-ს ინსტრუქციის“ ნაცვლად – „აზრის“ (გამომცემლის შენიშვნა).

⁵ წინადადება ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

ბი და მოთხრობები. მერე, როცა თავად კომუნისტებმა აღიარეს, რომ უდანაშაულოდ მოვკალითო და მისი თხზულებანი ისევე გამოსცეს, ცენზურამ მაინც გააგრძელა შავი საქმე. მიხ. ჯავახიშვილის რომანებისა და მოთხრობების დამუშავება კომუნისტურ ყაიდაზე. სანიმუშოდ „ჯაყოს ხიზნების“ ერთ ადგილს მოვიტან.

1934 წელს გამოცემულ „ჯაყოს ხიზნებში“ ეწერა:

ის კატა (კომუნისტური რევოლუცია – ა. ბ.) ჯერ თითქო ნამდვილ კნუტს ჰგავდა, – შინაურ კატუნას, წყნარსა და ფრუტუნას, მოქნილსა და ხავერდოვანს. ჯერ თვალეზიც არ ჰქონდა ახელილი, ჯერ თითებზე-დაც ძლივს ეტყობოდა დონდლო და ჩვილი ბრჭყალები, ხოლო კბილების მაგიერ პანანინა კიჭებმაც ძლივს ამოსჭრეს ღრძილები. მისი კნავილი არც კი ისმოდა: უკბილო პირს შოშიასავით ალებდა და სიარულის მაგიერ ძლივს დაცოცავდა.

ეს მთლიანად ამოშლილია 1959 წლის გამოცემაში.

1934 წლის გამოცემაში ასე იყო:

მერე თანდათან დაინახა (თეიმურაზ ხევისთავმა – ა. ბ.) და დარწმუნდა, რომ იმდენი ხნის ნანატრი და ნალოდინევი წითელი მხეცი მისი გასართობი და სათამაშო კნუტი არ იყო, არამედ ნამდვილი ვეფხვის ბოკვერი აღმოჩნდა.

1959 წლის გამოცემაში ამოშლილია „წითელი მხეცი“ და ფრაზას უვნებელი ხასიათი აქვს მიღებული: იმდენი ხნის ნანატრი და ნალოდინევი მისი გასართობი და სათამაშო კნუტი არ იყო...

1934 წლის გამოცემაში ეწერა:

ის ბოკვერი თეიმურაზის თვალწინ გაიზარდა: გაიჭიმა, აიშოტა, აიბურძნა და აიშალა. ვაშლისოდენა თვალეზს საზარლად აბრიალებდა და ელვას ისროდა, თითის სიგრძე კბილებს მრისხანედ აწკაპუნებდა. ორგოჯიანი ფოლადის ბრჭყალებით ქვას ნაპერწკალს აყრევიანებდა, მტკავლის სიგრძე თითებით მიწას ჰბურღენიდა, საეჭვოდ იზმორებოდა, ყალყზე სდგებოდა და დაჟინებით ხორცეულს მოითხოვდა.

ეს სტრიქონები მთლიანად ამოშლილია 1959 წლის გამოცემაში, არა-და უაღრესად მნიშვნელოვანია ავტორის პოზიციისა და „ჯაყოს ხიზნების“ აზრობრივი შინაარსისათვის. მიხ. ჯავახიშვილი ბოლშევიკური რევოლუციის პორტრეტს ზუსტად ისე ხატავს, როგორც ჯაყო ჯივაშვილისას.

1934 წლის გამოცემაში დასტამბული იყო:

თეიმურაზი ჯერ გაჩუმდა, შემდეგ გატვრინდა და აიმრიზა. „გაუ-

გრაფი დე პარმა,
ნიკო ლორთქიფანიძე,
პაველ პოტოცკი,
მიხეილ ჯავახიშვილი
კიევ-პეჩორის ლავრა, 1933

მარჯოსს “ ალარ გაიძახოდა და ალარც ნითელ ბაირალს იქნევდა. მერმე, როცა იმის თვალწინ პირსისხლიანმა ვეფხის ბოკვერმა გაინავარდა და თავის მშობელ მწიგნობარსაც ოდნავ კლანჭი გაჰკრა, თეიმურაზი შეშინდა და საქვეყნო ყვირილი მორთო:

– დააბით!.. დ...დაიჭირეთ!.. გალიაში ჩასვით!..

თან ნითელ ფერს გაურბოდა, უწინდელ დროშებს სწვავდა. თავის სოროში სძვრებოდა, შიშისაგან ჰკანკალებდა და ნადირის ნავარდს დამფრთხალ თვალებს არ აშორებდა. ბოლოს, როცა ბოკვერი ვეფხად გადაიქცა და იმ ვეფხმა რამდენიმე ნახტომით და გულშემზარავი შეძახებით ყაყანის მოედანი დასცალა და დაიჩემა, შიშისაგან გადარეულმა თეიმურაზმაც უმაღლეს ზურგი მიიბრუნა: ქუდ-მოგლეჯილი ჩხირკედელა უგზო-უკვლოდ თავდაღმა დაეშვა და სასონარკვეთით გაჰკიოდა:

– გვიშველეთ! დავიღუპეთ! გვიშველეთ!

ჩემგან ხაზგასმული სტრიქონები 1959 წლის გამოცემაში ამოშლი-

ლია.¹ ამით გააქრეს ეპითეტები, რომლითაც მიხ. ჯავახიშვილი ახასიათებდა რევოლუციას – პირსისხლიანი ვეფხის ბოკვერი, ნადირი, წითელი მხეცი... მაშასადამე, შეცვალეს მწერლის დამოკიდებულება მოვლენისადმი. გადაასხვაფერეს მრწამსი, რომლითაც იწერებოდა „ჯაყოს ხიზნები“.

1959 წელს გამოცემულ „ჯაყოს ხიზნებში“ დამატებულია თავი,² სადაც ნაამბობია, ნინიკას მეთაურობით როგორ ჩამოართვეს გლეხებმა ჯაყოს თეიმურაზისეული სახლი და ქონება. ეს თავი 1934 წლის გამოცემაში არ არის. ვინ დაწერა იგი? საიდან გაჩნდა? ვისი ნებართვით დაამატეს?

მიხ. ჯავახიშვილს ვინ მისცემდა საკუთარი შეხედულების გამომჟღავნების უფლებას, როცა კომუნისტურ ცენზურას არ გამოეპარება უმცირესი ნიუანსიც კი. ამის ნიმუშს ახლავე გაგაცნობთ.

შეიძლება გახსოვთ, ნიკო ლორთქიფანიძის „ჟამთა სიავე“ მთავრდება ასე:

რუსთა სასტიკ ხელმწიფების ჟამს ეცადენ გვარი გამოეცვალათ, მაგრამ ვერ მოახერხეს. ვეჭვობ, დაჩაგრულთა მოსარჩლე რესპუბლიკამ ხმა ერისა სავსებით წარხოცოს, თუნდაც გვარი გადაარქვას...

თითქოს არაფერია ისეთი, რის გამოც შეიძლება საბჭოური ცენზურა დაეჭვდეს, მაგრამ 1958 წლის გამოცემაში სიტყვები – „დაჩაგრულთა მოსარჩლე რესპუბლიკა“ – ამოღებულია. რატომ? რაშია საქმე? თუ ერთ საბჭოურ გამოცემაში შეიძლება იყოს ეს სიტყვები, რატომ აღარ არის მეორეში? მით უმეტეს, რომ „დაჩაგრულთა მოსარჩლე რესპუბლიკა“ ალბათ სსრკ-ია. მაგრამ ეს მიამიტი კაცის კითხვებია. ზედამხედველობა უფრო შორსმჭვრეტელია. საქმე ის გახლავთ, რომ „ჟამთა სიავე“ პირველად 1920 წელს გამოქვეყნდა ჟურნალ „ცისარტყელაში“ №8, 9, 10. ე. ი. მოთხრობა დაიწერა საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს, როცა ჩვენში მენშევიკური ხელისუფლება არსებობდა. ამდენად, „დაჩაგრულთა მოსარჩლე რესპუბლიკა“ მენშევიკურ საქართველოს გულისხმობს. იცის ეს კომუნისტურმა ცენზურამ. ამიტომ, როცა საბჭოურ გამოცემაში „ჟამთა სიავის“ დაწერის ან პირველი გამოქვეყნების თარიღია მითითებული, სიტყვები – „დაჩაგრულთა მოსარჩლე რესპუბლიკა“ – აღარ იბეჭდება, რომ საბჭოელმა მკითხველმა კეთილად არ იფიქროს მენშევიკურ საქართველოზე. ხოლო, როცა საბჭოურ გამოცე-

¹ მიხ. ჯავახიშვილი, „თხზულებანი“, ტ. III, 1934, გვ. 30-31; „რჩეული ხზულებანი“, ტ. II, 1959, გვ. 256-257.

² იქვე, გვ. 421-426.

სილიბისტრო
თოდრია და
სიმონ ჩიქოვანი
1936

მაში მოთხოვნის დაწერის თარიღი მითითებული არ არის, მაშინ „და-ჩაგრულთა მოსარჩლე რესპუბლიკა“ ისტამბება, რამეთუ ამ შემთხვევაში მკითხველს შეუძლია ამ სიტყვებში სსრკ იგულისხმოს.

ასე მუშაობს საბჭოური ცენზურა იუველირის სიზუსტითა და სიბეჯითით. ასე საჭურისდება მხატვრული ნაწარმოები. ამგვარი ხელყოფა განუცდია ყველა, ცოტად თუ ბევრად, საყურადღებო თხზულებას, რომელიც 1921 წლის შემდეგ დაწერილა ჩვენში.¹

დასკვნა

მოვა დრო და ქართული საბჭოური მწერლობის ავგიოსის თავლა გაიწმინდება. არ შევუდგები წინასწარმეტყველებას – რა გადაურჩება ისტორიის სამართალს და რა – არა. ერთი კანონზომიერება კი ნათლად ჩანს: ვერც აკრძალვამ, ვერც დევნამ, ვერც ტერორმა ვერ მოსპო სიტყვაკაზმული ლიტერატურა.

თავად კომუნისტები დგანან მოკრძალებითა და მორიდებით აცახცახებულნი მათგან მოკლული ილიასა და მათგან ნაძაგები ვაჟას შემოქმედების წინაშე.

თავად კომუნისტები გახდნენ იძულებულნი ისევ აღედგინათ და ზემით დაებრუნებინათ ქართულ მწერლობაში მიხ. ჯავახიშვილი, ტ. ტაბიძე, პ. იაშვილი და სხვანი.

¹ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

საქართველოს პარლამენტის ერთ-ერთი ბიულთიეკი

საბჭოთა პლაკატი, 1960
 მხატვრები: ალექსი ვეფხვაძე, ირაკლი ჯანაშვილი

თავად კომუნისტები უზრიან თავს მონინებით იმ თხზულებებს, რომელთაც თათხავდნენ და განადგურებით ემუქრებოდნენ. იქნება ეს ნ. ლორთქიფანიძის მინიატურები თუ ჭ. ლომთათიძის მოთხრობები, გალაკტიონის ადრინდელი პოეზია თუ „დიონისოს ღიმილი“, „სანავარდო“ თუ ტ. გრანელის ლექსები.

თავად კომუნისტებს აღარ მოსწონთ ფ. ნაროუშვილის, ს. თოდრიას, ს. ეულის, პ. ჩხიკვაძის, პ. სამსონიძის, კ. ბობოხიძის, ალ. მირცხულავას, ალ. გომიაშვილის, ბ. ჩხეიძის და სხვათა და სხვათა შემოქმედება. აღარ იკვებნიან მათი თხზულებებით.

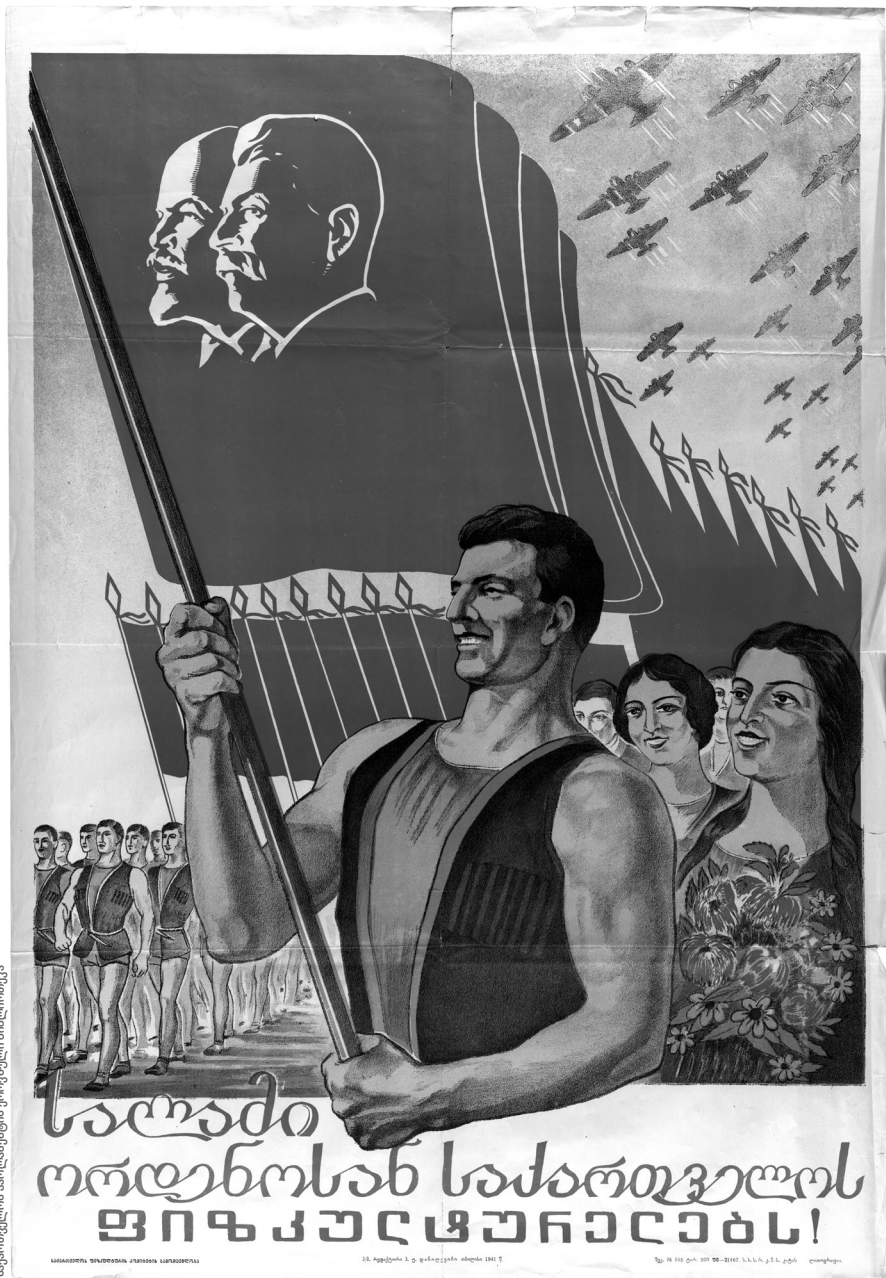
თავად კომუნისტები აღარ ბეჭდავენ და აქვეყნებენ – „ბელადს“, „სტალინი, ბავშვობა და ყრმობა“, „მერხეულს“...

თავად კომუნისტები იცავენ დისერტაციებს და გულმოდგინედ სწავლობენ სიმბოლიზმს, იმპრესიონიზმს თუ ექსპრესიონიზმს, რასაც ასე დაუნდობლად ებრძოდნენ ადრე.

ეს კი იმას მეტყველებს, რომ ვერავითარი ტერორი, ვერავითარი ძალადობა, ვერავითარი მუქარა ვერ შეაფერხებს, ვერ დააბრკოლებს ადამიანის აზრის მსვლელობას წინ, ვერ მოსპობს ნამდვილს და ვერ გააბატონებს ყალბს, ვერ განდევნის სიმართლეს და ვერ დაამკვიდრებს სიცრუეს.

ეს არის იმედი იმისა, რომ ქართულ კულტურას არ დაეკარგება არც გრიგოლ რობაქიძე და არც მიხეილ წერეთელი, არც ვიქტორ ნოზაძე და არც ზურაბ ავალიშვილი და სხვანი, დიდნი თუ მცირენი, ვინც ალაღად და პატიოსნად ემსახურებოდა კალამს.

მართალია, ქართული საბჭოური მწერლობა სისხლით არის შეღებილი, მაგრამ სწორედ ამის გამოა განსაკუთრებით ძვირფასი ის, რაც კარგია და ჭეშმარიტი ჩვენს ლიტერატურაში. იგია დოკუმენტი ქართველი ხალხის შემოქმედებითი ძალმოსილებისა, სულიერი მხნეობის და გაუტეხლობისა.

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

საბჭოთა პლაკატი
თბილისი, 1941

ნაწილი მესამე

I

უღირსებო კაცი, ანუ „ახალი ადამიანი“

საბჭოურ პრესაში ხშირად შეხვდებით ცნებას – „ახალი ადამიანი“. 20-30-იან წლებში ხომ სულ გაგიჟებული იყვნენ ამ ცნებით და წამდაუნუმ ახსენებდნენ მას. მიუხედავად ამისა, მაინც გაუგებარია და უცნობი – ვინ არის ეს „ახალი ადამიანი“? რა ბუნება და თვისებები აქვს? ამის განმარტებას ვერსად ნახავთ.

თავად ცნებას კომუნისტები ქრისტიანობას დაესესხნენ. პავლე მოციქული რომაელთა მიმართ ეპისტოლეში (თავი VI, მუხლი 6) ამბობს – *ესე უწყით, რამეთუ ძუელი იგი კაცი ჩუენი მის თანა ჯუარს ეცვა, რაითა განქარდეს ხორცი იგი ცოდვისაი, რაითა არღარა ვჰმონებდეთ ჩუენ ცოდვასა.* ქრისტიანობის თვალსაზრისით, ქრისტეს ჯვარცმასთან ერთად მომკვდარა ძველი, ცოდვილი ადამიანი და დაბადებულა ახალი, უცოდველი, აღმსარებელი იესოს მოძღვრებისა.

ყველაფერი ნათელია და გასაგები. ამის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მაშინ კომუნისტების „ახალი ადამიანი“ არის ის, ვინც მარქსიზმ-ლენინიზმს აღიარებს და მისი მიმდევარია. მაგრამ ამგვარი განმარტება მეტისმეტად აბსტრაქტულია. არ ვიცით კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ კონკრეტული ბუნება, თვისება, ზნეობა. ასევე აბსტრაქტული დარჩებოდა ქრისტიანული ახალი ადამიანიც, რომ, ჰაგიოგრაფიული ლიტერატურის საშუალებით, არ დახატულიყო მისი ბუნება, თვისებანი, ზნეობა ამიტომ ჩვენც საბჭოურ მწერლობას უნდა მივმართოთ, რომ კომუნისტური „ახალი ადამიანი“ ცოცხლად და ხელშესახებად დავინახოთ.

მაგრამ, ვიდრე უშუალოდ საბჭოური ლიტერატურის მიერ დახატულ ადამიანზე ვიმსჯელებდეთ, საკითხი ასე დავსვათ – შეიძლება თუ არა საბჭოელი ადამიანი იყოს ჰამლეტი, დონ კიხოტი ან ფაუსტი?

გახსოვთ, ალბათ, პრინცი ჰამლეტის მამა მეფე ჰამლეტი მოკლა ძმამ, კლავდიუსმა. მერე რძალი, ძმის თანამეცხედრე, გერტრუდა ცოლად შეირთო და გახელმწიფდა. პრინც ჰამლეტს ეჭვი ანამებს. სურს ჭეშმარიტების დადგენა და დამნაშავეთა მხილება. ბოლოს ბოროტმოქ-

მედებს ფარდა აეხდება, მაგრამ ილუპება დანიის ყმანვილი უფლის-
წულიც.

ასეთია ტრაგედიის სქემა.

ერთი შეხედვით, შექსპირის მოქმედ პირთა სოციალური მდგომარე-
ობა უკვე გამორიცხავს საბჭოელი ჰამლეტის არსებობას. პიესაში მოქ-
მედებენ მეფე, დედოფალი, პრინცი, დიდებულები, სსრკ-ში ისინი აღარ
არიან, მაშასადამე, გამოცლილია სოციალური საფუძველი, მაგრამ ეს არ
არის მთავარი. მარტო ამის გამო არ არის შეუძლებელი საბჭოელი ჰამ-
ლეტის არსებობა, თუ სამეფო კარი არ არის, სამაგიეროდ ჰგეის კომპარ-
ტიის ცკ-ის სამდივნო, პოლიტბიურო, სადაც ბევრად უფრო მძაფრი და
დაუნდობელი ბრძოლაა გაჩაღებული ხელისუფლებისათვის, ვიდრე ელ-
სინორის სასახლეში, გაიხსენეთ ხელისუფლების ბრძოლაში დაღუპულნი
და დამხოზილნი – ტროცკი, ზინოვიევი, კამენევი, ბუხარინი, ბერია, მო-
ლოტოვი, მალენკოვი, ბულგანინი, ხრუშჩოვი და სხვანი და სხვანი.

ვგონებ, ეს ცნობილია ყველასათვის, ვინც ოდნავ მაინც იცნობს სსრკ-ის
პოლიტიკურ ცხოვრებას.

საბჭოელი ჰამლეტი შეუძლებელია არსებობდეს იმ უბრალო მიზე-
ზის გამო, რომ მწერლობას აკრძალული აქვს ამხილოს ის უნამუსობა,
ინტრიგა, შური, მტრობა, ღვარძლი, დაუნდობლობა, სიძულვილი, რაც
კომპარტიის ცკ-ის სამდივნოსა თუ პოლიტბიუროში სუფევს. ეს მწერ-
ლობის სალაპარაკო არ არის. კომუნისტებმა თავიანთი საქმე თავად
იციან და სხვას იქ ხელი არ მიუწვდება. კომპარტიის ცკ-ის პოლიტ-
ბიუროს ცხოვრება და საქმიანობა შეუღწეველი საიდუმლოებით არის
მოცული. ერთადერთი, რაც შეიძლება მასზე საბჭოელმა მოქალაქემ
იცოდეს, გახლავთ ის, რომ პოლიტბიურო სათნოების, კაცთმოყვარეო-
ბის, სიყვარულის სადგურია, სადაც დღედაღამ, ძილში თუ ღვიძილში
სსრკ-ის მოსახლეობის კეთილდღეობაზე ზრუნავენ. არ ჭამენ და არ
სვამენ კომუნისტები, ოღონდ საბჭოელ ადამიანს არა გაუჭირდეს რა.
აბა, რომელ ჰამლეტს, უფლისწულს თუ გლეხს, მისცემენ იმის უფ-
ლებას, რომ ეს საეჭვოდ მოეჩვენოს, არ დაიჯეროს და ჭეშმარიტების
დადგენა მოინადინოს? ტყუილის ზღვაში სიმართლის მარცვლის პოვნა
გადანყვიტოს? ცხადია, არავის. ამიტომ საბჭოელი ჰამლეტი ზღაპარ-
შიც კი გამორიცხულია არსებობდეს.

იქნებ დონ კიხოტის საქმეა უკეთ და მის ორეულს აქვს უფლება
სსრკ-ში იცხოვროს? ვნახოთ.

იცით ეს – დონ კიხოტს რაინდული რომანების კითხვამ აურია გონე-

რევაზ მარგიანი, ისიდორე დოლიძე, ირაკლი აბაშიძე, ალექსანდრე ქუთათელი, გიორგი ჯიბლაძე, სერგო კლდიაშვილი
მოსკოვი, 1959

ბა. გადანყვიცა, უსინდისობითა და უსამართლობით სავსე წუთისოფელში კეთილის დასამკვიდრებლად ებრძოლა, უმწეოსა და დაჩაგრულის ქომაგი გამხდარიყო. ეს არის დონ კიხოტის ქმედების მამოძრავებელი ზამბარა.

ცნობილია, სსრკ-ში მოქალაქეები თუ კითხულობენ რაიმეს, კითხულობენ მხოლოდ მარქსისტულ-ლენინურ ლიტერატურას. ვის შეუძლია, გაბედოს და თქვას – მარქსისტულ-ლენინურმა ლიტერატურამ მავანი და მავანი პიროვნება შეშალა და ისიც ცხენზე ამხედრდა, საჭურთმტვირთველი იახლა და სსრკ-ში კეთილის დასამკვიდრებლად მოგზაურობსო?

ოფიციალური დადგენილების თანახმად, მარქსიზმ-ლენინიზმი ერთადერთი მართალი, ჭეშმარიტი და ადამიანის გამაბედნიერებელი მოძღვრებაა. ყოვლად მიუღებელი და დაუფერებელია, მან ვისმეს გონება შეურყიოს. პირიქით, საკმარისია, კლინიკურ გიჟს ლენინის ერთი ტომი წააკითხოთ, რომ მაშინვე დაუბრუნდეს სალი ჭკუა.

არც ინდუსტრიული, საკოლმეურნეო და KGB-ისტური რომანები ემუქ-

ლენინის და, ანა იელიზაროვა-ულიანოვა,
ლენინის პირადი ექიმი ა. კოჟევენიკოვ
და ავადმყოფი ლენინი
1923

რება საბჭოელ მოქალაქეს შეშლილობით. ესენიც მარქსისტულ-ლენინური თვალსაზრისით არის დანერილი და, რა თქმა უნდა, მხოლოდ გონებრივი სიჯანსაღის წყაროა.

ხოლო, რაც შეეხება სსრკ-ში კეთილის დასამკვიდრებლად ბრძოლას, ეს ხომ მთლად უაზრობა და სისულელეა. 1917 წლის ოქტომბრიდან რუსეთში და მის კოლონიებში სამუდამოდ გამეფებულია კეთილი და ვის სჭირდება მისთვის ბრძოლა! ხოცვა-ჟლეტა, ძარცვა-გლეჯა, მექრთამეობა, ფლანგვა, ხალტურა, კომბინატორობა, ციხე, კატორღა – ეს კომპარტიის მიერ საბჭოელ ხალხზე ზრუნვის გამოვლენაა და არა ბოროტება. ერთი მითხარით, იმ ქვეყანაში, სადაც ასე ტოტალურად ბატონობს კეთილი, დონ კიხოტს რა ესაქმება? ვის წინააღმდეგ უნდა იბრძოდეს იგი?

როგორც ხედავთ, არც დონ კიხოტი შეიძლება იყოს საბჭოელი მოქალაქე.

ფაუსტის საქმე ხომ სულ წამხდარია. იგი ისე გამოყვეყნდა, რომ მეფისტოფელთან შეკრა პირობა. სსრკ-ში რომელმა ბაღმა არ იცის, რომ არც ღმერთი არსებობს და არც ეშმაკი, არც ჭინკა და არც ქაჯი. როგორ შეიძლება არარსებულთან კავშირი? თან ამ ფაუსტს თავისთავი ბრძენი ეგონა, სამყაროს საიდუმლოს წვდომა უნდოდა და თან ეშმაკის არსებობა სჯეროდა და მასთან ურთიერთობაც გააბა. ასე გულუბრყვი-

ლო და მიამიტი სსრკ-ში არავინ არის. არავინ მოტყუვდება ასე სულელურად. თუ სამყაროს საიდუმლოებათა წვდომა გინდა, აიღე და წაიკითხე მარქსი, ენგელსი, ლენინი, კომპარტიის ცკ-ის ინსტრუქციები და ყველა იდუმალეობა, ზესკნელისა თუ ქვესკნელისა, ამოხსნილია.

ასე რომ, საბჭოელი ადამიანი არც ფაუსტი შეიძლება იყოს.

რა ვქნათ ახლა? აშკარაა და ცხადი, რომ ვერც ჰამლეტი, ვერც დონ კიხოტი, ვერც ფაუსტი ვერ იქნება საბჭოელი მოქალაქე. ვერც ერთი მათგანი ვერ აკმაყოფილებს კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ მოთხოვნილებას. იქნებ სხვებს, კლასიკური ლიტერატურის ჩვენთვის ნაცნობი პერსონაჟებიდან რომელიმეს აქვს უფლება, იყოს საბჭოელი „ახალი ადამიანი?“ გავიხსენოთ ზოგიერთი.

ანდრეი ბოლკონსკი თავადია და უკლასო საზოგადოების შვილი, საბჭოელი ადამიანი ვერ გახდება. ოქტომბრის რევოლუციამ დაამხო არისტოკრატია, მათი ბატონობა, მათი პრივილეგიები. მართალია, „ომსა და მშვიდობაში“ არსად არის ნათქვამი ან ნაჩვენები, რომ იგი ვისმეს ჩაგრავედა, ყვლეფდა, ართმევდა, მაგრამ ეს არაფერს ნიშნავს. ლევ ტოლსტოი თვით იყო გრაფი და, ბუნებრივია, გაბატონებული კლასის მხარე ეჭირა. იგი ანდრეი ბოლკონსკის მამხილებელ სურათებს არ დახატავდა. ჩვენ, მარქსიზმ-ლენინიზმით შეიარაღებულებს, ვინ მოგვატყუებს. ვიცით, ზედმინვენით ზუსტად ვიცით – რა შვილებიც ბრძანდებოდნენ თავადები, გრაფები, ბარონები. როგორ წოვდნენ სისხლს ისინი მშრომელ ადამიანებს. ოქტომბრის რევოლუცია რომ არ მომხდარიყო, ახლა რუსეთის იმპერიაში აღარ იქნებოდა აღარც ერთი მუშა, აღარც ერთი გლეხი, ისინი სულ, ერთიანად შეჭმული იქნებოდნენ. დარჩებოდნენ მარტო კაპიტალისტები და მემამულეები. მართალია, არ ვიცით, რას იზამდნენ ეს კაპიტალისტები და მემამულენი, როცა მუშისა და გლეხის ხორცი გამოეღოდათ, მაგრამ მიზნად რომ მშრომელი ადამიანის განადგურება ჰქონდათ, ეს უტყუარი და უეჭველია. თუ არ გჯერათ, დაკვირვებით წაიკითხეთ პროპაგანდისტული ლიტერატურა, ისტორიული და სოციოლოგიური გამოკვლევანი, სადაც ცარიზმის საშინელებანია მხილებული და ყველაფერს მაშინვე ირწმუნებთ. არც საბჭოურ მწერლობას დაუკლია ხელი. მანაც უხვად შეთხზა ნაირ-ნაირი ჟანრის თხზულებანი, ამსახველი კლასობრივი ჩაგვრისა, ექსპლუატაციისა და ყვლეფისა.

როცა საბჭოელი მკითხველი ასეა აღზრდილი და მომზადებული კომუნისტური პარტიის მიერ, როგორ დაიჯერებს იგი, რომ КНЯЗЬ ანდრეი

Владимир Ильич вынул платок, завязал себе глаза, расставил руки и пошёл вперёд на цыпочках. 21

ბოლკონსკის არავინ აენიოკებინოს, გაეყიდოს, გაეუპატიურებინოს, ძალღმობი გაეცვალოს?

ვერ იქნება ანდრეი ბოლკონსკი კომუნისტური „ახალი ადამიანი“, მეტად დიდი ცოდვა აწევს კისერზე მის კლასს. ვერც ბოროდინოში თავდადება გამოისყიდის ამას და ვერც გრაფი ტოლსტოი აგვიბამს თვალს – საბჭოელი ხალხის კლასობრივ სიფხიზლეს ვერაფერი დააჩლუნგებს.

ცხადად ვხედავთ, რომ კომუნისტურ „ახალ ადამიანად“ თავადი არ გამოდგება, იქნებ გლეხი გამოდგეს, ვთქვათ, ლატაკი, უბედური, გაროზგილი გოგია უიშვილი? ვიდრე პასუხს გავცემდეთ, გავისხენოთ – რა ჰქნა მან. ვერ აიტანა დამცირება. შეურაცხყოფა, განკეპლვა და თავი მოიკლა. ყოველმა საბჭოელმა მოქალაქემ იცის, რომ თვითმკვლელობა არ არის შეგნებული გლეხის საქციელი. გოგია უიშვილი შეგნებული გლეხი რომ ყოფილიყო, თავს არ მოიკლავდა. იგი მაშინვე დატოვებდა სოფელს, წავიდოდა ქალაქში, დაიწყებდა მუშაობას ქარხანაში, შევიდოდა მუშათა მარქსისტულ (ანდრე მარტო მარქსისტულიც კმაროდა, ახლა აუცილებელია მარქსისტულ-ლენინური) წრეში, გაეცნობოდა, შეისწავლიდა კლასობრივი ბრძოლის არსს და, რუსეთის იმპერიის ყველა პროლეტართან ერთად, იბრძოლებდა მემამულეთა და კაპიტალისტთა ძალაუფლების დასამხობად.

„გოსკინოს“ დიაფილმი
„ნაძვის ხე სოკოლნიკებში“
მხატვარი: გრიგორი სოიაშნიკოვ
1977

ჟურნალის „პიონერი“ ყდა
1946, თებერვალი, №2
ყდის მხატვარი: უჩა ჯაფარიძე

რაკი ასე არ მოიქცა გოგია უიშვილი, ცხადია, მას კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ სახედ ვერ მივიჩნევთ. უფრო მეტიც, მის წინამორბედადაც ვერ ივარგებს.

ნუ იფიქრებთ, რომ საგანგებოდ მივმართავ უტრირებას. თავისთავად გამოდის ამგვარად. როგორც კი საბჭოური ლიტერატურის თეორიულ მოთხოვნილებათა არსის გადმოცემას დააპირებთ, მაშინვე უტრირებული და სასაცილო სურათი იხატება.

კლასიკური მწერლობის ნიმუშების მოშველიებით ვერ ვუპასუხებთ კითხვას – ვინ არის კომუნისტური „ახალი ადამიანი?“ ამიტომ საკითხის გასარკვევად მივაკითხოთ საბჭოურ ლიტერატურას.

ქართველი საბჭოელი მკითხველი ზედმინევენით იცნობს კონსტანტინე ლორთქიფანიძის „კოლხეთის ცისკარს“. მას სკოლაშიაც ასწავლიან.

ამ რომანში, გარდა მექი ვაშაყიძისა, არც ერთი პერსონაჟის სულიერი განვითარება არ ხდება სოციალისტური სინამდვილის გავლენით. ყველა იმადვე რჩება, რაც იყო.

ბარნაბა საგანელიძე შეძლებული, ბობოლა გლეხი იყო. მას სწამდა, სჯეროდა კერძო საკუთრების. უყვარდა იგი. მას სძულს სოციალიზმიც და საბჭოური ხელისუფლებაც, რაკი ორივე კერძო საკუთრების

მოსპობისათვის იღვწის. ამიტომ შეძლებისდაგვარად ებრძვის ბარნაბა საბჭოურ ხელისუფლებას. მასში გარდატეხა არ ხდება: სოციალიზმის მოძულე და წინააღმდეგია ბარნაბა საგანელიძე ბოლომდე.

ჩარჩი და ვაჭარი იყო ერემო პირტახია. არც მისი სამშენიველი განიცდის რაიმე ძვრას. რაც უყვარდა, უყვარს. რაც სძულდა, სძულს.

ბოლშევიკია და სოციალიზმის მეტრფე ტარასი ხაზარაძე. ცხადია, ასეთივე რჩება იგი და რაიმე ცვლილება უცხოა მისთვის.

უცვლელი რჩებიან თალიკო, ბაჭუა ვარდოსანიძე, ხაჟომია, დახუნდარა და სხვანი. ახალი დრო, ახალი იდეოლოგია, ახალი სოციალ-პოლიტიკური სისტემა მათი სამშენიველის გარდაქმნა-გარდატეხას არ იწვევს. ყოველ მათგანს რა დამოკიდებულებაც ჰქონდა დროსთან, იდეოლოგიასა და სოციალ-პოლიტიკურ სისტემასთან, იგივე შერჩათ ბოლომდე. ამ გაქვავებულ სამყაროში ერთადერთი კაცია მექი ვაშაკიძე, რომლის ცნობიერებაში რალაც იცვლება.

მექი ვაშაკიძე უპატრონო, უსახლკარო, ოხერ-ტიალი ყმანვილი იყო. ახალგაზრდობა მან ერემო პირტახიასა და ბარნაბა საგანელიძის მოჯამაგირეობაში გაატარა. მერე იგი, ტარასი ხაზარაძის მზრუნველობით, კომუნაში მიიღეს და აქედან იწყება მისი შეცვლა. თუ ადრე ჯანსა და ღონეს მექი ერემოსა თუ ბარნაბას ოჯახების კეთილდღეობას ალევდა, ახლა მთელი სოფლისათვის შრომობს. თურმე უდიდესი უბედურებაა, თუ პიროვნების მოჯამაგირე ხარ, ხოლო გაუგონარი ბედნიერებაა, თუ კოლექტივის მოჯამაგირე გახდები. სხვა არსებითი ცვლილება მექის ცხოვრებაში არ მომხდარა. ერთადერთი, რაც მან კოლექტივის მოჯამაგირეობით შეიძინა, გახლავთ ის, რომ ტრაქტორისტობა ასწავლეს. ასეც უნდა მომხდარიყო. აქ არაფერია განსაკუთრებული. თუ ბარნაბა საგანელიძის საყანე მინის დასამუშავებლად ხარი, გუთანი და ბარიც კმაროდა, კოლექტივის თვალუნვდენელ ხოდაბუნებს ტრაქტორი სჭირდება. კოლექტივის მოჯამაგირესაც ის ხელობა უნდა ესწავლა, რაც აუცილებელი იყო ახალი ბატონისათვის.

მექი ვაშაკიძემ ახალი ხელობაც ისწავლა და ახალი ზნეობაც შეიძინა. თუ იგი პიროვნების მოჯამაგირეობის დროს დაბეჩავებული, მორიდებული, მოკრძალებული ბიჭი იყო, რომელიც „უბატონოდ“ სიტყვას ვერავის შეუბრუნებდა, კოლექტივის მოჯამაგირეობამ მკვლელი და მძარცველი გახადა.

მსატვრული ნაწარმოები, მართალია ილუზიური, მაგრამ მკაფიოდ ჩამოყალიბებული სამყაროა. როგორია ეს სამყარო. როგორი ადამიანები

ცხოვრობენ მასში, ამას მკითხველი ავტორის (მწერლის) დახასიათების მიხედვით კი არ იგებს, არამედ იმის შესაბამისად – რა მოვლენები ხდება მასში, როგორია პერსონაჟის საქციელი, ფიქრი, დამოკიდებულება ცალკერძ თავისთავისადმი, ცალკერძ სხვათადმი. ეს ისევე ხდება, როგორც რეალურ სინამდვილეში. ყოველ ჩვენთაგანს რეალურ სინამდვილეზე წარმოდგენა იმის მიხედვით კი არ ექმნება, – რას ჩაგვიჩინებენ აგიტატორები და პროპაგანდისტები, – არამედ იმისდა თანახმად – რა ხდება ამ რეალურ სინამდვილეში, როგორ ცხოვრობს მასში ადამიანი.

როცა ამ თვალსაზრისით შევხედავთ მექი ვაშაკიძის ცხოვრებას, ნათლად დავინახავთ, რა მიმართულებით შეიცვალა იგი.

კომუნისტებმა ბარნაბა საგანელიძეს, როგორც კულაკს, ქონება უნდა წაართვან. მის შესანარჩუნებლად ბარნაბამ ხერხს მიმართა: ნივთები ურემზე დააწყო, ზევიდან ლეიბ-საბანი გაშალა და „ავადმყოფი“ თალიკო დააწვინა. დასახმარებლად მექის მოუხმო: როგორმე „სნეული“ თალიკო ქუთაისში ჩაიყვანო. ბარნაბა ვარაუდობდა: მექი ბოლშევიკების კაცია და ურემზე ეჭვს არავინ მიიტანსო.

მექი თხოვნისთანავე საგანელიძეების ოჯახში გაჩნდა. მას თავდავინწყებით უყვარდა თალიკო და ახლა საშუალება ეძლეოდა ქალისათვის ერთგულება დაემტკიცებინა.

ურემმა, რომელზეც „სნეული“ თალიკო იწვა და წინ მექი მიუძღოდა, ქუთაისისაკენ გასწია. გზაზე მათ ხაჭომია წამოენია. ხაჭომიას დაუდევრობამ და სულწასულობამ ბარნაბა საგანელიძის საიდუმლო გაამჟღავნა. მექი ყველაფერს მიხვდა. იგი უკვე „ახალი ადამიანი“ იყო და, ცხადია, მტკიცედ გადაწყვიტა: კულაკისათვის საკუთარი ქონება აღარ გაეტანებინა და იგი საბჭოური ხელისუფლებისათვის ჩაებარებინა.

თავგამეტებული ეძგერა მექი ხაჭომიას, სარმა გამოჰკრა და იგი მინაზე დააგორა. ახლა ციტატი ამოვწეროთ მეტი საბუთიანობისათვის: *მექი ზურგზე მოექცა (ხაჭომიას – ა. ბ.), საფეთქელში მუშტი დაჰკრა და უსულოდ მიაგდო.*¹

ასე მოკლა მექიმ ხაჭომია. თალიკოს რაღა უყო? ეს არ ვიცით. უკანასკნელად მექიმ თალიკოს მძულვარებით შეხედა, – მეზიზღებიო, – უთხრა და გაეცალა ქალს. მართალია, მერე ვხედავთ, როგორ მოჰყავს მექის სოფელში საგანელიძეების ქონებით დატვირთული ურემი, მაგრამ ზედ თალიკო აღარც ზის და აღარც წევს.

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „კოლხეთის ცისკარი“, 1963, გვ. 355.

მხატვარი: ნიკოლოზ მარიაში
 უფრნალი „ნიანგი“
 1932, 1 იანვარი

ასე გაძარცვა მექიმ საგანელიძეების ოჯახი. უთუოდ ისიც უნდა გავიხსენოთ – რა ქონებას მალავდა ბარნაბა საგანელიძე და რას ართმევდნენ მას კომუნისტები. უნდა გავიხსენოთ იმიტომ, რომ იქნებ მართლა ზღაპრული, უთვალავი საგანძურის პატრონი იყო ბარნაბა და კომუნისტებმა ცდუნებას ველარ გაუძღეს? უკვე ის, რომ ბარნაბა საგანელიძის ქონება ერთ ურემზე დაეტიო, ნათლად მეტყველებს, რისი მფლობელიც იყო გასატყავებლად გამეტებული „კულაკი“. მაგრამ ურემით მიღებულ შთაბეჭდილებას ნუ ვენდობით და რომანში სიტყვასიტყვით წავიკითხოთ, რა ენყო ურემზე.

– რა წამოიღეთო, – ეკითხება ხაჭომია თალიკოს. ქალი უპასუხებს – ხალიჩები, ოქრო-ვერცხლი, ჭურჭელი, ტანისამოსი...¹ კარგად დააკვირდით, ადამიანს ართმევენ ჭურჭელსაც და ტანისამოსსაც. მე მგონია, საჭირო არ არის განმარტება – ვინ არის იგი, ვინც ადამიანს ჭურჭელსა და ტანისამოსს ართმევს.

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „კოლხეთის ცისკარი“, 1963, გვ. 353.

ნუ დაგაბნევთ თალიკოს პასუხში ნახსენები ოქრო-ვერცხლიც. ცოტა ქვემოთ შეიტყობთ – რა ოქრო-ვერცხლია ეს – მექიმ *ხურჯინს ხელი მოუფათურა*. *მაღალყელიანი სურები შეიცნო, ვერცხლით მოჭედილი ყანნები*.¹

სულ ეს ყოფილა. სხვა არაფერი წერია რომანში. თუმცა უნდა დავამატოთ – ყაბარდოული ხარები, რომელნიც ულელში იყვნენ შებმულნი (ნურც ამას დატოვებთ უყურადღებოდ – გლეს ხარის ყოლის უფლება არა აქვს!).

კარგად ჩანს, რომ ბარნაბა საგანელიძეს ჩვეულებრივი საოჯახო ნივთები ჰქონია და მეტი არაფერი. ჰქონია ის, რაც უნდა ჰქონდეს ყოველ ნორმალურ ადამიანს, თუ იგი მუშა-საქონლად არ არის გადაქცეული.

აი, რისი გადამალვა უნდოდა თურმე ბარნაბა საგანელიძეს.

აი, რისთვის ძარცვავდნენ მას კომუნისტები.

აი, რა საქმეში მონაწილეობს მექი ვაშაკიძე და თან საკუთარი სურვილით, ძალდაუტანებლად.

იქნებ ეს მცირე ქონება ბარნაბა საგანელიძემ სხვას წაართვა ან უნამუსო გზით იშოვნა და ამდენად, ასე თუ ისე, სამართლიანად ჩავთვალოთ, თუ მასაც ჩამოართმევენ? არა, ბარნაბა მუშაკაცი იყო და, რაც ჰქონდა, ყველაფერი მწარე და მძიმე შრომით იყო შეჩენილი. აი, საბუთიც რომანიდან:

ბარნაბას მძიმე, ხაოიანი ხელისგული დღეცისმარე მიწას ეფერებოდა, მიწაც მისი გამგონი და მორჩილი იყო.

*ოცდასამი წელიწადი გავიდა, ქეიფში არ გაუთენებია, ძილში არ დაულამებია, არც ქალის კაბას გამობმია: მიწის რჯული დროს ტარებას უკრძალავდა.*²

ასე გაძარცვა მექი ვაშაკიძემ ადამიანი. ადამიანი მუყაითი, ბეჯითი, მშრომელი. მაგრამ ამის გამო (არც ხაჟომიას მოკვლისათვის) მექის ოდნავადაც არ შეუწუხებია თავი. არ უგრძენია სულ მცირედი ტკივილიც კი სინდისისა. პირიქით, თავი გალაღებულად იგრძნო, რაკი მიხვდა, რომ პატიოსნება საბოლოოდ დათრგუნა და ჩაკლა თავის თავში. ამიერიდან იგი უკვე თავისუფლად ჩაიდენდა ყოველგვარ სისაძაგლეს, რადგან მისთვის აღარ არსებობდა ნამუსი, როგორც ადამიანის საქციელის დარაჯი.

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „კოლხეთის ცისკარი“, 1963, გვ. 354.

² იქვე, გვ. 265-266.

უკვე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ „კოლხეთის ცისკარში“ ამოვიკითხეთ კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ ერთ-ერთი ნიშან-თვისება.

კომუნისტური „ახალი ადამიანი“ კოლექტივის მოჯამაგირეა. ამ კოლექტივის სასარგებლოდ იგი დაუფიქრებლად მზად უნდა იყოს მკვლელობისათვისაც და მძარცველობისათვისაც, დაკარგული უნდა ჰქონდეს სინდისის ქენჯნის უნარიც.

პროლეტარულ მწერლობას ისე არაფრის ემინოდა, როგორც სიყვარულის. მარტო მექი ვაშაკიძეს კი არ ემუქრებოდა სიყვარული შერცხვენითა და თავისმოჭრით, არამედ ყველა პროლეტარს და ლატაკ გლეხს. განსაკუთრებით ფრთხილად უნდა ყოფილიყვნენ ძველი ბოლშევიკები, რომელნიც რევოლუციის შემდეგ მოდუნდნენ. პროლეტმწერლობა სასტიკად ებრძვის სიყვარულს, დასცინის მას.

რამ გამოიწვია ეს? რატომ გახდა სიყვარული საშიში? სიყვარული ბუნებრივი, ბიოლოგიური გრძნობაა და კლასობრივ დიფერენციაციას არ ემორჩილება. შესაძლებელია, გლეხს აზნაურის ან თავადის ქალი შეუყვარდეს (ხომ უყვარდა მოჯამაგირე მექი ვაშაკიძეს კულაკის, ბარნაბა საგანელიძის ასული თალიკო!), პროლეტარი, მუშა ბურჟუას ოჯახის შვილს ეტრფოდეს, ძველმა რევოლუციონერმა ბოლშევიკმა არისტოკრატიული შთამომავლობის ქალი შეირთოს. ეს არა მარტო მოსალოდნელი იყო, არამედ ასეც ხდებოდა. მაშინ კლასობრივ ბრძოლას რა ემართებოდა? როგორ უნდა მოქცეულიყო ამგვარ სიტუაციაში პროლეტარული თუ გლეხური წარსულის მქონე „ახალი ადამიანი“? ეს საკითხი პროლეტმწერლობას ძალიან ანუხებდა. იგი დარწმუნებული იყო, რომ არისტოკრატიული, ბურჟუაზიული თუ კულაკური ოჯახიდან გამოსული ქალი სოციალიზმისა და ბოლშევიზმის დაუძინებელი მტერი იყო. პროლეტმწერალი ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ ამ ქალების მიზანი მუშის, გლეხის ბოლშევიკის დალუპვა იყო, მათი რევოლუციური სიფხიზლის მოდუნება ეოცნებებოდა და მერე, რასაკვირველია, კლასობრივი მტრის შავი ზრახვების განხორციელება. ის კი ავიწყდებოდათ, რომ მარქსის ცოლი ბარონესა იყო, ბარონესა ჟენი ფონ ვესტფალენ, ხოლო ლენინის თანამეცხედრე ნადეჟდა კრუპსკაია – აზნაურის ქალი. ამას პროლეტმწერლობისათვის მნიშვნელობა არ ჰქონდა, რამეთუ მათ კლასობრივი ბრძოლა უნდა აესახათ და წინასწარ შედგენილი მოდელის შესაბამისად ეწერათ.

რას აკეთებდა ასეთ მდგომარეობაში ჩავარდნილი „ახალი ადამიანი“? პასუხს პროლეტარული მწერლობა გვაძლევს.

კალე ბობოხიძე, იაკინთე ლისაშვილი, ჰანტელეიჰონ ჩხიკვაძე, რაჟდენ გვეტაძე, დემნა შენგელაია, ალექსანდრე კოჭლავაშვილი, გიორგი ნატროშვილი, ალექსანდრე შანიძე, ანიკო ვაჩნაძე პარტორგანიზაციის საარჩევნო კრებაზე მწერალთა კავშირი, თბილისი, 1930-იანი წლები

იაკინთე ლისაშვილის რომანში „ვარდნილი“ ძველ ბოლშევიკს ლევან ქვაკირელს¹ ცოლად ჰყავს მდიდარი გლეხის ქალი ქეთო. მავნებელი რევავ ფხაკაძე მაშინვე მიხვდება, რომ რაკი ქეთო მდიდარი ოჯახისშვილია, შესაძლებელია მისი გამოყენება მტრული მიზნის განსახორციელებლად. ფხაკაძე მავნებელ ინჟინერს პეტრე კაკანაძეს ავალებს: – თქვენ აუცილებლად უნდა გახდეთ ქვაკირელის ახალგაზრდა ცოლის გულის მესაიდუმლე. ეს, როგორც მე ვიცი, არც ისე ძნელი საქმე იქნება. ქვაკირელი უკვე 40 წლის კაცია, მისი ცოლი კი მხოლოდ 20 წლის თუ არის. ქვაკირელის ცოლი გამოსულია მდიდარი გლეხის ოჯახიდან, გაუნათლებელია, მისი ბუნება კერძო საკუთრების და განდიდების სურვილზე უფროა დაყრდნობილი, ვიდრე კომუნისტურ იდეებზე. ჩვენ კი ამ ქალის სწორედ ამ სუსტ მხარეს უნდა ჩავჭიდოთ ორივე ხელი და ჩვენსკენ დავითრიოთ.²

¹ გვარს მიაქციეთ ყურადღება: ძველი ბოლშევიკი ქვა და კირია ერთად.

² ი. ლისაშვილი, „ვარდნილი“, 1933, გვ. 26-27.

რომანში არაფერია ნათქვამი – რატომ შეირთო 40 წლის ბოლშევიკ-მა მდიდარი გლეხის 20 წლის გოგო, ან, თუ მავნებელი ფხაკაძე მიხვდა, როგორი ბუნების იყო ქეთო, რატომ ვერ გამოიცნო ეს 40 წლის ბოლშევიკმა ლევან ქვაკირელმა? მაგრამ ამგვარ კითხვებს პროლეტმწერლისათვის არა აქვს მნიშვნელობა. იგი მოდელის შესაბამისად მოქმედებს.

ყველაფერი ისე წარიმართება, როგორც ფხაკაძემ დაგეგმა.

კაკანაძემ შვებულება ითხოვა – დაღლილი ვარ და ცოტა ხნით დავისვენებო. ქვაკირელმა მას შვებულება მისცა და თან სთხოვა – თქვენს მეზობლად აგარაკი ჩემი ცოლისთვისაც იქირავეთო. კაკანაძესაც ეს უნდოდა, წაღვერში მან ორი აგარაკი დაიქირავა: ერთი თავისთვის, მეორე ქეთოსათვის. ეს ხელსაყრელი შემთხვევა კაკანაძეს ხელიდან არ გაუშვია და ქეთო საყვარლად გაიხადა.

მერე ისინი თბილისში დაბრუნდნენ. ერთ დღეს ქეთო შინ ესტუმრება კაკანაძეს. ახლა ი. ლისაშვილს მოუსმინეთ:

– წამოდი ჩემთან, – საჩქაროდ მიმართა მან ქეთოს და ისინი მეორე ოთახში გავიდნენ.

ამ ოთახიდან რამდენიმე წუთის შემდეგ გამოვიდა მარტოდ კაკანაძე, რომელიც შუბლზე და მთელს სახეზე გადმოღვრილ ოფლს ცხვირსახოცით იშორებდა.¹

სატრფოს სარეცელიდან წამომდგარმა კაკანაძემ წერილი მისწერა სევა კალაძეს. ეს ბარათი მან ქეთოს გაატანა ვარდნილის მშენებლობაზე. ქეთომ არ იცოდა, რა ეწერა წერილში. მან უბრალოდ პეტრე კაკანაძეს თხოვნა შეუსრულა. თურმე ამ წერილით მავნებლებს განკარგულება მისცეს აფეთქებინათ კაშხალი.

რა ქნა ლევან ქვაკირელმა, როცა გაიგო ცოლის უნებლიე მონაწილეობა ბოროტმოქმედებაში?

ნაიკითხეთ, რაც წერია რომანში:

როდესაც ქვაკირელმა გაიგო, რომ ყოველივე ამის მონაწილეა მისი ცოლი ქეთო – ის უეცრად ერთ ადგილას გაიყინა, შემდეგ ერთი წუთით უკანვე მიბრუნება განიზრახა, რომ ტყიდან გამოვარდნილი მხეცივით მივარდნოდა ავტოში დარჩენილ ქეთოს და ნაკუნებად ექცია ის... მაგრამ არა, ლევანი ჩქარა მიხვდა, რომ ახლა ამის დრო არ არის, რომ ახლა მის წინაშე დგას უფრო მეტად მნიშვნელოვანი ამოცანა, რომლის გა-

¹ ი. ლისაშვილი, „ვარდნილი“, 1933, გვ. 259.

სხედან: კარლო კალაძე, მიხეილ გოგიაშვილი, ანა ალლაძე, გიორგი თაქთაქიშვილი, გუგული ბუხნიკაშვილი, გერცელ ბააზოვი; დგანან: იონა ვაკელი, ნიკო თარხნიშვილი, სიმონ მთვარაძე, ვიქტორ გაბესკირია, პეტრე სამსონიძე, სეზმან ერთანშინდელი მოსკოვი, 1936

დანყვეტა დროს ველარ ითმენს და მან ისევ მტკიცე გადანყვეტილებით გასწია წინ კაშხალისაკენ.¹

ძველმა ბოლშევიკმა ჯერ კაშხალის გადარჩენაში მიიღო მონაწილეობა და მერე ცოლი დააპატიმრა.

ლევან ქვაკირელს გული შეუტოკდა, მთელი ძარღვები დაეძაბა, ქეთოსკენ ერთი მაგარი გამომეტყველებით მიიხედა, ლოგინთან მივარდა და უეცრად ქეთო ხელში პატარა ბავშვივით აიყვანა.

ქეთო კნაოდა, ქვაკირელის მაგარ მკლავებში გამომწყვდეული, თავის განთავისუფლებას ცდილობდა, მაგრამ ამაოდ. მამაკაცის მაგარ ძვლებზე ტკეჩივით იღუნებოდა ქალის სუსტი, სათუთი ძვლები (ენის უცოდინარობას ნუ მიაქცევთ ყურადღებას, ეს ყველა პროლეტმწერლის სენი იყო – ა. ბ.) და ქეთომაც თავის განთავისუფლების იმედი დაკარგა.

– ძაღლებო, სისხლის მსმელებო! – იგინებოდა ის, ხოლო ლევანი მას პასუხს აღარ აძლევდა და მძიმე ნაბიჯების მოცვლით სამმართველოსაკენ მიჰყავდა თავისი „ერთგული“ და „საიმედო“ ცოლი...

¹ ი. ლისაშვილი, „ვარდნილი“, 1933, გვ. 273.

ლევანმა მიიყვანა ის შეგროვილ ხალხთან, დაპატიმრებული ავტოში ჩასვა და, როდესაც ავტოს კარი მიკეტა, ლევანის გულს აღარ ჰკბენდა და აღარ ღრნიდა ქეთოს თავშეუკავებელი, გესლიანი სიტყვები.¹

ნუ იფიქრებთ, რომ „ვარდნილი“ უბრალო უსუსური რომანია და ამის ბრალია ადამიანთა ესოდენ პრიმიტიული წარმოდგენა. ასე არ არის. ამ რომანს ალტაცებული შეფასება მისცეს ს. ჩიქოვანმა, ბ. ჟღენტიმა, ვ. გაფრინდაშვილმა, ი. ვაკელმა.² გ. ნატროშვილი კი წერდა: **ამით ხდება „ვარდნილი“ ახალი ბელეტრისტიკის ისეთ ნიმუშად, რომელშიაც მოსჩანს ჩანასახები ნამდვილი სოციალისტური რეალიზმისა, სამყაროსთან ახალი მისვლისა; ყოველი მოვლენა ამგვარ პროზაში პროლეტარულ მსოფლმხედველობის დარჯაკშია გატარებული, ნაჩვენებია არა ქვეყანა საერთოდ, არა „ღვთაებრივი“ სილურჯე ცისა და ზურმუხტი დედამინისა, არამედ პროლეტარული მიწა, პროლეტარული ქარხანა³ (ხაზგასმულია გ. ნატროშვილის მიერ. მისათითებელია, რომ „ვარდნილში“ აღწერილია ელსადგურის მშენებლობა და არა ქარხნის – ა. ბ.).**

ამდენად უფლება გვაქვს, ვთქვათ, რომ „ვარდნილში“ გამოვლენილია ადამიანისადმი დამოკიდებულების ის პრინციპი, რომელსაც საერთოდ იზიარებდა კომუნისტური სიტყვაკაზმული ლიტერატურა.

„ვარდნილმა“ გაგვაცნო კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ კიდევ ერთი ნიშანთვისება: იგი უნდა იყოს ნებაყოფლობითი მილიციელი, ნებაყოფლობითი KГБ-ისტი და თავად უნდა აპატიმრებდეს თავის ოჯახის წევრებს. თითქოს კომუნისტებს დამჭერი და დამპატიმრებელი აკლდეთ.

ამ დასკვნას ადასტურებს იმავე იაკინთე ლისაშვილის მეორე რომანი „ძახილი მთაში“.

ლატაკი გლეხის სოლომონ ხურციძის ვაჟს ნოდარს უყვარს კულაკის პავლია შარაძის ქალი ეთერი. ცხადია, პავლია შარაძეს უნდა კულაკური ბოროტი ზრახვების განსახორციელებლად გამოიყენოს ქალ-ვაჟის სიყვარული. იგი ეთერს ურჩევს: თავი ისე დაიჭირე, თითქოს არ გიყვარს და ამით კიდევ უფრო მტკიცე გახდებაო ნოდარის ტრფობა შენდამი. ეთერი მამის მზაკვრულ რჩევას დაიჯერებს. ეს მდგომარეობა ნოდარს საშინლად ააფორიაქებს. ვერ გაუგია – მართლა უყვარს ეთერს იგი თუ არა. ერთხელ ღამით, ძარღვებაშლილი და მთვრალი ნოდარი მათი პაემანის ადგილისაკენ გაეშურება. იგი წაანყდება ჩაბალახით თავპი-

¹ ი. ლისაშვილი, „ვარდნილი“, 1933, გვ. 283-284.

² იქვე, გვ. XXXI-XXXII.

³ იქვე, გვ. XXXII-XXXIII.

პროლეტარული მწერლები: გიორგი ნატროშვილი, ალექსანდრე სულავა, ალიო მაშაშვილი, ვალერიან ლუარსამიძე, გიორგი კაჭახიძე მწერალთა კავშირი, თბილისი, 13 თებერვალი, 1931

რახვეულ ორ მამაკაცს. ეს ნოდარს საეჭვოდ მოეჩვენება და მათ თვალყურის დევნებას დაუწყებს. უცნობი საეჭვო პირები ჯერ მატარებლის ჩამოსვლას მოუცდიან და მერე მგზავრებს აედევნებიან. ბნელ კუთხეში ერთ-ერთ მგზავრს მოკლავენ, გაძარცვავენ და მიიმალებიან. ნოდარი მაშინვე გამოუდგება მკვლელებს, მაგრამ ვერ დაიჭერს. ამასობაში სოფელი ბოროტმოქმედების ამბავს შეიტყობს. მკვლელებს დაუწყებენ ძებნას, მაგრამ ვერ იპოვიან. ხელთ მხოლოდ ნოდარი შერჩებათ. მას დააპატიმრებენ. ეჭვით იგი მიაჩნიათ მკვლელად, რატომღაც ნოდარი არ იტყვის – რა და როგორ მოხდა. მხოლოდ წამდაუნუმ ყვირის – დამნაშავე ვარო. ეს კიდევ უფრო აძლიერებს სოფლელების ეჭვს. რამდენიმე დღის შემდეგ ნოდარს სოფლის სატყუალოდან გაიყვანენ და სხვაგან წაიყვანენ. გზაში ნოდარსა და მილიციელებს თავს დაესხმის ყაჩაღების ჯგუფი, გიგო კურნოზაშვილის მეთაურობით. მილიციელებს დახოცავენ და ნოდარს გაათავისუფლებენ. თურმე ეს იმიტომ ჩაიდინა გიგო კურნოზაშვილმა, რომ მასაც უყვარს ეთერი და ნოდარის საშუალებით აპირებს მის ხელში ჩაგდებას. სოფელში ხმა გავრცელდება, რომ ყაჩაღებმა ნოდარის გულისათვის დახოცეს მილიციელები. სოფლის აღშფოთებას საზღვარი არა აქვს. მართალია უკვირთ – კომკავშირელი და ყაჩაღი? მაგრამ ფაქტი ვერაფრით აუხსნიათ.

თავზარდაცემულია ნოდარის მამა სოლომონ ხურციძე. კოლმეურ-ნეობაში მას დასცინებენ: *ვნახოთ, რამდენი ადგილი უჭირავს შენში ყაჩაღ შვილს და კომუნისტობას*. ამას კი ვეღარ მოითმენს სოლომონ, დაავლებს თოფს ხელს და შვილის მოსაკლავად გაეშურება.

ტყეში სასონარკვეთილი ნოდარი დაასკვნის – ასეთ სიცოცხლეს სიკვდილი მირჩევნიაო – და გიგოს ეცემა. რევოლვერს წაართმევს. გიგო გაიქცევა და ნოდარი დაედევნება (სხვა ყაჩაღები ამ დროს სად იყვნენ, არ ვიცით).

როცა სოლომონმა ყაჩაღების ბუნაგს მიაღწია, დაინახა, რომ შვილი ავაზაკებს ედავებოდა.

აღბათ, ნადარცვზე იწყება ჩხუბიო, – გაუელვა თავში. მისი გული ისე ფეთქავდა, როგორც ზღვა ძლიერ გრიგალში.

– შვილი? – ჰო, არასოდეს არა მყოლია! მკვდარი ხარ, შვილო! მკვდარი ხარ! – იყვირა მან.

*როდესაც შვილისაკენ მიშვერილი ბერდანის გასროლა დააპირა, შენიშნა ყაჩაღი, რომელიც რევოლვერით ხელში ნოდარს ზურგიდან ეპარებოდა. ის იყო ნოდარისათვის უნდა ესროლა, რომ სოლომონმა ვერ მოითმინა და პირველი მას გაუგზავნა, მეორეთი კი შვილი დასცა ძირს.*¹

დიახ, დიახ ასე წერია სიტყვასიტყვით. ყაჩაღმა რომ მოუკლას შვილი, ეს დაუშვებელია. უთუოდ თვითონ უნდა განგმიროს. სხვათა შორის, არც აქ იცის მკითხველმა, ამ დროს დანარჩენი ავაზაკები რას აკეთებენ. თუმცა ავტორი იმას კი გვატყობინებს, რომ ნოდარმა მაინც მოასწრო გიგოც მოეკლა და კიდევ ერთი ყაჩაღი. როგორ?

ადგას თავს მომაკვდავ შვილს სოლომონი და ესმის ნოდარის სიტყვები – *კომკავშირელი ვიყავი. გადაეცი ჩემს ამხანაგებს...* სოლომონი მაშინვე მიხვდება, რომ შვილი დამნაშავე არ არის. ამასობაში სოფლებიც ამოვლენ ტყეში და მიძიმედ დაჭრილ ნოდარს სოფელში წაიყვანენ.

ნოდარი გადარჩება, რაკი კომკავშირელი და მართალი იყო.

ეს ეპიზოდიც უსაშველოდ მოსწონდა ლიტერატურულ კრიტიკას და აქებდა და ადიდებდა. საბუთად ერთი ამონაწერი:

მეტად ჟრუანტელდამვლეულია სცენა, როდესაც ნოდარის მამა მოხუცი სოლომონი სირცხვილის ჩამოსანმენდად გასწევს შვილის მოსაკლავად ბერდანის თოფით ხელში და თოვლით შემოსილ მთებს გადალა-

¹ ი. ლისაშვილი, „ძახილი მთაში“, 1940, გვ. 178.

ჟურნალის „გრდემლი“
 ყდა
 ყდის მხატვარი:
 კირილ ზდანევიჩი

ხავს. ის ერთადერთი აზრითაა გამსჭვალული, რომ შვილი დიდხანია ზნეობრივად მოუკვდა და ახლა ფიზიკურად უნდა მოსპოს იგი. აი, ის-როლა... გაისმა მომაკვდავი შვილის კვნესა. ეს კვნესა გამოაფხიზლებს მამას, მიიჭრება და დაჭრილ შვილს ველური ღმუილით დასტირის (ღმუილი არ არის რომანში. იგი კრიტიკოსს მოეჩვენა – ა. ბ.), როგორც უკვე ნამდვილი მამა და არა როგორც მარტოდენ მოქალაქე, ჩვენი საზოგადოების სიფხიზლის სადარაჯოზე გადმომდგარი და შვილმაც შეუნდო მამას.

„...მამა, მე ყველაფერი ვიცი... შენ მართალი ხარ, მე დამნაშავე... მაგრამ ყაჩაღი მაინც არა ვარ... მე ვკვდები კომკავშირელი...“ (არა-ზუსტად არის ციტირებული – ა. ბ.).

და ეს წრფელი აღსარება იმდენად დამაჯერებელია, რომ ფხიზლდება და მზადაა შვილის სიცოცხლეს შესწიროს უკანასკნელი სუნთქვა, რომელიც ისევ ველურ ამონაკივლში გადმოიღვრება:

„აჰუ!“¹

კომუნისტურმა „ახალმა ადამიანმა“ არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გამოავლინოს მოყვასის სიყვარული. ეს სისუსტე, უნიათობა და უხერხემლობაა. ერთადერთი, რაც მას უნდა უყვარდეს, ეს პროლეტარიატია.

პანტელეიმონ ჩხიკვაძის პერსონაჟი, ბოლშევიკი და საქსოვი ფაბრიკის დირექტორი გრიგოლ გიგაური (რომანი „სართულები“) თათბირს ატარებდა, როცა შეატყობინეს, რომ მისი პატარა ბიჭი ავარიასი მოჰყვა. მას ერთი წუთით ენა დაებორკა, მაგრამ თავი მალე შეიკავა და თათბირი გააგრძელა. გრიგოლმა ეს წამიერი დაბნეულობა ვერ აპატია თავისთავს.

*გიგაურს მწარედ გაელიმა. ენის დაბორძიებაში და მეტყველების დაჩლუნგებაში საკუთარი სისუსტე აღმოაჩინა... ხასიათის და ნების სისუსტე!.. თორემ, აბა, რას უნდა მიეწეროს გიგაურის ასე უცაბედი დარეტიანება? ფიქრობს ის თავისთვის... – აბა, რა მოხდა ისეთი? კატასტროფა, უბედური შემთხვევა! მერე?*²

მერე რა, ბავშვი თუ დაიღუპა? განა თათბირი შვილის სიცოცხლეზე უფრო მნიშვნელოვანი არ არის? ეს არც ეეჭვება „ახალ ადამიანს“, გრიგოლ გიგაურს და თათბირს ბოლომდე ჩაატარებს.

საბედნიეროდ, პატარა გურამი არ დაღუპულა. მაგრამ სიცხით გათანგული, მძიმე ავადმყოფი წევს. მამა, გრიგოლ გიგაური, ფაბრიკაში უნდა წავიდეს და მიტინგი ჩაატაროს. ცოლი, ლუარა, ემუდარება, ნუ წახვალ: – *ადამიანო, ბავშვი სიგიჟის კარზე გვყავს, სიცხით იწვის და შენ დღეს ზეიმის ხასიათზე ხარ? შენ კიდევ ორატორობასა და საზეიმო სხდომაზე გამოსვლას ფიქრობ?*³ რა თქმა უნდა, გრიგოლი ლუარას ყურსაც არ ათხოვებს, სწეულ შვილს დატოვებს, ფაბრიკაში წავა და მიტინგს ჩაატარებს. ფაბრიკაში მისულ გრიგოლს ტანში ჟრუანტელი უვლის, ჟრუანტელი სიხარულის და აღტაცების... და იცით, რატომ? *იმიტომ, რომ მოსჩანს გაელვარებული დაზგები და დაზგებთან სპეცტანსაცმელში მორთული მუშები.*⁴

გრიგოლი ისე იქცევა, როგორც კომუნისტურ „ახალ ადამიანს“ შეეფერის, მაგრამ ის თუ მიხვდით, ლუარას რატომ უყვარს შვილი და რატომ

¹ დ. კასრაძე, „ლიტერატურული პენიშვნები“, ჟურნ. „ჩვენი თაობა“, 1940, №9, გვ. 43-44.

² პ. ჩხიკვაძე, „სართულები“, 1934, გვ. 260-261.

³ იქვე, გვ. 270.

⁴ პ. ჩხიკვაძე, „სართულები“, 1934, გვ. 271.

ეხვეწება ქმარს, ავადმყოფ ბავშვს ნუ დატოვებო? ლუარა არისტოკრატიული ოჯახის შვილია და ჯერ კიდევ შეპყრობილია ქრისტიანული კაცთმოყვარეობის გრძნობით. ამ ქალის შერთვა შეცდომაა, რომელიც რატომღაც ბოლშევიკ გრიგოლ გიგაურს მოუვიდა. მაგრამ მარტო ეს უბედურება არ სჭირს გიგაურს. მისი ძმა ლევანი მავნებელთა წრეში აღმოჩნდა ჩათრეული. როცა ლევანი მოჰკლეს, გრიგოლი დასაფლავებაზე არ წავიდა.

– გრიშა!

– რა გინდა, ლუარა?

– წავიდეთ... მიცვალებულსაც ხომ პატრონობა სჭირდება, გრიშა!

– იმას სათანადოდ უპატრონებენ...

– საბრალო ლევანი! – აღმოხდა ისევ ლუარას გულიდან.

– ლუარა! არც ერთი ოხვრა და სამძიმარი...¹

ასეთი მტკიცე და კლდესავით ურყევი არიან კომუნისტური „ახალი ადამიანები“, მაგრამ რატომღაც ყველას ერთი შეცდომა მოსდის: ან უყვართ, ან ცოლად ირთავენ კლასობრივი მტრის ქალებს. იმ რომანებში, სადაც კომუნისტური „ახალი ადამიანია“ დახატული, არ არის ახსნილი, რით არის გამონეული ეს შეცდომა. აქ შეიძლებოდა ერთი ვარაუდი დაგვეშვა: როცა რევოლუცია მიმდინარეობდა, ბოლშევიკებს მოსწონდათ ტყავის ქურთუკში და სალდათურ ჩექმებში გამონყობილი მაუზერიანი დედაკაცები, რომელნიც ადამიანებს ისევე იოლად ხოცავდნენ, როგორც ბუზებს. რევოლუციის მერე, როცა ძალაუფლება ჩაიგდეს ხელში და გაბატონდნენ, გაპირუტყვეებული подругა-ები აღარ ეპიტნავენოდან და გული ნაზი, კდემამოსილი და ჰაეროვანი ასულეზისაკენ მიუწევდათ. ცხადია, ოფლისა და სისხლის სუნით აყროლებულ ქალთან ლოგინში კოტრიალს, იმ მანდილოსანთან ნებივრობა სჯობდა, ვისაც ნაირ-ნაირი ნელსაცხებლის სურნელი ასდიოდა. თან კლასობრივი მტრის ქალიშვილების ხელში ჩაგდება არც ისე ძნელი იყო. ისინი, შიშით გულგახეთქილნი, ოღონდ ცოცხალი გადავრჩეო, უსიტყვოდ მიჰყვებოდნენ გამარჯვებულ ბოლშევიკებს.

სექსუსმა პრაქტიკოს კომუნისტებს კლასობრივი შუღლი დაავინყა, მაგრამ თეორეტიკოსი ბოლშევიკები მაინც ებრძოდნენ სიყვარულის ნიადაგზე კლასობრივ შერიგებას. ალბათ ამიტომ შემუშავდა მოდელი – რევოლუციონერი ბოლშევიკი და კლასობრივი მტრის ქალი. მათი ურ-

¹ პ. ჩხიკვაძე, „სირთულები“, 1934, გვ. 198.

თიერთობა, როგორც წესი, მხატვრული ლიტერატურის გამობის საგანი იყო. თეორეტიკოსები აშინებდნენ პრაქტიკოსებს – კლასობრივი მტრის ქალი გადაგვაგვარებსო და იხატებოდა პერსონაჟები, მსგავსი სევასტი თალაკვაძის შექმნილი ბაიაშვილისა (რომანი „გადასასვლელი“). ნათავადარმა ცოლმა კომუნისტ ბაიაშვილს დააკარგინა ბოლშევიკის სახე. ამ ქალის წყალობით ბაიაშვილი ისე დაეცა, რომ, ჯერ ერთი, კომკავშირელ თინას არშიყობა დაუნყო და, მეორეც, რევოლუციური ჰქონდა ჯიბეში, მაგრამ კულაკის ვაჟს, ჭუჭყულა ეპიტავას ვერ ესროლა.

ხედავთ, სანამდე შეუძლია მიიყვანოს კომუნისტი ნათავადარ, ბურჟუაყოფილ ან კულაკის ქალს! ამ საშინელებას საბჭოური მწერლობა ვერ უძლებდა და თავგადადებული ებრძოდა სიყვარულს!

ბორის ჩხეიძის რომანში – „ფერო“ – მელაშა, აქტივისტი მუშა-ქალი ფიქრობს:

– მაგრამ სიყვარული? – ეკითხებოდა იგი თავისთავს. და ამაში იგი გულისხმობდა არა იმ სიყვარულს, რომელსაც გულისხმობდა ვოლკოვი, როდესაც ხედავდა ამხანაგებს (ორგანიზაციულად დარაზმული ამხანაგების სიყვარულს), არა, იგი გულისხმობდა ქალისა და კაცის სიყვარულს. მელაშა ჯერ მაინც არ ასულიყო იმ სიმალლეზე, რომ მას გაერჩია იგი და მოტყუვდა.¹

მელაშას შეეშალა: მას ეგონა, რომ ვოლკოვს იგი უყვარდა, როგორც ქალი. ვერ მიხვდა, რომ ვოლკოვს იგი უყვარდა, როგორც ორგანიზაციულად დარაზმული ამხანაგების ერთ-ერთი წევრი. ეს ქალის ჩამორჩენილობის ბრალი იყო. მელაშა კი, იმის მაგიერ, რომ ეს გაეგო, საპარიკმახეროში გაიქცა, თმები შეიკრიჭა, პომადა წაისვა, წარბები გამოიქნა. მალაზიაში პარფიუმერიული საგნებიც კი იყიდა. ეს რომ დაინახა პიონერმა შვილმა, კინალამ გაგიჟდა და დედას ეხვეწებოდა: – პირი დაიბანე, დედი, პირი დაიბანე, შენ ხომ ჩემი დედიკო ხარ, დედიკო?...²

მკითხველი რომ არ დაიბნეს, უნდა გაგახსენოთ ვოლკოვისა და მელაშას ძველი ურთიერთობა.

ვოლკოვი და მელაშა თავდაპირველად პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამდე შეხვდნენ ერთმანეთს ზესტაფონში. ვოლკოვი იყო ამ რაიონში არარეგალურად მომუშავე, მელაშამ მისი არც გვარი იცოდა და არც სახელი. იგი თვით არ ამხელდა და ამხანაგებმაც არ იცოდნენ ნამ-

¹ ბ. ჩხეიძე, „ფერო“, 1932, გვ. 251.

² იქვე, გვ. 254.

ბორის ჩხეიძე, იოსებ ნონეშვილი, იოსებ გაბაშვილი მესაზღვრეებთან
ადიგენის რაიონი, 24 დეკემბერი, 1950

დვილად. მელაშას ის შეუყვარდა მხოლოდ იმისათვის, რომ ის არარეგალურად მუშაობდა.¹

შეუყვარდა და შვილიც შეეძინა მისგან.

მერე ვოლკოვი ომში წაიყვანეს და იგი დაიკარგა. ვოლკოვი მხოლოდ თხუთმეტი წლის შემდეგ დაბრუნდა ზესტაფონში. მელაშამ იგი ვერ იცნო. ვოლკოვმა იცნო მელაშა, მაგრამ თავი არ გაახსენა, მას არც ყოფილი სიყვარული აინტერესებდა და არც შვილი. იგი ზესტაფონში ქარხანას აშენებდა და ეს იყო მთავარი. მოხდა ისე, რომ მელაშას მეორედაც შეუყვარდა ვოლკოვი. მაგრამ ვოლკოვმა მეორედაც დატოვა ქალი. მან ზესტაფონში ქარხნის მშენებლობა დაამთავრა და გაგზავნეს ახალ შენებაზე, სადღაც ავღანისტანის თუ სპარსეთის საზღვარზე.² აი, მაშინ იყო, რომ დაბნეულმა მელაშამ იკითხა – მაგრამ სიყვარული? – და საპარკიმახეროშიც შეიარა კოსმეტიკისათვის, რამაც პიონერი შვილის გულისტკივილი გამოიწვია.

¹ ბ. ჩხეიძე, „ფერო“, 1932, გვ. 164.

² იქვე, გვ. 251.

მაგრამ ამჯერად „ფერო“ მხოლოდ სიყვარულისადმი დამოკიდებულების საჩვენებლად არ გამიხსენებია. „ფეროც“ გვაცნობს კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ კიდევ ერთ ნიშან-თვისებას. **კომუნისტურ „ახალ ადამიანს“ არც ღვიძლი ერი უყვარს. მისთვის სულერთია, ვინ იქნება იგი ეროვნებით.**

„ფეროს“ პროტაგონისტი ლუკა ვოლკოვი ქართული ლავრენტი მგელაძეა, მაგრამ ამას არც ნამდვილი სახელისა და გვარის დაკარგვა აწუხებს და არც ეროვნების.

იგი კმაყოფილი იყო, რომ მას ერქვა ლუკა ვოლკოვი და არა ლავრენტი მგელაძე. ბოლოს და ბოლოს, სულ ერთი იყო მისთვის, პირადად ვინც უნდა ყოფილიყო, რუსი თუ ბური, ქართველი თუ ესკიმოსი. მას ჰქონდა ცხოვრებისათვის საჭირო პირობები, იგი იყო პროლეტარი, პარტიზანი, მშენებელი, შრომობდა და სწავლობდა და ესმოდა ცხოვრება როგორც ბრძოლა, დაპყრობა ბუნებისა, მისი მოყვანა წყობაში და შრომაში.¹

ამიტომ სძულდა მას სიტყვა „პატრიოტი“. როცა ერთხელ ეს სიტყვა მისი მისამართით ითქვა, ვოლკოვს დაავინწყდა ყველაფერი და ყურებში უტრიალებდა მხოლოდ სიტყვა „პატრიოტი“, რომელიც მას სძაგდა და ეშინოდა კიდევაც, თუკი მას ეროვნული თვალსაზრისით მიაწერდნენ ამ თვისებას. *სული შეეხუთა. ენა დაება და მოჰყვა სლოკინს, აკანკალდა...²*

ახლა კომუნისტური „ახალი ადამიანის“ უკვე ჩამოთვლილ ნიშან-თვისებებს დავუმატოთ ისიც, რაც მიხეილ ჯავახიშვილმა აგვიწერა „დამპატიჟეში“ და მივიღებთ სრულ პორტრეტს.

ერთ დღეს შრომით ნელში ოთხად მოკეცილ მებაღე თევდორეს ვილაც ოქროპირი, მეტსახელად დამპატიჟე ჩაუსახლეს. კაცისშვილმა არ იცის, საიდან მოვიდა და ვინ არის ეს დამპატიჟე. არც ხნავს, არც თესავს, არც მკის, ხელსაც არ ანძრევს, სულ ჩრდილშია წამოწოლილი, მაგრამ არხეინად კი ცხოვრობს. ქეიფობს, ერთობა, დროს ატარებს, დილიდან საღამომდე ვარხალალოს გაჰკივის.

თევდორეს ამუშავებენ, ცხრაპირ ტყავს აძრობენ გადასახადებით, დაჭერთა და გადასახლებით ემუქრებიან. მოცვივდებიან, თევდორეს სუფრას გააშლევინებენ და სანამ ძირფესვიანად არ გამოხრავენ, არ მიდიან. დამპატიჟეს კი არავინ აწუხებს და არავინ ემუქრება. ის თევ-

¹ ბ. ჩხეიძე, „ფერო“, 1932, გვ. 248.

² იქვე, გვ. 114.

დორეს აზის კისერზე და სისხლს წოვს. ბოლოს დამპატიჟე თევდორეს ბაბაღესაც შეირთავს და ბერიკაცის სამუდამო მყვლეფელი გახდება.

ოთხფეხს ტკიპა შეუჩნდება, ფუტკარს წინწკალი ჩაუჯდება, ხეს ხავსი და ფითრი მოეკიდება, კლდესაც კი ფათალო ჩაექსოვება და ასე სცხოვრობენ სხვისი წვენი. ნეტა ადამიანიც ასე ხომ არ არის მონყობილი?

ფიქრობს თევდორე და დღემდისაც ვერ გადაუჭრია.

ის, რაც თევდორემ ვერ გაარკვია, ჩვენთვის ნათელი და ცხადია. **სწორედ კომუნისტური „ახალი ადამიანი“ ის ტკიპა, წინწკალი, ხავსი, ფითრი და ფათალო, რომელიც პატიოსანი მუშაკაცის ნაშრომ-ნაოფლართი იკვებება და სისხლით რწყულდება.**

ასე შეიქმნა კომუნისტური „ახალი ადამიანი“ სოციალისტურ ეპოქაში.

რა თქმა უნდა, მაშინაც ნამდვილი მწერლობა წერდა ნამდვილ ადამიანებზე, მაგრამ გაბატონებული იდეოლოგია მათ უღმობლად ებრძოდა. უწოდებდა მტერს, ნაკაცარების, ზედმეტი და ყოფილი ადამიანების მომღერალს.

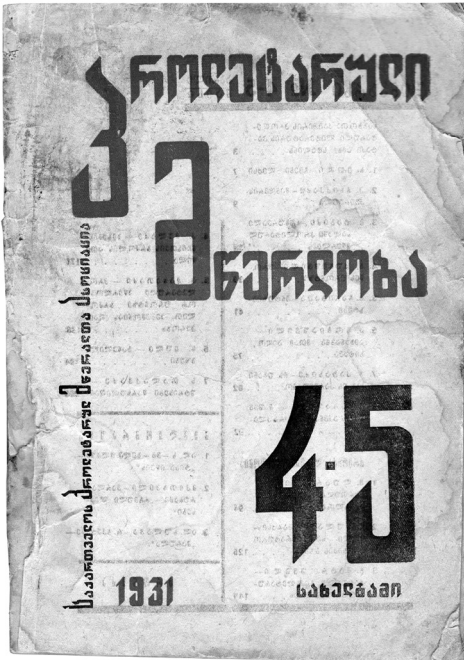
ამ ბრძოლას სრულიად კონკრეტული მიზანი ჰქონდა. იგი ასე გამოთქვა პარტიულმა მუშაკმა და პუბლიცისტმა გრიგოლ მუშიშვილმა: *პროლეტარული მწერლობა მუშათა კლასის მომავალი ლიტერატურაა, რომელიც უნდა გაბატონდეს სავსებით და მთლიანად.*¹

პროლეტარული მწერლობის გაბატონება კი ნიშნავდა ლიტერატურასა და ცხოვრებაში იმ „ახალი ადამიანის“ პარპაშს, რომელიც ზემოთ დავახასიათეთ.

ეს განადგურებით ემუქრებოდა ჰუმანიზმს, ყოველგვარ ადამიანურს. თვით ცნებები – „ზედმეტი ადამიანი“, „ყოფილი ადამიანი“ – ანტიჰუმანისტური იყო. ამას ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში ებრძოდნენ რუსი მწერლები, რადგან ცნებები – „ზედმეტი ადამიანი“, „ყოფილი ადამიანი“ გასული ასწლეულის რუსულ ლიტერატურაში გაჩნდა და კომუნისტმა იდეოლოგებმა იქიდან ისესხეს. კომუნისტებს დაავინყდათ ის მძაფრი პროტესტი, რომელსაც ობლომოვი გამოთქვამდა პენკინთან საუბარში (ივ. გონჩაროვი – „ობლომოვი“).

– *გამოსახე ქურდი, დაცემული დედაკაცი, მტკნარი სულელი და იქვე ადამიანიც არ დაგავინყდეს. ადამიანურობა სადღა არის? თქვენ მხოლოდ თავით გინდათ წეროთ! – თითქმის სისინებდა ობლომოვი.*

¹ გ. მუშიშვილი, „პროლეტარული მწერლობის დასაცავად“, ჟურნ. „მნათობი“, 1928, №8-9, გვ. 169.

ჟურნალის
„პარლემენტარული მხერლობა“ ყდა

თქვენ ფიქრობთ, რომ აზრისათვის გული არ არის საჭირო, არა, აზრი სიყვარულით ნაყოფიერდება. გაუნოდეთ ხელი დაცემულ ადამიანს, რომ წამოაყენოთ იგი, ანდა მწარედ იგლოვეთ ის, თუ იღუპება, მაგრამ ნუ გაამასხარავებთ. გიყვარდეთ იგი, გახსოვდეთ მასში თავისთავი და მოეპყარით მას, როგორც საკუთარ თავს, – მაშინ წავიკითხავ თქვენ წიგნებს, მაშინ დავხრი თქვენს წინაშე თავს... – თქვა მან და ისევ დანვა წყნარად დივანზე. – ხატავენ ისინი ქურდს, დაცემულ დედაკაცს, – ამბობდა იგი, – ადამიანი კი ავიწყდებათ, ანდა არა აქვთ მისი გამოსახვის უნარი. რა ხელოვნებაა აქ, როგორი პოეტური საღებავები იპოვნეთ თქვენ? ამხილეთ გარყვნილება, ჭუჭყი, მხოლოდ, გეთაყვა, პოეზიის პრეტენზია ნუ გექნებათ.

– რაო, რას გვიბრძანებთ, ბუნება გამოვსახოთ: ვარდები, ბუღბუღები თუ სუსხიანი დილა, მაშინ, როცა დულს, მოძრაობს ყველაფერი ირგვლივ? ჩვენ გვჭირდება მხოლოდ შიშველი ფიზიოლოგია საზოგადოებისა; არ გვცალია ჩვენ ახლა სიმღერებისათვის...

– ადამიანი, ადამიანი მოგვეცით! – ამბობდა ობლომოვი, – გიყვარდეთ იგი...

– გიყვარდეს მევახშე, ფარისეველი, მპარავი და გონებაჩლუნგი მოხე-

ლე – გესმით, რას ამბობთ? როგორ გეტყობათ, რომ ლიტერატურულ საქმიანობას არ ეწევი! – ცხარობდა პენკინი. – არა, ისინი უნდა დაისაჯონ. უნდა გავაძევოთ საზოგადოებიდან, მოვკვეთოთ მოქალაქეთა წრეს...

– მოკვეთოთ მოქალაქეთა წრეს! – შთაგონებული ალაპარაკდა უცბათ ობლომოვი და წინ დაუდგა პენკინს. – ეს ნიშნავს დაივინყო, რომ ამ უვარგის ჭურჭელში არის უზენაესი საწყისი, რომ იგი წამხდარი კაცია, მაგრამ მაინც ადამიანია, ე. ი. ხართ თქვენ თვითონ. უნდა გააძევოთ! მაგრამ როგორ განდევნით კაცობრიობის წრიდან, ბუნების წილიდან, ღმრთის გულმონყალებიდან? – თითქმის ყვიროდა იგი და თვალები უელავდა.

საბჭოურმა მწერლობამ დაივინცა ეს ჰუმანიზმი, რომელსაც ასე ცხარედ იცავდა ობლომოვი და პენკინების ანტიადამიანურ გზას გაჰყვა. შედეგიც სათანადო და შესაფერისი მიიღო. საბჭოურ საზოგადოებას დაეპატრონა და ბატონად გაუხდა ქურდი, მექრთამე, კომბინატორი, მფლანგველი, სახელმწიფო ხაზინის მძარცველი, მაქინატორი, გამომძალველი და სხვა ნაირ-ნაირი ჯურის ავაზაკი, ანუ ის „ახალი ადამიანი“, რომელიც სოციალისტურმა სინამდვილემ ჩამოაყალიბა. ამ მდგომარეობამ თავზარი დასცა მწერლობას. ეს კონკრეტულადაც აისახა ლიტერატურაში: ნოდარ წულეისკირის პროტაგონისტი გუგუ კალანდარია („თუთარჩელა“) შეიშალა, როცა საკალანდარიოს სინამდვილე გააცნობიერა. ქვეყანას გაეთიშა, ჩაიკეტა და, სხვათა დანაშაულის მოსანანიებლად ქედზე ბორკილი დაიდო.

ნ. წულეისკირის საკალანდარიო კი საბჭოთა საქართველოა, ისევე, როგორც ფოლკნერის იოკნაპატოფა აშშ-ია, ხოლო მარკესის მაკონდო – კოლუმბია.

50-იანი წლებიდან მწერლობამ ზნეობრივი პრინციპების გადასინჯვა დაიწყო. უფრო სწორედ, ქრისტიანული ზნეობრივი იდეალისაკენ მიბრუნდა.

ნოდარ დუმბაძის მოთხრობაში „კუკარაჩა“ უბნის ინსპექტორი, მილიციელი თუშურაშვილი სახარებას კითხულობს. ყველაფერი შეიძლება წარმოიდგინოს კაცმა, მაგრამ მილიციელი და სახარება ერთად, ყოვლად შეუძლებელია. გარნა ეს მწერლის ოცნებაა ქრისტიანულ კაცთმოყვარეობაზე, რომელსაც იგი სოციალისტურ სინამდვილეში ვეღარ ხედავს. ქრისტიანულია „დათა თუთაშხიას“ ზნეობრივი დასკვნაც. „არა ჰკლათ კაცი ესე და აჰა, ნიჭი თქვენ, გარდაქცევისათვის სიკეთედ ბოროტებისა“.

ეს მიბრუნება ქრისტიანული ზნეობრივობისაკენ იმის მაუწყებელი იყო, რომ დრომ და ჰუმანიზმმა სასტიკად დაამარცხა კომუნისტური „ახალი ადამიანი“ და მისი კლასობრივი იდეალი.

ამასთან ერთად გამოავლინა ის დიდი სულიერი კრიზისი, რომელიც ფლობს საბჭოურ საზოგადოებას. ქრისტიანობისაკენ მიბრუნება ორ რამეს ნიშნავს: პირველი ის, რომ, ზნეობრივი თვალსაზრისით, კომუნისტური იდეალი დამარცხდა ქრისტიანულ იდეალთან ბრძოლაში, ე. ი. ძველმა აჯობა ახალს. მეორეც ის, რომ დაიხურა ჰორიზონტი და არ ჩანს კომუნისტური საზოგადოების ახალი ეთიკური იდეალი. თუ კომუნისტური საზოგადოება ვერ შექმნიდა ახალ ზნეობრივ იდეალს, მაშინ რალა საჭირო იყო ზღვა სისხლი, რომელიც ვითომდა კაცობრიობის განახლებისათვის დაიღვარა? ასე მოექცა საბჭოელი ხალხი ჩიხში. მან ამ ზნეობრივი კრიზისისაგან უნდა იხსნას თავი. მაგრამ იგი ამას მარტო ვერ გააკეთებს. ეს უნდა მოხდეს მთელ კაცობრიობასთან ერთად, დამარცხებული კომუნისტური ზნეობრივი იდეალის უარყოფით.

აღბათ კაცობრიობის აზროვნება უახლოეს მომავალში შექმნის იმ ზნეობრივ იდეალს, რომელსაც მჭიდრო კავშირი ექნება წარსულის ეთიკასთანაც და თანამედროვე კოსმოსურ ეპოქასაც სრულად შეესაბამება. ამის გარანტია ის არის, რომ კაცობრიობა არასოდეს უკან არ იხევს. იგი მხოლოდ წინ მიდის.

II

სამშობლო

ყველა დამონებული ერის მწერლობაში არსებობს თემა – უაზროდ სხვისთვის დაღვრილი სისხლი. ცხადია, არის იგი ქართულ ლიტერატურაშიც. თუ არ ვცდები, პირველად ილია ჭავჭავაძემ დაიჩივლა:

*ვსთქვი, თუ, ვისთვის შენ კისკასობ, ვისთვის იჩენ სიმარდესა?
შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღუპველს ოსმალეთსა?
შენს სიმარდეს, სიჩაუქეს ქართლი შენი არ დაჰყურებს,
მეფე შენი თავის ქებით ჭაბუკს გულს არ გიხალისებს!..
(„იანიჩარი“)*

მკვლევრები ამბობენ, რომ თავდაპირველად ამ ლექსში ოსმალეთის მაგიერ პეტერბურგი ყოფილა და სათაურადაც სხვა სახელი რქმევია, მაგრამ ცენზურას აუკრძალავს. ასე იყო თუ არა, ამას არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, ისედაც ნათელია, რომ ლექსში რუსეთი იგულისხმება და არა ოსმალეთი. ამის საბუთად კმარა თუნდაც ის, რომ ლექსში ანმყო დროა წარმოდგენილი: *შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღუპველს ოსმალეთსა?* ყველასათვის ზედმინვენით ცნობილია, რომ, როცა ეს ლექსი იწერებოდა, მაშინ ქართველი რუსეთს ამშვენებდა და არა ოსმალეთს.

ილიას მიერ დასმულმა პრობლემამ ფართო გამოძახილი ჰპოვა ქართულ მწერლობაში. ყველას კარგად გახსოვთ უიარაღოს (კონდრატე თათარაშვილის) „მამელუკი“. ალბათ არ არსებობს ქართველი ბავშვი, ვისაც ეს მოთხრობა ნაკითხული არ ჰქონდეს. ყოველი ჩვენთაგანის ცნობიერებაში სამუდამოდ ჩაჭედებულია „მამელუკში“ აღწერილი ტრაგიკული ამბავი იმ ქართველთა, ვინც ბედუკულმართობის გამო სხვისთვის ღვრიდა სისხლს.

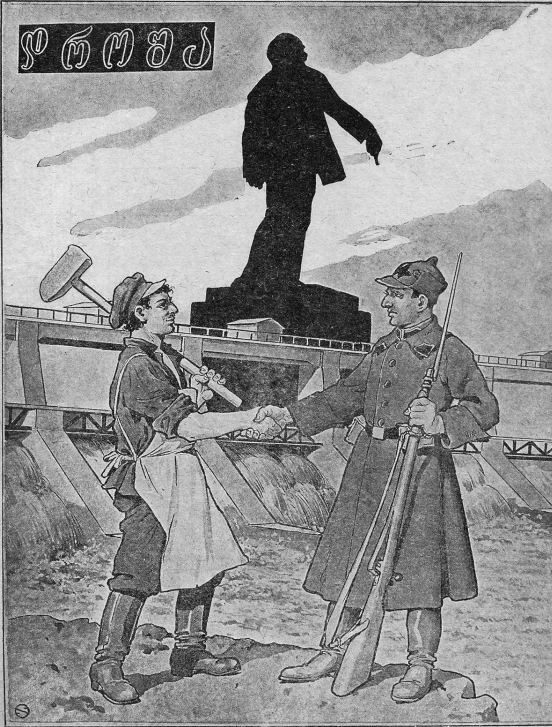
ქართული მწერლობისათვის ყოველთვის მტკივნეული და მწვავე იყო ალტერნატივა, რისთვის გაეწირა ქართველს თავი – საკუთარი სამშობლოს დასაცავად თუ საქართველოს დამპყრობთა და დამმონებელთა პოლიტიკურ-სამხედრო გეგმების განსახორციელებლად?

ამ მხრივ გამონაკლისს არც 20-იანი და 30-იანი წლების ლიტერატურა წარმოადგენდა.

„არსენა მარაბდელშიც“ სვამს ამ პრობლემას მიხეილ ჯავახიშვილი.

არსენა და მისი რაზმელები ახალციხეში არიან. მიმდინარეობს რუსეთ-თურქეთის ომი. რუსის ჯარი ახალციხეს უტევს და სადაც არის

ფ რ მ შ კ

1921—1929

ჟურნალის „დროშა“
ყდა
1929, №4

ნამგალა მთვარე მესხეთის მიზგითიდან ჩამოვარდება და რუსული ჯვარი აღიმართება. გააფთრებული ხოცვა-ჟლეტა ახალციხის ქუჩებში, მოედნებსა და ეზოებში.

არსენა უძრავად იდგა კიბის თავზე. მისიანებიც კიბეზე გახვევებულნიყვნენ. მარაბდელი ფერწასული იყო. ერთი წარბი მძლავრად უხტოდა და თვითონაც შეუმჩნევლად თრთოდა. მისი ხელი უნებურად აწვალეებდა ხანჯალს და ვილაც უჩინარი ეზოსაკენ ეწეოდა, რამდენჯერმე ფეხიც შეინაცვლა, მაგრამ თავი შეილაგმა და ალაგიდან არ დაიძრა. „ვის მივეხმარო? რად? რისთვის? – ჰფიქრობდა თავისთვის. – აქეთ ოსმალები და მუსლიმანი ქართველები არიან, იქით კი – რუსეთი და ქართველები. ჩვენ რალა შუაში ვართ? ესენი ერბოზე გვხრაკავენ, ისინი კი ზეთზე. ორთავ შავ ჭირს ნაულია. ეს ქართველები კი – ქრისტიანებიც და მუსლიმანებიც – ან ღმერთმა გაატუტუცა, ან რუსები და თათრები ძალით აჟლეტინებენ ერთმანეთს.

სანამ არსენა ახალციხეში გამართულ საგრობას ეროვნული თვალსაზრისით უყურებდა, ვერ გადანყვიტა, ჩარეულიყო თუ არა ბრძოლაში, ვისი მხარე დაეჭირა, ოსმალებისა თუ რუსების. როცა ომს კლასობრივი კუთხით შეხედა, მაშინ ჩარევა დაასკვნა და გადაეშვა კიდეც სისხლიან ქარცეცხლში.

მათ (არსენას რაზმელებს – ა. ბ.) ეს ახალი სამშობლოც რომ დაჰკარგოდათ, მაშინ უკლებლივ ყველაფერი დაეკარგებოდათ და მათთან ერთად არსენაც დაჰკარგავდა ყველაფერს – ძმადნაფიცებსაც, ცოლ-შვილსაც, თავისუფლებასაც და იმ დიდ საქმესაც, რომელმაც მარაბდიდან მოიტაცა ის და მხეცივით თუ ჭირიანივით შეაგდო ტყეში. აქაც შემოალაჯებენ მაიორები და ზაალები, გიგოლები და კუჭატნელები. შემოიჭრებიან და თან შემოათრევენ იქაურ უღელსა და მათრახს, ბატონყმობასა და მონობას.

კარგად ვხედავთ, რომ უმთავრეს და ძირითად დასკვნას – არც ოსმალო და არც რუსი – მწერალი არ აკეთებს. ალტერნატივა ალტერნატივადვე რჩება.

ასეა დემნა შენგელაიას „ბაშკადიკლარშიც“. კითხვა – ვინ არის მართალი, რუსეთის არმიის გენერალი ილია ორბელიანი თუ თურქეთის ჯარის ასკერი ჭყონია? – უპასუხოდ რჩება.

ქართულ მწერლობას გაუჭირდა უთუო და უთუმცაო დასკვნის გამოტანა, მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული გადაგვარების პრობლემას მტანჯველად განიცდისა და აწამებს. თუ ადრე „ნუ გაათარდების“ ვედრება ისმოდა, ახლა „ნუ გარუსდების“ მუდარა ქვითინებს.

მიხ. ჯავახიშვილის პეტრე შევარდნიძე-სოკოლოვის თავგადასავალი („გივი შადური“) ნათლად გვიხატავს – რა მძიმეა ადამიანი-ლამურას ხვედრი. აღარც თავგებს უნდათ იგი და აღარც ჩიტებს. შევარდნიძემ ქართველობა დაკარგა, მაგრამ ვერც რუსად იქცა. მისი სოკოლოვობა არ იწამეს.

მე ჩემი გზა დავლიე-მეთქი. აღარც მიზანი ამქვეყნად, არც ხალისი, არც მემკვიდრე, არც სიყვარული, არც სიძულვილი, ან უნარი სიხარულისა – თუნდაც დიდი ვარამისა და გოდებისა – არაფერი, აღარაფერი! ძალღურ სიცოცხლეს უშნოდ დავათრევე და თვითონ სიცოცხლევც ჭირიან მძორივით თოკით მიმათრევეს – მოთქვამს სოკოლოვად გარდაქმნილი შევარდნიძე.

კიდევე უფრო უბედურად ასრულებს სიცოცხლეს გარუხებული, ბონდარჩუკად გადაქცეული, ქართული ბარამანდია (დემნა შენგელაია – „გურამ ბარამანდია“).

დემნა შენგელაია
1941–1945

არ გავჩუმდები, არ გავჩუმდები და არა!.. ბონდარჩუკ!.. ბონდარ. გესმის, შე ჯოჯოხეთის მაშხალავ, შე ჯალათო, შენა!.. შენი სახელით გლებები ბავშვებს აჩუმებენ!.. შე საფრთხობელავ, შენა!.. და მე გავჩუმდე!.. ბონდარჩუკ!.. ბონდარ!.. პოინტერ!.. განა ეს კაცის სახელია!.. შენ შენი სახელიც კი დაჰკარგე ბრწყინვალე ერისთავთ შთამომავლო, თავადო ბარამანდიავ!.. ბონდარ!.. პოინტერ!.. ძაღლო!.. ძაღლო!..¹

გესლიანად დასცინის გადაგვარებულ ქართველს ცოლი ოქსანა ზნამენსკაია. ხოლო თავად გურამ ბარამანდია-ბონდარჩუკი არყით გამოთაყვანებული პორუჩიკს შესტირის და შესჩივის:

– რა ვქნა მე ახლა, ჟერდუშკა, რა ვქნა მე ახლა... გამიგონეთ... იქ კავკასიის მთებს გადაღმა ჩემი სამშობლოა, მუდამ მწვანე, მუდამ მშვენიერი, ღვინო იღვრება სანნეხლებიდან, მთვრალი დიონისო ჭიხვინობს და რქებს ურტყამს ქვევრებს. სდულს მაჭარი და ცხოვრობს იქ ხალხი პურადი, გულადი... მე არ მინდა ვიყო ბონდარჩუკი... ჩემი ცოლის არ იყოს, მე ხომ მეკასრე არ ვარ... მართალია ჩემი ცოლი... მე ძაღლის სახელი დამარქვეს... მე თავადი ბარამანდია ვარ, ბაგრატ დიდის ერისთავის ბარამან ქველის შთამომავალი და რა მინდა მე ციმბირში...

¹ „მნათობის“ აღმანახი „დარიალი“, №1, 1925, გვ. 132.

რა მინდა მე ციმბირში?.. – დაიძახა მან, გულში მუშტი დაირტყა და ტირილი დაიწყო. სტიროდა შტაბს-კაპიტანი ბონდარჩუკი, რომლის სახელი თავზარს სცემდა პარტიზანულ რევოლუციონურ რაზმებს თავისი არაადამიანური სისასტიკით. მერე თავი ასწია, გული გაიღელა, გულზე დაკიდებული შანა ამოიღო და პორუჩიკს აჩვენა: – ეს მე მორდუმ მაჩუქა და მითხრა: სანამ გულზე გეკიდოს, არაფერი გვენოს, იარე ღვთით! რათ მინდა მე ასეთი სიარული! ჟერდუშკა! მე მინა მეძახის, ჟერდუშკა, მე მინდა გავცურო ჩემ სამშობლოში, მაგრამ რელმაა და ქარიშხალი... რა ვქნა ახლა, რა ვქნა...¹

ასე მწვავედ და მტკივნეულად მსჯელობდა გარუსებისა და უსამშობლობის პრობლემაზე 20-იან და 30-იან წლებში ჩვენი მწერლობა. მერე თანდათანობით მიიჩქმალა იგი და დაიკარგა. დღეს ამ საკითხის გარშემო ჩამიჩუმიც არ ისმის... ეს იმიტომ არ მომხდარა, რომ პრობლემა მოგვარდა და მასზე ლაპარაკი საჭირო აღარ არის. არა! მწერლობა გაჩუმიდა, რადგან აუკრძალეს ამაზე ფიქრი, მსჯელობა და საუბარი.

რაკი გარუსებისა და უსამშობლობის საკითხზე საუბარი ქართველის ეროვნულ შეგნებას აღვიძებდა, რუსეთის ხელისუფლება ყოველთვის ებრძოდა მას. სხვადასხვა დროს სხვადასხვა საშუალებით მიმდინარეობდა ეს ბრძოლა. 20-იან წლებში ლიტერატურული პოლემიკით ცდილობდნენ მის მოსპობას. ამ საქმეში კომპარტია ოსტატურად იყენებდა პროლეტარულ მწერლობას. პროლეტმწერლებს კომპარტია ავალებდა გაელაშქრათ ეროვნული პრობლემის წინააღმდეგ, უარეყოთ იგი, დაეცინათ მისთვის. რაკი პროლეტმწერლობას საკუთარი კონცეფცია არ ჰქონდა და თუთიყუშივით იმეორებდა კომპარტიის დირექტივებს, ბუნებრივია, რომ თავგანწირვით შეერკინა ეროვნულს.

*სანამდე ელავს გაბასრული ხმალი კომუნის,
მე ჩემს სამშობლოს ქვეყანაზე ყველგან ვიშოვი.²*

.

*კმარა სიმშვიდე, მენატრება ვიყო ჩინელი,
რომ ყვითელ ძმებთან ძველებურად ხმალით ვიარო,
ვერ მიმიხვდები, როგორ მინდა ის საშინელი*

¹ ჟურნ. „მნათობის“ აღმანახი „დარიალი“, №1, 1925, გვ. 138. ამ აღმანახს იმიტომ ვუთითებ, რომ მერე მწერალს ძალდატანებით ამ მოთხრობის კონცეფციაც შეაცვლევინეს და რამდენიმე სხვადასხვა ნოველად დააშლევინეს.

² კ. ლორთქიფანიძე, „ღიმილი“ (ლექსების კრებული), 1927, გვ. 26.

აღმოსავლური ხალხის ბედი გავიზიარო.
სიბრაზე მახრჩობს, რომ არა ვარ ეხლა ჩინელი!¹

აღბათ კ. ლორთქიფანიძის ჩინელობის ნატვრამ ათქმევინა გალაკ-
ტიონს ირონიული ლექსი:

ჩემი ეზო და სახლ-კარი.
რიონი და ჩემი მტკვარი,
არ მიყვარდეს?
მაშინ – რისთვის?
თავს ვიკლავდე
ჩინეთისთვის?
არ ვეტროფოდე საქართველოს,
მის დიდებულ მთას და მდელს,
ვით ვუშველი სხვის ქვეყანას,
თუ არ ვთოხნე ჩემი ყანა.²

მაგრამ ასეთი ირონია პროლეტმწერლებს ვერ აფრთხობდა, რაკი
უნყოდნენ, რომ დამცველად უკან Красная Армия და Красный флот-ი
ედგათ. ფრიდონ ნაროუშვილი უშვერი სიტყვებით ილანძღებოდა:

კიდევ მემჩნანი... „ქართული ქალი“,
შავ-თმა ხუჭუჭა, ქართველოსანი.
„ქართული“ მინის, როგორც ნუნკალი
დინგით მთხრელი და მისი მგოსანი.
მაშინ, როდესაც ინტერნაციონალს
ფართოდ გაუღეს „ერებმა“ კარი,
მე აღარ ვიცი, თუ სად თავდება...
და სად იწყება „სომხური მტკვარი“.
მოსპო საზღვარი „ტეტია“ გლახმაც,
გლახმაც გადაჭრა მიწის პრობლემა,
მაგრამ პროფესორს ანუხებს ეხლაც,
მიწნა სომხებთან სად იმყოფება.
თვით პროფესორი ჯავახიშვილი,
და სხვა მრავალი ჯურის „ისტები“,

¹ კ. ლორთქიფანიძე, „პირველის შემდეგ“ (ლექსების კრებული), გვ. 35.

² ნ. აგიაშვილი, „ჭაბუკები დარჩნენ მარად“, 1980, გვ. 264.

I რიგში: ფრიდონ ნაროუშვილი, ალექსანდრე სულავე, ალიო მირცხულავა, ირაკლი აბაშიძე, კალე ბობოხიძე; II რიგში: ნიკა აგიაშვილი, გიორგი კაჭახიძე, ვალერიან ლუარსაბიძე

გაზეთის „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქცია, თბილისი, 1929

ფოტო: ლ. კატლოვ

კაციჭამია კოტეტიშვილი –
 პლეადა ნუნკალ შოვინისტების.¹

რა თქმა უნდა, ეს არ იყო ლიტერატურული პაექრობა, კამათი არ-გუმენტებით. ეს იყო მუქარა, დაშინება. ცხადი გახდა, თუ მწერლობა გააგრძელებდა ფიქრს, ლაპარაკს ეროვნულ პრობლემაზე, არ დაკმა-ყოფილდებოდნენ ლანძღვა-გინებით. მიმართავდნენ რეპრესიის, დას-ჯის უფრო მკაცრ ფორმებს, ფიზიკური განადგურების ჩათვლით. ასეც მოხდა. ამიტომ მწერლობამ შეწყვიტა ყოველგვარი საუბარი ეროვნულ საკითხზე. მაგრამ სრული დუმით სამშობლოს ცნების განსაზღვრა არ მოხერხდებოდა. საერთოდ სამშობლოს უარყოფა კომუნისტებს არ სურდათ. მაშინ რუსეთის უარყოფაც მოხდებოდა. საქმე სხვაგვარად გახლდათ: კომუნისტების მიზანი იყო, რომ ქართველებს უარეყოთ სა-ქართველო, როგორც სამშობლო, სომხებს – სომხეთი, აზერბაიჯანე-

¹ ფ. ნაროუშვილი, „პოლიტიკური პოეტის დეკლარაცია“, 1931, გვ. 27.

ლებს – აზერბაიჯანი და ასე შემდეგ და ასე შემდეგ. მაგრამ ეს უსამშობლო ხალხები სადღაც ხომ ცხოვრობდნენ? აი, იმ ტერიტორიას, იმ სივრცეს, სადაც ეს უსამშობლო ხალხები ცხოვრობდნენ, რა ერქვა? კომპარტიისაგან მწერლობამ მკაფიო პასუხი მიიღო: ამ ტერიტორიას, ამ სივრცეს, სსრკ (ანუ უფრო სწორად რუსეთის იმპერია) ჰქვია და სამშობლოც ეს არის. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი თუ რომელიმე სხვა ქვეყანა მხოლოდ მცირედი ნაწილია სსრკ-ისა. ამიტომ ამ მცირედს კი არ ვთვლით სამშობლოდ, არამედ – მთლიანად, მთელ სსრკ-ს (ანუ რუსეთის იმპერიას).

როგორც კი სამშობლოს ცნება ესოდენ გაფართოვდა და მთელი სსრკ მოიცვა, მწერლობაში გაჩნდა ახალი შეგნება.

კარლო კალაძის ლექსში „გიორგი“ აღწერილია ქართველი ჯარისკაცის სიკვდილი მანჯურიაში. იგი ამბობს:

*მე, გიორგი ლომთათიძე,
ჩემ გურიას აქვიცავდი.¹*

უფრო მოგვიანებით ირაკლი აბაშიძე იმღერებს:²

*მე, ქართველი ბუხაიძე,
ბალყარეთის მთებში ვნევარ...³*

ეს შეგნება სრულიად საწინააღმდეგოა ილიას ტკივილისა – „შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამლუპველს ოსმალეთსა“ (წაიკითხე – რუსეთსა). აქ კავშირი წყდება ქართულ კლასიკურ და თანამედროვე მწერლობას შორის. ამ კავშირის განყვეტა კი ჩვენი ეროვნული ცნობიერების რღვევას იწვევდა. ამ რღვევის სურათი ლიტერატურაშიც აისახა:

– *სამშობლოო, რომ მეუბნები, რომელი სამშობლოა ეს, თუ კაცი ხარ? გამიგონია, ჩვენი სამშობლო ერთ დროს გვარიანი დიდი ყოფილა. ეგერ, ჰე, შუა სათათრეში გადიოდა საზღვარი, ტრაპიზონიც კი ჩვენი იყო თურმე. შემდეგ ეს ვრცელი სამშობლო დაპატარავებულა, დაპატარავებულა და ბოლოს თურმე საქმე იქამდე მისულა, რომ სამშობლოს მხოლოდ სადადიანოს ვეძახდით. ბაბუაჩემი თურმე იმერეთის მეფეს აგერ ბაბუას ხიდთან ებრძოდა. შემდეგ, შენ კარგად გეცოდინება ეს, ჩვენი სამშობლოს საზღვრები უსაზღვროდ გაფართოვდა და ახლა სად იწყება*

¹ ჟურნ. „მნათობი“, 1938, №6, გვ. 45–47.

² წინადადება და ციტატი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

³ ირ. აბაშიძე, „კაპიტანი ბუხაიძე“ – რჩეული, 1969, გვ. 171.

ბესარიონ ჟღენტი, ნიკოლაი ტიხონოვ, ნიკოლაი პოდგორნი, ვასილ მჟავანაძე, იარვიდ პელშე, ირაკლი აბაშიძე, მიხაილ სუსლოვ, ლეონიდ ბრეჟნევი რუსთაველის ძეგლის გახსნაზე
 მოსკოვი, 24 ოქტომბერი, 1966

ჩვენი სამშობლო და სათ თავდება, კაცმა არ იცის. რომელია ახლა ჩემი სამშობლო, ეს პატარა საკალანდარიო, მთელი საქართველო თუ მთელი საბჭოთა კავშირი? შენ მეტყვი, რომ ჩვენი სამშობლოა მთელი საბჭოთა კავშირი პოლშის საზღვრებიდან ეგერ, ჰე, იაპონიამდეო. შეიძლება ჩვენი სამშობლო ხვალ მთელი ევროპა იყოს, ან ისე დაპატარავდეს, კვლავ სადადიანოს დავუძახოთ სამშობლო, აი, რატომ არ მჯერა, ბიძი, მე თქვენი (კომუნისტების – ა. ბ.). თქვენ დღეს ერთს ამბობთ, ხვალ – მეორეს. მეტიც, ერთს ამბობთ, მეორეს აკეთებთ და მესამე გამოდის.

ასეა დარღვეული ნოდარ წულეისკირის „თუთარჩელას“ პროტაგონისტის გუჩა კალანდარიას ეროვნული ცნობიერება. ამ დღეში მარტო გუჩა კალანდარია არ არის. ამ დღეშია მთელი ქართველი ხალხი.

ერთხელ ნოდარ დუმბაძემ მოინდომა სამშობლოს განსაზღვრა და ვერ მოახერხა. იმის თქმა, რომ მთელი სსრკ-ია ჩვენი სამშობლო, არ უნდოდა, ხოლო საქართველოა ჩვენი სამშობლო, ამის განცხადება ვერ გაბედა. ამიტომ უსაშველო აბდაუბდა გამოუვიდა: *თვითმფრი-*

საბჭოთა პლაკატი
მხატვარი: ვიქტორ ივანოვ
1947

ნავიდან რომ გადმოიხედავ, კავკასიონის უზარმაზარ თეთრ ფაფარს რომ დაინახავ და ყელში ბურთი გაგეჩხირება – ეს არის სამშობლო.¹

კაი დაგემართოს: ჰიმალაის თეთრი ფაფარი რომ დაინახო და ყელში ბურთი გაგეჩხიროს, ამიტომ ინდოეთი ან ნეპალი იქნება ჩვენი სამშობლო?²

ეროვნული ცნობიერების რღვევის შედეგია ის, რომ ქართველი ხალხის დიდი ნაწილის შეგნებაში კვაჭიზიმმა გაიმარჯვა. ეს კვაჭი კვაჭანტირაძე არიგებდა ჭკუას საქართველოს თავისუფლების მომხრეებს – ენა, ეროვნული კულტურა, პოლიტიკური უფლება – ქიმერიონია! რას ჩააცვივდით ერთ მტკაველ საქართველოს, ერთ მუჭა ხალხს! იმ ორმოში ჩავიხრჩვებით, ფრთას ვერ გავშლით და სულს ვერ მოვითქვამთ. გადაჰხედეთ დიდ რუსეთს, მსოფლიოს მეექვსედიას, ორას მილიონამდე ხალხი ჰყავს! თუ შნო, უნარი და ხალისი გაქვთ, ფრთები გაშალეთ და ამ უღვეველ სივრცეში ინავარდეთ.³

და დანავარდობს დღეს გასაპეკულანტებული საქართველო თვალუნ-

¹ ნ. დუმბაძე, „სამშობლო“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 22. 06. 1981.

² ორი აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

³ მიხ. ჯავახიშვილი, რჩეული თხზულებანი, ტ. III, 1960, გვ. 249.

ვდენელ რუსეთში აღმა-დაღმა და ყველა უკადრისი საშუალებით ბოჭავს ფულებს. აშენებს ეფემერულ კეთილდღეობას და იხრწნება სულიერად.

კვაჭიზმის სენით დაავადებულმა ერმა ვერც კი შეამჩნია, როგორ შეურაცხველი სტალინმა ქართველების და სხვა არარუსი ხალხების ნაციონალური თავმოყვარეობა 1941 წელს, როცა რუსეთ-გერმანიის ომი დაიწყო.

1941 წლის 6 ნოემბერს სტალინი ამბობდა:

და ამ ადამიანებს, რომლებსაც სინდისი და პატიოსნება დაუკარგავთ, ადამიანებს, რომლებსაც პირუტყვის მორალი აქვთ, კადნიერება ჰყოფნით მოუწოდონ დიდი რუსი ერის მოსპობისაკენ, პლენანოვისა და ლენინის ერის, ბელინსკისა და ჩერნიშევსკის, პუშკინისა და ტოლსტოის, გლინკასა და ჩაიკოვსკის, გორკისა და ჩეხოვის, სეჩენოვისა და პავლოვის, რეპინისა და სურკოვის, სუვოროვისა და კუტუზოვის ერის მოსპობისაკენ!..¹

სტალინს არ უთქვამს, რომ ჰიტლერი და ნაცისტები მოუწოდებნენო რუსთაველის, სულხან-საბა ორბელიანის, დავით გურამიშვილის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას ერის მოსპობისაკენ. არც ე. წ. სსრკ-ში შემავალი სხვა ხალხი (სომხები თუ უკრაინელები, ლიტველები თუ ტაჯიკები, ესტონელები და უზბეკები) მოუხსენებია სტალინს. თუმცა ქართველებსაც და სხვებსაც აიძულებდნენ ისევე თავგადადებული ეომათ, როგორც რუსებს. რატომ დაივიწყა საბჭოელი ხალხის ბელადმა, რუსებს გარდა, სხვა ერები? რა, სხვებს ნაცისტები მოსპობით არ ემუქრებოდნენ? თუ სხვების ყოფნა-არყოფნის საკითხი სტალინს არ ადარდებდა? ყველა ჭკუათმყოფელისათვის პასუხი გარკვეულია: რუსებს გარდა, სხვა ხალხები იმიტომ არ მოიხსენია, რომ ომი იგი იყო ომი რუსეთისა და გერმანიისა. სხვა ხალხებს აქ მხოლოდ საზარბაზნე ხორცის ფუნქცია ენიჭებოდათ და მეტი არაფერი.

საბჭოელ ხალხს სტალინი მიმართავდა:

დაე, ამ ომში თქვენ ალგაფრთოვანებდეთ ჩვენი დიდი წინაპრების – ალექსანდრე ნეველის, დიმიტრი დონსკოის, კუზმა მინინის, დიმიტრი პოჟარსკის, ალექსანდრე სუვოროვის, მიხეილ კუტუზოვის მამაცური სახე!²

კი, მაგრამ დავით აღმაშენებელმა, გიორგი მესამემ, თამარმა, გიორგი ბრწყინვალემ ან სომხების, უზბეკების, ყაზახების, ტაჯიკების, ლიტ-

¹ ი. სტალინი, საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ, 1945, გვ. 28.

² იქვე, გვ. 38.

ველებს და სხვათა გმირებმა რა დააშავეს? განა მათ ვაჟყაცობა, მამაცობა, სამშობლოს სიყვარული აკლდათ? თუ მთელ საბჭოელ ხალხს უნდა ებრძოლა გერმანელთა წინააღმდეგ, მაშინ იმათ ისტორიას, იმათ წარსულს, იმათ გმირებს რატომ ჰკრეს ხელი და ღირსი არ გახადეს რუსების გვერდით მოხსენიების?

პასუხი ზემოთ უკვე ითქვა და გამეორება საჭირო არ არის.

არარუსები რომ რუსეთ-გერმანიის ომის ნაძალადევი მსხვერპლი იყვნენ, ამას მონობს ვლადიმერ სოსიურას ლექსიც – *გიყვარდეს უკრაინა!*

ეს ლექსი 1944 წელს გამოქვეყნდა. ომი ჯერ კიდევ დამთავრებული არ იყო და ლექსიც პატრიოტულ ნაწარმოებად იქნა მონათლული. საყოველთაოდ აღიარეს, რომ იგი საბჭოელ ხალხს ემოციურად ენმარებოდა გერმანელთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. განსაკუთრებით უკრაინელებს გვრიდა აღტაცებას. მაგრამ გავიდა მცირე დრო. ომი დამთავრდა. ახალი ძალით დაიწყო რუსიფიკაცია. სოსიურას ლექსი უკვე ანტირუსულად აყლერდა. და შედეგმაც არ დააყოვნა. 1951 წლის ორ ივლისს „პრავდამ“ დასტამბა წერილი – „ლიტერატურაში იდეოლოგიურ დამახინჯებათა წინააღმდეგ“. ამ სტატიაში „გიყვარდეს უკრაინა!“ დაგმოიბილია და განადგურებული, როგორც ნაციონალისტური (რაც 1944 წელს პატრიოტული იყო, 1951 წელს ნაციონალისტური გახდა!). „პრავდა“ მივინვარებდა: ლექსში უკრაინა წარმოდგენილიაო განმარტოებულად, საბჭოელი ხალხისაგან მონყვეტილად (რატომ ვერ შეამჩნიეს ეს 1944 წელს?).

1951 წლის 30 ივლისს უკრაინის მწერალთა კავშირის გამგეობამ პლენუმი ჩაატარა. სოსიურა დარჯაკში გაატარეს. გულგახეთქილმა და თავგზადაკარგულმა პოეტმა, როგორც წესი ავალდებულებდა, ბოდიში მოიხადა: „*პრავდის*“ წერილი, რომელშიც ჩემი ლექსი გაკრიტიკებულია, როგორც ნაციონალისტური ნაწარმოები – აბსოლუტურად მართალია. ამიერიდან მე დავძლევ ჩემს შეცდომებს და ვივლი სწორი შემოქმედებითი გზით.

ვგონებ, ძნელი მისახვედრი არ არის, რამ გამოიწვია სოსიურას ლექსისადმი დამოკიდებულების ესოდენ რადიკალურად შეცვლა. 1941–1945 წლებში, ომის დროს, რუსებს სჭირდებოდათ, როგორც წყალი, როგორც ჰაერი, დაპყრობილი ხალხების მხარდაჭერა. ამიტომ მათ მისცეს უფლება ეროვნული თავმოყვარეობის გამოვლენისა. ომის შემდეგ კი გამარჯვებულ რუსეთს არა თუ აღარ მოსწონდა დაპყრობილი ხალხების ეროვნული თავმოყვარეობა, არამედ საშიშადაც მიაჩნდა.

ხომ შეიძლებოდა ეროვნული ცნობიერება გამოფხიზლებულიყო და დაენახა, რომ არა მარტო გერმანელი დამპყრობელი და მტერი, არამედ რუსიც.

ხომ შეიძლებოდა, მაგალითად, ქართველებს დიდი ხნის წინათ დავინყებულები ანდაზა გახსენებოდათ – გინდა მგელს შევეუჭამივარ და გინდა მგლისფერ ძაღლსო. ეს რომ არ მომხდარიყო, ეროვნული თვითშეგნების უმცირესი გამოვლენაც მაშინვე აღკვეთეს. ამიტომ მარტო სოსიურას დასჯა არ კმაროდა. სხვებიც უნდა მიეყოლებინათ. მრისხანების მტევნები ქართველმა მწერლებმაც მოკრიფეს. დამნაშავეს სკამზე აღმოჩნდნენ გალაკტიონ ტაბიძე, კოლაუ ნადირაძე, სიმონ ჩიქოვანი, ხარიტონ ვარდოშვილი, გიორგი ლეონიძე, იოსებ გრიშაშვილი, გრიგოლ აბაშიძე და სხვანი.

კერძოდ, გაზეთი „კომუნისტი“ სიმონ ჩიქოვანს ასე ასწავლიდა ჭკუას: *როცა ზოგიერთი ჩვენი მწერალი აცხადებს, „ვინა სთქვა“ საბჭოთა საქართველო პატარააო, და ამას ასაბუთებს იმით, რომ აქ არის „დიდი ციხეები“, რომ აქ „მთები მთებზეა შედგმული“, რომ აქ ისმის „არწივის ფრთების“ შრიალი და „ყვირილი ირმის“, რომ აქ არის „წყალი მქუხარი და საშიშარი“, რომ აქ ჩანს „გორგასალის ნაბიჯი მტკიცე“ და სხვა და სხვა, – ეს არ არის ჯანსაღი განწყობილება. ეს ნიშნავს, რომ ამ მწერალს არ ესმის ან არ სურს, გაიგოს, თუ მართლაც რატომ არაა საქართველო პატარა და უძლური, არ ესმის ან არ სურს, გაიგოს, რომ საქართველოს ძალა და სიდიადე, მისი აყვავების და გაფურჩქვნის წყარო არის დიდი საბჭოთა კავშირი, რომლის განუყოფელ ნაწილსაც ის შეადგენს (სსრკ კონსტიტუციაში კი ეწერა: მოკავშირე რესპუბლიკას სსრკ-დან გასვლის უფლება აქვსო. ძნელად წარმოსადგენია კონსტიტუციური უფლებისა და ნამდვილი მდგომარეობის უფრო ჰარმონიული „შემმატკბილება“ – ა. ბ.), არის ხალხთა სტალინური მეგობრობა, რომელმაც უძლეველი ძალა მისცა საბჭოთა კავშირის ყოველ ერს.¹*

ხოლო კოლაუ ნადირაძის დანაშაული ის ყოფილა, რომ ლექსში „მე მიყვარს დილა“ თურმე იგი ერთი სიტყვიტაც არ ახსენებს საბჭოთა საქართველოს დამახასიათებელ პეიზაჟებს, ხოლო ძველი ცხოვრების დამახასიათებელ სურათებს უხვად იძლევა.²

¹ მონინავე: „პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის დროში“, გაზ. „კომუნისტი“, 29. 09. 1951.

² ს. ჭილაია, „ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ამოცანები და მწერლობის ახალგაზრდა კადრები“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 11. 07. 1952.

მთლად უბედურ დღეში ჩავარდნილა გალაკტიონ ტაბიძე. მას თურმე „თავის ძველ ლექსში „ეფემერა“ გამოყენებული ჰქონდა რალაც მისტიკური ცნება „ქართული სისხლის“ შესახებ. „წვეთი სისხლი არ არის ჩემში არაქართული“. 1944 წელს პოეტმა კვლავ გამოაქვეყნა ლექსი შემდეგნაირი რედაქციით: „არაფერი არ არის ჩემში არაქართული“. ... ჩვენ ვერ შევურიგდებით საკუთარ ნაჭუჭში ამგვარ გამომწყვეტვას, როგორსაც გულისხმობს ფორმულა: „არაფერი არ არის ჩემში არაქართული“. ეს ფორმულა უშუალოდ მომდინარეობს ბურჟუაზიული ნაციონალიზმიდან, რომლის „არსია, – როგორც „პრავდა“ წერდა, – მისწრაფება განკერძოებისაკენ, ეროვნული შეზღუდულობის ნაჭუჭში ჩაკეტვისაკენ.¹

ამგვარი კრიტიკული წერილებიდან ამონაწერებს მეტს აღარ მოვიტან (თუმცა ურიცხვია მათი რაოდენობა). ისედაც გასაგებია და მკაფიო, რაც ხდება. ოღონდ ის კი უნდა ითქვას, რატომ მოუვიდათ ასეთი „შეცდომა“ მწერლებს. თურმე იმიტომ, რომ დაავიწყდათ, რა არის სამშობლო, გულმაგინეობის გამო ქართველ მწერლებს სამშობლო ისევ საქართველო ჰგონებიათ, ის კი გამორჩენიათ, რომ სამშობლო სსრკ-ია. ამის გახსენება აუცილებელი გამხდარა და გაზეთი „კომუნისტიც“ კიდევ ერთხელ და საბოლოოდ მკაცრად აგონებდა „დაბნეულ“ მწერლებს:

როცა ზოგიერთი ჩვენი მწერალი უმღერის სამშობლოს განყენებულად, გარკვეულად არ ამბობს – რომელ სამშობლოზე აქვს მას ლაპარაკი, არ აღნიშნავს, რომ სამშობლო – ეს არის არა მარტო საქართველო, არამედ მთლიანად დიდი საბჭოთა კავშირი, არ აღნიშნავს, რომ სამშობლო – ეს არის ლენინ-სტალინის პარტიის ხელმძღვანელობით, საბჭოთა ხალხის თავდადებული შრომითა და ბრძოლით აშენებული ახალი სოციალისტური ქვეყანა, – ეს არ არის ჯანსაღი განწყობილება, ასეთ გაურკვეველ ნაწარმოებს შეიძლება ხელი მოაწეროს ჩვენმა მტრებმაც ნაციონალისტთა ბანაკიდან.²

ცოტა მოგვიანებით „კომუნისტის“ განკარგულება გაიმეორა მწერალთა კავშირის მდივანმაც.

ჩვენი მწერლობა მონოდებულია უმღეროდეს ჩვენს დიდს მრავალერიან საბჭოთა სამშობლოს. ჩვენს მწერლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ

¹ ს. ჭილაია, „ნაციონალურ ცრურწმენათა ნაშთების შესახებ“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 12. 12. 1952.

² მონინავე: „პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის დროში“, გაზ. „კომუნისტი“, 29. 09. 1951.

ალექსანდრ ნოვიცკი, გალაკტიონ ტაბიძე, შალვა რადიანი, სიმონ ჩიქოვანი, სერგი ჭილაია საქართველოს საბჭოთა მწერალთა IV ყრილობაზე თბილისი, 1954

სამშობლოს ცნებაში არა მარტო „ერთი მტკაველი“ საქართველო იგულისხმება, არამედ მთელი ჩვენი თვალუწვდენელი ქვეყანა, მონინავე კაცობრიობის დიდი შუქურა – ჩვენი მძლავრი სოციალისტური სახელმწიფო.¹

ამ განკარგულებებს და ძალდატანებას უშედეგოდ არ ჩაუვლია. ქართულმა მწერლობამ რუსული კატეგორიებით დაიწყო აზროვნება.

სევასტი თალაკვაძის რომანში „ახალი აზვირთება“ – ორ რევოლუციონერს, სოფიოსა და პარტენს შორის, ასეთი საუბარი მიმდინარეობს:

– ქართველი ქალები საზოგადოდ მორცხვნი, გაუბედავნი, კარჩაკეტილნი და მორჩილნი არიან. ოჯახში და ოჯახს გარეთ ყოველივე იმედს უმეტესად ისინი მამაკაცებზე ამყარებენ... გავრცელებული „ქალური უძღურება“ მათ თითქო უდავო ჭეშმარიტებად უცვნიათ...

– ...მაგალითად, რუსებს ვინა ჰყავთ ეს გაბედული ქალები? – იკითხა სოფიომ ცნობისმოყვარეობით პატარა პაუზის შემდეგ.

¹ ს. ჭილაია, „ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ამოცანები და მწერლობის ახალგაზრდა კადრები“, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 11. 07. 1952.

– ვინა ჰყავს რუსებს? არა კმარა ფიგნერი, პეროვსკაია, ვერა ზასულიჩი, ბრეშკო-ბრეშკოვსკაია და სხვა კიდევ რამდენი... ესენი ხომ მსოფლიოში ცნობილი რუსის ქალებია... ჩვენ კი და ჩვენს მეზობელ ერებს იმათი მსგავსი ჯერ არავინ გაგვაჩნია. ჩვენმა ისტორიამ ასეთი არაფერი არ იცის...

– თამარი? თამარ მეფე? თამარ მეფეც ხომ საქვეყნოდ ცნობილი ქართველი ქალია?!

– იხ, აბა რას ამბობ, სოფიო! თამარი რა მოსახსენებელი საზოგადო მოღვაწე და მეზრძოლი გმირია! თამარ მეფით როგორ შეიძლება ქართველი ქალის დახატვა, მით უფრო ჩარიცხვა მისი რუს გმირ რევოლუციონერ ქალებში?!

– რევოლუციონერი არა, რევოლუციონერების რიცხვში აბა ვინ ჩარიცხავს, მაგრამ ხომ მოექცა სახელმწიფოს სათავეში, ხომ გახდა სახელმწიფოს მმართველი ცნობილი ქალი? ეს ხომ საქვეყნო ფაქტია?!

– ...„ფაქტი“ კი, მაგრამ როგორი შინაარსის?.. თამარ მეფე უპირველეს ყოვლისა მეფე იყო, მონარქი იყო, რომელიც შემთხვევამ გახადა სახელმწიფოს ბატონ-პატრონად.

შთამომავლობის „ბრმა წერამ“ წამოასკუბა სამეფო ტახტზე...¹

ნოდარ დუმბაძის პერსონაჟს, ბეგლარს („მე ვხედავ მზეს“) ნისქვილში გამოჩენილ პირთა სურათები უკიდია. მათ შორის მხედრებიც არიან. „პირველი ჩაპაევი იყო, მეორე ბუდიონი, მესამე ტიმოშენკო, მეოთხე პეტრე ბაგრატიონი, მეხუთე სუვოროვი და მეექვსე კიკვიძე“.²

ზნეობრივი გაჯანსაღების მიზნით მერაბ ელიოზიშვილი³ რალაც რაზმების შექმნას მოითხოვდა და წერდა:

რაკილა არსენას სპეტაკ რაზმში, სიმართლისა და ქველობის რაზმში, კიკვიძისა და კორჩაგინის, ჩკალოვისა და გაგარინის, მატროსოვისა და გამცემლიძის, ბარათაშვილისა და ვაჟა-ფშაველას რაზმში ჩარიცხებით, ერთხელ და სამუდამოდ უნდა გახსოვდეთ, რომ ამ გზისა და ამ რაზმის ღალატის უფლება აღარ გაქვთ!⁴

თენგიზ მორჩიაული⁵ ახალგაზრდობას მიმართავს:

¹ ს. თალაკვაძე, „ახალი აზვირთება“, 1932, გვ. 13.

² ნ. დუმბაძე, „მე ვხედავ მზეს“, 1962, გვ. 101.

³ სახელ-გვარის ნაცვლად – „ქართველი პროზაიკოსი“ (გამომცემლის შენიშვნა).

⁴ მ. ელიოზიშვილი, „ორიოდე სიტყვა ბაღლობის ჭალაში საახალწლოდ გატვირენილ ჩიტებსა და გვრიტებს“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 5. 01. 1979.

⁵ სახელ-გვარის ნაცვლად – „ქართველი პოეტი“ (გამომცემლის შენიშვნა).

სოფლად, ქალაქად,
მინდვრად თუ მთებში
აქარიშხლებურ ზღვასავით იძვრი...
აგჩქროლებია მზისფერ ძარღვებში
ზოიასა და ოლეგის სისხლი.¹

საქმეში ჩახედული კაცი მაშინვე მიხვდება, რომ სანიმუშოდ ის მოვიტანე, რაც უცხად მომხვდა ხელში, თორემ რუსული კატეგორიებით აზროვნების მაგალითებს წამდაუნუმ შეხვდებით ქართველი მწერლების თხზულებებში. ეს გახლავთ სწორედ ეროვნული ცნობიერების რღვევის უტყუარი ნიშანი, რადგან ამას ჩვენ ქვეცნობიერად ვაკეთებთ. რუსული კატეგორიებით აზროვნება უკვე მექანიკურად, თავისთავად ხდება. ჯერ კიდევ ვაჟა-ფშაველა წერდა: *უნდა მოგახსენოთ, რომ მაშინ რაზიკოვად ვინოდებოდი და არა რაზიკაშვილად. იქნებ შეურაცხყოფადაც კი მიმელო, თუ ვინმე რაზიკაშვილს დამიძახებდა, ასე ძვირფასად მიმაჩნდა ჩემი გვარის დაბოლოვება „ოვით“.* თუ ასე იყო მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში, წარმოგიდგენიათ, რა მდგომარეობაა დღეს, როცა რუსმა უკვე მიაღწია იმას, რომ ქართველის ცნობიერება რუსულია? განა ეს გარუსება არ არის?

მაიამიტი ადამიანი ალბათ იკითხავს – რატომ? რა არის აქ საგანგაშო? განა არ შეიძლება არაქართული კატეგორიების საშუალებით ეზიაროს ქართველი ამაღლებულსა და მშვენიერს? შეიძლება, მაგრამ ისიც გავიხსენოთ, რას ეუბნება დოქტორი ფატენპური კონსტანტინე სავარსამიძეს: *შექსპირი იმპერიალიზმის ისეთივე დიდი იარაღია ინგლისის ხელში, როგორც ინგლისური კრეისერი („დიონისოს ღიმილი“).*²

ეროვნული ცნობიერების გაფართოება რომელიმე ერთი უცხო ერის სულიერი მონაპოვრის ხარჯზე კი არ უნდა ხდებოდეს, არამედ მთელი კაცობრიობის.

იყო დრო, როცა ამაღლებულისა და მშვენიერის წვდომა, ეროვნული იდეალის ჩამოყალიბებაც და განმტკიცებაც ანტიკური სამყაროს ისტორიისა და კულტურის საშუალებით ხდებოდა, მაგრამ ეს ალექსანდრე მაკედონელის ან რომის იმპერიის უპირატესობისა და ერთადერთობის პროპაგანდა კი არ იყო, არამედ ანტიკური ისტორია და კულტურა აღიქმებოდა, როგორც საერთო საკაცობრიო მონაპოვარი, როგორც საერთო საკაცობრიო ფასეულობა.

¹ თ. მორჩიაული, „ახალგაზრდობას“, გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 1. 03. 1980.

² კ. გამსახურდია, რჩეული თხზულებები, ტ. V, 1961, გვ. 376.

ნ. დუმბაძეს ბეგლარას წისქვილში ალექსანდრე მაკედონელის, კეისარის, დავით აღმაშენებლის, ვარდან მამიკონიანის, ნაპოლეონის და სხვათა სურათებიც რომ დაეკიდებინა, ეს იქნებოდა ეროვნული ცნობიერების ინტერნაციონალური გაფართოება. მაგრამ როცა აქ უცხოთაგან მხოლოდ რუსები ამშვენებენ კედელს, ეს ეროვნული ცნობიერების დათრგუნვა და დაშლაა.¹

მ. ელიოზიშვილს² რაზმების ჩამოყალიბებისას რობესპიერი, გოეთე, ფირდოუსი, ავეტიქ ისააკიანი, ტარას შევჩენკო, გარიბალდი და სხვებიც რომ გახსენებოდა, ეს იქნებოდა ეროვნული ცნობიერების ინტერნაციონალური გაფართოება. მაგრამ როცა მწერლის მესხიერებიდან მხოლოდ რუსები ამოტივტივდნენ, ეს ეროვნული ცნობიერების დათრგუნვა და დაშლაა.

როცა ილარიონ შევარდნაძე ცალი თვალით დაბრმავდა, ილიკო ჩიგოგიძემ გაამხნევა – *ცალთვალა იყო, შე უპატრონო, კუტუზოვი, მარა დედამინის გულში რა იდვა, იმას ხედავდა.*³ ილიკოს არ გახსენებია ადმირალი ნელსონი, ვინც აგრეთვე ცალთვალა იყო და დიდებული მხედართმთავარი.⁴

როცა ბავშვებს სკოლაში ასწავლიან, რომ ელემენტთა პერიოდული სისტემა მენდელეევი ალმოაჩინაო და გულმოდგინედ უმაღავენ, რომ გერმანელმა ლოთარ მაიერმაც მიაგნო მას სწორედ 1869 წელს, ეს ინტერნაციონალური აღზრდა კი არ არის, არამედ რუსული შოვინიზმის ქადაგებაა.

საბჭოელ ახალგაზრდებს ყურები აქვთ გამოჭედილი ციოლკოვსკის ხსენებით, თუმცა დუმან, რომ იგი პოლონელი იყო, ხოლო არავინ ასწავლის – ვინ იყვნენ რობერტ გოდდარდი და ჰერმან ობერთი, სარაკეტო ტექნიკის მეცნიერი ფუძემდებელი. საბჭოური რაკეტამშენებლობის წამომწყები რიგელი გერმანელი ფრიდრიხ ცანდლერი გოდდარდისა და ობერთის შრომებით იყო შთაგონებული და არა ციოლკოვსკის კეთილშობილი ზღაპრებით.⁵

როცა ბავშვებს არწმუნებენ, რომ რადიო ალექსანდრე პოპოვმა გა-

¹ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

² გვარის ნაცვლად – „ქართველ პროზაიკოსს“ (გამომცემლის შენიშვნა).

³ ნ. დუმბაძე, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, 1963, გვ. 128.

⁴ აბზაცი ამოღებულია (გამომცემლის შენიშვნა).

⁵ ციოლკოვსკის შესახებ სიმართლე შეგიძლიათ წაიკითხოთ ლეონიდ ვლადიმროვის წიგნში „Советский космический блеф“, მაინის ფრანკფურტი, 1973.

ვიტალი კოროტიჩი, არჩილ სულაკაური, ჯანსულ ჩარკვიანი, ნოდარ დუმბაძე
საბჭოთა ლიტერატურის დღეებზე
ქუთაისი, ივლისი, 1975

მოიგონაო და უმაღლავენ, რომ რადიოს გამომგონებელი იტალიელი გულიელმო მარკონია, რის გამოც მან 1909 წელს ნობელის პრემიაც მიიღო, ეს ინტერნაციონალური აღზრდა კი არ არის, არამედ რუსული შოვინიზმის ქადაგებაა. ვთქვათ ის, რაც ალ. პოპოვის დამსახურებაა – ანტენის გამოგონება. მაგრამ ამით რუსი როგორ დაკმაყოფილდება, როცა მან ალ. პოპოვზე საგანგებოდ გადაიღო ფილმი, რომელშიც მარკონი შარლატანად არის გამოყვანილი. როცა ხელოვნება ამას კადრულობს, იგი არა მარტო ტყუილს ამბობს, არამედ ნაძირალობის პროპაგანდასაც ეწევა.

ეს შეცდომა არ არის. ეს პრინციპია, რომლის მიზანია რუსი ერის განსაკუთრებულობის ქადაგება. რუსმა კომუნისტებმა არა მარტო პიროვნების კულტი შექმნეს (მოგეხსენებათ, კულტია სკკპ ცკ-ის ყველა ცოცხალი გენერალური მდივანი), არამედ რუსი ერისაც. ამას საბუთი არ სჭირდება, რამეთუ რუსი ერის კულტის პროპაგანდით არის გაჭედილი პრესა, რადიო, ტელევიზია, მწერლობა, მეცნიერება. არავინ ამცირებს რუსული კულტურის მნიშვნელობას, მაგრამ ისიც ხომ ცხა-

დი ფაქტია, რუსების ღვანლი კაცობრიობის სულიერ ცხოვრებაში ვერ შეედრება ბერძნების, იტალიელების, გერმანელების, ინგლისელების, ფრანგების, ებრაელების, ინდოელების, ჩინელების და სხვათა ღვანლს! თავისთავად რომელიმე ერის განსაკუთრებულობის, გამორჩეულობის ქადაგება დანაშაულია კაცობრიობის წინაშე, რამეთუ იგი შოვინიზმი-სა და იმპერიალიზმის საფუძველია. მით უმეტეს იმ ერისა, რომელსაც ჯერჯერობით თავისთავადი, დამოუკიდებელი, სხვათა მისაბაძი არაფერი შეუქმნია. მე-19 საუკუნის დიდი რუსული ლიტერატურაც და დღევანდელი კოსმოსური ტექნიკაც ევროპული კულტურის, ტექნიკისა და მეცნიერების გამეორების ცდაა რუსულ ნიადაგზე. მიუხედავად მათი დიდი მნიშვნელობისა, ორივე მაინც მეორეულია. მაინც სხვისი სულიერი ძალით არის შთაგონებული. ამგვარ პირობებში რუსის გამორჩეულობისა და განსაკუთრებულობის ქადაგება ორმაგი დანაშაულია. იგი სხვას არაფერს მოწმობს იმის გარდა, რომ რუსეთი კომუნისტური იმპერიალიზმის გზას ადგას.

აი, რატომ არის საშიში რუსული კატეგორიებით აზროვნება.

აი, რატომ იწვევს რუსული კატეგორიებით აზროვნება ქართული ეროვნული ცნობიერების რღვევას.

აი, რატომ არის რუსული კატეგორიებით აზროვნება ქართულ კლასიკურ ლიტერატურასთან კავშირის განწყვეტა (მე-19 საუკუნის ქართულ მწერლობას რუსი არ დაუხატავს ქართველისათვის იდეალად).

ეროვნული ცნობიერება საუკუნეების მანძილზე ყალიბდება. იგი განპირობებულია ენით, ისტორიით, რელიგიით, ზნე-ჩვეულებით, ფსიქიკით, ტერიტორიით, მსოფლალქმით, მსოფლგანცდით და ასე შემდეგ. ყველაფერ ამას აერთიანებს სამშობლოს ცნება, ერთ განუყოფელ მთლიანობად აქცევს. როცა სამშობლოს ცნება ირღვევა (სულერთია, გაფართოებით თუ დავინროებით), ყველაფერი ეს იშლება, ხალხს ეროვნული კატასტროფა ემუქრება.

თუ სამშობლოს ცნებას გავაფართოებთ, იმდენი უცხო ელემენტი შემოვა, რომ ქართული ეროვნული ცნობიერება ქაოსად გადაიქცევა. ასევე დაემართება რუსულ ეროვნულ ცნობიერებასაც. არაფერს ნიშნავს, რომ იგი დღეს გაბატონებული ერია. ეროვნული ცნობიერება ბატონსაც ისევე შეიძლება დაერღვეს, როგორც ყმას. თან შესაძლებელია, გაცილებით უფრო ადრე, ვიდრე დამონებულს. ამიტომ იშლება დიდი იმპერიები და მათ ადგილას ეროვნული სახელმწიფოები იბადება.

თუ მთელს სსრკ-ს წარმოვიდგენთ სამშობლოდ, მაშინ ქართულ

ეროვნულ ცნობიერებაში სხვადასხვა ენა შემოვა და აღარ გვეცოდინება, რომელი ენით გამოვლინდება ჩვენი სული. მართალია, რუსი ჩაგვიჩინებს – რუსული ისწავლეთ და ყველა პრობლემა მოგვარდებაო, – მაგრამ რა ვუყოთ 1500-წლიან სულიერ ცხოვრებას, გამოხატულს ჩვენი ლიტერატურით და ხელოვნებით? ხომ ვერ გავწყვეტთ მასთან კავშირს? თუ ქართული დავივიწყეთ და რუსულად ავლაპარაკდით, ხომ დავკარგეთ ყველაფერი, რაც 1500 წლის მანძილზე შეგვიქმნია? რა უნდა მივიღოთ მის მაგიერ? იგი მარტო წარსული არ არის. იგი ჩვენი სისხლი და ხორცია, რომელიც დღესაც გველმის და მარადიულად გვეტკინება. მის ადგილს ჩვენს ცნობიერებაში ვერასოდეს ვერ დაიკავებს ვერც რუსული, ვერც სომხური, ვერც ტაჯიკური და ვერც ლიტვური წარსული. მათ ყველას თავისი ადგილი აქვს და ყველას თავისი მემკვიდრე ჰყავს. განა შეიძლება, რომ ოდესმე „ამბავი იგორის ლაშქრობისა“ ჩვენთვის ისე ახლობელი გახდეს, როგორც „ვეფხისტყაოსანია“? ეს ხომ ანტიბუნიბრევი მოვლენა იქნება? როგორც ვერასდროს შეიყვარებს ადამიანი დედინაცვალს (რარიგ კეთილშობილიც უნდა იყოს ეს ქალი) იმ სიყვარულით, რა სიყვარულითაც დედა უყვარს, ასევე ვერ შეიყვარებს ქართველი პუშკინს იმ სიყვარულით, რა სიყვარულითაც ვაჟა უყვარს. ასევე დაემართება რუსსაც. როგორც უნდა აფასებდეს და პატივს სცემდეს ვაჟს, არასოდეს ეყვარება იგი პუშკინით. ეს ბუნების კანონზომიერებით ხდება და მისი დარღვევა არავის ხელეწიფება.

თუ მთელ სსრკ-ს წარმოვიდგენთ სამშობლოდ, მაშინ ქართულ ეროვნულ ცნობიერებაში, ვთქვათ, შუა აზიის ისტორია ისევე უნდა დამკვიდრდეს, როგორც საქართველოსი. მერედა, ეს ხომ შეუძლებელია! როგორ უნდა დაიკავოს დავით აღმაშენებლის თუ გიორგი ბრწყინვალის გვერდით ადგილი ჯალალედინმა თუ თემურლენგმა? ეს ხომ ჩვენი ეროვნული დამცირებაა და შეურაცხყოფა? ეს ხომ ჩვენი წარსულის, მისთვის დაღვრილი სისხლის გაბიაბურებაა? რა თქმა უნდა, ქართველ ხალხს შურისძიების გრძნობა არ ასაზრდოებს. იგი დღეს მტრად არ თვლის თურქმენს, უზბეკს თუ ტაჯიკს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენ ყველაფერი დავივიწყეთ და არ გვანუხებს უზარმაზარი მსხვერპლი, გაღებული შუა აზიიდან მოსულ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. ჩვენ პატიებისა და შენდობის მაღალი გრძნობის სახელით ვთქვით უარი შურისგებაზე, მაგრამ ჯალათისა და ზვარაკის მორიგება აზრად არ მოგვსვლია. როგორ შეიძლება ჩვენ და შუააზიელებს ერთიანი სამშობლო გვექონდეს, თუ ჩვენი ისტორია მტრობით არის გახლეჩი-

ლი და შუაში სისხლის მდინარე მოედინება? ჩვენ შეგვიძლია, კეთილი მეზობლები გავხდეთ (ვართ და ვიქნებით კიდეც), რამეთუ ქართველთა არსებობის რწმენაა – რაც მტრობას დაუქცევია, სიყვარულს უშენებია, მაგრამ ჩვენ ვერ მივიტანთ ერთნაირად ყვავილებს დავით აღმაშენებლისა და თემურლენგის საფლავზე. არც შუა აზიელები გააკეთებენ ამას.

თუ მთელ სსრკ-ს წარმოვიდგენთ სამშობლოდ, მაშინ ქართულ ეროვნულ ცნობიერებაში მაჰმადიანურმა რელიგიამაც (არაფერი რომ არ ვთქვა, შორეულ აღმოსავლეთში ფეხმოკიდებულ ბუდიზმზე) უნდა დაიკავოს თავისი ადგილი. როგორ უნდა მოხდეს ეს, როცა საქართველოს მთელი ცხოვრება ისლამის წინააღმდეგ ბრძოლაა? იმ ისლამის, რომელმაც ჩვენი ეროვნული სხეული გახლიჩა (ქართველთა ერთი ნაწილის გამაჰმადიანებით) და დღეს თავგამეტებით ვიბრძვით მისი გამთლიანებისათვის. მართალია, სსრკ ათეისტური სახელმწიფოა და რელიგიას არსებითი მნიშვნელობა თითქოს არა აქვს, მაგრამ ეს გარეგნულად არის ასე, თორემ შინაგანად ჯერ კიდევ ქრისტიანი ქრისტიანია და მაჰმადიანი – მაჰმადიანი. როდის გაქრება ეს (ან გაქრება კი ოდესმე?) არავინ უწყის. ამ ეჭვის საფუძველია ისლამური რელიგიის ხელმეორე აღორძინება დღეს.

გარდა ამისა, რელიგია განსაზღვრავს ხალხის სულიერ ცხოვრებას, მის კულტურას. ეს რომ შეიცვალოს და ქრისტიანისა და მაჰმადიანის სულიერი ცხოვრება, კულტურა ერთნაირი გახდეს, ამისათვის საუკუნეებია საჭირო. ვის ძალუძს იწინასწარმეტყველოს, რა მიმართულებით წარიმართება ეს პროცესი, რა შედეგს მოგვცემს იგი.

თუ მთელ სსრკ-ს წარმოვიდგენთ სამშობლოდ, მაშინ სხვადასხვა ხალხის ფსიქიკაც ერთნაირი უნდა გახდეს. მერედა, რა ძალას შეუძლია ერთიანი გახადოს ქართველისა და იაკუტის, ქართველისა და ყაზახის, ქართველისა და ბურიატის, ქართველის და ესტონელის, მეტს აღარ ვავაგრძელებ, ეროვნული ფსიქიკა? უხსოვარი დროიდან ვცხოვრობთ მეზობლად ქართველები და სომხები, მაგრამ ძირეულად განსხვავებულია ჩვენი ეროვნული ფსიქიკა. ამის შედეგია ის მუდმივი წინააღმდეგობა, რომელიც ჩვენს შორის არსებობს. ფსიქიკის განსხვავება მაშინ შეიძლება მოიშალოს, თუ ერი გადაშენდება. ცოცხალ ერთა შორის ფსიქიკის განსხვავების წაშლა არაფერს ძალუძს. ესეც ბუნების კანონზომიერების ნაყოფია და იმიტომ.

თუ მთელ სსრკ-ს წარმოვიდგენთ სამშობლოდ, მაშინ სხვადასხვა ხალხის ზნე-ჩვეულებანიც ერთნაირი უნდა გახდნენ, რაც აგრეთვე ან-

ტიბუნებრივია და ამდენად შეუძლებელიც. თუმცა საუბრის გაგრძელება აღარ არის საჭირო. ისედაც გასაგებია, რისი თქმაც მინდა.

სსრკ შეუძლებელია ჩაითვალოს ჩვენს სამშობლოდ. იგი ნაძალადევი გაერთიანებაა ერების. სსრკ სამშობლოდ გამოცხადებას მხოლოდ ერთი მიზანი აქვს: რუსეთის კომუნისტურ იმპერიაში მოსახლე ხალხების გარუსება. ეს არა მარტო ანტიეროვნული ქმედებაა, მიმართული არარუსი ხალხების წინააღმდეგ, არამედ ანტიეკოლოგიურიც. იგი გადაშენებით ემუქრება არარუს ერებს. დღეს, როცა მთელი კაცობრიობა იბრძვის ბუნებაში არსებული კანონზომიერების შესანარჩუნებლად, გაუგონარი დანაშაულია დედამიწაზე არსებულ ერთა თანაფარდობის დარღვევა. სსრკ-ს არსებობა და რუსი კომუნისტების მიზანი ამ თანაფარდობის დარღვევისათვის ბრძოლის მკაფიო ნიშნია. ამიტომ, არა მარტო ამა თუ იმ საბჭოელი ხალხის ეროვნული ინტერესი, არამედ სამყაროს ეკოლოგიური კანონზომიერება ითხოვს სსრკ-ს დაშლას და ეროვნულ სახელმწიფოების შექმნას. რაც მალე და მშვიდობიანად მოხდება, ეს მით უკეთესი. მით უკეთესი თავად რუსეთისათვის, ამას უნდა მიხვდეს პროგრესულად მოაზროვნე რუსი, რამეთუ ეროვნული თვალსაზრისით, სსრკ-ში ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევა ისევე ემუქრება რუსეთს კატასტროფით, როგორც სხვა ხალხებს.

ასეთ მრავალფეროვან და რთულ საკითხებთან არის გადაჯაჭვული სამშობლოს პრობლემა. მაგრამ ამაზე ლაპარაკი ქართულ (საერთოდ არარუსი ხალხების) ლიტერატურას აკრძალული აქვს, ვერ ახერხებს ხმის ამოღებას. აიძულებენ კი, რომ სიცრუე იქადაგოს – სამშობლოდ სსრკ გამოაცხადოს. ნამდვილ პრობლემაზე დუმილი და იძულებითი ტყუილის ხმამაღლა ქადაგება ქართულ მწერლობას კნინს ხდის და აჩლუნგებს მისადმი ინტერესს.

III

ეროვნული ენერჯის ძიება

როცა ახალგაზრდა ილია ჭავჭავაძე პეტერბურგიდან სამშობლოში ბრუნდებოდა, შინმომავალმა თავისთავს კითხვა დაუსვა:

...როგორ შევეყრები მე ჩემს ქვეყანას და როგორ შემეყრება იგი მე, ვიფიქრე. რას ვეტყვი მე ჩემს ქვეყანას ახალს და რას მეტყვის იგი მე?

...შევიძლებ კი, რომ მას ღვიძლი სიტყვა ვუთხრა და იმ სიტყვით გულისტკივილი მოვურჩინო, დავრდომილი აღვადგინო, უნუგემოს ნუგეში მოვფინო, მტირალს ცრემლი მოვწმინდო, მუშაკს შრომა გავუადვილო; იმ სიტყვით ვასმინო, რომ არის მრავალი ქვეყნები ჩვენზედ უფრო უბედურად გაჩენილნი. მაგრამ უფრო ბედნიერად მცხოვრებნი; და ის თითოეული ნაპერწკალი, რომელიც არ შეიძლება, რომ ყოველს კაცში არ ჟოლავდეს, ერთ დიდ ცეცხლად შევავროვო ჩემის ქვეყნის გაციებულის გულის გასათბობად. შევიძლებ კი? შევიძლებ გასაგონის ღვიძლის სიტყვის თქმასა? გადავწყვიტე, რომ ჩემი ქვეყანა მიმიღებს და მიმითვისებს კიდეც, იმიტომ რომ იმისი სისხლი და ხორცი ვარ; იმის სიტყვასაც და ენასაც გავიგებ, იმიტომ რომ მამულის სიტყვასაც მამულისშვილი ყურს უგდებს განა მარტო ყურითა, გულითაცა, რომლისათვისაც დუმილიც გასაგონია: ჩემს სიტყვასაც გავაგებინებ, იმიტომ რომ შვილის სიტყვა მშობელს ყოველთვის ესმის.

მოქმედების სრულიად გასაგები და მკაფიო პროგრამაა. ილიამ იცის, რა აკეთოს, რატომ და როგორ. თითქოს ოდნავი ეჭვი გამოსჭვივის საკუთარი ძალმოსილების მიმართ, მაგრამ ისიც იფანტება, რაკი არსებობს რწმენა, რომ შვილის სიტყვა მშობელს ყოველთვის ესმის.

უფრო გვიან, მე-20 საუკუნის 10-იან წლებში, თითქმის ანალოგიური კითხვა ნამოჭრა გალაკტიონ ტაბიძემ.

საით მივყავარ ჩემს მოწყენილ გზას,
სად ვპოვებ შვებას მიუსაფარი?
რას მომცემს ისეთს ჩემი სამშობლო,
და ან რას მისცემს მას ჩემი ქნარი?
არ ვიცი... მაგრამ უმიზნობაში
ფიქრს ვერ ვაკავებ ცრემლად მონაქუხს...
ვნუხვარ... ვეძახი სიცოცხლის მიზანს,
მაგრამ არავინ იძლევა პასუხს...
(„სად?“)

ამ ლექსში უიმედობაც დიდი დოზით არის და მიზნის გაურკვეველობაც.

არსებითად ერთი და იმავე ასაკის ორი ახალგაზრდა კაცი, სხვადასხვა ეპოქაში სამოღვაწეოდ ლიტერატურულ ასპარეზზე გამოსული, სრულიად განსხვავებულ დამოკიდებულებას ავლენს ცხოვრების მიზნის მიმართ. რით არის ეს გამონვეული? რას აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა – ეპოქის ხასიათს თუ შემოქმედის პირად თვისებას? ერთსაც და მეორესაც, მაგრამ ის მაინც უნდა გამოვყოთ, რომელი ასრულებს მთავარ როლს. რა თქმა უნდა, გალაკტიონ ტაბიძე არ იყო ისეთი უდრეკი და ურყევი ნებისყოფის ადამიანი, როგორც – ილია ჭავჭავაძე. ბოროტება გალაკტიონს უფრო იოლად უტეხდა გულს, ვიდრე ილიას, მაგრამ მთავარი მაინც ობიექტური სინამდვილე იყო. ეს ნათლად გამოვლინდება მომდევნო ხანაში, როცა უგინცობის განცდა თითქმის ტოტალურად დაეუფლება მოაზროვნე საქართველოს.

„დიონისოს ღიმისის“ პროტაგონისტი კონსტანტინე სავარსამიძე მოთქვამს:

ჩემი ცხოვრების ნახევარ გზაზე შემომალამდა, ისევ შენ გიგონებ და გეძახი – გულთმისანო ჩემო გამზრდელი!

ეგებ შენ მასწავლო გზა, როგორ გავიდე ამ უღრან ტყიდან. განა არ გესმის?

„გზა!“ – იძახის ადამიანი საუკუნეების ირიბ მიჯნებზე.

„გზა!“ – იძახიან მგზავრები, მეეტლეები, ვატმანები და შოფრები.

„გზა!“ – იძახიან მწერლები, მეცნიერები, ბერები და მოძღვართმობლვრები. მე ყველა ვნახე, მე ყველას ვკითხე და ვერავინ მასწავლა გზა.

თუმცა ჩემს წინაშე ყველა გზა ხსნილია, ყველა ასპარეზი ნაცადი, ყველა ბორკილი ისევე ტკბილი, როგორც საყვარლისაგან ნაბოძები სამაჯე, მაგრამ მაინც არ ვიცი, საით წავიდე, რადგან ყველა გზა უღევია და გაუვალი.¹

ასევე სასოწარკვეთილია გივი შადურიც. არც მას აქვს გზის პოვნის იმედი.

...ვინ იცის, რა იმარხება ამ გულში! ვინ იცის, ვინ მეტყვის! ვერავინ, არავინ. ჩემი გზა სხვა გზით რომ წასულიყო, ან მე თვითონ სხვა გზას რომ გავყოლოდი...

ეეჰ, ეშმაკსაც ნაულია ყველა გზები! ტყუილად ხარჯავთ მათთთვის, მეგობრებო, დროს და რითმებს, აზრებსა და სიტყვებს, რადგა-

¹ კ. გამსახურდია, რჩეული თხზულებანი, ტ. V, 1961, გვ. 669.

ნაც გზებს არც აზრი აქვთ, არც გეზი, არც სათავე და არც დასასრული. თუმცა, მაპატიეთ, ყმანვილებო, შევცდი; ეხლაც შევცდი... ყოველ გზას აუცილებლად დასასრულიც აქვს. უნინ იტყოდნენ ხოლმე: ყველა გზები რომისკენ მიდისო. მე კი მოგახსენებთ: ტყუილია, ჭორია! ყველა გზები და ბილიკები იმედების ნანგრევებზე იყრის თავს.¹

ვერც „მთვარის მოტაცების“ პერსონაჟმა თარაშ ემხვარმა მიაგნო თავის გზას. როგორც იცით – იგი თვლიდა, რომ იმ დროს ორი გზა იყო, სტალინისა და მუსოლინის გზა, ე. ი. ბოლშევიზმისა და ფაშიზმის გზა. მაგრამ თავად აღიარებს თარაში – მე დღემდის უგზოდ ვიხეტიალე და როგორც ხედავ, ვერც ერთს დავადექი... ორივე დახშული აღმოჩნდა ჩემთვის...²

ეს სამი მაგალითიც მკაფიოდ მოწმობს, როგორ აქტიურად იყო დასმული 20-30-იანი წლების ქართულ მწერლობაში **გზადაბნეული კაცის** პრობლემა. მაშინ კომუნისტური ლიტერატურული კრიტიკა ამას იმით ხსნიდა, რომ გამარჯვებულმა მუშათა კლასმა უარყო და გაანადგურა მქონებელთა და პრივილეგირებულთა კლასი. დამარცხებული ქართული არისტოკრატის შვილებს სასონარკვეთის, წუნუნისა და ჩივილის გარდა, სხვა აღარაფერი დარჩენოდა. ნაწილობრივ ეს მართალია. მაგრამ იგი გზადაბნეული კაცის პრობლემის ცალმხრივი გაშუქებაა. არც გივი შადური, არც კონსტანტინე სავარსამიძე და არც თარაშ ემხვარი მხოლოდ კლასობრივი თვალსაზრისით არ ჩივიან უგზობას. უგზობის საკითხი მათ უფრო ეროვნული კუთხით აწუხებთ. თითოეულ მათგანს სურს, ემსახუროს სამშობლოს, ხალხს, მაგრამ სოციალისტური იდეალის მიღება არც უნდათ და არც შეუძლიათ. სხვა იდეალი კი აღარ არსებობს. ისინი 1918 წლის 26 მაისს მოესწრნენ. მაშინ საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოცხადდა. მათ უნდათ 26 მაისის იდეალების სამსახურში იდგნენ, მაგრამ მათი უბედურება ის არის, რომ ისინი მოწმენი გახდნენ 26 მაისის ოცნების დაცემისა და 1921 წლის 25 თებერვლის გამარჯვების. გივი შადურისათვის, კონსტანტინე სავარსამიძისა და თარაშ ემხვარისათვის 25 თებერვალი სწორედ ეროვნული თვალსაზრისით არის მიუღებელი. დამოუკიდებელი საქართველო ისევ დაემხო და ისევ დაედგა მას რუსეთის უღელი. ქართველი ერისათვის არაფერი მნიშვნელობა ჰქონდა, რა იქნებოდა წარწერილი ამ უღელზე – ცარიზ-

¹ მიხ. ჯავახიშვილი, რჩული თხზულებანი, ტ. III, 1960, გვ. 423.

² კ. გამსახურდია, „მთვარის მოტაცება“, 1936, კარი III, გვ. 219.

ნოე უორდანი
გაზეთი „ტარტაროზი“
1927, 25 თებერვალი

შოკლანია: როდემდის ვათიო ეს კონება...

მი თუ სოციალიზმი. ამის დანახვა, ამის გაგება, ამის განცდა, ცხადია, უაღრესად მტკივნეული იყო. ამან გააჩინა სასონარკვეთილებისა და უიმედობის გრძობა. ეს რომ ასეა, ამას ადასტურებს 20-იან წლებში დანერგილი ფილოსოფიურ-კრიტიკული ნარკვევებიც.

ვისაც ჭკუა ჰქონდა და აზროვნება შეეძლო, ყველას ანამებდა კითხვა – როგორ მოხდა, რომ ასე მალე და ასე იოლად გაქრა საქართველოს დამოუკიდებლობა? 20-იან წლებში არსებითად ნიჰილისტური პასუხი მოიძებნა.

ნიკოლო მიწიშვილი წერდა:

და როცა კვლავ ვუბრუნდები საქართველოს, მე მას ვერ ვხედავ. ვერ ვნახულობ და მეშინია: ნუთუ საქართველო მარტო ეტნოგრაფიული მოვლენაა, თანდათან გადაგვარებაში გადასული?

როცა გადავხედავ ჩვენს ისტორიას – იქ მე ღვთის ხელს ვერ ვნახულობ. ჩვენი არსებობა დაცინვაა განგებისა ჩვენს თავზე. ჩვენშია ჩამჯდარი ლომი და რწყილი, ეშმაკი და ანგელოზი, ნიჭი და ყიყვი... არის რაღაცა შეკონინებული და გადაყრილი, მიბნეულ-მობნეული. ხერხემალს ქართულის იდეისა მე ვერ ვპოულობ და ვერც აზრს საქართველოს წარსულში.

.....

საქართველო პასიური მოვლენაა.

მისი ენერგია გამონვეული იყო სხვა, მის გარეშე მყოფ მოვლენისაგან (ენერგია ჭიისა, როცა მას ფეხს აჭირებენ).

საკუთარ, შინაგან აქტივობას მოკლებული იყო საქართველო და მოკლებული იყო, მაშასადამე, შემოქმედების გენიასაც.

მოკლებულია აქედან გამართლებას, მსოფლიო გამართლებას, საკუთარ რელიგიას, მონოდებას, აზრს, შინაარსს.

ამითია, რომ მშრალია და ფუყე საქართველო. აქედანაა მისი „უშვილოვნობა“ თუ ბერნობა.

ამის შედეგია, ჩემი ფიქრით, სიმჩატე ქართველი არსებისა, ქართული ჭკუისა, განწირვა ქართული ხელოვნების, პოეზიისა.

მე მგონია, ესაა მიზეზი იმისა, რომ ყველაფერი ქართული უდღეოა, რომ ქართული ბედი სწყდება და ტყდება ყოველთვის შუაგ ზაზე, დაუმთავრებელი, მიულწეველი...¹

ნ. მინიშვილი მართო არ ყოფილა. ამგვარად სხვებიც ფიქრობდნენ. ბარემ აქვე მოვიტანოთ ზოგიერთის ნააზრევიც და მერე ვცადოთ საქმის გარკვევა.

სერგი დანელია ამბობდა:

დავინწყბდით ისტორიას თუ არა, კვლავ გაგვინწყებოდა ისტორიის ძაფი. ეპოქათა მემკვიდრეობა არ იყო. ჩვენი ისტორია რალაც ნანწყებ-ნანწყებებია, წამონწყებული და კვლავ დანგრეული შენობები. ერთი დიდი ფართო ხაზი არ არის ჩვენს ისტორიაში. არის მხოლოდ ხაზი ნამებისა, აწიოკებისა, რბევისა და ჩაგვრისა. მაგრამ აქ ქართველები ისტორიის სუბიექტები კი არ ვიყავით, არამედ ატომებსავით მხოლოდ ობიექტები: საქართველოს აგურებით სხვისი ისტორია შენდებოდა.

ვცხოვრობდით დაფანტულად, გათიშულად, ერთი მეორის არა გვესმოდა, როგორც ატომებს. ყველა თავის პირადობისაკენ მიიწეოდა და ერთი საზოგადო მიზანი არ ჩანდა. არ იყო ერი, რადგან გვარმა ვერ დასთმო თავი. დღესაც ქართველისათვის კაცი თავდება იქ, სადაც თავდება მისი გვარი, ე. ი. ნათესავ-მოყვრობით მასთან შეკრულ ადამიანთა ჯგუფი. ვინც ჩვენი ნათესავი არ არის, იმას კაცად არ ვთვლით. ის უცხოა და უცხოს სიყვარული არ არის ჩვენთვის სავალდებულო...

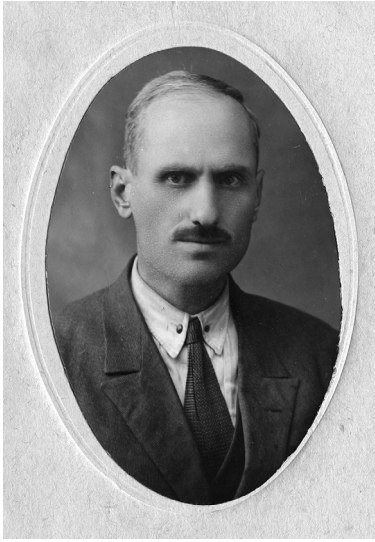
¹ ნ. მინიშვილი, „ფიქრები საქართველოზე“, ჟურნ. „ქართული მწერლობა“, 1926, №4-5, გვ. 20, 22, 23.

ნიკოლო მინიშვილი
1930-იანი წლები

.....

ქართველებს გვაქვს სიტყვა „სამშობლო“, რომელიც უდრის რუსულს „родина“ და ფრანგულს „pays natal“, მაგრამ არ გვაქვს ის, რასაც ფრანგები ეძახიან „patrie“-ს, გერმანელები „Vaterland“-ს, რუსები „отечество“-ს. სიტყვა „მამული“, რომლის პროპაგანდას ილია ჭავჭავაძე ეწეოდა, უდრის რუსულს „родина“-ს, ე. ი. მამის მიერ დატოვებულს **კერძო** (ხაზი ს. დანელიასია – ა. ბ.) საკუთრებას, პირადს ქონებას. „მამული“ არ არის – „отечество“ და ქართველებსაც არ გვექონდა „отечество“. შეიძლება ამასთან არის დაკავშირებული ისიც, რომ ქართველებს არ გვექონდა სიტყვა „სინდისიც“. „სინდისი“ ბერძნული სიტყვაა (συνείδησις). ქართველებს იგი სხვებისაგან გვისესხებია. ნასესხები სინდისით კი ისტორია არ შეიქმნება; ისტორიულ ერს ის საკუთარი უნდა ჰქონდეს, ვინაიდან სინდისი არის დულაბი, ურომლისოდაც ისტორიის კოშკი არ შენდება. ქართველთა მიერ აშენებული კოშკიც ყოველთვის ინგრეოდა. და ის ვერც ადამიანის სისხლმა და ცრემლმა შეძლეს დაეცვათ დანგრევისაგან. თუმცა „სურამის ციხის“ ლეგენდა წინააღმდეგს მოგვითხრობს. განა დაძალებით დაღვრილი სისხლი და ცრემლი გასწევდა დულაბის მაგივრობას? განა ცოტა სისხლი დაიღვარა საქარ-

სერგი დანელია
1920-იანი

თველოს ციხის ასაგებად? სხვაზედ რომ არ ვილაპარაკოთ, მარტო ის გავიხსენოთ, რომ არსად სენიორიალური რეჟიმი არ იყო ისეთი სასტიკი, ისეთი უღმობელი, ისეთი უსულგულო, როგორც საქართველოში. ყმებს ყიდდნენ, როგორც ღორებს. სამშობლოდან მონყვეტილი ქართველი ქალები თათრების ჰარამხანებში სევდისაგან სჭკნებოდნენ. და ყველა ეს ცოდვა საქართველოს ციხის სახელით ფიქრობდნენ გაემართლებიათ. მაგრამ მხოლოდ ცრემლზე და სისხლზე აშენებული ციხე მუდამ ინგრეოდა. ლეგენდა სტყუის, რომ ციხე აშენდაო. ციხე არ იყო აშენებული: მარტო ჩამონგრეული კედლები მოჩანდა ხაშურიდან. ციხე არ აშენებულა, რადგან ის შენდებოდა, მხოლოდ სისხლის საშუალებით; იყო მასალა, იყო აგურები, მაგრამ არ იყო ამ მასალის შემაერთებელი დულაბი; არ იყო საერთო სული. ყველა აშენებდა „თავისთავისათვის“. როგორც სენაარელების გოდოლი, ისე ქართველების ციხე ერთი და იმავე მიზეზის გამო ინგრეოდა და ხალხიც ამაოდ წვალობდა.¹

უკვე ციტირებულს დავამატოთ კიდევ ერთი, კონსტანტინე კაპანელის სიტყვებიც.

მხატვრული ნაწარმოების ღირებულება განიზომება იმ გავლენით, რომელსაც იგი ახდენს გარემოზე, საზოგადოებაზე, კაცობრიობაზე: რაც უფრო დიდია არე გავლენის, მით უფრო მაღალი ესთეტიური

¹ ს. დანელია, „ვაჟა-ფშაველა და ქართველი ერი“, 1927, გვ. 84, 85, 86.

ღირებულებისაა ლიტერატურული ნაწარმოები, თუ კი ნორმალურია ურთიერთობა იდეოლოგიასა და მდგომარეობას შორის, თუ კი ინდუსტრიის ევოლუცია განსაკუთრებულ მინა-წყალზე **სისტემატურად** (ხაზი კ. კაპანელისაა – ა. ბ.) ინვესს კულტურის ცენტრალიზაციას.

წინააღმდეგ შემთხვევაში, იდეოლოგია და მისი უმშვენიერესი ფორმა – მხატვრული ლიტერატურა ეტნოგრაფიულ ხასიათს იღებს, როგორც, მაგალითად, საქართველოში: ქართული ლიტერატურის მრავალ მშვენიერ ნიმუშებს წმინდა ეტნოგრაფიული ხასიათი აქვთ მხოლოდ იმიტომ, რომ ქართული კულტურის ცენტრალიზაცია საშუალო საუკუნეების შემდეგ ან სუსტი იყო, ან სულ არ ყოფილა. ამის შედეგია ის, რომ **ქართული ნაციონალური ტემპერამენტი, ქართული ნაციონალური ტიპი არ არსებობს**; არც მთლიანი კლასობრივი სახეობა არსებობს და ამაშია მთელი ჩვენი ეროვნული ტრაგედია: საქართველოს რომ ძლიერი გაბატონებული კლასები ყოლოდა, როგორც საშუალო, ისე ახალ საუკუნეებში, ქართველი ერის ისტორიული ევოლუციაც სხვანაირი იქნებოდა და ქართული ლიტერატურა თავისი ტიპებით არ იქნებოდა მომწყვდეული ეტნოგრაფიულ ზღუდეებში; ეკონომიურად და კულტურულად ძლიერი კლასი ფსიქოლოგიურად გააერთიანებდა საქართველოს პროვინციებს; ქართველ ტომებს ტემპერამენტით, ემოციებით გრძნობებით, მოქმედებით დაამსგავსებდა ერთმანეთს და ქართული სულის პერიფერიულად გაბნეულ მდიდარ თვისებებს ნაციონალურ ტიპებსა და სახეებში ჩამოადუღებდა ისტორიულად.¹

შევწყვიტოთ ციტირება. მართალია, ეროვნული ენერჯისადმი ნიჰილისტური დამოკიდებულების დამადასტურებელი სხვა მასალაც უხვად არის, მაგრამ ისედაც თვალნათლივ ვხედავთ – რა ღრმად და მტკიცედ გასჯდომოდა სასონარკვეთილება ძვალ-რბილში ჩვენს საზოგადოებას.

ზერეღედ არ უნდა შევხედოთ ამ სასონარკვეთილებას, ამ ნიჰილიზმს, არ უნდა ვიფიქროთ, რომ იგი შვა ქართველი ხალხის მტრობამ ან სიძულვილმა. ეს რომ დავუშვათ, საბედისწერო შეცდომას ჩავიდნეთ. პირიქით, სასონარკვეთილება და ნიჰილიზმი დაბადა დიდმა, თავგადადებულმა, უანგარო სიყვარულმა და გულისტკივილმა. მაგრამ იმ სიყვარულმა და გულისტკივილმა, რომელმაც ველარ აიტანა ისტორიის უსამართლობა და დაკარგა რწმენა და იმედი. ეს იყო გაუგონარი ტრაგედია და მოაზროვნე საქართველო იგლოვდა თავის თავს. მართა-

¹ კ. კაპანელი, „ქართული სული ესთეტიურ სახეებში“, 1926, გვ. 190-191.

ლი იყო ნიკოლო მინიშვილი, როცა თქვა – *მე არ ვიცი, – ვის უყვარს საქართველო ჩვენზე მეტად*. ეს სასონარკვეთილება და ნიჰილიზმი წარმოშვა იმ სიყვარულმა, რომელმაც ილიას „ბედნიერი ერი“ დაანერინა და აკაკის ათქმევინა – *ფურთხის ღირსი ხარ შენ, საქართველო!* ჩვენ არ უნდა წამოვეგოთ კომუნისტური პროპაგანდის სიცრუის იმ ანკესზე, რომელიც 40-იან წლებში სერგი დანელიას, კონსტანტინე კაპანელს და სხვებს უწოდებდა *უზნეო და სინდისგარეცხილ მეცნიერებს*.¹ პრესაში გაჩაღებული ლანძღვა-გინება არ იყო პასუხი იმ კითხვისა, რომელიც მათ დასვეს. ეს იყო ცდა, გაქცეოდნენ პასუხს და საქმის უმეცარი მკითხველი პროპაგანდის ნაცრის ბუქით დაებრმავებინათ.

ამასთან ერთად, ისიც უნდა ითქვას, რომ მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში გაჩენილი სასონარკვეთილება პირდაპირი გაგრძელება იყო მე-19 ასწლეულის პირველ ნახევარში დაბადებული სასონარკვეთილებისა.

1801–1810 წლებში საქართველოს თავისუფლების დაკარგვამ, რუსეთის მიერ ქართელი ხალხის მოტყუებამ გააოგნა და თავზარი დასცა ჩვენი ერის მოაზროვნე ნაწილს. ამის უთუო და უთუმცაო საბუთია ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის გაორებული დამოკიდებულება საქართველოში რუსეთის გაბატონებისადმი.

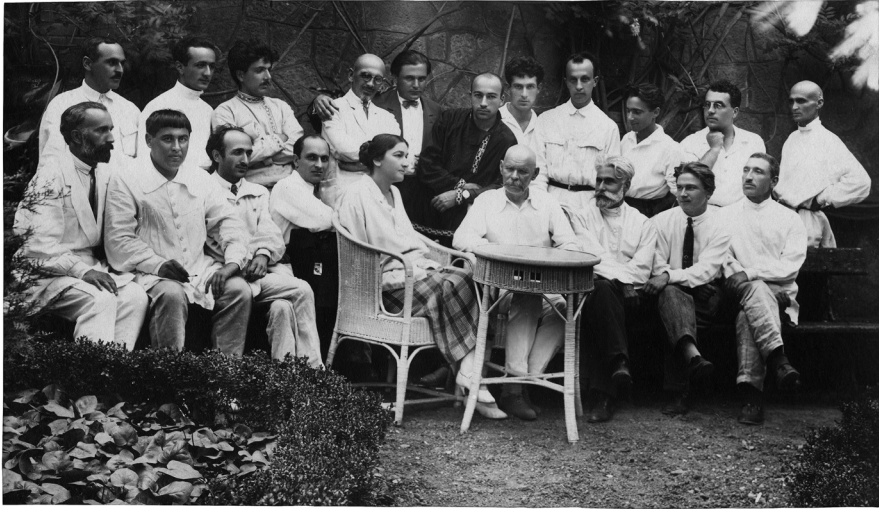
თუ „განიხსნა გზა და ეშვათ ივერიელთ სასოება, რომე მუნით შევიდეს მათ შორის განათლება“, როგორც ამბობდა ალ. ჭავჭავაძე, – მაშინ რაღას ნატრობს – *მე ამას ვჰსტირი განანირი, ვაჰ თუ ვესწრა ვერ!.. თვარაღა ჟამი, გულთ მაამი, კვლავაც იქნების*.²

გულთმაამი ჟამი ალ. ჭავჭავაძეს პირადი ცხოვრებისათვის არ ეოცნებებოდა. მას, ეროვნული თავისუფლების გარდა, არაფერი აკლდა. მისი მზერა საქართველოს მომავლისკენ იყო მიპყრობილი. მაგრამ ეჭვი ღრღნიდა, მტკიცედ ვერ ენამებინა – საქართველოს თავისუფლების შესაძლებლობა. გაორება ორ უკიდურეს წერტილს შორის აქანავებდა. ერთ მხარეს იყო ცრუ გინცი – „ეშვათ ივერიელთ სასოება“ და მეორე მხარეს – გულთმაამი ჟამის მოლოდინი და ნატვრა.

თუ გრიგოლ ორბელიანს გულით სჯეროდა, რომ ნიკოლოზ პირველმა მართლა მოუვლინა საქართველოს *თამარის დღენი, დიდების დღე-*

¹ გ. სიხარულიძე, „რუსული ფილოსოფიის და ლიტერატურის ფალსიფიკატორი“, გაზ. „კომუნისტი“, 11. 05. 1949.

² შეადარეთ ალ. ჭავჭავაძის ლექსები – „კავკასია“ და „პყრობილისაგან თანაპყრობილთა მიმართ“ – „ლექსები“, 1949, გვ. 85–88.

სხედან: ალექსანდრე აბაშელი, ტიციან ტაბიძე, პავლე ინგოროყვა, ნიკოლო მინიშვილი, მარიამ ორახელაშვილი, მაქსიმ გორკი, სილიბისტრო თოდრია, ბორის კომინოვ, ვარლამ რუხაძე; დგანან: პლატონ კეშელავა, კარლო კალაძე, ერვანდ ასრიბეკოვ, მიხეილ ჯავახიშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე, ბენიტო ბუაჩიძე, ალექსანდრე სულავა, შალვა რადიანი, არკადი სიტკოვსკი, გიორგი კრეიტან, გიორგი ქუჩიშვილი

თბილისი, მწერალთა სასახლის ბაღი, 24 ივლისი, 1928

ნი,¹ მაშინ რატომღა მისტიროდა ჩვენი სამშობლოს წარსულს და რატომღა ამოიკვნესა სინანულით – ან ეს რაცა ვჰსთქვი, რათა ვჰსთქვი, თუ რაც მინდოდა, ვერა ვჰსთქვი?

რა უნდოდა ეთქვა და ვერა თქვა? რა აზრი, ნაცნობი გულისა უნდა ამოეცნო მკითხველს? ცხადია, ეროვნული თავისუფლებისა, მაგრამ ეჭვი და სასონარკეთილება ბოლომდე ვერ დაუძლევიდა და გაორების ბენვის ხიდზე დგას.

ნ. ბარათაშვილი ჯერ პოემაში „ბედი ქართლისა“ აშკარა წინააღმდეგია ერეკლე მეორის გადაწყვეტილებისა, მერე კი ლექსში „საფლავი მეფის ირაკლისა“ თითქოს ამართლებს რუსთა მიერ საქართველოს დაპყრობას. თუ სტრიქონები – აჰა, აღსრულდა ხელმწიფური ან აზრი შენი, და ვსჭამთ ნაყოფსა მისგან ტკბილსა ან შენი ძენი, – მწარე ირონია არ არის, მაშინ ეს ან იმედდაკარგული კაცის სასონარკეთილებაა ან საბედისწერო დაბნეულობა.

¹ გრ. ორბელიანი, „სადღეგრძელო“ – თხზულებათა სრული კრებული, 1959, გვ. 98-99, 106.

ასევე დაგვემართა 20-იან წლებშიც. 1921 წლის თებერვალ-მარტში საქართველო ისევ დაიპყრო რუსეთმა. რუსმა კომუნისტებმა ისევ მოატყუეს ქართველობა, როგორც ადრე რუსმა ცარისტებმა. 1920 წლის მაისში რუსეთის საბჭოურმა მთავრობამ სცნო საქართველოს დამოუკიდებლობა. ხელი მოაწერა სათანადო აქტს. უარი თქვა ჩვენი ქვეყნისადმი პრეტენზიებზე.¹ მაგრამ ამას ხელი არ შეუშლია ლენინისა და რუსეთის საბჭოური მთავრობისათვის, რამდენიმე თვის შემდეგ თავს დასხმოდა საქართველოს და ისევ რუსთა ბატონობა დაემყარებინა.

ეროვნული თვალსაზრისით, პოლიტიკური სიტუაცია არსებითად ერთნაირი იყო. შედეგიც ერთნაირი გამოვიდა. განსხვავებად კი შეიძლება ერთი რამ ჩაგვეთვალა: 1801–1810 წლებში ცარიზმს ქართული ინტელიგენციიდან არ დაუქირავებია საგანგებო ჯგუფი, რომელიც ეროვნულ ნიჰილიზმს იქადაგებდა და ქართველ ხალხს მომავლის რწმენას მოუწამლავდა. საბჭოურმა რუსეთმა კი 20-იან წლებში შეადგინა მონა-სპათა რაზმი, პროლეტარული მწერლობის სახით, რომლის ძირითად ამოცანად დასახეს ქართველ ხალხში ნაციონალური გრძნობის საბოლოოდ ჩაკვლა. საბედნიეროდ, ამ მხრივ მათი საქმიანობა მარცხით დამთავრდა. მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარმა ეროვნული ოპტიმიზმით უპასუხა პირველი ნახევრის ეროვნულ სკეპტიციზმს.

ილია ჭავჭავაძემ თავის თაობას მოუწოდა:

*მოვიკლათ წარსულ დროებზედ დარდი...
ჩვენ უნდა ვსდიოთ ეხლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,
ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს...*

მაგრამ როგორ, რა პრინციპით? ილიამ ამგვარად ჩამოაყალიბა იგი: კლასობრივი ჰარმონიის (ე. ი. ეროვნული მთლიანობის) გზით შრომის განთავისუფლებისა და ნაციონალური თავისუფლებისაკენ.

ეგ ნამი რომ გაბევრდება, მდინარე წყლად იქცევა და მთელს ტივს მიიტანს, რომ ჩვენს შორის ჩატეხილი ხიდი გაამრთელოს და ეგრე ორსავე ნაპირს გააერთიანებს. ეგ ცრემლიანი ცოდნა თუ ცოდნიანი ცრემლი უკანისა, – შუქია წინასი და შუქი ხომ... – დასაწყისია განთიადისა... („ოთარაანთ ქვრივი“).

შრომისა ახსნა – ეგ არის ტვირთი ძლევა მოსილის ამ საუკუნის... („აჩრდილი“).

¹ РСФСР и Грузинская демократическая республика, 1922, Москва, стр. 8–15.

ჩვენ ჩვენი თავნი ჩვენადვე გვეყუდნეს... („მგზავრის წერილები“).

ამ პროგრამის განსახორციელებლად შრომობდა, ილიას მეთაურობით, თერგდალეულთა თაობა. ამ მიზნის საქმედ ქცევა დანგრევით ემუქრებოდა რუსეთის კოლონიურ სისტემას. ეს ნათლად დაინახა რუსეთმა. აუცილებელი გახდა თერგდალეულთა წინააღმდეგ ბრძოლა. ქართველთა ყურადღება უნდა ჩამოსცილებოდა ეროვნულ პრობლემას და გადატანილიყო სხვა, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვან საკითხზე. ეს საკითხი კი გახლდათ შრომის განთავისუფლება. ამ პრობლემით თამაში მომგებიანი იყო, რამეთუ იგი თერგდალეულთა პროგრამის ნაწილსაც შეადგენდა. გაუთვითცნობიერებელი ხალხი ადვილად მოტყუვდებოდა. ამიტომ თერგდალეულთა პრინციპს დაუპირისპირეს ახალი: კლასობრივი ბრძოლით შრომის თავისუფლებისაკენ. ეროვნული გამოირიცხა, რადგან ამტკიცებდნენ – შრომის განთავისუფლება ავტომატურად გამოიწვევს ეროვნულ თავისუფლებასაც. თუ ქართველი ხალხი ამ პრინციპს იწამებდა, მაშინ საქართველოს დატოვება რუსეთის ყმად იოლი იქნებოდა. გაუმართლა მტერს ვარაუდმა. ქართველობა თავგამეტებული გადაეშვა კლასობრივ ბრძოლაში სუტიმედით – პროლეტარიატის გამარჯვებას მოჰყვებოდა ეროვნული თავისუფლებაც.

მტერს ხელ-ფეხი გაეხსნა და მოქმედების ასპარეზი მიეცა.

1907 წელს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ მართო ილია ჭავჭავაძე კი არ მოკლა, არამედ საქართველოს ეროვნული თავისუფლების იდეაც. ამ დღეს, წინამურში, თერგდალეულთა ნახევარსაუკუნოვანი ბრძოლა დამარცხებით დამთავრდა.

მინავლული სასონარკვეთილება ისევ გაღვივდა მოაზროვნე საქართველოს გულში. ისევ დაიწყო ბრძოლა გინცსა და უგინცობას შორის. იმედის ახალმა ზარმა 1918 წლის 26 მაისს შემოჰკრა, მაგრამ, როგორც ვიცით, მისი ხმაც მალე ჩაკვდა.

ქველთაძველი კითხვა ისევ ითხოვდა ახალ პასუხს. მაგრამ ამ პასუხის პოვნა მე-20 ასწლეულის 20-იან წლებში გაცილებით რთული იყო, ვიდრე მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში. განვლილმა დრომ ბევრ რამეს მოჰფინა ნათელი.

როცა უკან მივიხედეთ, დავინახეთ, რომ ქართულმა ფეოდალურმა არისტოკრაციამ არსებობა დამარცხებით დაამთავრა. დიდხანს, საუკუნეების მანძილზე ატარა მან ქართველი ხალხი სისხლიანი ბრძოლის გზით, მაგრამ სამშვიდობოს ვერ გაიყვანა. იმ არისტოკრაციამ, რომელმაც დავითისა და თამარის საქართველო ააშენა, სიბერისაგან დაჩაჩანაკებულმა სამარცხვინო ანდერძი დაუტოვა ქართველ ხალხს:

ახლა კი დროა, სოლომონ, რომა
მშვიდობა ნახოს საქართველომა,
მან საფარს ქვეშე მხოლოდ რუსეთის
ამოიყაროს ჯავრი სპარსეთის.

ეს სახელოვანი ცხოვრების უბადრუკი დასასრული იყო.
სამართლიანად ამბობს მურმან ლებანიძე:

მძულს ეგ მეცხრამეტე,
მძულს და მარად მძულდა,
მძულს დიდების მქუხრის
მშვიდობაზე გაცვლით!
იმპერიის უღლით
ევროპაში გასვლით!
გაძროხებით ლომის!
კაცის – ოთხზე გავლით!
მძულს განცხრომის, ძლომის
და ლალატის სწავლით!
მძულს მაზურკის გრგვინვით!
მძულს მედროვის ტაშით!
ქართველთ პრუსად¹ ხილვით
და ლენერლის ფაშვით!..

ქართულმა ბურჟუაზიამ კი მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ის ძა-
ლა ვერ შეიძინა, რომ ერის მეთაურობა ეკისრა და ხალხს წინ გასძლო-
ლოდა. უძლურებისა და განუვითარებლობის გამო ამ მისიისათვის იგი
არ გამოდგებოდა.

ქართული პროლეტარული მოძრაობის თავკაცებმა უძიოდ არსე-
ბობა ვერ შეძლეს. ეს კი ქართული მუშათა კლასის სისუსტის ბრალი
იყო. დამოუკიდებლად იგი კლასთა ბრძოლის წარმოებას ვერ შეძლებ-
და. თუმცა ძალიან იყო მოხიზლული ამ ბრძოლით. ამიტომ ქართველი
მარქსისტები პირდაპირილი მისჩერებოდნენ რუსულ მარქსიზმს და,
რასაც გადაიჩაუდებდა პირში, იმას ლოლნიდნენ და იღმურძლებოდ-
ნენ. ამან გამოიწვია ის, რომ ქართულმა სოციალ-დემოკრატიამ ეროვ-
ნულ საკითხში იმავე გზით იარა, რომლითაც ქართული ფეოდალიზმის
ნაბოლარები დადიოდნენ.

ასე დარჩა ერი უწინამძღოლოდ.

¹ ყველა მკითხველისთვის გასაგებია, რას ნიშნავს „პრუსად ხილვით“.

ამ მდგომარეობაში ჩავარდნილი ყოველი ჭკუათმყოფელი ქართველი სვამდა კითხვას – მართლაც ვინ არის ქართველი? რა არის საქართველო? ნუთუ მართლა არ ჰყოფნის მას ეროვნული ენერგია დამოუკიდებლად არსებობისათვის? ნუთუ არსებობა მხოლოდ ყმის სახით შეუძლია? ვისაც ნებისყოფამ უღალატა, იმან ხელი ჩაიქნია და მონობის შეგუება მოინდომა. ყველაფერი ეროვნული ენერგიის სისუსტით ახსნა და ბედს შეურიგდა. ზოგიერთმა ქართველი ერის წიაღში დაიწყო ნაციონალური ენერგიის ძებნა. ეს სურათი მიხ. ჯავახიშვილმა „არსენა მარაბდელოში“ ასე დახატა:

ნარგიზების ფორზე ჭიდაობა დამთავრდა. ხალხი დაიშალა და შინ გასამგზავრებლად ემზადება. საბარათიანოს გლეხობა „მენინავე დროშის“ წინ გაძლოლას ელოდება. საბარათიანო აღმოსავლეთ საქართველოს „მენინავე სადროშო“ იყო და ზაალ ბარათაშვილია ახლა მისი პატრონი. არსენას მამამ, ღვთისსავარმა, როგორც ძველმა მედროშემ, ალამი ჩამოხსნა და ბატონის განკარგულებას ელოდება. უცბად დროშას თვალი მოჰკრა არლოვმა და გაოცებულმა იკითხა – ეს რა ამბავია? აუხსნეს, რაც იყო და რაც ხდებოდა. რუსმა მაიორმა განკარგულება გასცა – ახლავე მომეცითო. თან ცხენი ღვთისსავრისაკენ დასძრა და დროშას წაეტანა. არსენას მამამ მაიორის ცხენს აღვირში სტაცა ხელი, დროშა გვერდზე გასწია და ბატონებს მიაჩერდა – რა ვქნაო.

მედროშეს კორძიანი ხელი და ჭალარით მოსილი უღვაშები ოდნავ უთრთოდა. გრიგოლ ორბელიანს ზაფრანას ფერი ედო. დავით ბარათაშვილს თავი ჩაექინდრა, მარშალი ალექსანდრე გაშეშებული იდგა. კნენები განაბულიყვნენ, დროშის მოლარეს ზაალს კი პირი დაელო და ხმა დაეკარგა.

თავადებმა აღარ იციან, როგორ მოიქცნენ – თან არლოვის ეშინიათ, თან დროშის დათმობაც ერცხვინებათ. მაშინ არსენამ მამასთან მიაგდო ცხენი, დროშა გამოართვა და რუსის გასაგებად და ქართველთა გასაგონად დაბალი ხმით ჩაიხრიალა – მოვიდეს და წაილოს. არლოვი ბოლმით გაიგუდა. უხმოდ მიატრიალა ცხენი და კუდამოდებული იქაურობას გაეცალა.

მერე არსენამ ის დროშა საერთოდ წაართვა ზაალ ბარათაშვილს და თავის რაზმის სეფეალამად აქცია.

მიხ. ჯავახიშვილის აზრით, ასე უნდა ეტვირთა თვითონ ხალხს თავისი ეროვნული ბედის მოგვარება, მაგრამ იყო ამის საშუალება საბჭოური ხელისუფლების დროს? არა, უკვე აღარ იყო. ერის ბელადის მმარ-

თველის, მისი იღბლის გადამწყვეტის როლი კომპარტიამ მიითვისა. საქართველოს კპ-მ ქართველთა თავსატეხ კითხვას ის პასუხი გასცა, რაც რუსმა უკარნახა – მარადიულად რუსეთთან ერთად! სხვა პასუხს ვერ მოძებნიდა, რამეთუ საქართველოს კპ ყოველთვის ეყრდნობოდა და ეყრდნობა რუსულ ხიშტს. მართალია, ხიშტი ძნელი დასაყრდნობია, მაგრამ სკამიდან ჩამოგდებას მაინც ხიშტზე ჯდომა ურჩევნია. როცა 1924 წელს ქართველმა ხალხმა სცადა თავად მოეგვარებინა საკუთარი ბედ-იღბალი, რუსის ჯარის დახმარებით, კომპარტიამ სისხლში ჩაახშო ამბოხება. ამით გააფრთხილა ქართველი ხალხი: საკმარისია ხელი გაანძრიოთ და პირწმინდად მოსპობა არ აგცდებათო.

ასე დაამკვიდრეს განკარგულება – მარადიულად რუსეთთან ერთად!

ასე უარყვეს ყველა სხვა ვარიანტი, ყველა სხვა პასუხი პრობლემის მოსაწესრიგებლად.

ასე ჩასჩარეს ყველას ბურთი პირში.

ასე აიკრძალა ფიქრი, სჯა-ბაასი ეროვნულ საკითხზე.

ასე „გადანყდა“ ქართველთა ბედი ქართველთა უკითხავად.

ასე დარჩა უპასუხოდ კითხვა, რომელიც საუკუნეების მანძილზე აწამებს ქართველს.

ამიტომ დუმს დღევანდელი ქართული მწერლობა და არაფერს ამბობს ეროვნულ ენერგიაზე, ხმამაღლა არ ცდილობს ამოიცნოს იგი. მაგრამ ფიქრის შეჩერება შეუძლებელია. ფიქრის აკრძალვა არ მოხერხდება. ჩუმად, საკუთარ გულში ყველა ეძებს პასუხს. თუმცა საჯაროდ მისი თქმა ვერ მოუხერხებია. დრო კი კარგა ხანია დადგა, არამარტო გულში ვიფიქროთ, არამედ ხმამაღლა ვთქვათ – რა ელის ქართველ ხალხს: დარჩება იგი ტომად, ეთნოგრაფიულ მასალად, რომლისგანაც ყოველი დამპყრობელი იმას გამოძერწავს, რაც სურს და მიზანშეწონილად მიაჩნია თუ გახდება ერი, კაცობრიობის სრულყოფილებიანი, თავისუფალი, დამოუკიდებელი წევრი, საკუთარი ეროვნული და ინტერნაციონალური მისიით?

ამისათვის ქართველ ხალხს ბევრი რამის გადაფასება დასჭირდება და უფრო ნათლად და მართლად წარმოდგენა. ეს უცილებელია, რადგან მას მერე, რაც 1801–1810 წლებში რუსეთმა საქართველო დაიპყრო, ქართველი ხალხის ბედს, გვინდოდა თუ არა ეს, რუსი ერის მდგომარეობა განაპირობებდა. ჩვენ უკვე აღარ შეგვეძლო საკუთარი შეხედულებისამებრ წაგვემართა ჩვენი ბედ-იღბალი. მიხეილ ჯავახიშვილმა მოხდენილად დაახასიათა საქართველოს მდგომარეობა, როცა „არსენა მარაბდელოში“ ალექსანდრე ორბელიანს ათქმევინა – *რუსი ცხენით მის-*

დეეს ევროპას, ჩვენ კი თოკით მიგვათრევს და გვეუბნება, არ ჩამოვრჩეთო. ჩვენც დასისხლიანებული მივრბივართ და გვეგონია, რუსი სიკეთეს გვიშვებო.

სანამ ქართველი არ გათავისუფლდება „სიკეთის მომტანი რუსეთის“ ილუზიისაგან, საქართველოს საშველი არ იქნება.

თვალი გადადევნეთ რუსეთის ისტორიას და დაინახავთ, რომ ყველა დიდი და კეთილი ნამონყება რუსეთში მარცხით მთავრდება.

მარცხით დამთავრდა პეტრე პირველის დაწყებული რუსეთის ევროპეიზაციის იდეა. ორ საუკუნეზე მეტი იბრძოლეს რუსეთში ამისათვის, მაგრამ არსებითად ვერაფერს მიაღწიეს. იმ დღეს, რა დღესაც სტალინიმა რუსი ხალხის სადღეგრძელო დალია და რუსეთის პრიორიტეტის ტოტალური ქადაგება დაიწყო სსრკ-ში, საბოლოოდ დაიმარხა პეტრეს ოცნება – რუსეთს ევროპული სახე შეეძინა. გაიმარჯვა სლავიზმის ყველაზე მახინჯმა გამოვლენამ რუსიზმმა.

რატომ მოხდა ეს? იმიტომ, რომ არც პეტრეს, არც ეკატერინე მეორეს, არც სხვებს რუსეთის ევროპეიზაციის პროცესში არ უცდიათ შეეცვალათ რუსული ყოფის სული – დესპოტიზმი. ისინი დესპოტიზმის გზით ნერგავდნენ ევროპეიზმს. არ ესმოდათ, რომ ევროპეიზმი პირწმინდად გამორიცხავს დესპოტიზმს (რა თქმა უნდა, ლაპარაკია არსზე და არა ცალკეულ, ხანმოკლე გამოვლენაზე დესპოტიზმისა ევროპაში). მიზნისა და განხორციელების გზის შეუსაბამობამ გამოიწვია პეტრე პირველის იდეის დამარცხება.

რუსეთის ევროპეიზაციისაკენ მოწოდება იყო ლენინის სიტყვებიც:

დიახ, ისწავლე გერმანელისაგან! ისტორია მიხვეულ-მოხვეული და შემოსავლელი გზებით მიდის. გამოვიდა ისე, რომ დღეს სწორედ გერმანელი ასახიერებს, მხეცურ იმპერიალიზმთან ერთად, დისციპლინის, ორგანიზაციის, მწყობრი თანამშრომლობის სანყისს უახლესი მანქანური ინდუსტრიის, უსასტიკესი აღრიცხვისა და კონტროლის საფუძველზე.

ეს კი სწორედ ისაა, რაც ჩვენ გვაკლია. ეს სწორედ ისაა, რაც ჩვენ უნდა ვისწავლოთ. ეს სწორედ ისაა, რაც აკლია ჩვენს დიდ რევოლუციას, რათა ძლევამოსილი დასაწყისიდან, მთელ რიგ მძიმე განსაცდელთა გზით, ძლევამოსილ დასასრულამდე მივიდეს. ეს სწორედ ისაა, რაც ესაჭიროება რუსეთის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკას, რათა იგი აღარ იქნეს ლატაკი და უძლური, რათა საბოლოოდ გახდეს ძლიერი და უხვი.¹

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზულებანი, გამოც. IV, 1952, ტ. 27, გვ. 179-180.

ეს სტრიქონები პირდაპირი გაგრძელებაა რუსულ მწერლობაში შექმნილი ბეჯითი და საქმიანი გერმანელის სახისა, რომელიც უპირისპირდებოდა ზარმაც, უქნარა და არყით გამოთაყვანებულ რუსის ხატს. ლენინი ოცნებობს იმ პიროვნებაზე, რომელსაც გასულ საუკუნეში ნიკოლოზ მიხაილოვსკიმ „გაგერმანელებული რუსი“ უწოდა. მაგრამ არც ამ მონოდებას ეწერა განხორციელება, ეს ოცნებაც მარცხით დამთავრდა. საკმარისი აღმოჩნდა მეორე მსოფლიო ომში რუსეთს გაემარჯვა, რომ „გაგერმანელების“ (ანუ ევროპეიზაციის) სურვილი ერთხელ და სამუდამოდ უკუეგდოთ და რუსობით ტკბობას მისცემოდნენ, რუსიზმი კაცობრიობის ოცნებად გამოეცხადებინათ. საბჭოურ პროპაგანდას რუსიზმის ტოტალური ქადაგება დაეწყო.

რატომ მოხდა ეს? იმიტომ, რომ აქაც გერმანული დისციპლინის, ორგანიზაციის, მწყობრი თანამშრომლობის, უსასტიკესი აღრიცხვისა და კონტროლის განხორციელება ლენინმაც დესპოტიზმის გზით მოინდომა. ვერ მიხვდა, რომ, რასაც თვითონ ითხოვდა, ერის სულის თვისებაა. მათრახითა და ჯოხით მისი დანერგვა არ შეიძლება. „გერმანული სული“ ერის თავისუფლების ნაყოფია და არა დესპოტიზმის. ამჯერადაც მიზნისა და განხორციელების გზის შეუსაბამობამ ეს ოცნებაც დამარცხებამდე მიიყვანა. ლენინური დესპოტიზმის გამო, რუსეთმა ვერ შეიძინა ის, რაც ესაჭიროებოდა იმისათვის, რომ აღარ ყოფილიყო ლატაკი და უძღური, გამხდარიყო ძლიერი და უხვი.

მარცხით დამთავრდა თითქმის საუკუნენახევრიანი რუსული განმათავისუფლებელი ბრძოლაც – დანყებული რადიშჩევით და დამთავრებული 1917 წლის თებერვლის რევოლუციით. 1917 წლის ოქტომბრის გადატრიალებამ მოსპო თავისუფლების ყველა იდეალი და ცარისტული დესპოტიზმი კომუნისტური დესპოტიზმით შეცვალა. თან კომუნისტური დესპოტიზმი მრავალგზის უფრო სასტიკი აღმოჩნდა, ვიდრე ცარისტული იყო. ამის საბუთად, თუ გახსოვთ, ადრე უკვე მოვიტანე რამდენიმე ამონაწერი, რომელმაც ნათლად დაგვანახა, რომ კომუნისტურ დესპოტიზმთან შედარებით ცარისტული დესპოტიზმი ბავშვის გართობას ჰგავდა.

კატორღის გახსენება რად გვინდა. უბრალოდ შევადაროთ ერთმანეთს „თავისუფალი“ მოქალაქის მდგომარეობა ცარიზმისა და სოციალიზმის დროს და ცხადად დავინახავთ – რაოდენ უუფლებო, დამონებული და დაჩაგრულია საბჭოელი ადამიანი. ცარიზმს აზროვნება არ აუკრძალავს. კომუნისტებმა კი აკრძალეს იგი. ცარიზმის დროს იყვნენ ჩაადაევიც, ბელინსკიც, გერცენიც, ჩერნიშევსკიც, მიხაილოვსკიც, ლავ-

როვიც, პლენხანოვიც და ლენინიც. სოციალიზმის დროს? სრული მდუმარებაა. აზრი არ ჭაჭანებს არსად. თუ ვინმე აზროვნებას დააპირებს, ან კატორლაში უნდა დალიოს სული, ან სამუდამოდ ემიგრაციაში წავიდეს. თუმცა ემიგრანტობა სანატრელია და მხოლოდ თითო-ორიოლა „რჩეულს“ თუ ერგება წილად.

ამგვარი კატასტროფა არ განუცდია არც ერთი ევროპელი ხალხის განმათავისუფლებელ მოძრაობას. ნიდერლანდების ბურჟუაზიულმა რევოლუციამ საფუძველი ჩაუყარა თავისუფალ და დემოკრატიულ ჰოლანდიას, ინგლისის ბურჟუაზიულმა რევოლუციამ – ბრიტანულ დემოკრატიზმსა და თავისუფლებას, საფრანგეთის ბურჟუაზიულმა რევოლუციამ – დემოკრატიულ და თავისუფალ საფრანგეთს... ერთადერთი ქვეყანა, სადაც ბურჟუაზიული რევოლუციის (1917 წლის თებერვალი) შედეგად დაიბადა დესპოტიზმის ახალი სახეობა (1917 წლის ოქტომბერი), რუსეთია.

რატომ მოხდა ეს? რუსი ხალხის ბუნებისა და ხასიათის გამო. თავისუფლების სახელით, რუსეთში შეიძლება მოხდეს ბუნტიცა და რევოლუციაც, შეიცვალოს მთელი სოციალ-პოლიტიკური სისტემაც, მაგრამ ამ ბუნტის, ამ რევოლუციის, ამ ცვლილების ბუნება და ხასიათი ყოველთვის ერთნაირი იქნება – დესპოტიური.

კარგად დააკვირდით: ნაციზმის ბატონობის შემდეგ იშვა მსოფლიოს ერთ-ერთი უდემოკრატიულესი სახელმწიფო – გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, ფაშიზმის პარპაშის შემდეგ გაჩნდა თავისუფალი იტალია, ფრანკოს დიქტატურას მოჰყვა ახალი ესპანეთი, რომელიც თავისუფლებისა და დემოკრატიზმის პრინციპებით ცხოვრობს (კომუნისტი დოლორეს იბარურიც კი დაბრუნდა სამშობლოში), სალაზარის დამხობის მერე პორტუგალიაში თავისუფლება ზეიმობს. ერთადერთი ქვეყანა, სადაც ისევ არაფერი შეიცვალა, რუსეთია, თუმცა, რაც სტალინი გარდაიცვალა, ოცდაცხრა წელიწადი გავიდა. მტკნარი სიცრუე აღმოჩნდა სტალინის სიკვდილის შემდეგ თავნამოყოფილი უსუსური ლიბერალიზმი. დღევანდელ რუსეთში ისევ სტალინიზმი ბატონობს. სხვანაირად არც შეიძლებოდა. სტალინიზმი სხვა არაფერი იყო, თუ არა პრაქტიკული ლენინიზმი. რუსეთში სოციალიზმის არსებობის ერთადერთი ფორმაა – ლენინისტური ტერორიზმი. როგორც კი შეიძლება ლენინისტური ტერორიზმი, მაშინვე დაემხობა სოციალიზმიც. როგორც ჩანს, ეს გაკვეთილი კარგად აითვისეს სტალინმაც და მისმა შემცვლელებმაც, დესპოტიზმის დღესასწაული გრძელდება.

ქუთაისი, 1930-იანი წლები
(1953 წლის შემდეგ წაშლილია ლავრენტი ბერიას სურათები)

ოფიციალური პროპაგანდა დღეს დიდად იკვებნის იმით, რომ რუსეთმა პირველმა განახორციელა რეალური სოციალიზმი. მაგრამ, თუ ვიკითხავთ – რა მისცა სოციალიზმმა რუსეთს, – პასუხად მივიღებთ – სამხედრო ძლიერების გარდა, არაფერი. ეს ღონე კი რუსეთს არასოდეს აკლდა. ადრე თუ ევროპის ჟანდარმი ერქვა, ახლა მსოფლიოს ჟანდარმის სახელი დაიმსახურა. ეს არის და ეს. სხვა მხრივ წინ ნაბიჯიც არ გადაუდგამს.

რუსული განმათავისუფლებელი მოძრაობის მარცხი ქართული იმედის მარცხიც იყო. რუსეთის განთავისუფლებასთან აკავშირებდა ქართველობა საკუთარ თავისუფლებასაც. რუსეთთან საქართველოს შეერთების მოტრფიალე ქართველი მეფეების იმედს მიამიტი რწმენა ედო საფუძვლად: ქრისტიანი რუსეთი არ დაჩაგრავს ქრისტიან საქართველოს. რუსული სოციალიზმის ერთგული ქართველი კომუნისტების იმედსაც გულუბრყვილო რწმენა კვებავდა: სოციალისტური რუსეთი გაათავისუფლებს სოციალისტურ საქართველოს. მწარედ მოვტყუვ-

დით. ცარისტულმა რუსეთმა საქართველო დაიპყრო, ქართული სამეფო დინასტია დააპატიმრა და რუსეთში გადასახლა. საქართველოს სამეფო გააუქმა და იგი ორ გუბერნიად – თბილისისა და ქუთაისის – აქცია. ქართული ეკლესია მოსპო, ქართული წირვა-ლოცვა აკრძალა და რუსული დაამკვიდრა. ქართული ენა განდევნა სასწავლებლიდან. ამ მწარე სინამდვილემაც ვერ გამოაფხიზლა ქართველი მარქსისტები. ლენინის მსასობებელმა ქართველმა კომუნისტებმა საქართველოს ცარისტული დესპოტიზმის უღელი კომუნისტური დესპოტიზმის უღლით შეუცვალეს.

ეს ქართული აზროვნების გაუგონარი მარცხი იყო.

ქართველობას ყოველთვის ატყუებდა რუსული თავისუფალი აზრის არსებობა. ვერ ხედავდა რუსეთისათვის დამახასიათებელ უცნაურ კანონზომიერებას: რუსეთში თავისუფალი აზრი არსებობს ცალკე და დესპოტიზმი – ცალკე. ამ დესპოტიზმზე თავისუფალი აზრი ვერავითარ გავლენას ვერ ახდენს. დესპოტიზმს კი შეუძლია, როცა მოისურვებს, მაშინვე გაუსწოროს ანგარიში თავისუფალ აზრს.

ყოველთვის ასე იყო და დღესაც ასეა: თავისუფალი აზრის მოქადაგეს რუსეთში ან კატორღა ელოდა, ან ემიგრაციაში გაძევება.

ანდრეი კურბსკი იძულებული გახდა, პოლონეთში გაქცეულიყო და იქიდან გამოეგზავნა წერილები, რომელნიც ივანე მრისხანის სისხლიან საქმეებს ამხელდნენ.

გერცენმაც ევროპას შეაფარა თავი და ისიც იქ აკრავდა სამარცხვინო ბოძზე ნიკოლოზ პირველის რეჟიმს.

ემიგრაციაში ემალებოდნენ ცარიზმის ჟანდარმებს „Народная Воля“ წევრებიც და რუსი მარქსისტებიც.

დღესაც უცხოეთში ცხოვრობენ ან კატორღაში იტანჯებიან ისინი, ვისაც სურდა აზრის თავისუფლების აღორძინება სსრკ-ში.

გერცენის ჟურნალი „Колоколь“ ევროპაში იბეჭდებოდა. მხოლოდ ამ გზით შეიძლებოდა ეთქვათ სიმართლე ცარისტულ რუსეთზე. დღესაც ევროპაში ისტამბება თავისუფალი რუსული ჟურნალი „КОНТИНЕНТ“. დღესაც მხოლოდ ამ გზით შეიძლება სიმართლის თქმა სოციალისტურ რუსეთზე.

რუსი დისიდენტების სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ მსოფლიოში არავის უმხელია კომუნისტური დესპოტიზმი იმ ძალითა და სიღრმით, როგორც ეს მათ გააკეთეს, მაგრამ შედეგი?

რუსეთში ყოველთვის ძლიერი იყო მამხილებელი ძალა, თუმცა ასევე ყოველთვის უსუსურია თავისუფლების განხორციელების შანსი.

ბედისწერასავით დასდევს რუსეთს შემზარავი პარადოქსი: მთელი ძალა მოახმაროს არა თავისუფლების იდეის საქმედ ქცევას, არამედ როგორც საკუთარი, ისე სხვისი თავისუფლების ჩახრჩობას. ამგვარმა მდგომარეობამ წარმოშვა ორი რადიკალური განსხვავებული შეგნება. ერთი ნაყოფია ევროპული თავისუფალი კულტურის, ხოლო მეორე შედეგია რუსული დესპოტური კულტურისა.

ჯეიმზ ჯოისის პროტაგონისტმა, დედალუსმა („ხელოვნის სიჭაბუკის პორტრეტი“) თავისი მისამართი გეოგრაფიის სახელმძღვანელოს ამგვარად დაანერა:

*სტივენ დედალუსი
დანყებითი კლასი
კლინგოუს-ვუდის კოლეჯი
სელინზი
კილდერის საგრაფო
ირლანდია
ევროპა
სამყარო
უნივერსუმი.*

იშვიათი სიცხადით არის წარმოდგენილი ადამიანის, საზოგადოების, კაცობრიობის, უნივერსუმის ერთიანობა. მისი დაშლა და დანანევრება რაიმე პრინციპით შეუძლებელია. ამ შეგნების დაშლის განხორციელების ცდაც კი დანაშაულია როგორც პიროვნების, ისე მთელი კაცობრიობის წინაშე. სტივენ დედალუსისათვის თავისუფალია პიროვნება, თავისუფალია ერი, თავისუფალია კაცობრიობა. იგი ერთიანი და მთლიანია სრული და საყოველთაო თანასწორობის იდეით. ამ თავისუფალი და თანასწორი სამყაროს ნაწილია ყოველი ადამიანი.

ეს არის შეგნება დაბადებული ევროპული კულტურის ნიადაგზე.

ამ შეგნების სანინაალმდეგოდ რუსულმა კულტურამ შვა სერვილიზმით შეპყრობილი ადამიანი. ეს მონური შეგნება უზბეკმა პოეტმა ჰამიდ ალიმჯანოვმა ასე გამოთქვა:

*Россия, Россия!
Твой сын, а не гость я,
Ты – родная земля моя,
Отчий мой кровь,
Я – твой сын,*

*Плоть от плоти твоей,
Кость от кости –
И пролить свою кровь
За тебя я готов!*

როგორც ხედავთ, რუსულმა კულტურამ ჩამოაყალიბა არა თავისუფალი ადამიანი, არამედ ველიკორუსული შოვინიზმით შეპყრობილი მონა, ვინც არა მარტო თავის თავი უარყო, არამედ თავის ხალხიც. ამ კატასტროფულ შეგნებამდე მიიყვანა ადამიანი რუსულმა კულტურამ. ამ საშინელების დანახვამ ათქმევინა დღევანდელი რუსეთის ორ გამორჩენილ მოღვაწეს – ალექსანდრე სოლჟენიცინსა და ანდრეი ამალრიკს – სამარცხვინოაო რუსად ყოფნა.¹ ძნელია უფრო დიდი ტკივილის წარმოდგენა. ასეთი მონური შეგნების ჩამოყალიბება ხომ გონიერების დაკარგვას უდრის? ალბათ, ამიტომ ჟღერს ეგზომ აქტუალურად პუშკინის ნატვრა:

*Дай Бог, чтоб милостию неба,
Рассудок на Руси воскрес.²*

ეს არ იყო მარტო რუსული კულტურის მარცხი. იგი ქართული ოცნების მარცხიც იყო. ქართველი მოღვაწეები რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობას ამართლებდნენ იმით, რომ ჩვენი ქვეყანა აზიური ჩიხიდან გამოდიოდა. იგი თითქოს ევროპული აზროვნებისა და განვითარების გზას ადგებოდა. მაგრამ, როგორც ნახეთ, მწარედ მოვტყუვდით. რუსეთში ევროპეიზმის დაგმობამ და რუსიზმის აღორძინებამ საქართველო აზიური ჩიხიდან სლავიზმის ქაობში ჩააგდო. ევროპა მიუწვდომელ ოცნებად დარჩა.

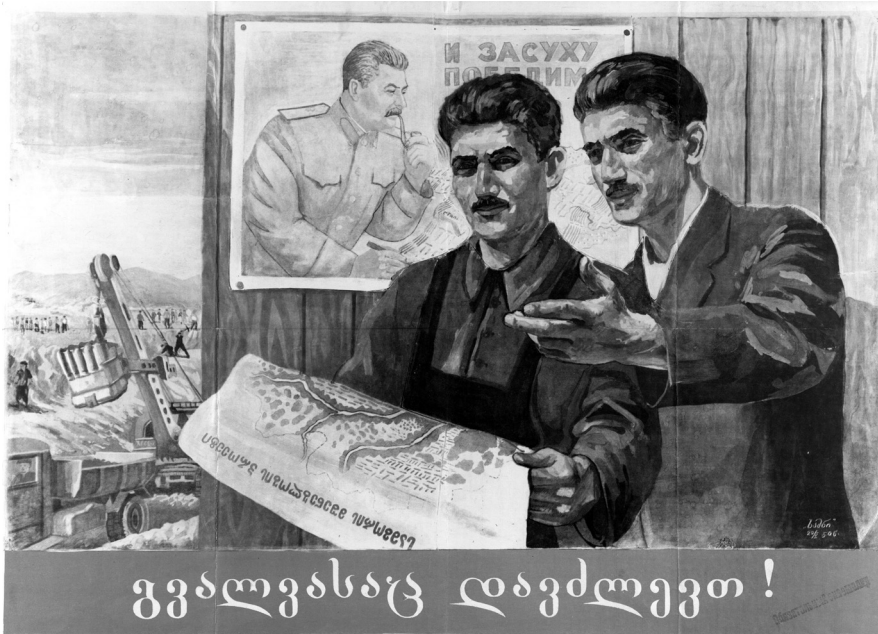
არავინ დაუგდო ყური, თორემ კონსტანტინე გამსახურდიამ დიდი ხნის წინათ ამხილა რუსეთის იმედით ყოფნის უსუსურობა და უნიადაგობა.

დიმიტრი ყიფიანს ეგონა: რუსის მეფე კარგია, რუსის მეფეს საქართველო უყვარს და პატივს ცემს საქართველოს თავად-აზნაურობის ისტორიულ გარანტიებს. მხოლოდ რუსის მინისტრები არ ვარგანან.

ნოე ჟორდანიას და არჩილ ჯორჯაძე ფიქრობდნენ ერთ დროს: არ ვარგა არც რუსის მეფე, არც რუსის მინისტრები, არც რუსის ჟანდარ-

¹ А. Амальрик, Записки дисидента, Ardis, 1982, стр. 86. А. Солженицын, Архипелаг ГУЛАГ.

² А. С. Пушкин, Сочинения, 1936, стр. 308.

საბჭოთა პლაკატი, 1950

მხატვრები: ვახტანგ გიორგობიანი, სერგო კაშხიანი, შალვა კუპრაშვილი

მერია. ყველანი მტრულად განწყობილი არიან ჩვენდამი. კარგია რუსის დემოკრატია.

დღეს ზოგიერთები ფიქრობენ: ყველა-ყველა და რუსის მსახიობები და რუსის მწერალი – ეს კულტურის წარმომადგენელნი არიან. ჩვენ ისინი გვიყვარს.

ჩვენ სულ სხვანაირად ვფიქრობთ: ყველა კარგია თავის ადგილას, თავის დროს და თავის ქვეყანაში: ჩვენ გვაქვს ჩვენი გეზი, ჩვენი მწერლობა, ჩვენი კულტურპოლიტიკა და ყველას იმდენად დავაფასებთ, რამდენადაც ისინი ჩვენ ანგარიშს გვინებენ და სარგებლობას მოგვიტანენ.¹

თუ ქართველი ხალხი, ქართული მწერლობა არ იქნება თავისუფალი, არ ივლის თავისი გზით, ვერც ერი და ვერც მწერლობა ვერ გახდება სრულუფლებიანი თავისთავადი წევრი კაცობრიობისა, უნივერსუმისა. როგორც ჩვენი ხალხი, ისე ჩვენი მწერლობა მუდამ დარჩება სხვისი ჩრდილი. ჩრდილი კი, ყველას კარგად მოეხსენება, რა იოლად ქრება.

აუცილებელია, რომ გავითვალისწინოთ ეს. ეს ერთი მხარეა საკით-

¹ კ. გამსახურდია, „ჩვენი კულტურპოლიტიკა“, გაზ. „ლომისი“, 1922, №6.

ხისა. არის მეორე მხარეც: რა არის საჭირო იმისათვის, რომ რუსული ხასიათი გათავისუფლდეს დესპოტიზმისაგან, ხოლო ქართული – ხიზანის შეგნებისაგან? იგრძნოს ქართველმა თავი თავისუფალ ადამიანად და არ ეძებდეს მფარველს?

ჩემი აზრით, ამ კითხვას ერთი პასუხი აქვს – **საჭიროა სულის რევოლუცია.**

სოციალური რევოლუცია არაფერს ცვლის არც ზნეობრივი და არც მატერიალური თვალსაზრისით. ერთადერთს, რასაც სოციალური რევოლუცია აკეთებს, არის ერთი ბატონის შეცვლა მეორეთი. არც ერთ კრომველს, არც ერთ რობესპიერს, არც ერთ ლენინს არ მოუტანია ხალხისათვის კეთილდღეობა. მათ ერთ გაბატონებულ ჯგუფს ჩამოართვეს პრივილეგია და გადასცეს მეორე ჯგუფს. ახალი ბატონი ზოგჯერ ძველზე ბევრად სასტიკია.

მატერიალური თვალსაზრისით, ადამიანისათვის შვება მოაქვს მეცნიერულ-ტექნიკურ რევოლუციას. ის იგონებს მრავალგვარ საშუალებას ადამიანის მძიმე შრომის შესამსუბუქებლად და დოვლათის გასაზრდელად. ვერც ერთი სოციალური რევოლუცია ვერ მისცემდა კაცობრიობას ელდენს. თუმცა ბრიყვების გასაცუცურაკებლად ელნათურას „ილიჩის ნათურას“ ეძახიან და ხშირად მიზანსაც აღწევენ. ერთი საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი თავგამოდებით მიმტკიცებდა – ელნათურა ლენინმა გამოიგონა და ამიტომ ჰქვიაო „ილიჩის ნათურა“. აი, შედეგი საბჭოური სკოლისა და პროპაგანდის. მაგრამ კაცობრიობა ხომ მხოლოდ ბრიყვებისაგან არ შედგება და ყველა საღად მოაზროვნე ადამიანმა იცის, რომ კაცობრიობის ტექნიკური და მეცნიერული პროგრესი არ უკავშირდება სოციალურ რევოლუციას. პირიქით, ხშირად სოციალური რევოლუცია სწორედ მეცნიერულ-ტექნიკურ წინსვლას ებრძვის, აბრკოლებს და ზოგჯერ ანადგურებს კიდევ. საკმარისია, გავიხსენოთ, რა გააფთრებული ებრძოდნენ სსრკ-ში კიბერნეტიკას, გენეტიკას და ა. შ. მაგრამ მეცნიერულ-ტექნიკურმა რევოლუციამ მაინც გაიმარჯვა და კომუნისტებიც კი იძულებულნი გახდნენ, ეცნოთ ეს.

არც სულიერი თავისუფლება მოაქვს სოციალურ რევოლუციას. თუ შევადარებთ დღევანდელ კაპიტალიზმსა და სოციალიზმს, დავინახავთ:

1. კაპიტალიზმს არ ეშინია იდეოლოგიური ბრძოლის. იქ კომუნისტური პარტიებიც არსებობს და კომუნისტური ლიტერატურაც იბეჭდება (მარქსი, ენგელსი, ლენინი, ტროცკი, სტალინი, მათ ძედუნი, ბრეჟნევი და სხვანი). აქ, სოციალისტურ სამყაროში, არც სხვა პარტია არსებობს, არც სხვაგვარად მოაზროვნეთა წიგნები იბეჭდება. ამას ვინ ჩივის: არ

იცემა კომუნისტების (მაგალითად, სტალინის, ტროცკის, მათ ძედუნის და სხვათა) თხზულებანიც.

2. კაპიტალიზმს არ ეშინია არც საპროტესტო გაფიცვების, არც მიტინგების, არც დემონსტრაციების. სოციალიზმი კი შიშით კანკალებს ამგვარი მოვლენების მიმართ და მაშინვე ახრჩობს გაფიცვის, მიტინგის ან დემონსტრაციის უმცირეს გამოვლენასაც კი.

3. თუ კაპიტალიზმმა თავის წიაღში წარმოშვა სხვადასხვა მოძღვრება (მარქსიზმიც და ლენინიზმიც მისი ნაშობია), ამ მხრივ სოციალიზმი სრული ბერწია. არავითარი მოძღვრება ჯერჯერობით სოციალიზმის ბუდეში არ გამოჩენილა.

4. სულის თავისუფლება სჭირდება ეკონომიკურ წარმატებასაც. თუ კაპიტალიზმი ეკონომიკურადაც წინ მიდის და ბარაქა-დოვლათით არის სავსე იქაური მალაზია-ბაზრები, სოციალიზმი უალრესად ჩამორჩა, გაღარბდა და გაღატაკდა. ეს აშკარად აღიარა სკკპ 26-ე ყრილობამ, რის გამოც ე. წ. სასურსათო პროგრამა შეიმუშავეს. რა თქმა უნდა, ყოველმა საბჭოელმა მოქალაქემ ჩინებულად იცის, რომ ამას არაფერი მოჰყვება. უწყის, რომ „სასურსათო პროგრამა“ მორიგი პროპაგანდისტული ფანდია.

„სასურსათო პროგრამისადმი“ საბჭოელი ხალხის დამოკიდებულება ცხადად გამოითქვა ანექლოტით:

– რა არის ხვლიკი?

– ნიანგი სკკპ-ის სასურსათო პროგრამის განხორციელების შემდეგ.

არც ზნეობრივად აუმჯობესებს საზოგადოებას სოციალური რევოლუცია. არსად, არც ერთ ქვეყანაში ტოტალური ხასიათი არ მიუღია ქურდობას, ფლანგვას, კომბინაციას, მაქინაციას, ქრთამს, გამომძალველობას... ეს მანკიერებანი ტოტალურად მხოლოდ სსრკ-შია გავრცელებული.

ერთი სიტყვით, განახლებისათვის, აღორძინებისათვის აუცილებელია სულის რევოლუცია.

თუ არ მოხდა სულის რევოლუცია, არც რუსეთის ცხოვრების ძირითადი თვისება – დესპოტიზმი – შეიცვლება და ვერც ქართველი ხალხი დასძლევს მანკიერებას, რომელიც ილიამ „ბედნიერ ერში“ დახატა. თავის მხრივ კი, თუ „ბედნიერ ერში“ ჩამოთვლილი ავი თვისებანი ვერ მოვიცილებთ, ვერც თავისუფლებას მოვიპოვებთ.

რა ძალა აქვთ და რას ნიშნავს სულის რევოლუცია, ეს თვალნათლივ უჩვენა კაცობრიობას ორმა ერმა – იაპონელებმა და ებრაელებმა.

იაპონელებს არც სოციალური რევოლუცია მოუწყვიათ და არც პო-

სული, თუ ხალხმა იცის, რისთვის არსებობს. ორი ათასი წლის გაფანტვის, ტანჯვა-წამების, დამცირების, კარდაკარ ხეტილის შემდეგ მათ ეროვნული სახელმწიფოც შექმნეს, დავინყებული ენაც აღადგინეს და დიდ ეკონომიკურ-კულტურულ გამარჯვებასაც მიაღწიეს.

ესეც სულის რევოლუციის ნაყოფი იყო, რომელიც თეოდორ ჰერცლმა მოახდინა.

სულის რევოლუციისათვის ერთობლივი მუშაობა მართებს მწერლობასა და ერს. მწერლობა სიმართლით, ავისა და კარგის შეუფარავი თქმით, მიზნის ნათლად ჩვენებით უნდა აწრთობდეს ხალხის სულს. ერი კი პირუთვნელი მსაჯული უნდა იყოს ყოველი მოღვაწის საქმიანობის. პირფერული თვალთმაქცობით გუნდრუკს არ უნდა უკმევდეს ყოველ ლაზღანდარას და შარახვეტიას. ნურავინ იტყვის იმას, რომ ზოგჯერ ხალხი ტყუვდება და ვერ არჩევს მტყუანსა და მართალს. ხალხი არასოდეს ტყუვდება. ოღონდ, სამწუხაროდ, ზოგჯერ მას ხელსაყრელად მიაჩნია თავი მოიკატუნოს გაცუცურაკებულად. ეს ცრუ დიპლომატია უნდა მოიცილოს თავიდან და ყოველთვის ეცოდინება – რა აკეთოს და როგორ.

ქართველი ხალხი თავისი ცხოვრებისა და ისტორიის ძირეული გარდატეხის გარდუვალობის წინაშე დგას და ბუნებრივად იბადება კითხვა – ვინ იქნება ის ქართველი, ვისაც ექნება უფლება გაიმეოროს თეოდორ ჰერცელის სიტყვები?

იქნებ ობიექტურმა ისტორიკოსმა შეძლოს, უფრო სწორად შეაფასოს, რა დაუჯდა ყოველგვარ სახსრებს მოკლებულ ებრაელ ჟურნალისტს, ყველაზე საზარელი დევნის ეპოქაში, ჩვარი დროშად ექცია, ხოლო მოძულეებული ბრბო – ხალხად.¹

1983

P. S. მოგეხსენებათ, მედალს ორი მხარე აქვს. ის, რაც ამ წიგნში წაიკითხეთ, მედლის ერთი მხარეა: რა დღეში იყო ქართული მწერლობა. მეორე მხარესაც უნდა გაეცნოს მკითხველი: როგორ ემსახურა XX საუკუნეში ქართული მწერლობა ეროვნულ და საკაცობრიო იდეალებს. ამას გაიმბობთ მომდევნო წიგნში – „გადარჩენა“.

¹ „დროშა“ (ისრაელში არსებული ქართულენოვანი ჟურნალი), 1982, №7, გვ. 7.

ლენინის პლაკატი, გალაკტიონ ტაბიძის გადაკეთებული ავტოპორტრეტად
1956

პირთა საძიებელი

აბაშელი (ჩოჩია) ალექსანდრე (საშა) (1884–1954) – პოეტი, მწერალთა აკადემიური ასოციაციის წევრი – 30, 31, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 217.

აბაშიძე გრიგოლ (1914–1994) – მწერალი – 43, 45, 46, 47, 291.

აბაშიძე ირაკლი (1909–1992) – პოეტი – 43, 44, 45, 63, 69, 161, 286.

აბაშიძე კიტა (1870–1917) – კრიტიკოსი, პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე, ქართველ სოციალ-ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი დამფუძნებელი – 227, 286.

აბაშიძე კონსტანტინე (კოკი) (1889–1937) – იურისტი, პუბლიცისტი – 178.

აბრამიშვილი მიხეილ (1892–1939) – კრიტიკოსი, ფოლკლორისტი – 178.

აბულაძე ბიძინა (1907–1964) – მწერალი, მთარგმნელი, ფუტურისტ-ლექსიკონი – 178.

აბულაშვილი ანზორ (დაბ. 1932) – მწერალი – 194.

აინშტაინ ალბერტ (1879–1955) – გერმანელი ფიზიკოსი – 80.

ალექსანდრე ბატონიშვილი (ბაგრატიონი) (1770–1844, თეირანი) – ერეკლე II-ის ძე, პოლიტიკური მოღვაწე – 26.

ალექსანდრე დიდი მაკედონელი (ძვ. წ. 356–323) – მაკედონიის მეფე (ძვ. წ. 336–323) – 295, 296.

ალექსანდრე ნეველი (1220–1263) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, ნოვგოროდის მთავარი, კიევის და ვლადიმირის დიდი მთავარი – 289.

ალიშჯანოვ ჰამიდ (1909–1944) – უზბეკი მწერალი – 322.

ამალრიკ ანდრეი (1938–1980) – რუსი მწერალი, დისიდენტი – 323.

ამილახვარი ალექსანდრე (1750–1802) – პოლიტიკური მოღვაწე – 26.

ანანიაშვილი არჯევან (+1921) – მაიორი, იუნკერთა ასეულის მეთაური – 27.

ანდრეევ ლეონიდ (1871–1919) – რუსი მწერალი – 200.

ანტოკოლსკი პაველ (1896–1978) – რუსი პოეტი, მთარგმნელი – 192.

ანტონოვ-ოვსეენკო ანტონ (1920–2013) – რუსი მწერალი, ისტორიკოსი – 86, 125.

ანტონოვ-ოვსეენკო ვლადიმირ (1883–1938) – რუსი რევოლუციონერი, მენშევიკი – 125.

არჩილ II (1647–1713) – იმერეთის (1661–1663, 1678–1679, 1690–1691, 1695–1696, 1698) და კახეთის (1664–1675) მეფე, პოეტი – 8.

ავალიშვილი გიორგი (გიგო) (1839–1894) – ხალხოსანი – 213.

ავალიშვილი ზურაბ (1874-1944) – იურისტი, ისტორიკოსი, დიპლომატი, პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე – 32, 249.

ავრელიუს მარკუს (121-180) – რომის იმპერატორი (161-180) – 145.

ალნიაშვილი პეტრე (1896-1937) – სახელმწიფო მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მეორე მდივანი (1933-1934) – 155, 156, 179.

ახვლედიანი ალექსანდრე (†1921) – იუნკერი – 27.

ახმატოვა (გორენკო) ანა (1889-1966) – რუსი პოეტი – 189.

ახმეტელი ალექსანდრე (1886-1937) – რეჟისორი – 237.

ბააზოვ გერცელ (1904-1938) – მწერალი – 180.

ბაგროვ მირ ჯაფარ (1895-1956) – აზერბაიჯანელი სახელმწიფო მოღვაწე, აზერბაიჯანის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1933-1953) – 192.

ბაგრატიონი პეტრე (1765-1812) – რუსეთის არმიის ინფანტერიის გენერალი – 294.

ბალაიან ზორი (დაბ. 1935) – სომეხი მწერალი – 14.

ბადურაშვილი თეიმურაზ (1930-?) – საქართველოს ალკვ ცენტრალური კომიტეტის მდივანი (1956-1961), თელავის რაიკომის პირველი მდივანი (1961-1990), კულტურის მინისტრი (1984-1990) – 191.

ბალზაკ ონორე (1799-1850) – ფრანგი მწერალი – 8, 40.

ბარათაშვილი ნიკოლოზ (1817-1845) – პოეტი – 167, 170, 171, 198, 237, 289, 294, 310, 311.

ბარნოვი ვასილ (1856-1934) – მწერალი – 188.

ბაქრაძე ვანო (1900-1970) – სამხედრო მოღვაწე, პოეტი – 27.

ბელი ანდრეი (ბუგაევ ბორის) (1880-1934) – რუსი მწერალი – 66.

ბელიაშვილი აკაკი (1903-1961) – მწერალი, ფუტურისტ-ლექსიკონი – 189.

ბელინსკი ბესარიონ (1811-1848) – რუსი კრიტიკოსი, ფილოსოფოსი, პუბლიცისტი – 227, 289, 318.

ბენაშვილი დიმიტრი (1910-1982) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – 222.

ბერგერ იოსიფ (1904-1974) – რუსი რევოლუციონერი, პოლიტოლოგი – 215.

ბერიტაშვილი ივანე (1885-1974) – ფიზიოლოგი – 139.

ბერია ლავრენტი (1899-1953) – სახელმწიფო მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1931-1938), საბჭოთა კავშირის შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარი (1938-1945), სკკპ პოლიტბიუროს წევრი – 21, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 66, 68, 69, 125, 156, 160, 161, 191, 225, 231, 236, 237, 252.

ბოზობიძე კალისტრატე (კალე) (1904–1982) – პოეტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 18, 50, 144, 249.

ბონაპარტი ლუი (1778–1846) – ფრანგი ჯარისკაცი, ნაპოლეონ ბონაპარტის ძმა – 105.

ბონაპარტი ნაპოლეონ (1769–1821) – საფრანგეთის კონსულატის პრემიერ-კონსული (1799–1804), იმპერატორი (1804–1815), იტალიის მეფე (1805–1815), რაინის კავშირის პროტექტორი (1806–1814) – 296.

ბონდარევი იური (დაბ. 1924) – რუსი მწერალი – 64.

ბრანდეს გეორგ (1842–1917) – დანიელი ლიტერატურათმცოდნე, სამართალმცოდნე, ფილოსოფოსი – 227.

ბრეჟნევი ლეონიდი (1907–1982) – საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი (1964–1982), უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე (1960–1964, 1977–1982) – 66, 105, 135, 138, 164, 325.

ბრეშკო-ბრეშკოვსკაია ეკატერინა (1844–1834) – რუსი რევოლუციონერი, ხალხოსანი – 294.

ბრუნო ჯორდანო (1548–1600) – იტალიელი ასტრონომი, ფილოსოფოსი, პოეტი – 82, 84.

ბუდიონი სემიონ (1883–1973) – რუსი სამხედრო მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის მარშალი – 294.

ბულგანინ მიხაილ (1895–1975) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე (1955–1958) – გვ. 252.

ბუნინი ივან (1870–1953) – რუსი მწერალი, ნიბელის პრემიის ლაურეატი – 32, 33, 64.

ბუხარინ ნიკოლაი (1888–1938) – რუსი პოლიტიკური მოღვაწე – 48, 53, 54, 252.

ბუაჩიძე ბენიტო (1905–1937) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 171, 172, 173, 180.

გაგარინი იური (1934–1968) – რუსი კოსმონავტი – 294.

გალილეი გალილეო (1564–1642) – იტალიელი ფიზიკოსი, ასტრონომი, ფილოსოფოსი – 56.

გამსახურდია კონსტანტინე (1893–1975) – მწერალი, მწერალთა აკადემიური ასოციაციის წევრი – 56, 160, 177, 178, 184, 189, 191, 216, 221, 222, 228, 231, 236, 237, 295, 303, 304, 323, 324.

გამცემლიძე შოთა (1922–1945) – სამხედრო პირი, სერჟანტი – 294.

გარიბალდი ჯუზეპე (1807– 1882) – იტალიელი გენერალი, ეროვნული გამომგებრი – 296.

გაფრინდაშვილი ვალერიან (1889–1941) – მწერალი, მთარგმნელი, ცის-ფერყანწელი – 157, 158, 159, 266.

განერელია აკაკი (1910–1994) – მწერალი, კრიტიკოსი – 225.

გერცენ ალექსანდრ (1812–1870) – რუსი მწერალი, ფილოსოფოსი – 318, 321.

გვასალია მოსე (1910–1986) – მწერალი – 22.

გვეტაძე რაჟდენ (1897–1952) – მწერალი, მთარგმნელი, ცისფერყანწელი – 28.

გიორგი III (ბაგრატიონი) (†1184) – საქართველოს მეფე (1156–1184) – 289.

გიორგი V ბრწყინვალე (ბაგრატიონი) (1286–1346) – საქართველოს მეფე (1299–1302, 1318–1346) – 289, 299.

გლინკა მიხაილ (1804 -1857) – რუსი კომპოზიტორი – 289.

გოგოლ ნიკოლაი (1821–1852) – რუსი მწერალი, დრამატურგი, პუბლიცისტი – 66.

გოდდარდ რობერტ (1882–1945) – ამერიკელი ინჟინერი, ფიზიკოსი – 296.

გოეთე იოჰან ვოლფგანგ (1749–1832) – გერმანელი მწერალი – 36, 40, 80, 196, 296.

გომიაშვილი ალექსანდრე (1911–1998) – მწერალი, მწერალთა კავშირის პასუხისმგებელი მდივანი (1946–1950) – 95, 190, 249.

გოლენიშჩევი-კუტუზოვ მიხაილ (1745–1813) – რუსი გენერალ-ფელდმარშალი – 289, 296.

გონჩაროვ ივან (1812–1891) – რუსი მწერალი – 275.

გორდელაძე ერმილე (1900–1937) – საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოსთან არსებული ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროსი – 179.

გორკი მაკსიმ (პეშკოვ ალექსეი) (1868–1936) – რუსი მწერალი, პუბლიცისტი – 15, 289.

გრანელი (კვირკველია) ტერენტი (1897–1934) – პოეტი – 249.

გრანინ დანიელ (1919–2017) – რუსი მწერალი – 86.

გრიანოვ ფიოდორ (1855–1906) – რუსი გენერალი, კავკასიის სამხედრო შტაბის უფროსი – 142.

გრიშაშვილი (მამულაიშვილი) იოსებ (სოსო) (1889–1965) – პოეტი – 29, 161, 200, 291.

გუდიაშვილი ვლადიმერ (ლადო) (1896–1980) – მხატვარი – 54, 55.

გურამიშვილი დავით (1702–1792) – პოეტი – 7, 80, 99, 198, 289.

დადიანი შალვა (1874–1959) – მწერალი, დრამატურგი, მსახიობი, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფონი“ წევრი – 42, 216, 219, 240.

დადიანი ცოტნე (XIII საუკუნე) – დიდგვაროვანი ფეოდალი, კობტასთავის შეთქმულების მონაწილე – 82, 84.

დავით IV აღმაშენებელი (ზაგრატიონი) (1073–1125) – საქართველოს მეფე (1089–1125) – 8, 161, 241, 289, 296, 299, 300.

დავითაშვილი (დავიდოვი) შიო (1857–1933) – რევოლუციონერი, ხალხოსანი – 142, 144.

დანელია სერგი (1888–1963) – ფილოსოფოსი, ლიტერატურათმცოდნე – 225, 306, 307, 308, 310.

დანტე ალიგიერი (1265–1321) – იტალიელი პოეტი – 36, 80.

დევდარიანი გაიოზ (1901-1937) – პოლიტიკური მოღვაწე, განათლების სახალხო კომისარი (1929-1931) – 225.

დევდარიანი გიორგი (გოგი) (†1937) – ამიერკავკასიის საბჭოთა დივიზიის ოფიცერი – 226.

დემეტრძე დავით (1904–1937) – ლიტერატურათმცოდნე, ჟურნალისტი, მწერალთა კავშირის პასუხისმგებელი მდივანი და საგამომცემლო სექტორის ხელმძღვანელი – 64, 180, 183, 206, 207, 208, 209, 212.

დემეტრე I (ზაგრატიონი) (1093–1156) – საქართველოს მეფე (1125–1156) – 8.

დემეტრე II თავდადებული (ზაგრატიონი) (დაახლ. 1259–1289) – საქართველოს მეფე (1270–1289) – 82, 84.

დიკენს ჩარლზ (1812–1870) – ინგლისელი მწერალი – 8.

დიმიტროვ გიორგი (1882–1949) – ბულგარელი კომუნისტი, სახელმწიფო მოღვაწე – 138.

დმიტრი I დონსკოი (1350–1389) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, მოსკოვის მთავარი, ვლადიმირის დიდი მთავარი – 289.

დოლიძე სიკო (1903– 1983) – კინორეჟისორი – 178.

დოსტოევსკი ფიოდორ (1821–1881) – რუსი მწერალი – 36, 76.

დუდინცევ ვლადიმირ (1918–1998) – რუსი მწერალი – 192.

დუმბაძე ნოდარ (1928–1984) – მწერალი – 64, 72, 75, 76, 103, 104, 132, 133, 287, 288, 294, 296.

ეკატერინე II დიდი (1729–1796) – რუსეთის იმპერატორი (1762–1796) – 317.

ელაივა შალვა (1883–1937) – რევოლუციონერი, საბჭოთა პარტიული მოღვაწე – 155, 156.

ელაიშვილი ივანე (1864–1932) – ექიმი, მწერალი – 178.

ელიოზიშვილი მერაბ (1934–2012) – მწერალი, მსახიობი – 294, 296.

ენგელს ფრიდრიხ (1820–1895) – გერმანელი ფილოსოფოსი, მეწარმე, სამხედრო ისტორიკოსი, მარქსიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი – 36, 40, 140, 255, 325.

ენუქიძე თინა (1922–1988) – ისტორიკოსი – 25, 26.

ეუოვ ნიკოლაი (1895–1940) – საბჭოთა სახელმწიფო მოღვაწე, კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი (1935–1939) – 125.

ერეკლე II (ბაგრატიონი) (1720–1798) – ქართლის მეფე (1744–1762), ქართლ-კახეთის მეფე (1762–1798) – 25, 26, 311.

ესენინ სერგეი (1895–1925) – რუსი პოეტი – 50, 51, 52, 53, 54.

ეული სანდრო (ქურიძე ალექსანდრე) (1890–1965) – პოეტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი, მწერალთა კავშირის მდივანი (1934–1937) – 56.

ვაკელი (მეგრელიძე) იონა (1900–1988) – პოეტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 266.

ვაჟა-ფშაველა (რაზიკაშვილი ლუკა) (1862–1915) – მწერალი – 32, 35, 99, 163, 167, 171, 184, 186, 187, 188, 198, 199, 247, 289, 295, 299, 308.

ვარდოსანიძე გივი (1924–1991) – მწერალი – 89.

ვარდოშვილი (ნიკოლაიშვილი) ხარიტონ (1895–1970) – პოეტი – 178, 291.

ვასილევსკი ალექსანდრე (1895–1977) – რუსი მხედართმთავარი, საბჭოთა კავშირის მარშალი (1943) – 86.

ვახტანგ VI (ბაგრატიონი) (1675–1737) – ქართლის მეფე (1716–1724), პოეტი, მთარგმნელი, ისტორიკოსი – 8.

ველფლინ შაინრიხ (1864–1945) – შვეიცარიელი ხელოვნებათმცოდნე – 225.

ვლადიმროვ ლეონიდ (1924–2015) – რუსი ჟურნალისტი, მთარგმნელი, დისიდენტი – 296.

ვოლოდარსკი ვლადიმირ (გოლდშტეინ მაისეი) (1891–1918) – რუსი რევოლუციონერი – 48.

ზანდუკელი მიხეილ (1889–1968) – ლიტერატურათმცოდნე, პედაგოგი – 225.

ზანდუკელი ნიკოლოზ (†1921) – იუნკერი, კაპიტანი – 27.

ზასულიჩ ვერა (1849–1919) – რუსი მწერალი, ხალხოსანი, ტერორისტი – 294.

ზინოვიევი (რადომილსკი) გრიგორი (1883–1936) – რუსი რევოლუციონერი, პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – 48, 215, 252.

ზომლეთელი (ქურიძე) ნოე (1880–1938) – პოეტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 56, 94, 95, 171, 180.

ზოშჩენკო მიხაილ (1894–1958) – რუსი მწერალი, მთარგმნელი – 91, 92, 189.

თავაძე გიზო (დაბ. 1959) – მწერალი – 148.

თათარაშვილი კონდრატე (უიარაღო) (1872–1929) – მწერალი – 238, 279.

თათარიშვილი აკაკი (1897–1937) – განათლების სახალხო კომისარი (1934–1936), საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოსთან არსებული ხელოვნების კომიტეტის თავჯდომარე – 182, 183.

თალაკვაძე სევასტი (1888–1937) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 87, 88, 109, 180, 272, 293, 294.

თამარ მეფე (ზაგრატიონი) (1160–1210/13) – საქართველოს მეფე 1184 წლიდან – 8, 28, 220, 294, 310, 313.

თევდორე მღვდელი (კველთელი) (†1609) – ოსმალების წინააღმდეგ მებრძოლი მღვდელი – 82.

თეიმურაზ I (ზაგრატიონი) (1589–1663) – კახეთის მეფე (1606–1648), ქართლ-კახეთის მეფე (1625–1632) – 8.

თეიმურაზ II (ზაგრატიონი) (1700–1762) – კახეთის გამგებელი (1709–1715), მეფე (1733–1744), ქართლის მეფე (1744–1762), პოეტი – 8.

თემურლენგ (1336–1405) – შუააზიელი მხედართმთავარი, დიდი ემირი (1370–1405), თემურიდების დინასტიის დამაარსებელი – 299, 300.

თოდრია სილიბისტრო (სილია) (1880–1836) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი, მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე (1926) – 249.

თოიძე ირაკლი (1898–1921) – იუნკერი, კაპიტანი – გვ. 27.

თუმანიშვილი მიხეილ (†1921) – იუნკერი, ლეიტენანტი – 27.

იაგოდა გენრიხ (1891–1938) – საბჭოთა კავშირის შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარი (1934–1935) – 125.

იაკობაშვილი ჰავლე (†1921) – იუნკერი – 27.

იაშვილი პაოლო (ჰავლე) (1894–1937) – პოეტი, ცისფერყანწელი – 44, 45, 62, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 179, 180, 200, 218, 237, 247.

იბარური დოლორეს (1895–1989) – ესპანელი პოლიტიკური მოღვაწე, ესპანეთის კომუნისტური პარტიის გენერალური მდივანი (1942–1959) – 319.

ივანე IV მრისხანე (1530–1584) – მოსკოვის დიდი მთავარი (1533–1547), რუსეთის მეფე (1547–1584) – 321.

ივანიან არამ (1888–1951) – სომეხი ეკონომისტი – 155.

იმედაშვილი იოსებ (1876–1952) – მწერალი, პუბლიცისტი – 177, 178.

ინგოროყვა ჰავლე (1893–1983) – ლიტერატურათმცოდნე, ისტორიკოსი, მწერალთა აკადემიური ასოციაციის წევრი – 177, 178.

ისააკიან ავეტიკ (1875–1957) – სომეხი პოეტი – 296.

იულიუს კეისარი (ძვ. წ. 100–44) – ძველი რომის სახელმწიფო მოღვაწე, მხედართმთავარი, მწერალი – 296.

კაგანოვიჩი ლაზარ (1893–1991) – საბჭოთა პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – 125.

კალანდარიშვილი ნიკოლოზ (†1921) – იუნკერი – 27.

კალანდაძე ანა (1924–2008) – პოეტი – 39.

კალაძე კარლო (1904–1988) – პოეტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 48, 63, 161, 286.

კალაძე რაჟდენ (1871–1937) – მწერალი – 34, 180, 243.

კამენევ (როზენფელდ) ლევ (1883–1936) – საბჭოთა სახელმწიფო მოღვაწე, რევოლუციონერი – 48, 66, 215, 252.

კამო (ტერ-პეტროსიან სიმონ) (1882–1922) – რევოლუციონერი – 226.

კანტ იმანუელ (1724–1804) – გერმანელი ფილოსოფოსი – 165.

კაპანელი (ჭანტურია) კონსტანტინე (1889–1952) – ლიტერატურათმცოდნე, ხელოვნებათმცოდნე, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფიონი“ წევრი – 225, 226, 308, 309, 310.

კასრაძე დავით (1885–1965) – მწერალი, მთარგმნელი – 270.

კაჭახიძე გიორგი (1907–1979) – პოეტი – 106.

კახიანი მიხეილ (მიხა) (1896–1937) – სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი (1922–1930) – 168, 169, 170, 174, 175, 243.

კეკელიძე კორნელი (1879–1962) – ლიტერატურათმცოდნე – 225.

კეცხოველი ნიკო (1897–1982) – ბოტანიკოსი, მწერალი – 178.

კვარაცხელია ძიკი – მეჯოგე – 22.

კიკვაძე თედორე (1868–1934) – მწერალი – 178.

კიკვიძე ვასილ (1895–1919) – სამხედრო პირი – 294.

კილასონია ნაზი (1926–1993) – პოეტი – 27.

კიმი რენ (1912–1994) – კორეელი სახელმწიფო მოღვაწე, ჩრდილოეთ კორეის კომუნისტური სახელმწიფოს დამფუძნებელი და ლიდერი (1948–1994) – 135.

კლდიაშვილი დავით (1862–1931) – მწერალი – 243.

კობიძე რამაზ (1923–1999) – მწერალი, მთარგმნელი – 149.

კოლოდუბ ანდრეი (1874–1928) – რუსი სამთო-ტექნოლოგი – 86.

კონფუცი (ძვ. წ. 551–479) – ჩინელი ფილოსოფოსი – 145.

კოტეტიშვილი ვახტანგ (1893–1937) – კრიტიკოსი, ფოლკლორისტი, მოქანდაკე, ხელოვნებათმცოდნე, მწერალთა აკადემიური ასოციაციის წევრი – 180, 237, 285.

კრომველ ოლივერ (1599–1658) – ინგლისელი სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწე – 325.

კრუპსკაია ნადეჟდა (1869–1938) – რუსი რევოლუციონერი, საბჭოთა კავშირის განათლების სახალხო კომისარი, ვლადიმირ ლენინის მეუღლე – 262.

კურბსკი ანდრეი (1528–1583) – რუსი მხედართმთავარი, მწერალი, მთარგმნელი – 321.

ლავროვ პიოტრ (1823–1900) – რუსი ფილოსოფოსი, სოციოლოგი, პუბლიცისტი, ისტორიკოსი, რევოლუციონერი – 318.

ლაო-ძი (ძვ. წ. IV საუკუნე) – ჩინელი ფილოსოფოსი – 145.

ლენინ (ვლადიმირ ულიანოვ) (1870–1924) – რუსი რევოლუციონერი, პოლიტიკური მოღვაწე, ბოლშევიკური კომუნისტური პარტიის დამაარსებელი, ოქტომბრის რევოლუციის ორგანიზატორი, რუსეთის სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე – 7, 26, 38, 40, 42, 47, 48, 64, 66, 82, 98, 100, 103, 104, 105, 110, 111, 115, 125, 132, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 164, 165, 193, 251, 253, 255, 256, 262, 289, 292, 312, 317, 318, 319, 321, 325, 326.

ლეონიძე გიორგი (გოგლა) (1899–1966) – მწერალი, ცისფერყანწელი, საზოგადო მოღვაწე – 56, 67, 98, 99, 179, 180, 221, 223, 291.

ლეონიძე ლევან (ლეონ) (1893–1937) – პედაგოგი – 237.

ლიონიძე სოლომონ (1754–1811) – სახელმწიფო მოღვაწე, დიპლომატი, ერეკლე II-ის მსაჯული – 25, 26.

ლისაშვილი (ხომერიკი) იაკინთე (1897–1972) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 34, 189, 263, 264, 265, 266, 268.

ლომთათიძე ჭოლა (1879-1915) – მწერალი – 249.

ლომინაძე ბესარიონ (1897–1935) – პარტიული მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი (1922–1924) – 155, 156.

ლორთქიფანიძე კონსტანტინე (1904–1980) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 13, 18, 34, 48, 51, 52, 53, 54, 57, 58, 62, 66, 68, 80, 81, 107, 109, 170, 259, 260, 261, 283, 284.

ლორთქიფანიძე ნიკო (1880–1966) – მწერალი – 80, 81, 216, 246, 249.

ლოსევ ალექსეი (1893–1988) – რუსი ფილოსოფოსი, მწერალი, მთარგმნელი – 192.

ლუარსამიძე (საძაგლიშვილი) ვალერიან (1903–1937) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 58, 180, 217, 218.

მათიაშვილი ნ. – მწერალი – 34.

მათიკაშვილი შალვა (1898–1937) – იუსტიციის და შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარი, სახელმწიფო საგეგმო კომისიის თავმჯდომარე (1937) – 155.

მაიერ იულიუს ლოთარ (1830–1895) – გერმანელი ქიმიკოსი, ელემენტთა პერიოდული სისტემის ერთ-ერთი შემქმნელი – 296.

მაკსიმოვ ალექსანდრ (1874–1928) – ამერიკაში მღვანე რუსი მეცნიერი, ემბრიოლოგი – 33.

მალენკოვ გიორგი (1901–1988) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი (1938–1946, 1948–1953) – 21, 125, 252.

მამიკონიან ვარდან (388–451) – სომეხი სარდალი – 296.

მამულია სამსონ (1892–1937) – პარტიული მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი (1930–1931) – 243.

მანდელშტამ ნადეჟდა (1899–1980) – რუსი მწერალი, პედაგოგი – 66.

მაო ძედუნი (1893–1976) – ჩინეთის ლიდერი (1945–1976), კომუნისტური პარტიის დამაარსებელი ჩინეთში – 133, 135, 138, 325, 326.

მარკეს გაბრიელ გარსია (1927–2014) – კოლუმბიელი მწერალი, ნობელის პრემიის ლაურეატი – 277.

მარკონი გულიელმო (1874–1937) – იტალიელი რადიოტექნიკოსი, მენარმე – 297.

მარქს კარლ (1818–1883) – გერმანელი ფილოსოფოსი, მარქსიზმის თეორეტიკოსი – 26, 27, 36, 100, 104, 105, 110, 111, 115, 132, 134, 135, 138, 139, 140, 148, 161, 165, 216, 220, 221, 251, 253, 254, 255, 256, 262, 314, 321, 325.

მატროსოვ ალექსანდრ (1924–1943) – რუსი წითელარმიელი, საბჭოთა კავშირის გმირი – 294.

მაყაშვილი კონსტანტინე (კოტე) (1875–1927) – პოეტი, საქართველოს მწერალთა კავშირის ერთ-ერთი დამაარსებელი და პირველი თავმჯდომარე – 28, 217.

მაყაშვილი მარიამ (მარო) (1902–1921) – მონყალების და – 27, 28.

მაშაშვილი (მირცხულავა) ალიო (1903–1976) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 62, 63, 95, 96, 161, 189, 190, 249.

მახარაძე ფილიპე (1868–1941) – სახელმწიფო მოღვაწე, საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე (1931–1936) – 161, 198, 200, 201.

მგალობლიშვილი სოფრომ (1851–1925) – მწერალი – 212, 213, 214.

მგელაძე აკაკი (1910–1980) – პარტიული მოღვაწე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველი მდივანი (1951–1953) – 191, 219.

მდივანი ბუდუ (პოლიკარპე) (1877–1937) – სახელმწიფო მოღვაწე – 179.

მელაძე კარლო (1911–1937) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 34, 161, 198.

მენდელეევი დმიტრი (1834–1907) – რუსი ქიმიკოსი, ელემენტთა პერიოდული სისტემის ერთ-ერთი შემქმნელი – 296.

მეტრეველი ლევან (1887–1941) – მწერალი, ლიტერატურული ჯგუფის „არი-ფიონი“ წევრი – 120, 121, 122, 123.

მინინ კუზმა (†1616)– რუსეთის ეროვნული გმირი – 289.

მიქიაშვილი ლელა – ისტორიკოსი – 26.

მინიშვილი ნიკოლო (სირბილაძე ნიკოლოზ) (1896–1937) – მწერალი, ცის-ფერყანწელი – 62, 156, 157, 158, 159, 180, 218, 237, 305, 306, 310.

მიხაილოვსკი ნიკოლაი (1842–1904) – რუსი პუბლიცისტი, მთარგმნელი – 318.

მოლოტოვ (სკრიაბინ) ვიჩესლავ (1890–1986) – საბჭოთა პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწე – 125, 252.

მოროზოვ პავლიკ (1918–1932) – რუსი პიონერი-გმირი – 27, 88, 89.

მორჩიაული თენგიზ – პოეტი – 294, 295.

მორჩილაძე ი. – რევოლუციონერი – 142.

მოსაშვილი ილო (1896–1954) – მწერალი, დრამატურგი, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფიონი“ წევრი – 63, 68, 115.

მჟავანაძე ვასილ (1902–1988) – პარტიული მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1953–1972) – 193, 194.

მუშიშვილი (ხოფერია) გრიგოლ (1899–1938) – პუბლიცისტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 54, 55, 56, 123, 180, 243, 275.

ნაროუშვილი ფრიდონ (1904–1937) – პოეტი, პროლეტარული მწერლობის ახალი ფრონტის წევრი – 48, 84, 180, 249, 285.

ნადირაძე გიორგი (1902–1960) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – 225.

ნადირაძე კოლაუ (ნიკოლოზ) (1895–1991) – პოეტი, ცისფერყანწელი – 184, 189, 190, 291.

ნატროშვილი გიორგი (1911–1998) – მწერალი, ლიტერატურათმცოდნე – 44, 156, 161, 218, 219, 220, 225, 266.

ნახუცრიშვილი დავით (1874–1932) – მწერალი – 178.

ნელსონ ჰორაციო (1758–1805) – ინგლისის ფლოტის ადმირალი – 296.

ნინოშვილი (ინგოროყვა) ეგნატე (1859–1894) – მწერალი, მწერალთა აკადემიური ასოციაციის წევრი – 14.

ნიკოლოზ I (რომანოვ) (1796–1855) – რუსეთის იმპერატორი (1825–1855) – 310.

ნიკოლოზ II (რომანოვ) (1868–1918) – რუსეთის იმპერატორი (1894– 1917) – 22.

ნიუტონ ისაკ (1643–1727) – ინგლისელი ფიზიკოსი, მათემატიკოსი, ფილოსოფოსი – 80.

ნიშნანიძე შოთა (1929–1999) – პოეტი – 61, 81, 82, 84, 91.

ნოზაძე ვიქტორ (1893–1975) – პოლიტიკური მოღვაწე, ჟურნალისტი, რუს-თველოლოგი, ემიგრანტი – 32, 249.

ოზერო პერმან (1894–1889) – გერმანელი მეცნიერი – 296.

ორაგველიძე კარლო (1902–1937) – საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კულტურისა და პროპაგანდის განყოფილების გამგე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი (1935–1937) – 209, 210.

ორბელიანი ალექსანდრე (1802–1869) – მწერალი, საზოგადო მოღვაწე – 316.

ორბელიანი გრიგოლ (1804–1883) – პოეტი, გენერალი, საზოგადო მოღვაწე – 237, 310, 311, 315.

ორბელიანი ილია (1815–1853) – გენერალ-მაიორი, გრიგოლ ორბელიანის ძმა – 237, 238, 281.

ორბელიანი სულხან-საბა (1658–1725) – მწერალი, მეცნიერი, სახელმწიფო მოღვაწე – 7, 99, 289.

პავლოვიჩი (1849–1936) – რუსი მეცნიერი, ნობელის პრემიის ლაურეატი – 289.

პაზოლინი პიერ პაოლო (1922–1975) – იტალიელი მწერალი, კინორეჟისორი – 85.

პატიაშვილი ჯუმბერ (დაბ. 1939) – პოლიტიკოსი, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1985–1989) – 196.

პეროვსკაია სოფია (1853–1881) – რუსი რევოლუციონერი, ტერორისტი – 294.

პეტრე I დიდი (1672–1725) – რუსეთის მეფე (1682–1721), იმპერატორი (1721–1725) – 317.

პიატაკოვ გიორგი (1890–1937) – საბჭოთა პარტიული მოღვაწე – 215.

პლესანოვ გიორგი (1856–1918) – რუსი ფილოსოფოსი, მარქსიზმის თეორეტიკოსი – 27, 28, 289, 318.

პოლ პოტ (1928–1998) – კამპუჩიის პრემიერ-მინისტრი – 141.

პოპოვ ალექსანდრე (1859–1905) – რუსი ფიზიკოსი, ელექტროტექნიკოსი, გამომგონებელი – გვ. 296, 297.

პოჟარსკი დმიტრი (1578–1642) – რუსი სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე – 289.

პუშკინ ალექსანდრე (1799–1837) – რუსი მწერალი – 36, 40, 196, 289, 299, 323.

ჟვანია ნინო (1917–1990) – თბილისის ორჯონიკიძის რაიკომის პირველი მდივანი (1949 წლიდან), თბილისის საქალაქო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე – 129, 130.

ჟორდანიას ნოე (1868–1953) – პოლიტიკური მოღვაწე, პუბლიცისტი, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერი, დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე – 27, 232, 234, 235.

ჟენტი ბესარიონ (ბესო) (1903–1976) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე – 152, 153, 154, 193, 218, 222.

რადეკ კარლ (1885–1939) – საბჭოთა პოლიტიკური მოღვაწე, საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის წევრი – 215.

რადიანი (შენირული) შალვა (1905–1977) – კრიტიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე, პროლეტარული მწერლობის ახალი ფრონტის წევრი – 187, 216, 217.

რადიშჩევ ალექსანდრ (1749–1802) – რუსი მწერალი, ფილოსოფოსი – 56, 318.

რასტრაპოვიჩ მტისლავ (1927–2007) – რუსი ვიოლონჩელისტი, პიანისტი, კომპოზიტორი, 1978 წელს ჩამოერთვა საბჭოთა მოქალაქეობა – 33.

რაჭველიშვილი ქრისტეფორე (1894–1937) – ისტორიკოსი, ფილოლოგი, პოლიტიკური მოღვაწე – 178.

რიბაკოვსკი ლეონიდ (დაბ. 1931) – რუსი დემოგრაფი, ეკონომისტი – 24.

რილევე კონდრატი (1795–1826) – რუსი პოეტი, დეკაბრისტი – 56.

რობაქიძე გრიგოლ (1880–1862) – მწერალი, პუბლიცისტი – 32, 54, 55, 114, 158, 159, 200, 243, 249.

რობესპიერ მაქსიმილიან (1758–1794) – ფრანგი პოლიტიკური მოღვაწე, საფრანგეთის რევოლუციის ერთ-ერთი ლიდერი, იაკობინელების მეთაური – 296, 325.

რუხაძე ტრიფონ (1910–1979) – ლიტერატურათმცოდნე – 225.

რუსთაველი შოთა (XII–XIII საუკუნეები) – პოეტი – 42, 80, 99, 196, 198, 241, 298.

საბანისძე იოანე (VIII საუკუნე) – მწერალი – 7.

სალაზარ ანტონიუ დი ოლივერა (1889–1970) – პორტუგალიელი პოლიტიკური მოღვაწე, პორტუგალიის პრემიერ-მინისტრი და დიქტატორი (1932–1968) – 319.

სამსონიძე პეტრე (1898–1938) – მწერალი, დრამატურგი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 48, 101, 102, 249.

საყვარელიძე მიხეილ (1891–1938) – მწერალი, ჟურნალისტი – 178.

საყვარელიძე პავლე (1885–1944) – მწერალი, რევოლუციონერი – 180.

სახაროვ ანდრია (1921–1989) – რუსი ფიზიკოსი, დისიდენტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი მშვიდობის დარგში – 38.

სერვანტეს საავედრა მიგელ (1547–1616) – ესპანელი მწერალი – 196, 200.

სერენოვ ივან (1829–1905) – რუსი განმანათლებელი, ექიმი, ბიოლოგი, ფიზიკოსი, ქიმიკოსი – 289.

სოკრატე (ძვ. წ. 470–399) – ბერძენი ფილოსოფოსი – 145.

სოლომონ II (ბაგრატიონი) (1772–1815) – იმერეთის მეფე (1789–1810) – 25.

სოლჟენიცინ ალექსანდრ (1918–2008) – რუსი მწერალი, დისიდენტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი – 33, 34, 38, 76, 44, 214, 323.

სონლულაშვილი (სონლული) იროდიონ (1880–1958) – მწერალი, ხელოვნებათმცოდნე – 178.

სოსიურა ვლადიმირ (1897–1965) – უკრაინელი პოეტი – 290, 291.

სპარტაკი (ძვ. წ. 110–71) – რომაელი მონა, მონათა აჯანყების მეთაური ძველ რომში (ძვ. წ. 74–71) – 82.

სტალინ (ჯუღაშვილი იოსებ, კობა) (1878–1953) – სახელმწიფო მოღვაწე, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი (1922–1953) – 39, 42, 43, 44, 46, 47, 56, 60, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 82, 86, 125, 134, 138, 142, 164, 179, 232, 235, 236, 237, 249, 289, 291, 292, 304, 317, 319, 325, 326.

სტურუა ივანე (1870–1931) – რევოლუციონერი, რსდმპ საბჭოს კომიტეტის არალეგალური სტამბის მუშა – 142.

სტურუა ნიკოლოზ (†1921) – იუნკერი – 27.

სუვოროვ ალექსანდრ (1730–1800) – რუსი მხედართმთავარი და სამხედრო თეორეტიკოსი, გენერალისიმუსი – 289, 294.

სურკოვ ალექსეი (1899–1983) – რუსი პოეტი, ჟურნალისტი – 289.

ტაბიძე გალაკტიონ (1891–1959) – პოეტი, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფიონი“ წევრი – 49, 50, 57, 217, 292, 302, 303.

ტაბიძე ტიცვან (ტიტე) (1895–1937) – პოეტი, ცისფერყანწელი – 51, 52, 54, 62, 84, 156, 157, 158, 159, 179, 180, 214, 218, 237, 247, 291.

ტატიშვილი ერეკლე (1884–1946) – მწერალი, მთარგმნელი – 178.

ტიმოშენკო სემიონ (1895–1970) – უკრაინელი სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწე – 294.

ტიტო იოსიპ ბროზ (1892–1980) – იუგოსლავიელი სახელმწიფო მოღვაწე, იუგოსლავიის კომუნისტური პარტიის ლიდერი (1945–1980) – 135.

ტოლსტოი ალექსეი (1883–1945) – რუსი მწერალი – 119, 120.

ტოლსტოი ლევ (1828–1910) – რუსი მწერალი – 34, 255, 256, 289.

ტოროშელიძე მალაქია (1880–1937) – ჟურნალისტი, მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე (1932–1935), განათლების სახალხო კომისარი (1936) – 155, 180, 181, 210, 212.

ტროცკი (ბრონშტეინ) ლევ (1879–1940) – რუსი რევოლუციონერი, თეორეტიკოსი, პოლიტიკოსი, წითელი არმიის დამაარსებელი და პირველი ხელმძღვანელი – 48, 210, 226, 252, 325, 326.

ურჯუმელაშვილი ივანე (1920–1984) – მწერალი – 148.

- ფანჯიკიძე გურამ** (1933 –1997) – მწერალი – 65, 148.
- ფედერენკო ნიკოლაი** (1912–2000) – რუსი აღმოსავლეთმცოდნე – 133.
- ფეი იო** (1103–1114) – ჩინეთის ნაციონალური გმირი – 134.
- ფეოდოსიშვილი კალე (ვეკუა კალისტრატე)** (1903–1943) – პოეტი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 83, 180.
- ფიგნერ ვერა** (1852–1942) – რუსი რევოლუციონერი, ხალხოსანი – 294.
- ფირდოუს (აბუ ლ-ყასემ)** (934/940–1020/1030) – ირანელი პოეტი – 296.
- ფირუმოვ** – 155.
- ფოლკნერ უილიამ კათბერთ** (1897–1962) – ამერიკელი მწერალი, ნობელის პრემიის ლაურეატი – 277.
- ფონ ვესტფალენ ჟენი** (1814–1881) – კარლ მარქსის მეუღლე – 262.
- ფრანკო ფრანსისკო** (1892– 1975) – ესპანეთის გენერალი და დიქტატორი (1936–1975) – 319.
- ფრანს ანატოლ (ტიბო ანატოლ ფრანსუა)** (1844– 1924) – ფრანგი მწერალი, კრიტიკოსი, ნობელის პრემიის ლაურეატი – 125, 127.
- ფრონელი (ყიფშიძე) ალექსანდრე** (1862–1916) – ისტორიკოსი, პუბლიცისტი – 37.
- ფურცელაძე დავით** (1854–1920) – იურისტი, ხალხოსანი – 214.
- ქეთელაური სულხან** (1926–?) – მწერალი – 94, 149.
- ქემერტელიძე იორამ** (1936–1995) – მწერალი – 194.
- ქვარიანი სიმონ** (1868–1946) – მწერალი, ისტორიკოსი – 178.
- ქიაჩელი ლეო (შენგელაია ლეონ)** (1884–1963) – მწერალი – 22, 222, 229, 230.
- ქიქოძე გერონტი** (1885–1960) – მწერალი, კრიტიკოსი, მთარგმნელი, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფიონი“ წევრი – 28, 132, 174, 175, 225.
- ქიქოძე პლატონ** (1905–1937) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 180, 199, 212, 220.
- ლოლობერიძე ლევან** (1896–1937) – სახელმწიფო მოღვაწე, საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1930) – 155, 156.
- ყიფიანი დიმიტრი** (1814–1887) – საზოგადო მოღვაწე, პუბლიცისტი, მთარგმნელი – 323.
- ყიფიანი ზაზა** – დიმიტრი ყიფიანის ნათესავი, გორის ციხის უფროსი – 214.
- ყიფიანი კონსტანტინე (კოტე)** (1849–1921) – მსახიობი, საზოგადო მოღვაწე, დიმიტრი ყიფიანის შვილი – 213.

ყურულაშვილი გიორგი (1893–1937) – პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – 155.

შანიძე აკაკი (1887– 1987) – ენათმეცნიერი, ფილოლოგი, ლექსიკოლოგი, ფოლკლორისტი – 30.

შარაშიძე შალვა (თაგუნა) (1880–1939) – მწერალი, ჟურნალისტი – 177, 178.

შარია პეტრე (1902–1966) – საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის პროპაგანდა-აგიტაციისა და ბეჭდვითი სიტყვის განყოფილების გამგე (1935), ცენტრალური კომიტეტის პროპაგანდის საქმეთა მდივანი (1943–1948) – 190, 191.

შატერაშვილი გიორგი (1910–1965) – მწერალი – 189, 202, 203, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 216.

შევარდნაძე ედუარდ (1928–2014) – საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1972–1985), საბჭოთა კავშირის საგარეო საქმეთა მინისტრი (1985–1990), საქართველოს პრეზიდენტი (1995–2003) – 38, 39, 40, 64, 129, 130, 191, 195, 196.

შევჩენკო ტარას (1814 -1861) – უკრაინელი პოეტი, მსახიობი – 296.

შენგელაია დემნა (1898–1980) – მწერალი, ფუტურისტ-ლექსიკონი – 56, 217, 137, 238, 239, 281.

შექსპირ უილიამ (1564–1616) – ინგლისელი დრამატურგი, პოეტი – 40, 196, 252, 295.

შინჯიაშვილი ბ. – გურჯაანის რაიკომის მდივანი – 61.

შოსტაკოვიჩ დმიტრი (1906–1975) – რუსი კომპოზიტორი, პიანისტი – 88.

შოსტაკოვიჩ მაკსიმ (1938–?) – ამერიკაში მოღვაწე რუსი დირიჟორი, პიანისტი – 88.

შულგინ ვასილი (1878–1976) – რუსი პოლიტიკური მოღვაწე, პუბლიცისტი, მონარქისტი – 32.

ჩაადაევ პიოტრ (1794–1856) – რუსი ფილოსოფოსი, პუბლიცისტი – 318.

ჩაიკოვსკი პიოტრ (1840–1893) – რუსი კომპოზიტორი – 289.

ჩაპაევ ვასილი (1887–1919) – რუსი სამხედრო მოღვაწე – 294.

ჩარკვიანი კანდიდ (1904–1994) – სახელმწიფო მოღვაწე, მწერალთა კავშირის მდივანი (1937-1938), ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1938–1953) – 46, 184, 186, 187, 188, 199, 224.

ჩაუშესკუ ნიკოლაე (1918–1989) – რუმინული კომუნისტური მოძრაობის ლიდერი, რუმინეთის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი (1965–1974), პრეზიდენტი (1974–1989) – 135.

ჩერნიშევსკი ნიკოლაი (1828–1889) – რუსი ფილოსოფოსი, მწერალი, კრიტიკოსი – 289, 318.

ჩეხოვ ანტონ (1860–1904) – რუსი მწერალი, დრამატურგი, ექიმი – 64, 289.

ჩიანელი დია (ჩხეიძე დავით) (1890–1937) – მწერალი – 180.

ჩიქოვანი სიმონ (1902–1966) – პოეტი, ლიტერატურათმცოდნე, ფუტურისტ-ლექსიკონი – 20, 62, 63, 144, 187, 190, 221, 224, 225, 266, 291.

ჩკალოვ ვალერი (1904–1934) – რუსი მფრინავი – 294.

ჩოდრიშვილი ზაქარია (ზაქრო) (1869–1915) – რევოლუციონერი – 213.

ჩუბინაშვილი გიორგი (1885–1973) – ხელოვნებათმცოდნე – 225.

ჩუკოვსკაია ლიდა (1907–1996) – რუსი მწერალი, პუბლიცისტი, დისიდენტი – 38.

ჩხეიძე ბორის (1902–1979) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 101, 249, 272, 273, 274.

ჩხეიძე გიორგი (1874–1937) – რევოლუციონერი, ბოლშევიკი, ამიერკავკასიის უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარე – 212, 213.

ჩხეიძე ოთარ (1920–1908) – მწერალი – 58, 193, 194.

ჩხიკვაძე ნოე (1883–1920) – პოეტი – 168, 169, 170, 171, 172.

ჩხიკვაძე პანტელეიმონ (1903–1940) – მწერალი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის წევრი – 93, 249, 270, 271.

ცანდლერ ფრიდრიხ (1887–1933) – ლატვიელი მეცნიერი, გამომგონებელი – 296.

ცვარ-ნამი (მებუკე დავით) (1892-1961) – მწერალი – 178.

ცინცაძე თ. – 106.

ცინცაძე კოტე (1887–1930) – რევოლუციონერი – 142, 146.

ციოლკოვსკი კონსტანტინ (1857–1935) – რუსი მეცნიერი, გამომგონებელი, თეორიული კოსმონავტიკის ფუძემდებელი – 296.

ციციანოვი (ციციშვილი) პავლე (1754–1806) – სამხედრო მოღვაწე, ინფანტერიის გენერალი, საქართველოს მთავარმართებელი (1802-1806) – 37.

ციციშვილი გიორგი (1922–2005) – მწერალი, ლიტერატურათმცოდნე – 94, 149.

ძერჟინსკი ფელიქს (1877–1926) – რუსი რევოლუციონერი, სახელმწიფო მოღვაწე, „ჩეკა“-ს (საგანგებო კომისიის) ხელმძღვანელი – 138.

ძიგვაშვილი გიორგი (1917–1942) – პოეტი, ანტისაბჭოთა შეთქმულების (1941) ერთ-ერთი ორგანიზატორი – 180, 214.

ძიძიგური შოთა (1911–1994) – ენათმეცნიერი – 187.

ძნელაძე ბორის (1901–1923) – საქართველოს კომკავშირის ერთ-ერთი დამაარსებელი – 202.

წერეთელი აკაკი (1840–1915) – მწერალი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე – 8, 39, 99, 198, 242, 289, 310.

წერეთელი გრიგოლ (1870–1938) – ენთომეცნიერი – 237.

წერეთელი მიხეილ (მიხაკო) (1878–1965) – აღმოსავლეთმცოდნე, ლინგვისტი, სოციოლოგი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე – 32, 249.

წულეისკირი ნოდარ (1932–2015) – მწერალი – 277, 287.

წულუკიძე ივანე (ვანო) (1899–1983) – კრიტიკოსი, მთარგმნელი – 209, 218.

ჭავჭავაძე ალექსანდრე (1786–1846) – პოეტი, გენერალი – 310.

ჭავჭავაძე ილია (1837–1907) – მწერალი, პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე – 7, 101, 116, 130, 141, 198, 200, 247, 279, 286, 289, 302, 303, 307, 310, 312, 313, 326.

ჭანტურიშვილი სიო (1884–1937) – დრამატურგი – 178.

ჭილაია სერგი (1912–1993) – მწერალი, ლიტერატურისმცოდნე, მწერალთა კავშირის პასუხისმგებელი მდივანი (1951–1957) – 46, 47, 188, 222, 291, 292, 293.

ჭიჭინაძე კონსტანტინე (1891–1960) – პოეტი, მთარგმნელი, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფიონი“ წევრი – 184.

ხაბეიშვილი სოლიკო (1935–1995) – საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი – 196.

ხიმშიაშვილი კოტე (1917–1942) – მწერალი, ანტისაბჭოთა შეთქმულების (1941) ერთ-ერთი ორგანიზატორი – 180, 214.

ხოჯა ენვერ (1908–1985) – ალბანეთის შრომის პარტიის პირველი მდივანი (1941–1985) – 135.

ხრუშჩოვ ნიკიტა (1894–1971) – საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1953–1964) – 19, 134, 138, 192, 193, 252.

ხუტულაშვილი ჯავაირა – ბოლშევიკ ვლადიმერ ხუტულაშვილის მეუღლე, კამოს და – 225, 226.

ჯავახიშვილი (აღამაშვილი) მიხეილ (1880–1937) – მწერალი, ლიტერატურული ჯგუფის „არიფიონი“ წევრი – 67, 152, 153, 174, 180, 214, 216, 218, 237, 243, 244, 246, 247, 279, 281, 288, 304, 315, 316.

ჯავახიშვილი ივანე (1876–1840) – ისტორიკოსი, საზოგადო მოღვაწე – 284.

ჯალალედინ – ხვარაზმთა იმპერიის ბოლო მმართველი (1220–1231) – 299.

ჯანაშია სიმონ (1900–1947) – ისტორიკოსი – 178.

ჯანგულაშვილი თეიმურაზ (1923–1996) – პოეტი – 65.

ჯაფარიძე ლევან (ლელი) (1895–1934) – პოეტი, მთარგმნელი, ცისფერყან-
ნელი – 178.

ჯაჯანიშვილი არჩილ (1885–1936) – მწერალი – 178.

ჯიქია ვლადიმერ (1893–1937) – ინჟინერი, რიონჰესის და ხრამჰესის მშე-
ნებლობის ხელმძღვანელი – 151, 179.

ჯოის ჯეიმს (1882–1941) – ირლანდიელი მწერალი – 322.

ჯორჯაძე არჩილ (1872–1913) – პუბლიცისტი, პოლიტიკური მოღვაწე, სო-
ციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი – 23, 323.

ჯორჯიაშვილი არსენ (1881–1906) – დეპოს მუშა – 142.

ჰერლც თეოდორ (1860–1904) – ავსტრო-უნგრელი ებრაელი მწერალი, ჟურ-
ნალისტი, პოლიტიკური სიონიზმის ფუძემდებელი – 328.

ჰესე ჰერმან (1877–1962) – გერმანელი მწერალი, ნობელის პრემიის ლაუ-
რეატი – 127.

ჰიტლერ ადოლფ (1889–1945) – გერმანელი სახელმწიფო მოღვაწე, გერმა-
ნიის ფიურერი და რაიხსკანცლერი, ნაცისტური პარტიის ლიდერი – 232,
235, 289.

ჰიუგო ვიქტორ (1802–1885) – ფრანგი მწერალი, დრამატურგი, სახელმწი-
ფო მოღვაწე – 117, 118.

ჰო ში მინ (1890–1969) – ვიეტნამელი სახელმწიფო მოღვაწე, რევოლუ-
ციონერი და კომუნისტი ლიდერი, ვიეტნამის პირველი პრეზიდენტი
(1945–1969) – 133, 134, 135.

